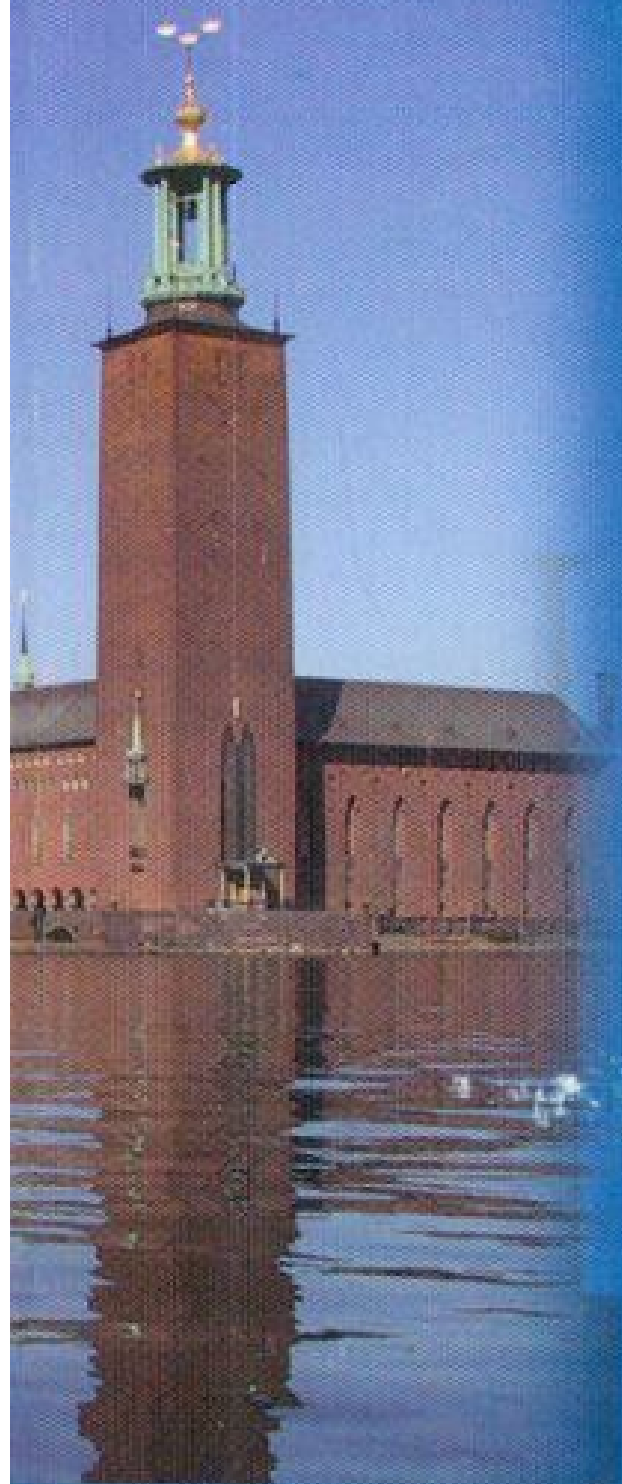

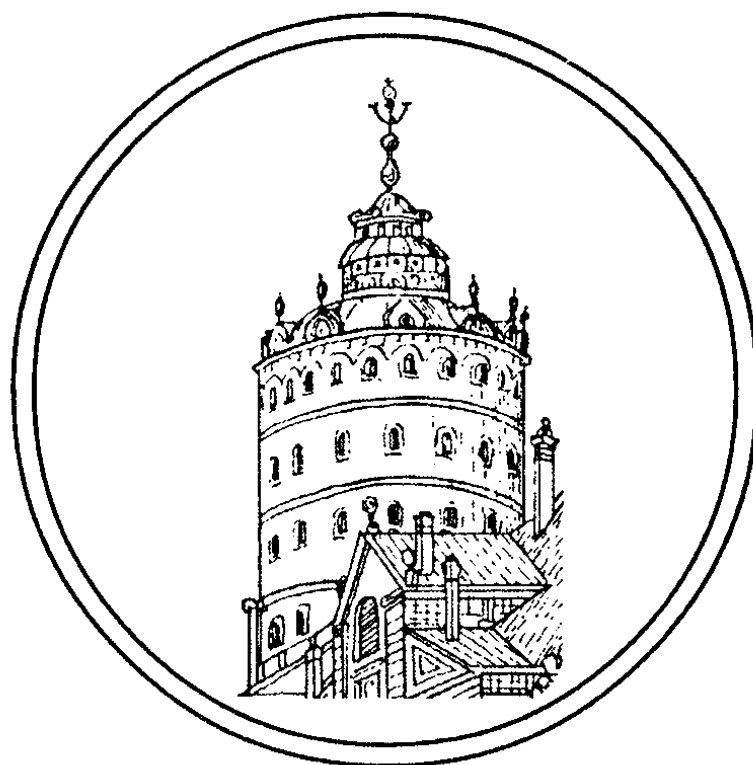
Bli Bekant med SVERIGE

*Geografi
Historia
Kungliga familjen
Kultur
Kända människor*

Sjukova N. I., Knutov E. N., Perlova J. V.

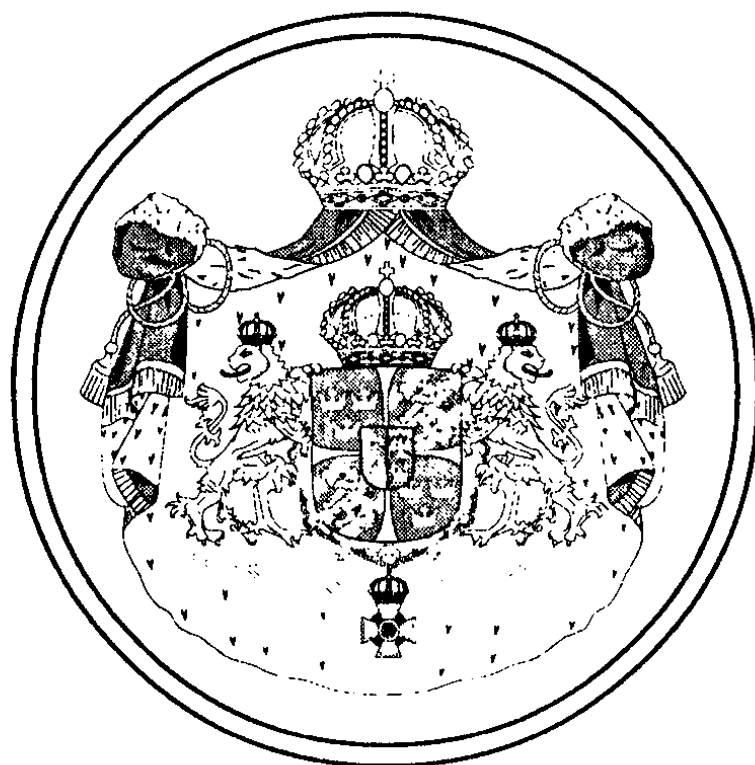
Bli bekant med SVERIGE

Sankt-Petersburg
CORONA print
2006

Н. И. Жукова, Е. Н. Кнутов, Ю. В. Перлова

Знакомьтесь — ШВЕЦИЯ

Санкт-Петербург
КОРОНА принт
2006

ББК 26.89(4)
УДК 811.113.6
В 84

Редактор серии «Страноведение» М. С. Зимина
Художники Н. В. Афанасьева, В. М. Афанасьев, А. Г. Соловьев

В 84 Знакомьтесь — Швеция = Bli bekant med Sverige / Сост. Н. И. Жукова, Е. Н. Кнутов, Ю. В. Перлова — СПб.: КОРОНА принт, 2006. — 256 с.: ил.

ISBN 5-7931-0356-2

Книга представляет собой учебное пособие для изучающих шведский язык. Оно также окажет огромную помощь преподавателям шведского языка. В пособии приводятся сведения о географии, истории, государственном устройстве, экономике, населении, административном устройстве и городах, образовании, культуре и знаменитых людях в прошлом и сегодня.

В статьях дается краткий обзор темы, приводятся современные данные из проверенных источников. Дополняют информацию отрывки из литературных произведений, забавные истории, анекдоты.

Изобразительный материал включает карты, схемы, иллюстрации.

Тексты сопровождаются комментариями, словариками, различными тестами, облегчающими понимание, усвоение и запоминание материала.

Отличительной чертой пособия является современная подача материала, учитывающая, что пользоваться ею будут сегодняшние учащиеся, поэтому в пособие включены современные реалии.

ALLMÄNNA FAKTA OM SVERIGE

SVERIGE

Statsskick: monarki

Yta: 449 964 km²

Huvudstad: Stockholm (762 000; med förorter 1,8 milj inv 2003)

Högsta berg: Kebnekaise (2 111 m ö h)

Längsta floder: Muonioälv-Torneälv, Dalälven, Klarälven-Göta älv

Största sjöar: Vänern 5 585 km²

Invånarantal: 9,0 milj (2004)

Invånare/km²: 20

Nativitet/födelsetal: 1,03% (2001)

Mortalitet/dödstal: 1,05% (2001)

Läs- och skrivkunnighet: 100 %

Folkgrupper: svenskar 89%; övriga bl a finländare (ca 100 000), irakier (36 000), norr-män (33 000) och danskar (ca 26 000) (2001)

Språk: svenska är officiellt språk

Religion: 82% tillhör evangelisk-lutherska kyrkan; övriga bl a katoliker (150 000), ortodoxa kyrkor (100 000), muslimska församlingar (130 000 enligt muslimska rådet 2003, baserat på invandringen uppskattas dock antalet till det dubbla)

BNP/invånare: 33 585 US dollar (2003)

Olika näringsgrenars andel av BNP: jord- och skogsbruk och fiske 2%, industri 23%, byggnadsverksamhet 4%, service och övrigt 71 % (beräkning 2002)

Naturtillgångar: skog, järn, koppar, bly, zink, silver

Viktigaste exportvaror: verkstadsprodukter och andra industrivaror, papper och papp, råvaror (trä, massa, malmer), kemiska produkter, järn och stål

Valuta: 1 krona = 100 öre, 1 dollar (USD) = 7,55 SEK, 1 euro = 9,13 SEK (september 2004)

Medlemskap i internationella organisationer: Europarådet, EU, FN, IMF, Världsbanken, OECD, OSSE, WTO, Nordiska rådet, PFF, Östersjörådet, Barentsrådet m fl.

STORT LAND, SKIFTANDE KLIMAT

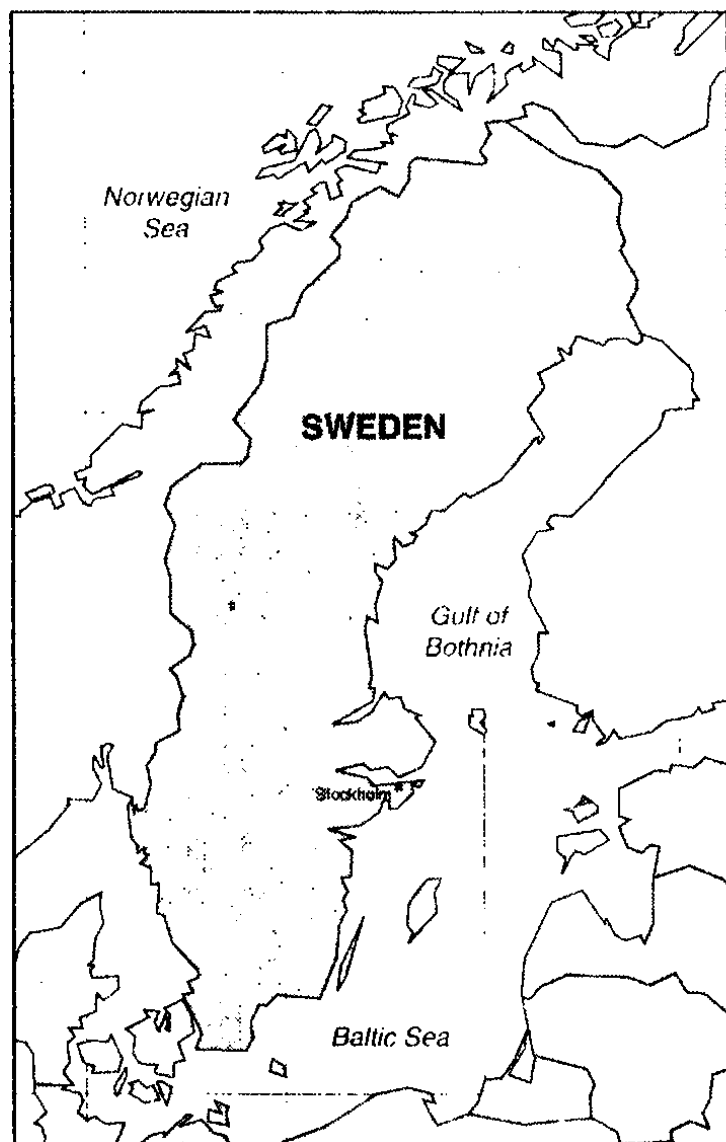
Sverige är ett stort land — i Europa är det bara Ryssland, Ukraina, Frankrike och Spanien som är större. Avståndet från norr till syd är 1600 kilometer, motsvarande sträckan Berlin– Moskva eller New York–Minneapolis. I norr är vintrarna långa, kalla och snörika men under de korta

somrarna lyser midnattssolen dygnet runt. I söder är vintrarna avsevärt mildare och somrarna längre. Mer än hälften av Sveriges yta är täckt av skog, mestadels barrskog med en rik fauna.

Cirka 100 000 insjöar ger liv åt landskapet. Utanför de långa kusterna mot Östersjön i öster och Nordsjön i väster finns skärgårdar med tiotusentals öar. Sverige har landgränser mot Norge och Finland. År 2000 öppnades Öresundsbron mellan Malmö och Köpenhamn, och Sverige kom närmare Danmark och den europeiska kontinenten.

LITEN FOLKMÄNGD, MÅNGA NYA SVENSKAR

Det stora landet har en liten befolkning, cirka nio miljoner. 85 procent av invånarna bor i Sveriges södra halva med stor koncentration till tre städer: huvudstaden Stockholm (1,7 miljoner med förorter),

Göteborg på västkusten (800 000) och Malmö i söder (500 000). Sverige var länge ett etniskt homogent land. Före andra världskrigets utbrott 1939 var samerna den enda större, klart avgränsade minoriteten i landet. I dag har ungefär 20 procent av invånarna utländsk anknytning i den meningen att de antingen är födda utanför Sverige eller att de har minst en förälder som är född utomlands.

Det var först under och efter andra världskriget som inflyttningen tog fart. Sverige tog emot ett betydande antal flyktingar under krigsåren och har också senare öppnat sina gränser i samband med politiska kriser i utlandet.

Enbart under 1992 mottogs 84 000 människor, de flesta från det tidigare Jugoslavien.

SPRÅK OCH RELIGION

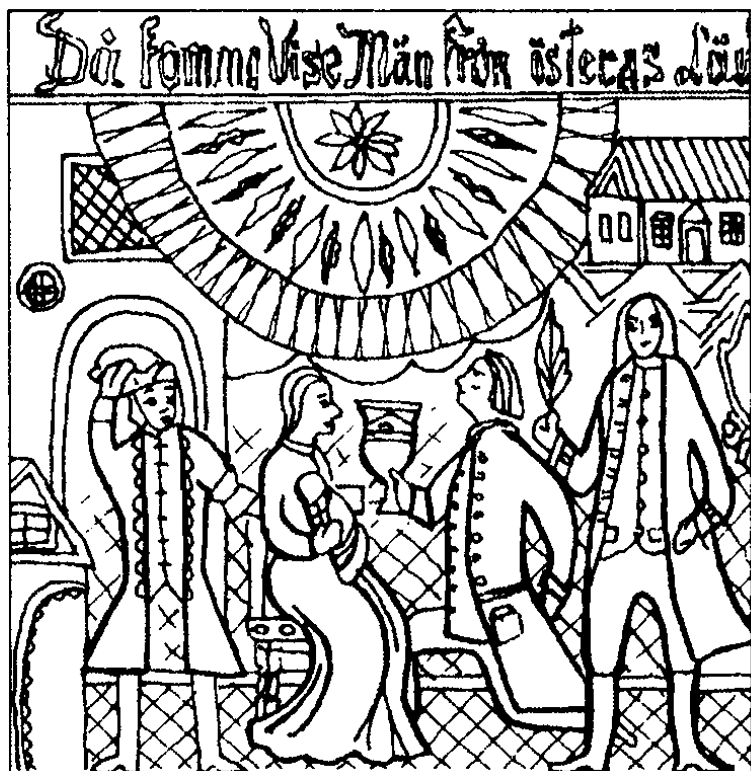
Det svenska språket tillhör den norra gruppen av den germanska språkfamiljen tillsammans med norskan, danskan och isländskan. I Finland, som i sex hundra år var en del av Sverige, har 300 000 människor svenska som modersmål. På 1500-talet bröt Sverige med den katolska kyrkan och hade därefter under drygt fyra århundranden en evangelisk-luthersk "statskyrka". Den 1 januari 2000 fick den Svenska kyrkan en oberoende ställning och jämställdes med andra trossamfund. 1999 tillhörde 84 procent av befolkningen Svenska kyrkan.

PARLAMENTARISM OCH MONARKI

Sverige är en parlamentarisk demokrati. Parlamentet, "Riksdagen", har en kammare med 349 platser. Ordinarie val hålls vart fjärde år och rösträttsåldern är 18 år. Platserna fördelas proportionellt mellan de partier som får minst 4 procent av de avgivna rösterna. Det socialdemokratiska partiet har haft regeringsmakten i Sverige under större delen av tiden efter andra världskriget. Under perioderna 1976–1982 och 1991–1994 regerades landet av "borgerliga", icke-socialistiska regeringar. Efter 1998 års val har Sverige en socialdemokratisk minoritetsregering som på flera områden samarbetar med vänsterpartiet och miljöpartiet. Socialdemokraterna fick vid 1998 års val 36,4 procent av rösterna och det näst största partiet, det konservativa moderata samlingspartiet fick 22,9, procent. De övriga fem partiernas siffror var: vänsterpartiet 12 procent, kristdemokraterna 11, 8 procent, centerpartiet 5,1 procent, folkpartiet (liberaler) 4,7 procent och miljöpartiet 4,5 procent. Statsminister är Göran Persson. Den svenska monarkin är rent konstitutionell. Konungens plikter som statsöverhuvud är i allt väsentligt av representativ och ceremoniell natur. Den nuvarande kungen, Carl XVI Gustaf, är född 1946 och tillhör ätten Bernadotte med rötter i Frankrike. Drottning Silvia är dotter till en tysk affärsman och hans brasilianska hustru. Närmast till tronen är kronprinsessan Victoria, född 1977.

MÅNGA KRIG, LÅNG FRED

Sverige har haft förmånen att leva i fred under nästan 200 år. Men under många sekel dessförinnan var landet involverat i uppslitande konflikter och långa krig. Vikingar från Sverige och övriga nordiska länder reste under tiden från omkring 800 och 250 år framåt

till främmande länder på färder som var en kombination av handelsresor, plundringståg och emigration. Det svenska riket tog form på 1100-talet. Fram till 1500-talet var gränserna mellan de nordiska länderna flytande. Under en period på 1300-talet var Sverige, Norge och Danmark förenade i en union. Sverige hade då redan lagt under sig Finland. Grunden till det moderna Sverige lades på 1500-talet. Under det kommande seklet

utvecklades Sverige till en europeisk stormakt med besittningar runt om Östersjön — men det lilla landet var en alltför bräcklig bas för ett stormaktsvälde vars sönderfall började på 1700-talet.

Fler motgångar följde. Efter ett krig mot Ryssland 1808–09 tvingades Sverige ge upp Finland.

Den union mellan Sverige och Norge som ingicks 1814 upplöstes 1905. Sverige kom att stå utanför både det första och andra världskriget och fortsatte sin neutralitetslinje också efter fredsslutet 1945. Alliansfrihet i fred, syftande till neutralitet i krig — det blev Sveriges linje. 2001 inledde riksdagens partier överläggningar om en ny säkerhetspolitisk doktrin, anpassad till en ny situation”. Det har dock alltid funnits en stark svensk ambition att delta aktivt i internationella sammanhang.

Ett starkt engagemang i FN är en hörnsten i svensk utrikespolitik. Med övriga nordiska länder — Danmark, Finland, Norge och Island har Sverige ett nära samarbete på de flesta områden.

NYA RELATIONER MED OMVÄRLDEN

Omvälvningarna i Europa under åren 1989–91 förändrade förutsättningarna för den svenska utrikespolitiken. Sammanbrotten i de kommunistiska diktaturerna i Östeuropa och upplösningen av Sovjetunionen skapade en situation, som öppnade nya vägar för Sveriges relationer med omvärlden. 1991 ansökte Sverige om inträde i Europeiska Unionen (EU) och 1994 träffades uppgörelse om svenskt medlemskap. Efter en folkomröstning tog Sverige plats i EU 1 januari 1995. När den europeiska valutaunionen (EMU) trädde i kraft 1 januari 1999 valde Sverige att ställa sig utanför men höll dörren öppen för ett senare inträde. Frågan avgörs först efter en folkomröstning.

ETT FATTIGT LAND BLEV RIKT

I mitten på 1800-talet var Sverige ett av Europas fattigaste länder med 70 procent av befolkningen sysselsatt i jordbruk. Lite mer än ett sekel senare var landet ett av de rikaste och mest industrialiserade i världen, och nu arbetar bara 2 procent i jordbruket. Under decennierna efter andra världskriget utvecklades den svenska ekonomin väl. BNP steg, välståndet ökade och välfärdsstaten kunde byggas ut. Men i början av 1990-talet hamnade Sverige i sin allvarligaste kris sedan 1930-talet. BNP minskade, den svenska kronan tappade i värde, arbetslösheten ökade kraftigt och statsskulden rusade i höjden. Sveriges position i den internationella välståndsligan försämrades.

En omfattande sanering av den svenska ekonomin genomfördes. I början av det nya seklet är de offentliga finanserna åter i balans. Den ekonomiska tillväxten har ökat, inflationen är under kontroll, statsskulden har minskat och reallönerna har stigit samtidigt som arbetslösheten sjunkit. Sverige är starkt beroende av sin exportindustri, som ger landet ett betydande överskott i handelsbalansen. Tyskland och Storbritannien är Sveriges två viktigaste handelspartners — det gäller såväl export som import. Den svenska tillverkningsindustrin är i stor utsträckning baserad på de viktigaste inhemska råvarorna, skog och järnmalm. Verkstadsföretagen, inklusive bilbranschen, svarar för över 40 procent av förädlingsvärdet inom svensk industri. Trä-, massa- och pappersindustri står för drygt 20 procent. Den kemiska industrins andel är omkring 12 procent.

IT, den nya informationstekniken, spelar en allt större roll i den svenska ekonomin och Sverige är enligt flera undersökningar en av världens ledande IT-nationer. Över hälften av svenskarna använder Internet och det finns 4 miljoner mobiltelefoner.

HÅRD DEBATT OM KÄRNKRAFT

Miljöfrågorna i allmänhet är viktiga i Sverige. En av de mest kontroversiella gäller energiförsörjningen. Kärnkraft svarar för hälften av Sveriges elektricitet. Efter en folkomröstning 1980 beslutade riksdagen att alla kärnreaktorer skulle vara stängda 2010, men denna tidtabell har övergivits. En reaktor stängdes 1999. Hur avvecklingen av kärnkraften ska fortsätta beror på hur snabbt det går att finna ersättningsenergi, som kan framställas utan allvarliga luftföroreningar och till rimligt pris.

SVENSKA BEFOLKNINGEN

Den svenska befolkningsstatistiken baserar sig, till skillnad från andra länders, på register. Sedan 1686 har det funnits ett kyrkobokföringssystem för registrering av alla individuella befolkningsförändringar i församlingarna. Dessa kyrkoregister är nära sammanlänkade med ett befolkningsregister som uppdateras kontinuerligt.

Den första sammanställningen av folkräkningsuppgifter och statistik som baseras på Födelsetalen började gå uppåt igen under dessa register påbörjades 1749. Sedan dess har en obruten serie demografiska data andra hälften av 1930-talet. Ökningen funnits att tillgå under närmare 250 år. Den-

na information visar oss hur Sverige startade i själva verket innan paret Myrdals förvandlats från ett agrarland med naturhushållning till ett modernt postindustriellt idén hann sättas i verket. Under mitten av samhälle. Den förväntade livslängden i Sverige är numera en av de högsta i världen. Födelseantalet för 1998, 1,5 barn per kvinna, är det lägsta någonsin i Sverige men ligger ändå över genomsnittet i Europa.

JÄMSTÄLLDHET MELLAN KÖNEN

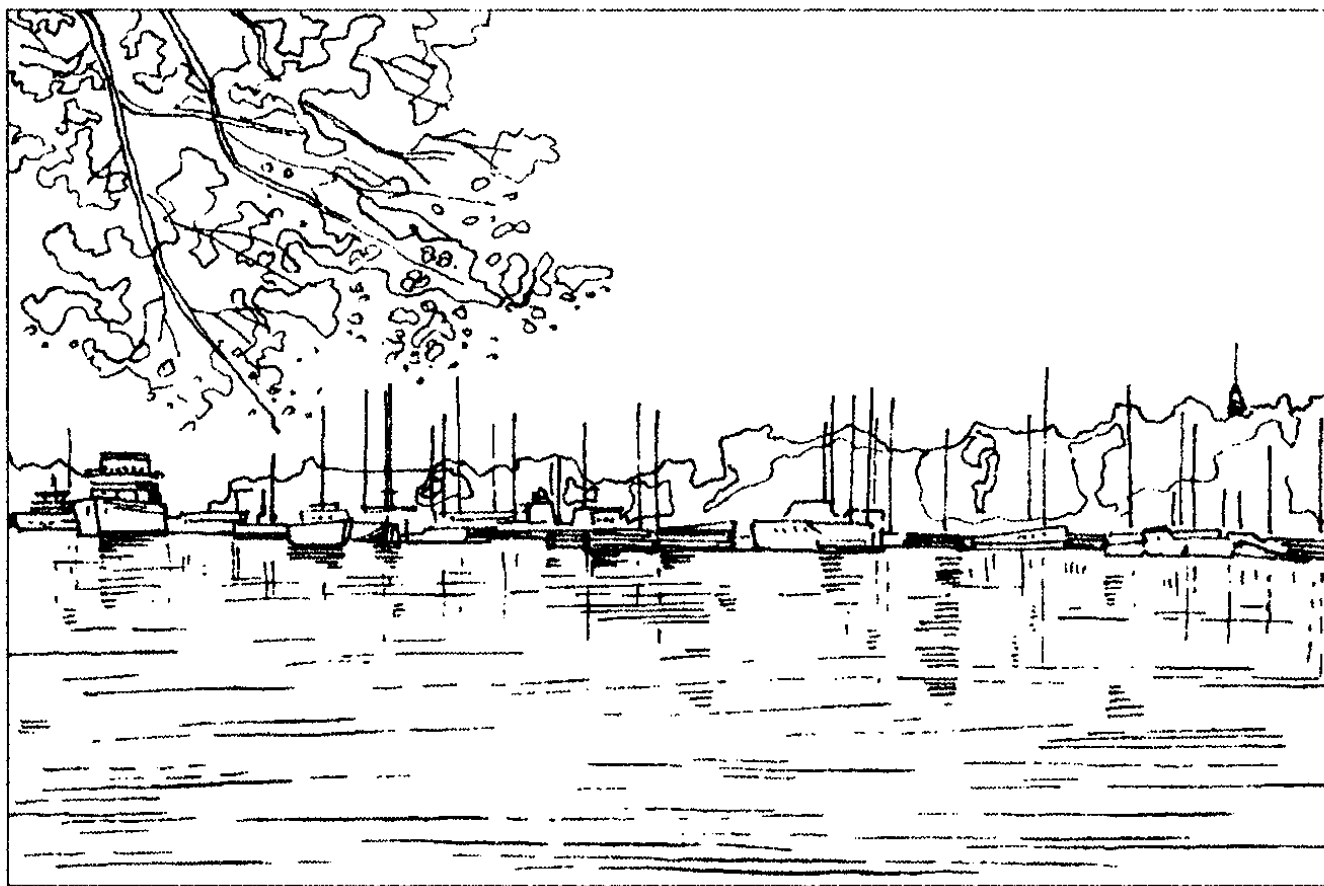
Efter valet 1998 är 42,7 procent av riksdagsledamöterna kvinnor och i början av 2000 är kvinnorna i majoritet i regeringen. På politikens område kan Sverige kalla sig världsmästare i fråga om jämställdhet mellan könen. Lagstiftningen syftar till att skapa rättvisa mellan män och kvinnor vad gäller löner och karriärmöjligheter. Familjepolitiken främjar båda föräldrarnas möjligheter att kombinera yrkesarbete med gemensamt ansvar för barnen.

UNDERVISNING OCH FORSKNING

Nio års grundskola är obligatorisk — skolstart sker vid sex eller sju års ålder. De flesta barn går i avgiftsfria, kommunala skolor. Nästan alla (98 procent) fortsätter sedan till en treårig gymnasieskola med både teoretiska och praktiska linjer. Efter avslutad gymnasieskola går drygt en tredjedel vidare till universitet och andra högskolor. Målsättningen är att denna andel ska öka till hälften. Den samlade svenska satsningen på forskning och utveckling uppgår till 3,8 procent av BNP, den högsta siffran bland OECD-länderna.

PRESSFRIHET MED TRADITIONER

En första lag om pressfrihet i Sverige antogs så tidigt som 1766. Den lagstiftning som gäller i dag avser att underlätta massmediernas möjligheter att utöva sin granskande roll i samhället. Alla officiella dokument är tillgängliga för allmänheten, med mycket få specificerade undantag. Censur är förbjuden, och de som lämnar uppgifter till me-

dier åtnjuter immunitet, undantagen är få också på denna punkt. Den massmediala situationen förändras snabbt. Tidningarna hävdar sig dock förhållandevis väl i konkurrensen med nya medier. Svenskarna tillhör de mest tidningsläsande folken i världen.

VÄXANDE TURISM

Den växande turismen i Sverige baseras i stor utsträckning på den relativt oförstörda naturen och de goda möjligheterna till friluftsliv och avkoppling. Den traditionella svenska rätten att röra sig fritt i skog och mark omfattar både bofasta och besökare. Den kräver dock aktsamhet och hänsyn till naturen och markägaren. De flesta utländska turister kommer från de nordiska länderna, men tyskarna står för det största antalet övernattningar. Allt fler tyskar, liksom norrmän och danskar, köper sommarhus i Sverige.

FAKTA OM SVERIGE

1. Sverige har minst fattigdom i världen. Enligt rapportens index för mänsklig fattigdom (HPI-2) rankas Sverige som nummer ett. Indexet mäter inte bara inkomstfattigdom utan även brister inom hälso- och utbildningsområdet samt långtidsarbetslöshet.

2. Sverige har i år avancerat från sjätte till fjärde plats i indexet för mänsklig utveckling (Human Development Index, HDI) som mäter förväntad livslängd, utbildningsnivå och BNP per capita. Sverige har nästan exakt samma HDI-värde som Kanada och Australien på andra och tredje plats.

Teknologi

3. Sverige är det tredje mest teknologiskt utvecklade landet i världen. Enligt rapportens nya index för teknologisk utveckling hamnar Sverige på tredje plats (av 72) efter Finland och USA.

4. Sverige och Norge har flest telefoner i världen. Sverige har 1247 fasta telefonlinjer och mobiltelefoner per 1000 invånare, Norge har 1329. Det kan jämföras med Etiopien eller Rwanda som bara har 3 telefonlinjer per 1000 invånare.

5. Sverige är det land i världen som satsar mest på forskning och utveckling i förhållande till BNP. Även i antalet forskare och ingenjörer ligger Sverige internationellt sett högt med 3826 forskare och ingenjörer per 100 000 invånare. Bara Japan och Island har fler.

6. I Sverige också två större centrum för teknologisk utveckling. Stockholm/Kista och Malmö (Öresundsregionen). Enligt tidningen Wired är Stockholm/Kista världens tredje mest betydelsefulla centrum, världen före USA och Norge. Förutom dessa länder har Internet nått fler än hälften av invånarna även i Hongkong och Island. Men skillnaden i världen är stor. I Afrika söder om Sahara och i södra Asien är bara 0,4 procent av befolkningen användare av Internet.

Hälsa och samhälle

7. De offentliga utgifterna för sjukvård i Sverige motsvarar 6,7 procent av BNP. Det är högt globalt sett även om vissa länder registrerar högre nivåer så som Norge, Belgien, Island och Schweiz.

8. Skillnaden mellan fattiga och rika i Sverige har ökat under de senaste tio åren, medan en minskning registrerades från början av 1970 till mitten av 1980-talet. (Tabell 1.4 s. 19)

9. Skillnaden mellan fattiga och rika är större i Sverige än i Österrike, Ungern och Slovakien även om Sverige fortfarande är ett av världens mest jämlika. I USA var skillnaden större än i något annat västland.

Jämställdhet

10. Sverige har störst andel kvinnor i parlamentet. I Sverige är 42,7 procent av riksdagsledamöterna kvinnor. Enligt rapporten är Sverige det enda landet med mer än 40 procent kvinnor i sitt parlament. Efter Sverige kommer Danmark (37,4 %) Finland (36,5 %) och Norge (36,4 %).

11. Sverige har även störst andel kvinnor i regeringen, 55 procent. Sverige är det enda landet med en majoritet kvinnliga ministrar.

12. Svenska kvinnor lever länge. Bara Japan och Frankrike har en högre förväntad livslängd för kvinnor.

13. Enligt rapportens två könsrelaterade index är Sverige det femte bästa landet för kvinnor att leva i (Gender Development Index, GDI) och det tredje bästa landet när det gäller kvinnors möjligheter att delta aktivt i det ekonomiska och politiska livet (Gender Empowerment Index, GEM)

SVENSK HISTORIA

Sedan inlandsisen drog sig tillbaka befolkades den skandinaviska halvön av söderifrån kommande samlare och jägare i olika vågor. Området var splittrat i flera olika maktcentra men ett av dessa, Svealand, fick ett dominerande inflytande. Kungamakten stärkte sitt grepp under 1300-talet och hela Norden förenades i Kalmarunionen. Av flera anledningar splittrades denna och efter ett inbördeskrig kunde Gustav Eriksson Vasa ta makten över Sverige. Under 1600-talet kunde Sverige genom sin krigsvana armé bli en europeisk stormakt. Under det följande århundradet saknades resurser att hålla kvar alla besittningar och 1809 förlorades östra rikshalvan till Ryssland.

1800-talets industrialisering kom förhållandevis sent till Sverige men byggandet av järnvägar från 1860-talet kom att betyda mycket. Företag inom elektronik och kemi som L.M. Ericsson och Nitroglycerin Aktiebolaget fick en internationellt betydelsefull ställning. Under första världskriget var Sverige neutralt. 1921 fick Sverige allmän rösträtt och en socialdemokratisk regering med Hjalmar Branting.

Även under andra världskriget hoppades de nordiska länderna vara neutrala men denna förhoppning gick i kras genom Sovjetunionens anfall på Finland och Nazitysklands anfall på Danmark och Norge och detta tvingades Sverige att föra en pragmatisk politik visavi omvärlden. Efter krigsslutet tillträdde en socialdemokratisk regering och under 1950- och 1960-talen gjordes flera reformer inom arbetsmarknads- och socialpolitiken. Den ekonomiska högkonjunkturen under dessa år gjorde att många kunde ta del av en stigande levnadsstandard.

Den svenska säkerhetspolitiken byggde på att alliansfriheten i fredstid skulle stärka neutraliteten vid ett krig. Senare har det dock visat sig att den formella alliansfriheten inte förhindrade ett nära

vapentekniskt samarbete med NATO. Detta hindrade inte statsminister Olof Palme från att driva en offensiv utrikespolitik med kritik mot Vietnamkriget och apartheid i Sydafrika. Under 1970-talet försämrades ekonomin och energifrågan blev aktuell. Kritiken mot kärnkraften ledde till att riksdagen beslutade att inga fler kärnkraftverk skulle byggas.

Genom Berlinmurens fall 1989 kom det till en omprövning av den svenska alliansfriheten som ledde till att regeringen ansökte om medlemskap i EU. Efter förhandlingar blev Sverige medlem 1995.

SVERIGES KRIG

Namn	År	Fiender	Allierade
Befrielsekriget	1521–1523	Danmark	Lybeck
Grevefejden	1534–1536	Lybeck	Danmark
Gustav Vasas ryska krig	1554–1557	Ryssland	
Nordiska sjuårskriget	1563–1570	Danmark, Lybeck & Polen	
Livländska kriget	1570–1583	Ryssland	Polen
Första ingermanländska kriget	1590–1595	Ryssland	
Polska kriget	1600–1629	Polen	
Andra ingermanländska kriget	1610–1617	Ryssland	
Kalmarkriget	1611–1613	Danmark	
Trettioåriga kriget	1628–1648	Österrike m fl.	Frankrike m fl.
Torstenssonskriget	1643–1645	Danmark	
Nordiska kriget	1655–1661	Polen, Danmark m fl.	Brandenburg m fl.
Bremiska krigen	1654 & 1666	Bremen	
Skånska kriget	1674–1679	Danmark m fl.	Frankrike
Stora nordiska kriget	1700–1721	Ryssland m fl.	Turkiet m fl.
Hattarnas ryska krig	1741–1743	Ryssland	
Pommerska kriget	1757–1762	Preussen	Frankrike m fl.
Gustav III:s krig	1788–1790	Ryssland & Danmark	
Första napoleonkriget	1805–1810	Frankrike & Danmark	Storbritannien m fl.
Finska kriget	1808–1809	Ryssland	
Andra napoleonkriget	1813–1814	Frankrike & Danmark	Storbritannien m fl.
Norska kriget	1814	Norge	

Det finns inte de medeltida krigen i den här sammanställningen eftersom gränserna mellan krig, inbördeskrig, uppror och fred var mycket diffusa under den tiden. Men medeltiden domineras av inbördeskrig och uppror. Krig mellan de skandinaviska rikena var relativt ovanliga. Vilket förklarar varför det var så få gränsförändringar under medeltiden jämfört med stormaktstiden. De få krigen bröt ut när det rådde fred inom riket.

Under senare delen av vikingatiden förekom det inga tronstrider. Följaktligen stred Erik Segersäll mot Danmark. Olof Skötkonung stred tillsammans med Danmark mot Norge. Anund Jakob stred tillsammans med Norge mot Danmark, senare även mot Norge. Under tidig medeltid var kungarna fullt upptagna med hålla sig kvar på tronen och hade därför sällan möjlighet att kriga mot sina grannländer. När Sverige kommer in i en period av inre stabilitet under 1200- och 1300-talet börjar man att kriga igen. Det är under den här tiden som Finland erövrar och korståg mot Estland och Ryssland företas. Skåne-land vinnas för att sedan förloras tillsammans med Gotland. 1400-talet domineras av unionskrigen som var en blandning av krig, inbördeskrig och uppror.

När Gustav Vasa tar makten 1521 sker en tid av återhämtning innan krigen återupptas. Mellan 1554 och 1660 är Sverige nästan oavbrutet i krig. Framgångarna förändrar maktbalansen i östersjöregionen och gör Sverige till en stormakt. Stora nordiska kriget leder dock till att stormaktställningen förloras. Det försvagade Sverige är inte längre starkt nog att hota sina grannländer. Och det geografiska läget gör att få länder vill anfälla Sverige. Det hindrar dock inte Sverige från att inleda tre misslyckade revanschkrig under 1700-talet. Sveriges allra sista krig ingick alla i napoleontidens europeiska storkrig. Följden blev att Finland förlorades och Norge tvingades in i en union med Sverige. Den unionen upplöstes sedan utan strid 1905 och Sverige fick sina nutida gränser.

SVENSKA KUNGAR

Vasaätten

1523– 1560	Gustav Vasa
1560– 1568	Erik XIV
1568–1592	Johan III
1592–1599	Sigismund
1604–1611	Karl IX
1611–1632	Gustav II Adolf
1632–1654	Kristina

Vasaättens förste kände medlem var häradshövdingen Nils Kettilson som även var fogde på Stockholms slott och dog omkring 1378. Under 1400-talet var ätten en av Sveriges ledande och en känd medlem var Linköpings biskop Kettil Karlsson. Han gjorde uppror mot Kristian I och var riksföreståndare 1464– 1465. En av hans kusiner var Erik Johansson som avrättades under Stockholms blodbad 1520. Erik Johansson är dock mest känd som far till Gustav Vasa. Efter att Kristian Tyrann störtades 1521 regerades Sverige av Vasaätten fram tills Kristinas abdikation 1654.

Men Vasaätten var även en polsk kungadynasti. 1587 valdes Gustav Vasas sonson Sigismund till polsk kung. Åren 1592–1599 var Sverige och Polen i personalunion. Sigismund störtades 1599 men de polska vasaättlingarna gav aldrig upp sina anspråk. Vasaätten utslocknade 1672 när Johan Kasimir dog, fyra år tidigare hade han abdikerat som polsk kung.

Ett av Vasaättens kännetecken var deras hetlevrade humör. Flera av vasaättlingarna kunde få våldsamma raseriutbrott. Ett annat drag var sinnessjukdom. Av Gustav Vasas fyra söner blev två sinnessjuka.

Gustav Vasa (1496–1560)

Gustav Eriksson Vasa föddes omkring år 1496 på Rydboholm norr om Stockholm. Som medlem av den högadliga ätten Vasa anslöt sig Gustav Vasa tidigt till kretsen runt Sten Sture den yngre i kampen mot Kristian II av Danmark. 1518 fördes han genom svek till fängsligt förvar i Danmark. Han lyckades dock fly och återkom till Sverige just när Kristian II hade besegrade sina motståndare. Genom att inte delta i

Kristian II:s kröningsfest slapp Gustav Vasa att bli ett av offren för Stockholms blodbad. Istället försökte han uppvigla allmogen i Dalarna att göra uppror, vilket lyckades när han valdes till deras hövitsman januari 1521. Några månader senare blev han riksföreståndare. Under det så kallade befrielsekriget 1521–23 mot Kristian II framträdde Gustav Vasa som landets starke man och lyckades med hjälp från Lybeck inta de sista slotten som hölls av danskarna. När Kristian II avsattes även från Danmarks tron sammankallades en riksdags i Strängnäs som valde Gustav Vasa till svensk kung. Valet markerade den definitiva brytningen med Kalmarunionen.

De första tio åren av Gustav Vasas styre präglades av de skulder till Lybeck han hade ådragit sig. Detta försämrade hans handlingsfrihet. Med Västerås riksdag 1527 påbörjades reformationen i Sverige. Följden blev att kyrkan förlorade all sin politiska makt och att Gustav Vasa kunde dra in dess stora jordegendomar till kronan. Indragningarna stärkte statsfinanserna men det mesta användes för att köpa stöd från högadeln. Ytterligare försök att dra in pengar till statskassan som till exempel konfiskationer av kyrkklockor ledde tillsammans med förstärkningar av centralmakten till flera uppror 1525–31. Gustav Vasa slår dock ner alla upproren och hans makt blir alltmer oomstridd. Inblandningen i Grevefejden 1534–36 leder till att Lybeck besegras militärt och att skulderna skrivs av.

Centralmakten kom att stärkas genom en välutbyggd statsförvaltning och länsherrarnas tidigare så starka inflytande försvann. Det allvarligaste upproret mot Gustav Vasa återstod dock. Under Dackefejden 1542–1543 var hela Småland kontrollerat av upprorsmännen. Upproret krossades men Gustav Vasa tog lärdom av det och byggde upp en nationell armé som kom att ersätta de dyra legosoldaterna. 1544 avskaffades valmonarkin och kungatiteln blev ärftlig. Med undantag av ett krig mot Ryssland 1555–57 var de sista åren av hans styre lugna.

Gustav Vasa är kanske den mest betydelsefulla kungen i Sveriges historia och han har fått äran för att Sverige både blev en nationalstat och en blivande stormakt. Man ska dock inte glömma att han förenade skicklighet med hänsynslöshet och att avsikten med hans reformer var att stärka sin egen makt. Genom att införa ärftliga hertigdömen åt sina yngre söner förstörde han dessutom mycket av den starka stat han hade byggt upp. Hans bildning var inte imponerande och kulturellt innebar hans styre en tillbakagång.

År 1560 dog Gustav Vasa av sina krämpor och efterträddes av sin son Erik XIV.

Karl IX (1550–1611)

Karl IX var Gustav Vasas yngste son. Han trädde in på den politiska arenan vid arton års ålder då han hjälpte Johan III att störta Erik XIV. Samma år tillträdde han sitt hertigdöme som omfattade Södermanland, Närke, Värmland och norra Västergötland. Detta hertigdöme som Karl förvaltede mycket skickligt var i praktiken en stat i staten. Hans självständiga styre ledde dock till flera konflikter med kungen och riksrådet. Under Sigismunds regering trappades dessa konflikter upp till den grad att Karl 1597 hetsade de finska bönderna att göra uppror mot dess adel som var lojal till Sigismund (Klubbekriget). Till slut blev brytningen mellan hertig Karl och Sigismund definitiv och den militära uppgörelsen 1598 slutade med Karl som segrare, nu med titeln riksföreståndare. Det skulle dröja till 1604 innan hans ställning var stark nog att låta riksdagen utse honom till kung. Dessförinnan hade han sett till att rensa ut sina motståndare, i det beryktade "Linköpings blodbad" 1600 avrättades fyra av rikets ledande män för att

de hade stött Sigismund. Men striderna mot Sigismund var inte över med detta utan det följdes av ett krig mot Polen som pågick i Baltikum med varierande framgångar. När Karl IX sedan dog 1611 av ett slaganfall hade Sverige även dragits in i krig mot Danmark och Ryssland.

Karl IX:s kungagärning kan ses som ett typiskt exempel på en machiavellisk furste, han var fullkomligt hänsynslös men samtidigt mycket skicklig. Han var också en lysande talare som med ett färgstarkt språk lyckades vinna stöd från de ofrälse stånden. Karl IX lät även grunda flera städer som till exempel Karlstad och Mariestad.

Karl IX efterträddes av sin sjuttonårige son **Gustav II Adolf**.

Gustav II Adolf (1594–1632)

Gustav II Adolf är den svenske kung som är mest känd utomlands. Han efterträdde sin far Karl IX vid sjutton års ålder. Men innan han tillträdde var han tvungen att skriva under en kungaförsäkran som garanterade adeln privilegier. Författaren till kungaförsäkran var rikskanslern Axel Oxenstierna. Under de följande decennierna fungerade Oxenstierna som Sveriges regeringschef. Det var han som skrev Sveriges första grundlag 1634 och skapade en statsförvaltning som än idag präglar Sverige.

Som kung koncentrerade Gustav II Adolf sig på de krig mot Danmark, Ryssland och Polen som han hade ärvt från sin far. Fred med Danmark slöts 1613. Sverige slapp landförluster men var tvungen att betala en enorm lösensumma för att få tillbaka Älvsborgs fästning. Tiden efter detta var mer framgångsrik. I freden vid Stolbova 1617 och Stilleståndet vid Altmark 1629 erövrade Sverige stora landområden i Baltikum från Ryssland och Polen. Under den tiden hade Gustav II Adolf genomfört flera reformer av krigsmakten. Idéerna hade han hämtat från flera håll i Europa men han använde des-

sa för att skapa något helt nytt. Resultatet blev en armé som kombinerade eldkraft och rörlighet på ett för samtiden häpnadsväckande sätt.

Det var när Gustav II Adolf intervenerade i det trettiåriga kriget för att hjälpa de protestantiska staterna som omvärlden upptäckte slagkraften i hans nya armé. I slaget vid Breitenfeldt 1631 krossades den katolska armén och Gustav II Adolf kunde erövra över hundra tyska städer medan han tågade ner till södra Tyskland. Men hans fiender kopierade hans arméorganisation och de följande slagen blev det besvärligare för Gustav II Adolf. I slaget vid Lützen 1632 stupade Gustav II Adolf. Men den stormaktställning han hade gett Sverige rubbades inte och riksdagen valde att hedra hans minne genom att kalla honom för Gustav Adolf den store.

I Sverige och i det protestantiska Tyskland har synen på Gustav II Adolf för det mesta varit starkt positivt. Även om det har funnits olika upplattningar om varför han intervenerade i det trettioåriga kriget. Var det som han själv hävdade att han ville hjälpa protestanterna eller var det bara ett tillfälle att erövra land. Förmodligen var det en blandning av båda. I det katolska Tyskland anser man däremot att han förlängde ett tyskt inbördeskrig med stort lidande för civilbefolkningen som följd. Och dessutom krossade den tyska riksenheten.

Gustav II Adolf efterträddes av sitt enda barn, den blott sex år gamla **Kristina**.

Kristina (1626–1689)

Kristina var bara sex år gammal när hennes far Gustav II Adolf stupade. Fram till 1644 då Kristina blev myndig och krönt till kung styrdes Sverige av en förmyndarregering ledd av Axel Oxenstierna. Under Kristinas tid som kung avslutades kriget mot Danmark som inletts 1643 samt det trettiåriga kriget. Resultatet blev stora landvinster. Men det skulle bli svårt att upprätthålla stormaktställningen i fredstid. För att avlöna officerare fortsatte Kristina den gamla politiken att dela ut gods som betalning, något som var ohållbart i längden. För att besätta alla poster i den svällande statsförvaltningen mångdubblade hon adelns numerär, något som inte var populärt bland den gamla adeln och som inte gynnade de ofrälse stånden. Men Kristina lyckades hävda sin makt och manövrerade ut den gamle rikskanslern Axel Oxenstierna. Hen-

nes intresse för konst och kultur förde med sig att den framstående filosofen Descartes blev inbjuden till hennes hov, där han dock fick lunginflammation och dog.

Men det som Kristina är mest känd för är hennes abdikation 1654. Hon efterträddes av sin kusin Karl Gustav som hon hade fått riksdagen att utse som tronföljare. Fri från regeringsansvar reste hon till Bryssel där hon konverterade till katolicismen. Därefter bosatte hon sig i Rom. Bara tre år efter sin abdikation försökte hon att bli drottning över Neapel med franskt stöd. Planen avslöjades av en av hennes tjänare, och Kristina

bestraffade förräderiet med döma honom till döden. Dådet som uppfattades som ett kallblodigt mord ledde till en stor skandal i Europa. När Karl X Gustav dog 1660 reste hon till Sverige med önskemål att bli upptagen i tronföljden, men det avvisades av riksdagen. Därefter levde hon ett privatliv i Rom. Hon gifte sig aldrig.

Kristina är en av de personer i historien som man antingen älskar eller hatar. De som hyllar henne lyfter fram hennes begåvning, självständighet och intresse för lärdom. Kritiker pekar på hennes bristande ansvars känsla och att den politik hon förde skulle ha ruinerat staten och gjort bönderna livegna om den hade fortsatt alltför länge.

Pfalziska ätten

1654–1660	Karl X Gustav
1660–1697	Karl XI
1697–1718	Karl XII
1719–1720	Ulrika Eleonora

Den Pfalziska ätten som flera av våra mest kända kungar tillhörde blev svensk kungaätt 1654 när Karl X Gustav efterträdde sin kusin Kristina. Ätten Pfalz-Zweibrücken-Kleeburg som den egentligen hette, var en sidogren i det mäktiga huset Wittelsbach som styrde över Bayern.

Under medeltiden hade två medlemmar av huset Wittelsbach blivit tyskromerska kejsare, Ludvig IV 1314–1347 och Ruprecht 1400–1410. Även Karl VII Albrecht som var kejsare 1742–1745 räknades till detta hus. Dessutom tillhörde den svenske unionskungen Kristoffer av Bayern (1440–1448) huset Wittelsbach.

Pfalz-Zweibrücken-Kleeburg var dock ingen betydelsefull gren av huset Wittelsbach. Som en följd av många olika arvskiften var Kleeburg-grenens lott begränsat till det lilla furstendömet Kleeburg i Elsass i dagens Frankrike. När dess herre pfalzgreven Johan Kasimir besökte Sverige 1613 omfattade det bara en befäst köping, två slott och några byar, han var inte ens riksomedelbar utan lydde under sin äldre broder hertigen av Pfalz-Zweibrückens överhöghet. Att ett äktenskap mellan den obetydliga Johan Kasimir och den svenska prinsessan Katarina ändå blev av 1615 berodde enbart på Katarinas bestämda vilja att gifta sig med just honom. Eftersom Johan Kasimir deltog på den protestantiska sidan under trettiåriga kriget tvingades han sedermera till landsflykt i Sverige, där Katarina födde den blivande kungen Karl X Gustav.

Medlemmarna i ätten Pfalz-Zweibrücken med sina olika personligheter hade ett märkligt gemensamt drag, de dog alla unga. Karl X Gustav dog av en lunginflammation 37 år gammal. Karl XI dog av magcancer vid 42 års ålder. Karl XII stupade när han var 36 år. Av Karl XII:s sex syskon blev bara två vuxna, Hedvig som blev 27 och Ulrika Eleonora som blev 53.

Den Pfalziska ätten upphörde att vara svenskt kungahus när Ulrika Eleonora abdikerade 1720 till förmån för sin make Fredrik I.

Karl X Gustav (1622–1660)

Karl X Gustav föddes 1622 på Nyköpings slott som son till Pfalzgreven Johan Kasimir och den svenska prinsessan Katarina. Eftersom han var en medlem av det svenska kungahuset sågs det länge som naturligt att han skulle gifta sig med kusinen och blivande kungen Kristina. Dessa planer rann dock ut i sanden när Kristina blev myndig. Möjligen var det Karl Gustavs vidlyftiga leverne när han tjänstgjorde i armén i Tyskland 1642–45 som avskräckte Kristina. Men trots att giftermålsplanerna grusades förblev han en av Kristinas gunstlingar. 1648 utnämndes han därför till Överbefälhavare över alla svenska styrkor i

Tyskland. Eftersom det trettioåriga kriget slutade kort efter att han anlänt fick han sköta den omfattande demobiliseringen av armén 1648–50, en uppgift han skötte med beröm. Tack vare Kristina blev han 1650 utnämnd till tronföljare av riksdagen. Åren fram till Kristinas abdikation 1654 skötte han förvaltningen av Öland som han hade fått i förläning, återigen visade han prov på administrativ talang.

Som nykrönt kung 1654 tog han sig an uppgiften att sanera statsfinanserna efter Kristinas vid-

lyftiga donationspolitik. Med det syftet drev han igenom fjärdeparts-räfstén som gick ut på att en fjärdedel av alla donationer från staten sedan 1632 skulle tas tillbaka. Genomförandet av räfstén skulle dock skjutas upp eftersom krig bröt ut 1655.

För att förekomma ryska erövringar av stora delar av Polens territorium genomförde Karl X Gustav i allians med Brandenburg ett renodlat angreppskrig mot Polen 1655. Kriget gick till en början bra och vid årets slut kontrollerade Karl X Gustav alla viktiga polska städer, och han var på god väg att bli polsk kung. Men på grund av truppernas våldsamma härjningar hårdnade motståndet mot Karl X Gustav. Ryssland, Österrike, Brandenburg och Danmark slöt upp på Polens sida. 1657 valde Karl X Gustav att lämna Polen och anfälla Danmark, som överrumplades genom det berömda tåget över Bält. Resultatet blev freden i Roskilde 1658 där Skåne med flera landskap blev svenska. Men han var fortfarande i krig med de övriga länderna. För att undkomma sitt besvärliga läge startade han ett nytt krig mot Danmark med syftet att utplåna det som ett självständigt rike. Kriget lyckades inte och Karl X Gustav dog av feber i Göteborg 1660. I de följande frederna fick Sverige lämna tillbaka en del av erövrarna. Men Sverige blev i alla fall större än vad hade varit när Karl X Gustav kröntes.

Med tanke på det han åstadkom under sin livstid är Karl X Gustav märkligt anonym. Angrepp mot Polen och Danmarkstred mot folkrät-

ten och många grymheter pågicks av de svenska trupperna. Men Karl X Gustavs moral var flexibel och hans ärelystnad var stor. Trots att han var kortväxt och kolossalt fet hade han många kvinnoaffärer, med flera oäktingar som följd. Utöver mat och kvinnor räknades även alkohol till hans laster. Han hade en stor social talang men även en teoretisk begåvning som glatt överraskade hans lärare. Och trots sin aptit på nöjen misskötte han aldrig sin plikt.

Karl X Gustav efterträddes av sin fyraårige son **Karl XI**.

Karl XII (1682–1718)

Karl XII var redan vid födseln förutbestämd att bli enväldig kung. Trontillträdet skedde dock oväntat tidigt då han blev föräldralös vid 14 års ålder. Den förmyndarregering som tillsattes för att styra landet bedömde att Karl XII var så pass mogen för sin ålder att han förklarades myndigt efter bara ett halvår. Den nye kungen fortsatte den politik som hans fader hade bedrivit men år 1700 avbröts den långa fredsperioden av det Stora nordiska kriget när Sverige angreps av Sachsen, Danmark och Ryssland. Resten av Karl XII:s liv kom att ägnas åt detta krig.

Till en början var Sverige framgångsrik. Med stöd av England och Holland tvingades Danmark ut ur kriget efter bara tre månader. I slaget vid Narva besegrades en tre gånger större rysk armé i grunden. Efter detta inriktade Karl XII sig på att slå ut Sachsen vars kurfurste August även var polsk kung. Målet var att avsätta August som polsk kung och vinna Polen som allierad mot Ryssland. Trots en rad segrar mot sachsarna lyckades inte Karl XII behärska hela Polen som istället sönderföll i ett inbördeskrig. 1706 var dock Sachsen

besegrad och svenskvännen Stanislaw Leszynski åtminstone till namnet polsk kung.

Det ryska fälttåget 1707–09 slutade däremot i katastrof när armén förintades i slaget vid Poltava. Karl XII var tvungen att fly till Turkiet där han försökte övertala sultanen att förklara krig mot Ryssland. Vilket faktiskt skedde inte mindre än tre gånger. Men Sverige hjälptes inte av detta och 1710–14 erövrade Ryssland Baltikum och Finland samtidigt som Danmarks inträde i kriget 1709 medförde ett nytt tvåfrontskrig. 1713 blev Karl XII obekväm för ledande turkiska politiker och han togs tillfånga under kalabaliken i Bender. Därefter var han i praktiken i turkisk husarrest under 1,5 år innan han fick återvända hem till Sverige. 1715 förklarade även Preussen och Hanover krig mot Sverige och de tyska besittningarna förlorades. De följande åren ägnade Karl XII åt att rusta upp Sveriges försvar. För att kunna få en gynnsam fred ledde han två fälttåg mot Norge. Det första var improviserat och misslyckat. Det andra var betydligt mer förberett och skulle sannolikt ha erövrat Norge om inte Karl XII stupade vid belägringen av Fredrikshald.

Karl XII är den mest omstridde personen i vår historia och beroende på vem man frågar kan man få två helt olika svar på hur han var som kung. Redan samtiden var splittrad. För Karl XII uppfattades som en ädelmodig hjälte som var tapper, pliktrogen, principfast, tolerant och inte unnade sig själv någon lyx. Men samtidigt kritiserades han för att han inte lyssnade på goda råd och inte utnyttjade diplomatins möjligheter. Anledningen till att Karl XII har kritiserats så hårt beror främst på den enkla anledningen att han förlorade kriget. Men också på att det är segrarna som skriver historien. Allteftersom kriget fortskred hade alla privilegier i det svenska samhället urholkats i krigsansträngningens namn. Nya skatter infördes som alla var tvungna att betala, även adeln. I officerskåren och förvaltningen hade ofrälset ökat sin andel betydligt. På grund av enväldet och kriget hade adelns särställning mer eller mindre försvunnit. När Karl XII stupade avskaffades enväldet och högadeln tog tillbaka makten.

Alla reformer som hade gjorts under Karl XII:s tid revs upp. För även om adeln beundrade Karl XII som person så avskydde de hans politik, och det är detta som har präglat Karl XII:s eftermäle.

Karl XII efterträddes av sin syster **Ulrika Eleonora**.

Ätten Holstein-Gottorp

1751–1771	Adolf Fredrik
1771–1792	Gustav III
1792–1809	Gustav IV Adolf
1809–1818	Karl XIII

Den holstein-gottorpska ätten härstammar från hertig Adolf. Som yngre son till den danske kungen Kristian III tilldelades han 1544 det ärftliga hertigdömet Holstein-Gottorp som låg på båda sidor om gränsen mellan Danmark och det Tyskromerska riket. Konflikter med det danska kungahuset gjorde att de holsteinska hertigarna allierade sig med Sverige under 1600-talet. Banden mellan Holstein-Gottorp stärktes genom äktenskap mellan Karl X Gustav och den holsteinska prinsessan Hedvig Eleonora samt mellan Karl XII:s syster Hedvig Sofia och hertig Fredrik IV.

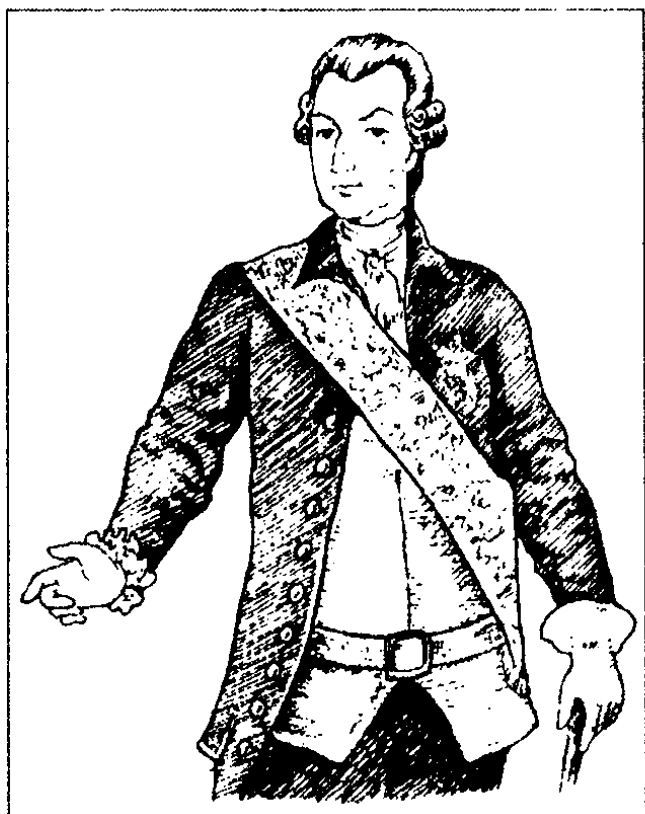
När Karl XII stupade var hans systerson hertig Karl Fredrik av Holstein-Gottorp en av kandidaterna vid kungavalet. Trots att Ulrika Eleonora valdes till kung förblev det så kallade holsteinska partiet en viktig maktfaktor fram till riksdagen 1727.

På grund av att äktenskapet mellan Ulrika Eleonora och Fredrik I var barnlöst och att Sverige förlorade kriget mot Ryssland 1741–1743 skulle Holstein-gottorp bli svenskt kungahus. Hertig Peter som tidigare varit en kandidat som svensk tronföljare hade 1742 blivit vald till rysk tronföljare. För att få en mild fred var Sverige tvungen att acceptera Peters släkting Adolf Fredrik som Fredrik I:s efterträdare.

Ätten Holstein-Gottorp var svenskt kungahus mellan 1751–1818 och rysk tsardynasti 1762–1918. Även det tyska storhertigdömet Oldenburg styrdes av en gren av Holstein-Gottorp mellan 1773–1918. Dessutom har huset Oldenburg som ätten Holstein-Gottorp är en gren av varit kungahus i Grekland och är än idag kungahus i Danmark och Norge.

Gustav III (1746–1792)

Gustav III efterträdde sin far Adolf Fredrik som kung 1771. Året efter genomförde han en oblodig statskupp som ökade hans makt och avslutade frihetstiden. Kuppen hade stöd från adeln som hade känt sig alltmer hotad av frihetstidens statskick där de bara hade en röst av fyra

i riksdagen. Till en början stärktes adelns ställning av Gustav III. Men kungens strävan efter mer makt gjorde att hans förhållande till adeln med tiden blev alltmer ansträngt.

Gustav III ville regera i upplysningstidens anda, vilket visade sig i att han ökade religionsfriheten, instiftade svenska akademien och gynnade kulturlivet. Han skrev själv flera operor om Gustav Vasa och Gustav II Adolf som han beundrade och ville efterlikna. I detta syfte planerade han 1783 och 1786 att anfälla Norge. Men båda gånger övertalades han att

avstå från krigsplanerna. 1787 kom dock ett tillfälle som Gustav III inte kunde motstå, Turkiet förklarade krig mot Ryssland. Det följande året förklarade Sverige krig mot Ryssland efter en påhittad gränsincident i Puumala. Men kriget var inte framgångsrikt och ett omfattande myteri bland officerarna, Anjalaförbundet, lamslår armén. Kriget utökas när Rysslands bundsförvant Danmark invaderar Bohuslän. Tack vare segern i slaget vid Svensksund kunde en fred utan gränsförändringar slutas 1790.

Kriget mot Danmark och ilskan mot de adliga officerarnas myteri ökade Gustav III:s popularitet och 1789 genomförde han med stöd av de ofrälse stånden en grundlagsändring som gav honom nästan oinskränkt makt. Priset var dock adelns hat. Bara tre år senare sköts han på operan av en adelskonspiration. Gustav III dog av skadorna två veckor senare. Men hans värdiga uppträdande och folkets vrede över dådet gjorde att den planerade statskuppen inte kunde genomföras.

Med undantag av Karl XII har nog ingen kung fått mer skilda omdömen än Gustav III. Han var onekligen en skicklig politiker som kunde ta vara på alla tillfällen som bjöds. Och hans kulturella intresse gav hovet en glans som inte har någon motsvarighet i den svenska historien. Men dessvärre var han också ärelysten och lagd åt önsketänkande.

Gustav III efterträddes av sin omyndige son **Gustav IV Adolf**.

Ätten Bernadotte

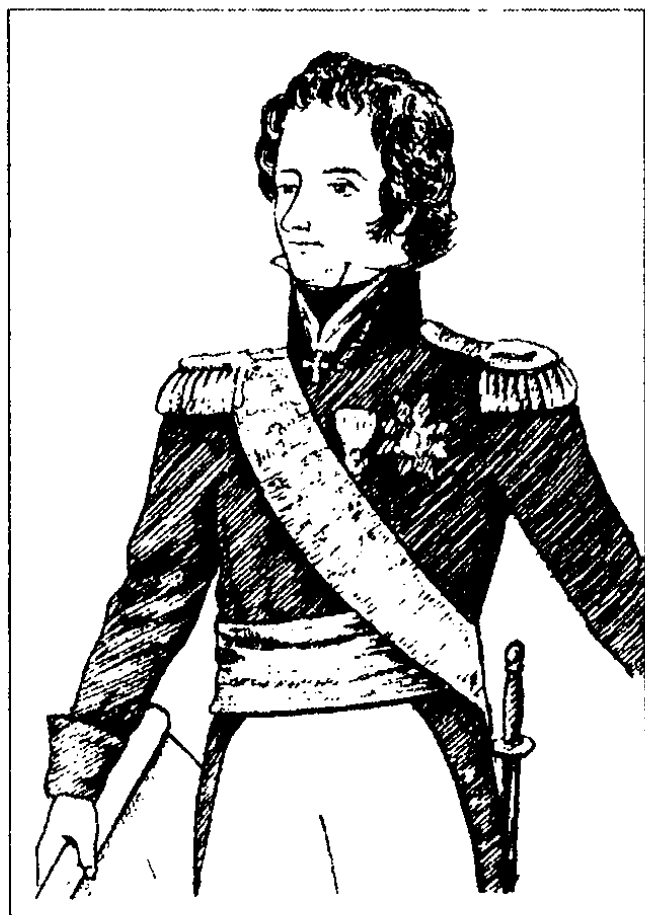
1818–1844	Karl XIV Johan
1844–1859	Oscar I
1859–1872	Karl XV
1872–1907	Oscar II
1907–1950	Gustav V
1950–1973	Gustav VI Adolf
1973–	Carl XVI Gustaf

Den nuvarande kungaätten hette ursprungligen de Poey och härstammade från det pyreneiska berglandet Béarn. År 1615 gifte sig Jouandot de Poey med Germaine de Bernadotte. Fruns efternamn kom från en fastighet i den sydfranska staden Pau som hette Bernadotte. Germaine födde Pierre de Poey de Bernadotte vars son Jean Bernadotte (1649–98) arbetade som vävare i Pau. Jeans sonson Henri (1711–80) var verksam som advokat. Henri blev 1763 far till Jean Baptiste Bernadotte, som sedermera skulle bli känd som Karl XIV Johan.

Egentligen var det tänkt att den danske prinsen Karl August skulle efterträda den barnlösa Karl XIII. Men eftersom han dog oväntat 1810 var man tvungen att än en gång finna en tronföljare. Valet föll på den franske marskalken Jean Baptiste Bernadotte eftersom det fanns förhoppningar om att kunna återta Finland med hjälp av franskt stöd. Jean Baptiste Bernadotte bytte namn till Karl Johan och tog snabbt över ledningen av Sverige. Och sedan dess har ätten Bernadottes ställning i Sverige aldrig hotats trots att Gustav IV Adolfs son Gustav fram till sin död 1877 gjorde anspråk på Sveriges tron.

Karl XIV Johan (1763–1844)

Karl XIV Johan föddes i Frankrike och hette ursprungligen Jean Baptiste Bernadotte. Han arbetade först som advokatskrivare i sin hemstad Pau innan han 1780 tog värvning i den franska armén. Efter den franska revolutionen gjorde han en blixtkarriär och blev general 1794. Han tjänade även republiken som ambassadör i Wien och som krigsminister. Som en av Napoleons skickliga fältherrar blev han utnämnd till marskalk av Frankrike och furste över Ponte

Corvo. Men 1809 hamnade han i onåd hos Napoleon och fick inga flera uppdrag. Okunnig om detta erbjöd den svenske löjtnanten Carl Otto Mörner 1810 Bernadotte att bli svensk tronföljare, i tron att det skulle leda till en allians med Frankrike. Bernadotte accepterade och blev sedan adopterad av Karl XIII med det nya namnet Karl Johan.

Karl Johan insåg att Napoleons dagar var räknade och fick Sverige att alliera sig med dennes fiender. 1813-14 förde Karl Johan befälet över den 158 000 man starka nordarmén och segrade i slagen vid Grossbeeren,

Dennewitz och Leipzig mot Napoleons arméer. Efter det sista slaget tågade han mot sina allierades vilja mot Danmark och tvingade detta land att avträda Norge. Norrmännen vägrade att acceptera detta och utsåg en egen kung och en ny grundlag. Efter ett kort krig 1814 tvingade Karl Johan norrmännen att acceptera Karl XIII som kung mot att de fick behålla sin nya grundlag, varmed Sverige och Norge förenades i en union.

1818 dog Karl XIII och Karl Johan blev kung med ordningstalen XIV i Sverige och III i Norge. Fast i praktiken hade han varit Sveriges regent ända sedan han blev vald som tronföljare. Sveriges grundlag från 1809 förskrev en begränsad kungamakt.

Men Karl XIV Johan var en mycket skicklig administratör och blev näst intill enväldig genom att bara rekrytera lojala tjänstemän till de viktiga ämbetena. Karl XIV Johans regering präglades dock av hans oro för att bli störtad. Vilket medförde ett mycket konservativt styre med upprepade ingrepp i tryckfriheten. Först i slutet av sitt liv gav kungen vika för reformkrav. Men trots att Karl XIV var Sveriges obestridde ledare i 34 år lärde han sig aldrig att tala svenska.

Karl XIV Johan dog 1844 och efterträddes av sin son **Oscar I**.

Gustav V (1858–1950)

Gustav V hade varit kronprins i hela 35 år när han efterträdde sin far Oscar II 1907. Även innan han blev kung hade Gustav spelat en politisk roll, bland annat under unionsupplösningen. Som kung engagerade han sig i försvaret. När han kritiserade den liberala statsministern Karl Staaff offentligt 1914 för att inte satsa tillräckligt på flottan utbröt den så kallade borggårdskrisen. Vilket ledde till att Karl Staaff avgick och att Gustav V tillsatte en konservativ regering. Kungens inblandning blev hårt kritiserat och röster höjdes för att införa republik. Men första världskrigets utbrott några månader senare gav honom rätt i sakfrågan. När liberaler och socialdemokrater segrade i riksdagsvalet 1917 tvingades dock Gustav V att acceptera principen om parlamentarisk demokrati. De följande åren lade han sig heller inte i politiken. Men sommaren 1941 utövade han dock påtryckningar för att regeringen skulle tillåta tyska trupper att transporteras genom Sverige. Regeringen uppfattade detta som att kungen hotade med att abdikera och tillät därför trupptransporten.

Gustav V dog 1950 som en folkkär kung. Men strax efter bröt Haijbyaffären ut. Det visade sig att kungen hade haft en homosexuell relation med Kurt Haijby, som sedan fick sammanlagt 250 000 kronor i dåtidens penningvärde för att hålla tyst. Affären fick återigen många att förespråka republik. Monarkin överlevde dock krisen.

Gustav V efterträddes av sin son Gustav VI Adolf.

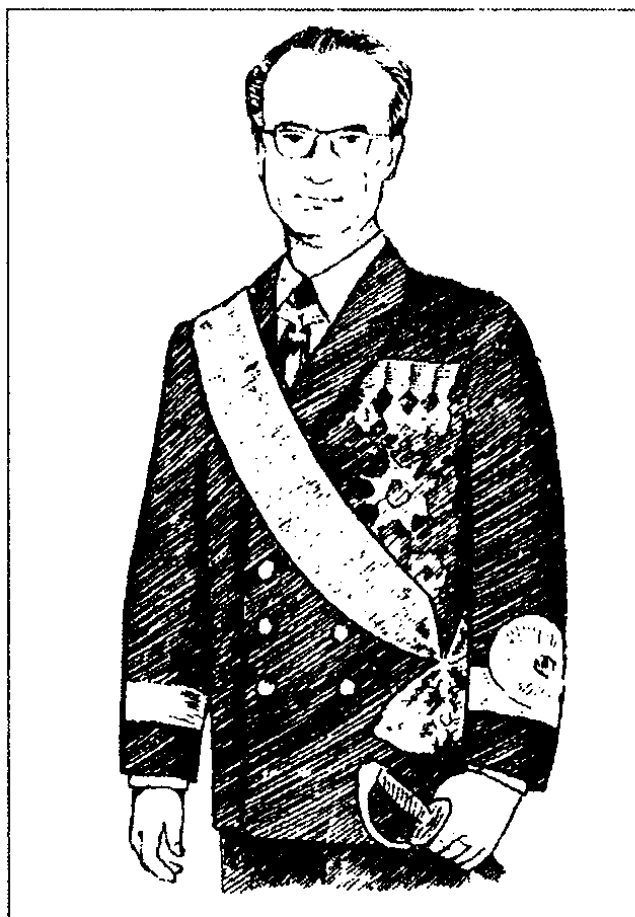

Gustav VI Adolf (1882–1973)

Gustav VI Adolf var 67 år gammal när han blev kung 1950. Under pensionsstriden 1958 spekulerades det från högerkretsar ifall kungen skulle avslå statsminister Tage Erlanders begäran om nyval, men Gustav VI Adolf respekterade parlamentarismens principer och försökte aldrig påverka politiken under sina 23 år som kung. Han efterträddes av sin sonson Carl XVI Gustaf 1973.

Carl XVI Gustaf (1946–)

Carl XVI Gustaf blev kung när hans farfar Gustav VI Adolf avled 1973. Året efter infördes en ny regeringsform som tog ifrån kungen den stora makt han i teorin fortfarande hade. Numera är ordförandeskapet i utrikesnämnden den enda kvarvarande resten av den svenska kungamakten. Det innebär att Carl XVI Gustaf är den svenske kung som genom tiderna har haft minst makt. Men även om hans uppgifter som regent inte är så stora så har han en bra chans att bli den kung som har regerat längst. Om Carl XVI Gustaf lever till år 2018 slår han Magnus Erikssons rekord på 45 år.

SVENSKA LÄN

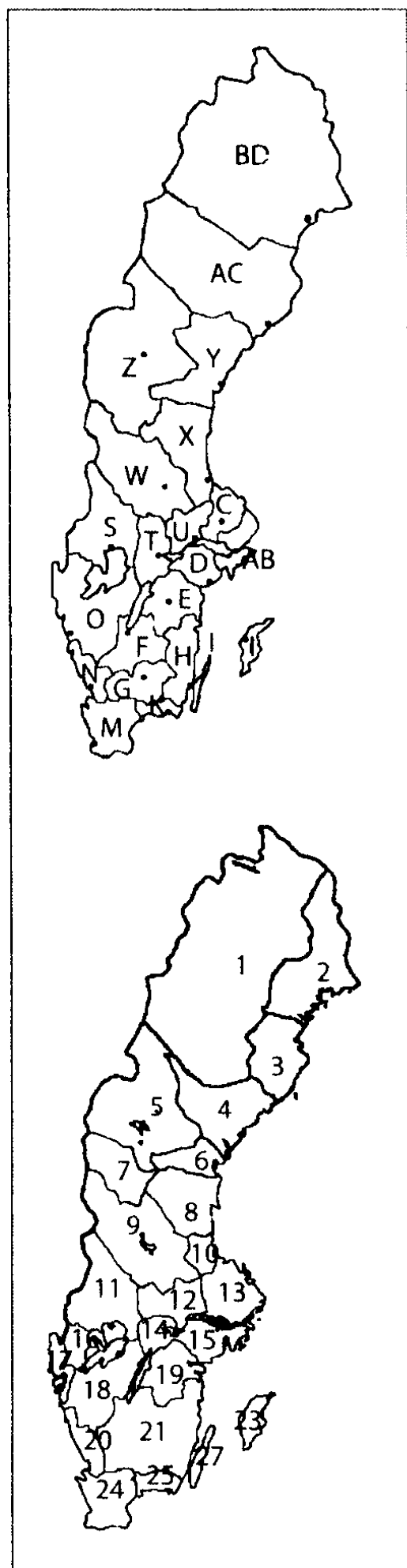
ANSVAR OCH UPPGIFTER

• Länsstyrelsernas verksamhet omfattar bland annat naturvård och miljöskydd, social omvårdnad, kommunikationer, livsmedelskontroll, djurskydd och allmänna veterinära frågor, lantbruk, rennäring (i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län), fiske, jämställdhet mellan kvinnor och män, kulturmiljö, regional utveckling, hållbar samhällsplanering och boende, civilt försvar, krishantering i fredstid och räddningstjänst.

LÄN OCH RESIDENSSTÄDER

Sverige är administrativt indelat i 21 län. Varje län förvaltas av en länsstyrelse med en landshövding som chef. Landshövdingen har residensstaden i länet som säte. Varje län är indelat i ett antal kommuner med en centralort där kommunalförvaltningens huvudorgan finns.

Länsbokstav Län	Residensstad
1 — (AB) Stockholms län	Stockholm
2 — (C) Uppsala län	Uppsala
3 — (D) Södermanlands län	Nyköping
4 — (E) Östergötlands län	Linköping
5 — (F) Jönköpings län	Jönköping
6 — (G) Kronobergs län	Växjö
7 — (H) Kalmar län	Kalmar
8 — (I) Gotlands län	Visby
9 — (K) Blekinge län	Karlskrona
10 — (M) Skåne län	Malmö
11 — (N) Hallands län	Halmstad
12 — (O) Västra Götalands län	Göteborg
13 — (S) Värmlands län	Karlstad

Länsbokstav Län**Residensstad**

14 — (T) Örebro län	Örebro
15 — (U) Västmanlands län	Västerås
16 — (W) Dalarnas län	Falun
17 — (X) Gävleborgs län	Gävle
18 — (Y) Västernorrlands län	Härnösand
19 — (Z) Jämtlands län	Östersund
20 — (AC) Västerbottens län	Umeå
21 — (BD) Norrbottens län	Luleå

Före 1998 utgjordes nuvarande Västra Götalands län av:

O — Göteborgs och Bohus län (Göteborg)

P — Älvsborgs län (Vänersborg)

R — Skaraborgs län (Mariestad)

Före 1997 utgjordes nuvarande Skåne län av:

L — Kristianstads län (Kristianstad)

M — Malmöhus län (Malmö)

Dalarnas län hette:

W — Kopparbergs län (Falun)

Före 1968 utgjordes nuvarande Stockholms län av:

A — Stockholms överståthållardöme

B — Stockholms län (Stockholm)

Under tiden 1824–1967 skedde ingen förändring av antalet län.

LANDSKAP

Landskap är en historisk indelning av landet, som växte fram kring de tidiga kulturbygderna, där folk kände samhörighet med varandra, talade samma dialekt, och framför allt hade en gemensam rättstradition. Den bars upp av lagmannen som på tinget, där de fria bönderna samlades, hade att deklamera lagtexterna. Symboler som landskapsvapnet och landskapsblomman används alltjämt i många sammanhang.

Nr Landskap

1. Lappland
2. Norrbotten
3. Västerbotten
4. Ångermanland
5. Jämtland

6. Medelpad	16. Dalsland
7. Härjedalen	17. Bohuslän
8. Hälsingland	18. Västergötland
9. Dalarna	19. Östergötland
10. Gästrikland	20. Halland
11. Värmland	21. Småland
12. Västmanland	22. Öland
13. Uppland	23. Gotland
14. Närke	24. Skåne
15. Södermanland	25. Blekinge

SKÅNE

Brio® Lekoseum

Specialmuseum för de välkända träleksakerna Brio. Det finns också andra leksaker som Barbiedockor och modelljärnvägar samt "Tomtens Verkstad" med scenerier och mekaniska figurer. BRIO grundades av Bröderna Ivarsson i Osby år 1908.

Fotevikens Museum

Vikingamuseum med rekonstruerade hus, skepp, marknadsplats o dyl. i "Vikingareservatet".

På sommaren är museet levandegjort och man ordnar olika specialarrangemang.

Kiviksgraven

Kungagrav från bronsåldern. Mycket stort stenröse — 75m i diameter. Stengång till gravkammaren med sällsynta hällristningar.

Lunds Domkyrka

Stor domkyrka från 10–1100 talet. Byggt av sandsten i romansk stil. Rikt utsmyckad. Under koret finns "Kryptkyrkan" från 1123 med 41 kryssvalv med satiriska reliefer på pelarna av Adam van Duren (1500-talet), bla jätten Finn.

Malmöhus Slott

Stort renässansslott och befästningsanläggning från 15- och 1600-talet. Nu Malmö Museer med flera olika avdelningar, bla Stadsmuseet,

Konstmuseet, Naturmuseet samt det närliggande Teknik- och Sjöfartsmuseet.

Skånes Djurpark

Stor djurpark med frigående, nordiska djur. Många aktiviteter, bl.a. vattenrutschkana och barnzoo.

HALLAND

Bollaltebygget

Ursprunglig gårdsanläggning från 1700-talet i typisk hallandsstil. Interiörer och föremål, bl.a. väverier och textilier.

Onsala kyrka

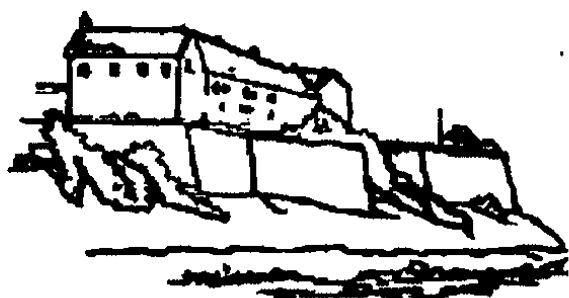
Från 16- och 1700 talet. Spännande inventarier och rikliga utsmyckningar bl.a. takmålningar från början av 1700-talet. Inventarierna är präglade av områdets rika sjöfartstraditioner.

Varbergs Fästning

Stor fästning, ursprungligen anlagd på 1290-talet men utbyggd år 1618. Var med sina höga stenmurar och bastioner en av Europas starkaste fästningar. På fästningen finns bl.a. "Museet i Varberg" och "Cykelmuseet".

BLEKINGE

Blomstergården

Stor trädgårdsanläggning med många plantor och figurer bl.a. miniatyrväxter i "Alfemas Trädgård", "Törnrösas Äventyrspark" samt "Tusen och En Natt".

Karlskrona

Skärgårdsstad med fästning grundad 1680 och senare huvudstad för den svenska flottan. Många välbevarade byggnader och sevärdheter, bla Stortorget, Amiralitetskyrkan Ulrica Pia, Marinmuseet, Båtsmanskasernen och Gamla Varvet. Staden är ett enastående exempel på en 1700-tals örlogsstad och är därför upptagen på UNESCOs lista över världens kulturarv. Utanför Amiralitetskyrkan Ulrica Pia står figuren "Gubben Rosenbom" med tiggarbössa under hatten.

Laxens Hus

Utställningar med bl.a. modeller, rekord och fiskeredskap samt akvarium och undervattensfönster till Mörrumsån, känt för lax- och havsöring.

SMÅLAND

Astrid Lindgrens Värld

Stor och mycket populär anläggning för Astrid Lindgrens världsberömda äventyrsfigurer: Pippi Långstrump, Emil i Lönneberga, Karlsson på taket, Ronja Rövardotter m.fi. Byggnader, uppträdanden med scener från historierna samt många aktiviteter.

Kalmar Slott

Stort renässansslott från 1540-talet. Tillträde till slottet med riddarsal, boningsrum, fängelserum och slottskyrka. Många konstföremål, målningar, takmålningar och väggpaneler samt stor vapensamling. Många specialarrangemang.

Kleva Gruva

Gruva grundlagd 1691, ursprungligen koppar, senare nickel. Tillträde till gruva med bl.a. 260 m djupa gruvgångar, "Storgruvan" (60 x 20 m) med en 35 m djup sjö. I gruvan finns fladdermöss. Temperaturen i gruvan är konstant 4 grader.

ÖLAND

Borgholms Slottsruin

Mycket stor ruin efter renässansslott (1569). Vackert beläget i öppen terräng. I ruinen finns museum med specialutställningar. Under sommaren ordnas ofta stora konserter på slottsgården.

Träffpunkt Öland

Utställnings- och informationscenter om Öland. I museet "Historium" presenteras öns historia med diabilder, ljud, video och bilder och i "Naturum", presenteras öns flora och fauna. Dessutom finns en särskild utställning om Ölands näringsliv.

GOTLAND

Gotlands Fornsal

I ett gammalt medeltida packhus visas bl.a. bildstenar, arkeologiska fynd och modell av Visby. I anknytning till Fornsalen finns också vetenskapscentret "Fenomenalen" och "Naturmuseet" om öns geologi och natur.

Lummelundagrottan

4 km djupa kalkstensgrottor med gångar, salar, droppstenar och underjordiska vattendrag. I museet "Silurium" visas en utställning om grottans geologi och natur.

Vikingabyn

Vikingacenter med rekonstruerade vikingatidshus och aktiviteter, bl.a. vikingakamper och möjlighet att prova på att spinna, väva, baka, skjuta med pil och båge och smida.

Visby

Staden blev ursprungligen grundlagd av vikingarna men upplevde sin storhetstid som Hansastad mellan 1200- och 1400-talet. Många

välbevarade medeltidsbyggnader bla packhus, magasin och köpmansgårdar, kyrkor och den 3.5 km långa ringmuren med 44 torn och portar. Staden finns med på UNESCOs lista över världens kulturarv.

VÄSTERGÖTLAND

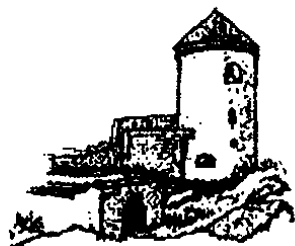
Läckö slott

Stort barockslott vackert beläget ut mot Vänern. Utställningar med bl.a. svenska silverskatter, möbler och o.dyl. Visningar, aktiviteter och musikuppträdanden.

Trollhättan slussar

Tre stora slussystem från åren 1800/1844 och 1916. Vid slössarna finns Kanalmuseet som handlar om slussarna och Göta Kanal med modeller och video samt informationshuset "Insikten" med utställning och "Experimentarium". Lite norr om slussarna ligger Trollhättefallen, där man bl.a. på "Fallens Dagar" i juli kan uppleva utsläpp av vatten med 32 m fallhöjd. Fritt tillträde till slussarna. Utställningarna har öppet alla dagar under sommarmånaderna, annars bara under veckosluten. Inträdesavgift.

BOHUSLÄN

Bohus Fästning

Stor, tidigare gränsfästning från 1300-talet. Huvudtornet "Fars Hatt" från 1400-talet. Under sommarmånaderna anordnas konserter, visafnarn och andra uppträdanden på borggården.

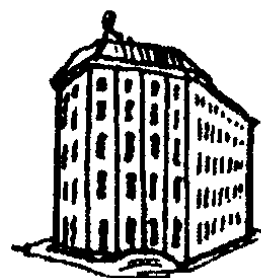
Havets Hus

Upplevelsecenter om livet i Kattegatt med akvarier, undervattenstunnel, scenerier och videoshower.

ÖSTERGÖTLAND

Arbetets Museum

Inrätt i ett tidigare bomullsspinneri i den gamla fabriksbyggnaden "Strykjärnet" mitt i Motala Ström. Belyser industriarbetarnas historia och traditioner med speciell vikt på de mänskliga rättigheterna.

Kolmårdens Djurpark

Europas största djurpark med mer än 100 olika djurarter. Utöver ett vanligt Zoo finns en Safaripark, "Aparium" (apor), "Oceanum" (delfiner) och "Tropicarium" (fjärilar, ormar, krokodiler). Många aktiviteter bl.a. linbana, lekplatser, barnzoo och barn-bondgård.

Vadstena kloster

I klostermuseet visas spännande rum och inventarier om Heliga Birgitta (1303–1373) och om klosterlivet. Klosterkyrkan från 1430 är en stor treskeppskyrka byggd av blåaktig kalksten, därför kallas den "Blåkyrkan". I kyrkan finns bl.a. Birgittas relikskrin och Birgitta skulpturer. Kyrkan är öppen dagligen. Begränsat tillträde under kyrkliga ceremonier.

Vadstena slott

Grundlagt som fästning av Gustav Vasa år 1545, senare ombyggt till ett av Sveriges förnämsta renässansslott med vackra stenhuggerarbeten. Tillträde till salar och rum med rika utsmyckningar och inventarier. På slottet finns bl.a. Vadstena Turistbyrå och landsarkiv.

DALSLAND

Baldersnäs Herrgård

Stor bruksherrgård, tidigare ett av Sveriges största järnverk. Stor park med lusthus och torn,

huvudbyggnad (1811) samt "Naturum" om Dalslands natur. I lador och ekonomibyggnader visas hantverks- och hemslöjdsutställningar.

Håverud Akvedukt

Transportväg i tre nivåer: Via slussar och en speciell vattenbro förs Dalslands Kanal här 33 m över en fors och över kanalen går ännu en bro med järnväg och bilväg. Vid akvedukten finns "Kanal museet" som handlar om kanalbygget och om regionen, samt ett center med butiker, konsthantverkare och turistbyrå. Fritt tillträde till området.

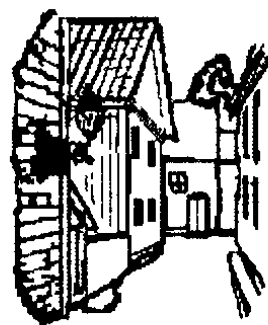
NÄRKE

Skoindustrimuseet

Om skornas historia, skomodern och skoindustrin — särskilt i regionen som under lång tid har varit centrum för den svenska skoindustrin.

Tiveden Nationalpark

Stort skogs- och naturområde med urskog. "Naturum" med information och kartor. I skogssjön Fagertärn finns ett enastående bestånd av röda näckrosor, som enda ställe i världen där de förekommer naturligt.

Wadköping

Kulturområde med många gamla 17- och 1800-tals trähus från Örebro som är återuppbyggda som en liten stad. I byggnaderna finns bl.a. handelsbod, bagare, möbelsnickare, skomakare, keramiker, vävare och korgflätning. I Kungsstugan (1500-talet) finns ett museum om området, husen och hantverkarna. Man har ofta arrangemang som marknadsdagar och uppträdanden.

SÖDERMANLAND

Gripsholms Slott

Stort slott uppfört av Gustav Vasa på 1530-talet. Sexkantad grundplan med tjocka murar

och stora torn. Vackra inventarier, rika utsmyckningar och utställningar bl.a. från Nationalmuseums Porträttsamling. Teater från 1782. Ofta arrangemang som riddarturneringar, konserter och skådespel under sommaren.

Julita Herrgård

Stor herrgård från 1700-talet. Tillträde till huvudbyggnaden, park och till "Sveriges lantbruksmuseum". I anknäytning till herrgårdén ligger hembyggds museet "Julita Skans" med bl.a. kapell.

Rademacher-Smedjorna

Kulturområde med många gamla, röda trähus med fungerande järn-, guld-, koppar- och tennsmedjor och andra gamla hantverk. Uppkallat efter Reinhold Rademacher från Lettland, som startade järnproduktionen här år 1658. Eskilstuna var från 1500-talet centrum för järnproduktionen i Sverige och är känt för produktion av bla knivar, saxar och verktyg.

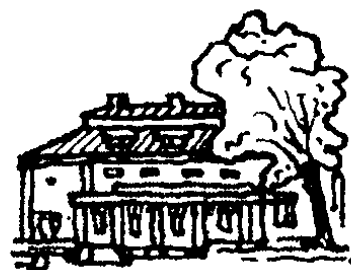
Sigurdsristningen

Kombinerad runsten, bildsten och hällristning uthugget ca. år 1030 på en flat klippa. Den 1,9 × 4,6 m stora bilden berättar om Sigurd Fafnersbane, medan texten, som är Sveriges längsta runskrift, berättar om en bro.

VÄRMLAND

Mårbacka

Känt museum om Selma Lagerlöf (1858 — 1940) inrättat i hennes födelsehem. Möbler, inventarier, målningar och föremål med anknäytning till författarinnan, som var den första kvinnliga författaren som mottog Nobelpriset i litteratur år 1907.

Rovdjurscentret The Big Four

Aktivitets- och informationscenter om de fyra största rovdjuren: Björnen, vargen, lodjuret och järven. Utställningen handlar också om äl-

gor och andra vilda svenska djur, deras historia, utbredning, jakt och jaktvapen. Speciell barnavdelning.

Värmlands Museum

Stort länsmuseum med specialutställningar om bl.a. Värmlands skogar, historia och kultur, bl.a. dräkthistoria. Uppbyggt med tablåer, dockor, ljud, ljus och diaspel.

VÄSTMANLAND

Engelsbergs Bruk

Fullständig industrimiljö med smedjor, bostadshus, magasin, stall, kyrka och park. Sverige blev under 17-och 1800-talet, världens ledande järnproducent. Engelsbergs Bruk är ett av de bäst bevarade och mest intakta järnverk och är därför upptaget på UNESCOs Världskulturarvslista. Ingår i "Ekomuseum Bergslagen", som omfattar ca 50 miljöer med relation till bergsbruksindustrin.

Strömsholms Slott

Stort barockslott från 1670-talet. Slottsmuseum och tillträde till barockträdgård, park och stall. Sedan 1500-talet har platsen varit centrum för hästavel och man har återkommande ridtävlingar bl.a. runt pingsthelgen. På slottet finns ett specialmuseum "Jazzens Museum".

Tidö Slott

Ett av Sveriges bäst bevarade 1600-tals renässansslott. Tillträde till slottet, slottskapellet och parken med hjortar och rikt fågelliv. På slottet finns också ett vagnsmuseum och ett stort leksaksmuseum med mer än 30 000 föremål. Slottet är öppet för dagliga visningar under sommarmånaderna.

UPPLAND

Gamla Uppsala

Sedan järnåldern ett viktigt politiskt och religiöst maktcentrum för Svea Rike. Gravfält med "Tingshö-

gen" och tre stora gravhögar från 500-talet, som sägs rymma gravarna efter sägeskungarna Aun, Egil och Adils. Spår efter en tidigare kungsgård och helgedom för Tor, Oden och Frey. Gråstenskyrkan från 1100-talet var tidigare domkyrka. Museet "Historiskt Centrum" visar arkeologiska fynd från området och berättar historien om de nordiska gudarna. Vid kyrkan finns även ett friluftsmuseum "Disagården".

Laxön

Ö mitt i Dalälven med flera attraktioner, bl.a. sportfiskemuseet "Sportfiskeforum", energiutställningen "Älvkarlebylaboratoriet", "Militärmuseet Sveaingenjören" samt "Indian Art Gallery" om prärieindianernas kultur.

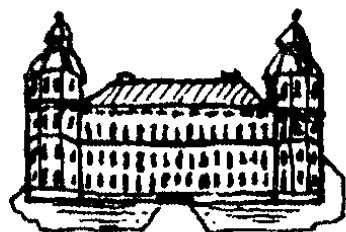
Lövsta Bruk

Brukssamhälle med bruksherrgård, park, arbetarbostäder, verkstäder och smedja. Grundat på 1620-talet av "svenska industrins fader" Louis de Geer från Vallonien. Speciell lek- och barnavdelning "Barnens Bruk".

Museum Gustavianum

(Uppsala Universitet) Nordens äldsta universitet grundades 1477. År 1623 uppfördes en ny huvudbyggnad "Gustavianum", där man under 1660-talet inrättade en "Anatomisk Teater" till medicinska föreläsningar. Andra delar av universitetet är också öppet för besök bl.a. "Universitetshuset" och "Carolina Rediviva", Sveriges äldsta universitetsbibliotek.

Skokloster slott

Ett av Europas bäst bevarade barockslott uppfört under 1600-talet. Tillträde till park, kyrka och slott med många tavlor, möbler, textilier och stor vapensamling. Ett av stallen hyser "Skoklosters Motormuseum".

Uppsala Domkyrka

En av Nordens största kyrkor, 118 m lång. Byggd 1287–1435. Var tidigare kröningskyrka för svenska kungar. Rikt med inventarier och utsmyckningar, bl.a. gravmonument över Gustav Vasa och Carl von Linné's grav. I "Skattkammaren" finns bl.a. Drottning Margaretha's gyllene klänning och Gustav Vasas svärd.

DALARNA

Carl Larsson-gården

Den svenska målaren Carl Larsson (1853 — 1919) är internationellt känd och älskad för sina idylliska och stämningsfulla teckningar och målningar om fest och vardag i hem och familj. Motiven kan återfinnas i hans hem, som nu är museum med stor samling av hans färdiga verk, skisser och inventarier.

Falu Gruva

Sedan 1000-talet har man brutit koppar vid Falun. I många år kom huvuddelen av världens koppar härifrån och gruvdriften var viktig för hela Sveriges ekonomi. Brytningen upphörde 1992, men man producerar fortfarande den kända röda träfärgen "Falu Rödfärg".

Tillträde till brott och underjordiska gruvgångar samt till "Stora Museum". Gruvan och det omkringliggande landskapet är upptaget på UNESCOs lista över världens kulturarv.

Zorngården

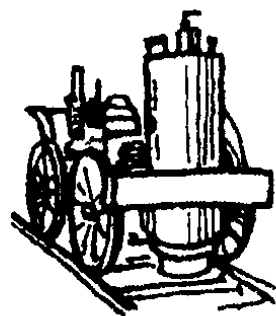
Den svenska målaren Anders Zorn (1860-1920) blev internationellt känd för sina impressionistiska målningar av bl.a. nakenmodeller och folklivet i Dalarna. Hemmet är ritat av konstnären själv i en speciell stil. I det närliggande "Zornmuseet" visas en stor samling av konstnärens egna verk samt verk från hans privata konstsamling.

GÄSTRIKLAND

Gysinge Bruk och Flottningsmuseum

Gammal järnbruksmiljö. Smedjor och bostadshus från 1770-talet och herrgård från ca 1840. I "Flottningsmuseet" visas timmerflottningen på Dalälven.

Sveriges Järnvägsmuseum

Stort järnvägsmuseum med lok, vagnar samt utställningar om järnvägshistorien och järnvägsarbetarna. Speciell minibana för barn.

HÄLSINGLAND

Bodagrottorna

Stort grottkomplex med över 2,5 km grottor och gångar. Skapat för ca 10 000 år sedan i samband med landhöjningen efter sista istiden.

Stene Gårds

Stort "Hantverks- och Kulturcentrum" med byggnader, teater, glashytta, park och örträdgård med kryddor och medicinalväxter. Årligen hålles den 2:a lördagen i juli SM finalen i Hälsingehambo med flera hundra deltagare.

HÄRJEDALEN

Härjedalens Fjällmuseum

Modernt hembygdsmuseum med samlingar om bl.a. bygdens kulturhistoria, nybyggarna, gruvarbetarna och samerna. Många aktiviteter för barn. Museet fick 2001 "The European Museum of the Year Award"

JÄMTLAND

Fröå Gruva

Gruvbruk med byggnader, gruvschakt, vattenhjul, pumpar, slagghögar, kanal mm. Kopparbruket var aktivt 1744–1919.

Jämtli Historieland

- Ett av Sveriges största friluftsmuseer med mer än 60 hus och byggnader. , Under sommarmånaderna levandegjort med många aktiviteter, handelsbodas och underhållning. Inom området finns också ett "Länsmuseum" med en stor samling av textilier, bla den 1000 år gamla bildvävarna "Överhogdalsbonaderna" samt fångstredskap från jakten på "Storsjöodjuret".

MEDELPAD

Bergeforsens Kraftverk & Laxakvarium

- Utställning om Indalsälven och Sveriges största delta, om vattenkraft och energi samt om fisket med bl.a. laxakvarium och laxodling.

Sundsvalls Museum

- Länsmuseum om områdets kulturhistoria och konst. Bl.a. gravfynd från ca år 500 och utställning om Sundsvall som den svenska träindustrins huvudstad.

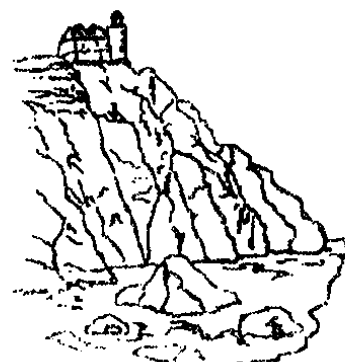
ÅNGERMANLAND

Häxmuseet

- Utställning om häxprocesserna på 1600-talet, speciellt om en stor häxprocess på det intilliggande Häxberget år 1677 då 69 kvinnor och 2 män blev halshuggna och brända.

Höga Kusten

- Dramatiskt kustparti mellan Härnösand och Örnsköldsvik, där landhöjningen efter sista istiden varit speciellt kraftig och tydligt kan ses i landskapet. Är upptaget på UNESCOs lista över världens kulturarv. Många vandringsleder och utsiktsplatser bl.a. vid Skuleskogens Nationalpark och Skuleberget. (linbana till toppen 285 m.ö.h).

VÄSTERBOTTEN

Bergrum Boliden

I Boliden fann man år 1924 Europas rikaste guldåder och det är fortfarande många aktiva guldgruvor i området. Bergrum Boliden visar utställningar om gruvdriften, arbetsförhållanden, mineraler och geologi. Biograf och aktiviteter såsom guldvaskning och stenslipning.

Klabböle Kraftverkmuseum & Umeå Energicentrum

Om Umeälven, energi, vattenkraft etc. Många experimentella aktiviteter, inte minst för barn. Kraftverket var i bruk till 1958, då det blev ersatt av det närliggande "Stornorrfors Kraftverk", ett av Europas största vattenkraftverk.

NORRBOTTEN

Gammelstads Kyrkstad

På grund av stora avstånd kunde man förr i tiden inte åka till högmässan och hem igen samma dag. Därför byggdes på flera platser övernattnings- och förrådsstugor vid kyrkorna — en sådan "Kyrkstad", Gammelstad, med rötter tillbaka till 1300-talet, är den största med 425 småhus vid Nederluleå Kyrka. Den är upptagen på UNESCOs lista över världens kulturarv.

Garnisonsmuseet

Specialmuseum för Norrbottens regemente med kanoner, fordon, vapen och en av Sveriges största samlingar av uniformer. Det närliggande "Rödbergsfortet" är en annan av fästningsstaden Bodens militärhistoriska attraktioner.

LAPPLAND

Åtte. Svenskt Fjäll- och Samemuseum

Stort, modernt museum med utställningar, diaspel och filmer om samisk kultur, nomadliv, dräkter, sånger, danser, äventyr och tro samt om

vildmarkens natur, handelsmän och nybyggare. Åtte betyder för-rådsbod och på museet finns en restaurang med samiska specialiteter. I närheten ligger den botaniska trädgården "Jokkmokks Fjällträdgård".

Laponia

Mycket stort, imponerande fjällområde med bla nationalparkerna Sa-
rek, Muddus, Stora Sjöfallet och Padjelanta. Goda möjligheter till
vandring och många övernattningsstugor längs de markerade
vandringslederna. Den välkända och populära vandringsleden "Kungs-
leden" slingrar sig genom hela området. Den är upptaget på UNESCOs
världskulturarvslista.

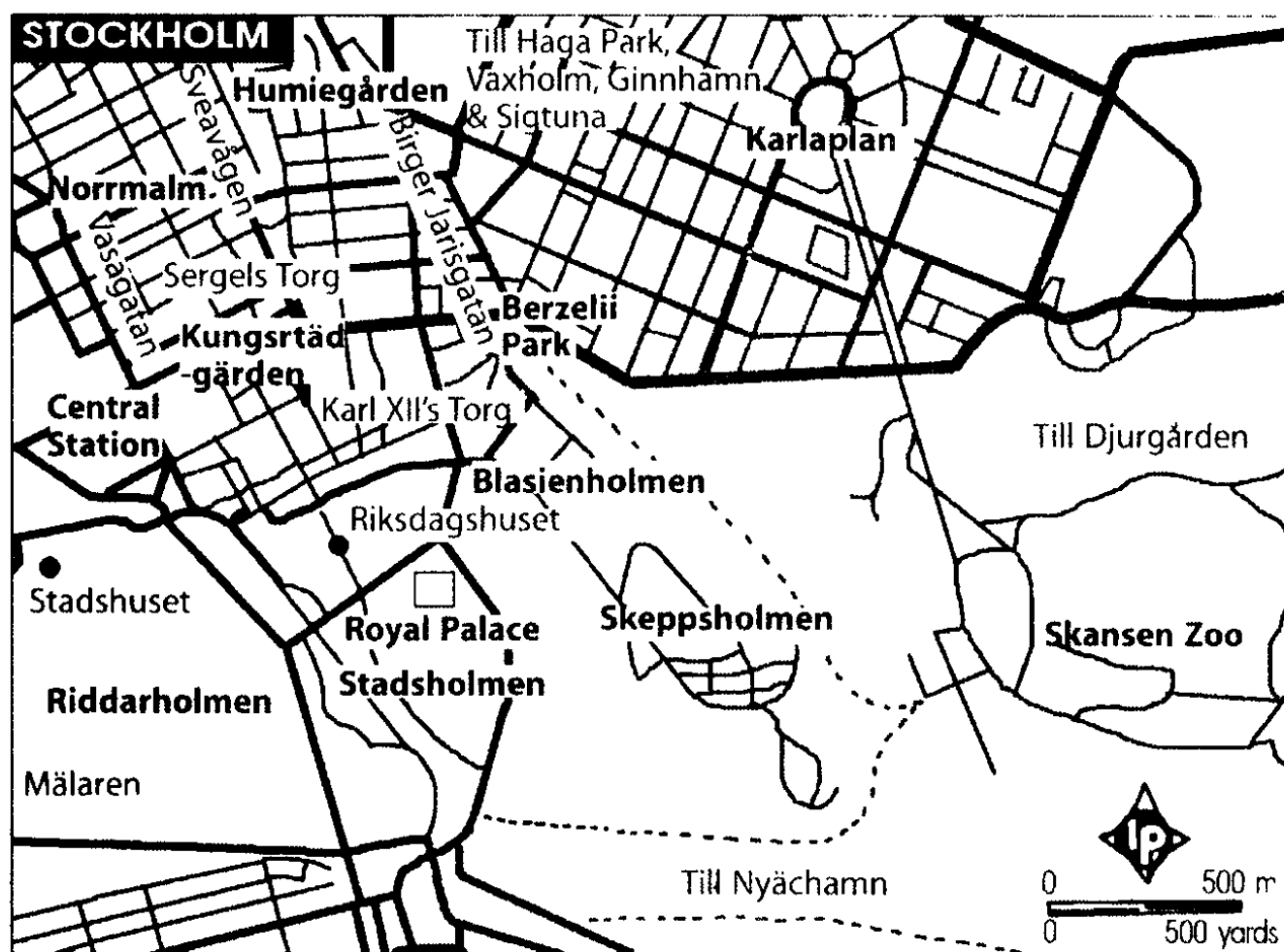
SVENSKA STÄDER

STOCKHOLM

HISTORIA

1200-TALET — STOCKHOLM GRUNDAS, BIRGER JARL OCH MAGNUS LADULÅS

År 1252 var området kring Mälardalen den del av landet som hade det största antalet invånare. Det är från det året vi har det första dokument som nämner platsen Stockholm. Dokumentet är signerat Birger Jarl, Riksdrotten som i folkmun kommit att kallas Stockholms grundare. Kunskaperna om hur Stockholm såg ut vid denna tid är

mycket begränsade men man har vid arkeologiska utgrävningar funnit spår som visar att området var bebott redan under 1000-talet. På nuvarande Slottsbacken (vid Obeliskens) byggdes under slutet av 1100-talet ett kastell.

Varken Birger Jarl eller hans son, kung Magnus Ladulås, betraktade Stockholm som en huvudstad. Rikets kungar reste omkring och bodde på en mängd olika platser.

Kung Magnus verkade dock aktivt för stadens tillväxt. Han anlade Klara kloster på Norrmalm på den plats där Klara kyrka ligger idag. Det är också under Magnus Ladulås tid som Stockholm etableras som en stad med alltför bofasta invånare. Omkring år 1290 fastställdes en särskild stadslag som innehöll speciella regler för vad som gällde inne i staden.

1300-TALET — STOCKHOLM SOM MÅNGKULTURELL STAD, FÖRSVARSMUREN

1300-talets Stockholm är inte utpräglat svenskt på något vis. Tvärtom kan staden snarare ses som en sammansmältning av tyska köpmän, finska arbetare och svenska stadsbor som kommit inflyttande. Det är under denna tid som staden får sin försvarsmur, där en liten bevarad del kan beskådas i sitt ursprungliga läge på Medeltidsmuseet under Norrbro. Även 1300-talet i Stockholms historia är föga känt. Vi vet fortfarande inte hur många som bodde i staden eller hur den såg ut. I Gamla Stan idag kan man dock lätt se spåren av det medeltida gatunätet, då det i många fall överensstämmer med det vi har idag. Kyrkan, rådhuset (nuvarande Nobelmuseet) och torgets placering är typiskt för medeltiden. Lika så gatorna som strålar samman på Stortorget och Östra och Västra långgatan, som alltså gått utanför muren och därmed varit utanför staden. Men vi vet inte exakt hur husen såg ut.

En av de kända institutionerna från 1300-talet är Helgeandshuset. Det tillkom i början av seklet och låg på nuvarande Helgeandsholmen i över 200 år. Dit kom välsituerade gamlingar som betalade en engångsavgift för att sedan få kost och logi där sina sista år. Helgeandshuset var även till för de som var så fattiga och sjuka att de inte kunde ta hand om sig själva, eller barn som inte hade några föräldrar. Huset tros ha legat där riksdagshuset ligger idag.

Det är på 1300-talet som Tre Kronor-vapnet kan påvisas för första gången. Det finns med på ett sigill som är fäst vid en urkund som utfärdats av Albrekt av Mecklenburg.

1350 kom digerdöden till Stockholm för första gången.

1400-TALET — SLAGET PÅ BRUNKEBERG, DÅLIG HYGIEN OCH STARK PÅVERKAN FRÅN KYRKAN

I början av 1400-talet fanns det ca 5000 invånare i Stockholm. Den bristande hygien orsakade stora problem. Boskapen gick fritt inne på gårdarna och något egentligt fungerande avloppssystem fanns inte. Avfall och annat slängdes rakt ut på de redan leriga gatorna och mycket av dessa föroreningar hamnade i vattnet. För att undvika att trampa i denna sörja användes speciella träsulor, så kallade patinor vilka skyddade skinnskorna från leran och gyttjan. Vid arkeologiska utgrävningar har man ibland hittat dessa patinor och de kan ses på Medeltidsmuseet under Norrbro.

Religionen hade en annan roll i det medeltida samhället än idag. Varje invånare förväntades besöka kyrkan åtminstone varje söndag. Dessutom skulle man bidra ekonomiskt eller med varor "in natura" efter bästa förmåga. De höga kyrkobyggnaderna skilde sig markant från stadens i övrigt låga bebyggelse. I de färgglada processioner som drog genom staden och andra kyrkliga fester var kyrkans representanter ständigt närvarande. Det gick åt många dagar i almanackan för att fira alla helgon.

I slaget på Brunkeberg år 1471 mötte svenskarna, under ledning av Sten Sture d ä danskarna och deras kung Kristian I. Den delvis skogsklädda Brunkebergsåsen var då betydligt högre än vad den är idag. Det blev en våldsam drabbning som svenskarna vann. I och med detta tog Sten Sture och svenskarna över makten i Stockholm.

Symbolerna för slaget kan man se i Storkyrkan där det finns en statygrupp från 1489 av Bernt Nothe. Riddaren S:t Göran föreställer Sten Sture, draken symboliserar Kristian I, Danmark och prinsessan är Sverige. Kopior av denna originalgrupp kan ses på Köpmangatan i Gamla Stan samt på Stadshusets västra tak.

1500-TALET — VASAÄTTEN, STOCKHOLMS BLODBAD, REFORMATIONEN

1500-talet handlar mycket om makt och maktstrider, inte minst inom Gustav Vasas egen familj. I början av 1500-talet pågick flera unionsstrider mellan svenskar och danskar. Sten Sture d y som var Sveriges kung, förlorade och dog år 1520. Danskarna ledda av kung Kristian II intog Stockholm och kungen lovade amnesti vilket gjorde att motståndet lade sig.

Men tre dagar efter att den danske kungen hade krönts i Stockholms Storkyrka fängslades de svenska biskopar och rådsmän som hade del-

tagit i kröningen. Mer än 80 personer avrättades på Stortorget. Denna händelse har kommit att kallas för Stockholms blodbad.

Gustav Eriksson av ätten Vasa, miste sin far i blodbadet. Gustav samlade dalmasarna och tillsammans tågade de mot Stockholm. Under färden anslöt sig allt fler människor som hade tröttnat på Kristians och danskarnas förtryck. På midsommarafton 1523 tågade Gustav Eriksson in i Stockholm och i och med detta upphörde i praktiken Kalmarunionen. Gustav som nu antagit släktnamnet Vasa är en av de kungar som betytt mest för Sverige, inte minst genom att han genomförde reformationen år 1527. En starkt bidragande orsak till reformationens genomförande var att kungen/staten ville få tillgång till kyrkans enorma rikedomar. På sitt kungliga boktryckeri lät Gustav Vasa trycka det nya testamentet på svenska år 1526.

Långt innan dess hade en ung präst, Olaus Petri, i folkmun kallad mäster Olof, börjat med predikningar på svenska, något som var helt nytt och som tilltalade stockholmarna. Den unge prästen var dock mycket kritisk till att kungen skulle få så stor makt över kyrkan. Ett ljusfenomen uppenbarade sig på himlen en dag. Detta såg Olaus Petri som ett tecken från Gud och lät Urban Målare avbilda fenomenet. Man kan tydligt se hur kyrkan har avbildats betydligt större än slottet, något som Olaus Petri antagligen särskilt hade beställt. Tavlan som kallas Vädersolstavlan, är en av de äldsta och relativt autentiska avbildningarna av Stockholm. Originalet hänger i Storkyrkan medan Stockholms medeltidsmuseum har en kopia.

Gustav Vasa lät riva Klara kloster och använde stenarna till att förstärka stadens försvarsmurar. Han lät också utföra renoveringar och utbyggnader av Birger Jarls gamla borg som nu växte sig allt större och mäktigare. Överhuvudtaget blev Stockholm nu en betydligt bättre befäst stad.

1600-TALET — STORMAKTSTIDEN, STENSTADEN MED NYTT GATUNÄT, DROTTNING KRISTINA, TRE KRONOR BRINNER

I och med kung Gustav II Adolfs trontillträde inleds den tid som har kommit att kallas Sveriges stormaktstid. Kungen själv befann sig mest utomlands där han deltog i olika krig, varav det mest berömda var det så kallade 30-åriga kriget från vilket vi än idag kan se exempel på olika krigsbyten. I slaget vid Lützen 1632 dödades kungen. Förutom de gränser som gäller idag hörde hela Finland samt stora delar av Baltikum till det svenska riket. Till detta kom även en betydande del av norra Tysk-

land vilket gjorde att Sverige i stort sett hade total kontroll över hela Östersjön. Stockholm, som nu hade blivit officiell huvudstad låg nu mitt i riket.

Stockholm kom nu att förändras. Staden växte ut på malmarna. De adelsmän som utmärkt sig och tjänat stora förmögenheter under de olika krigen byggde sig nu stora palats främst på Gråmunkeholmen som ändrade namn till Riddarholmen. Gatorna på malmarna rätades ut enligt en geometrisk idealplan så att Slottet och Rådhuset kom att ligga mitt i staden. Mot Saltsjön fylldes stranden ut och resultatet blev det som än idag kallas Skeppsbron.

Stockholm blev centrum för handeln, inte minst järnhandeln. Långa järnstavar fraktades från järnbruken in till staden där de vägdes och prissattes på Järntorget för att sedan lastas på fartyg för vidare transport. Kungen lät bygga stora krigsfartyg och ett av de största och mest imponerande var regalskeppet Vasa som sjönk i Saltsjön redan på sin jungfruresa. Under 1600-talet upptäcktes fartyget. Hon togs upp ur vattnet och kan idag beskådas i all sin prakt i det magnifika Vasamuseet på Djurgården.

Trots att Sverige deltog mer eller mindre aktivt i olika krig blomstrade kulturen och statsförvaltningen effektiviserades. Från och med 1600-talet registrerades samtliga nyfödda pojkar, för att sedan kunna kallas in till krigstjänstgöring när de fyllt 15 år.

Gustav Adolf efterträddes av sin dotter Kristina som i huvudsak hade fått en "manlig" uppfostran. Hon kröntes 1650 med pompa och ståt i den stad som nu hade raka gator. Bland annat passerade kröningståget paradgatan Drottninggatan som fått sitt namn för att hedra drottningen. Under Kristinas fyraåriga regentskap präglades Stockholms hov av stor vetenskaplig och konstnärlig verksamhet. Framstående vetenskapsmän från hela Europa inbjöds till hovet av drottningen. Kristina kunde dock aldrig vänja sig vid sin roll och 1654 abdikerade hon och flyttade till Rom där hon konverterade till katolicismen. Detta blev en chock för det protestantiska Europa, inte minst mot bakgrund av att hennes far hade dött i sin kamp mot katolicismen.

En av de stora händelserna under 1600-talet var den stora branden år 1697 där kungaborgen Tre Kronor lades i aska på bara ett dygn. Det skulle dröja nästan 300 år tills symbolen Tre Kronor kom upp på ett tak i Stockholm igen (på det nuvarande Stadshuset). Ingen omkom vid branden men det mesta av slottets interiörer med ovärderliga skatter av konst, möbler, tavlor och böcker gick förlorade. I Storkyrkan, bred-

vid statyn av S:t Göran och Draken hänger en tavla som kallas Den Yttersta Döden. Den tavlan lyckades man få ut ur det brinnande slottet liksom kung Karl XI:s lik som låg obegravt inne i slottet. Kungafamiljen flyttade in i Wrangelska Palatset på Riddarholmen där man blev kvar tills det nya slottet var färdigt. Arkitekt var Nicolaus Tessin d ä som på sex veckor ritade ett nytt slott. Tessin har även ritat det så kallade Södra Stadshuset där Stockholms stadsmuseum idag är inrymt.

1700-TALET — KULTURENS OCH VETENSKAPENS ÅRHUNDRADE MEN OCKSÅ KRIG OCH FATTIGDOM

Det sekel som efterträdde 1600-talet fick en dystert start. Kungen, Karl XII blev skjuten i Norge, flera skördar slog fel, flyktingar samlades i Stockholm och människor där och i övriga Sverige svält.

Samtidigt bröt det som skulle bli den sista stora pestepidemin ut i staden. Stockholm var en av Europas absolut krotgätaste städer men också kanske den smutsigaste med en hög barnadödlighet som bara hade sin motsvarighet i den tidens Paris. Stanken i Stockholm var i det närmaste outhärdlig, speciellt under sommarmånaderna. De som hade råd flydde till sina gods ute på landet eller till sina malmgårdar i utkanterna av staden. På textilfabrikerna slet kvinnor och barn nästan ihjäl sig.

Trots detta ökade stadens invånare från 4.000 till 75.000. Detta berodde bland annat på den stora invandringen från landsbygden till städerna i allmänhet och till Stockholm i synnerhet. Handeln gynnades med höga tullar och statligt stöd.

Gustav III, som nu hade blivit kung, gynnade vetenskap och kultur. Under hans tid skapades de stora akademierna som Svenska Akademin och Kungliga Vetenskapsakademien vilka idag utser Nobelpristagarna i litteratur respektive fysik och kemi.

Det nya slottet planerades i snabb takt och byggdes av konstnärer och hantverkare från hela Europa. Flera bränder bröt ut i Klara, Maria, Jakob och Katarina kyrkor. Detta medförde stor skadegörelse på de olika malmarna och för att minska brandrisken beslutade man att bygga stenhus. Husen fick en ljus, gul färg och hade brutna tak. På Skeppsbron bodde den så kallade Skeppsbroadeln, affärsmän som hade skapat sig stora förmögenheter genom handel och spekulation, och som fått ett allt större inflytande.

En svensk uppfinning rönt stor uppmärksamhet såväl i Sverige som utomlands. Det var en kakelugn, konstruerad av Carl Johan Cronstedt

år 1767. Kakelugnen skapade, med en liten mängd ved, jämn värme i hela rummet, något som man inte var van vid i det kalla Sverige där man nästan alltid frös.

År 1792 mördades kung Gustav III under en maskeradbal på Operan. Mordet föregicks av en konspiration inom adeln och kungen sköts av en adelsman som hette Anckarström som snabbt fångades in och avrättades på Galgbacken vilken låg vid Skanstull.

Kungen efterträddes av sin son, Gustav IV, som senare avsattes bland annat efter ett misslyckat krig mot Ryssland. Nästa regent blev hans farbror, den barnlöse Karl XIII. I och med Gustav IVs avsättning bröts det kungliga enväldet i Sverige för alltid.

1800-TALET — FOLKRÖRELSENAS OCH INDUSTRIALISMENS ÅRHUNDRADE. NY DYNASTI PÅ SVERIGES TRON, FINLAND FÖRLORAS, UNION MED NORGE

Sverige behövde en tronföljare och därför riktades blickarna mot övriga Europa och speciellt Frankrike. Valet föll på en av kejsar Napoleons marskalkar, Jean Baptiste Bernadotte, hertig av Pau. Han adopterades av den svenske kungen under namnet Karl Johan och i och med detta grundades en ny dynasti som än idag sitter på Sveriges tron.

Sverige hade tidigare, i ett misslyckat krig mot Ryssland 1808–1809, förlorat Finland vilket motsvarade en tredjedel av det svenska territoriet. Karl Johan som gick emot Napoleon lyckades istället införliva Norge med Sverige och en ny union var ett faktum.

I början av 1800-talet var Stockholm en mycket fattig stad. Det var fler som dog än de som föddes. År 1834 bröt koleran i Stockholm och över 3.500 dog. Värst slog sjukdomen mot de trångbodda och fattiga kvarteren, speciellt på Kungsholmen.

Inflyttningen till Stockholm var stor från landsbygden och det bidrog till trångboddheten. I början av 1800-talet bodde det ca 75.000 människor i staden. Hundra år senare hade siffran stigit till 300.000. Arbetarna trängde ihop sig i trånga, fuktiga kyggen samtidigt som de fina kvarteren med stora stadsvåningar byggdes på Östermalm.

År 1806 öppnades Eldkvarn som låg där Stadshuset ligger idag. Det var en enorm ångdriven kvarn som väckte en viss uppmärksamhet eftersom det hela tiden slog ut väldiga gnistor från de snurrande kuggarna. År 1878 brann kvarnen och eldsvådan syntes över hela staden. En av åskådarna var en tolvårig pojke som hette Ragnar Östberg. Han

skulle sedan komma att bli den arkitekt som fick uppdraget att rita det nya Stadshuset på samma plats där kvarnen hade stått.

Det första gasverket öppnades 1853 och detta betydde bland annat att staden lystes upp under kvälls- och nattetid. Ännu bättre blev det när fotogenlampan kom med sitt starka ljus och billiga bränsle.

En ny stadsplan med internationella förtecken lades fram. Stockholm skulle bli ett Paris i miniatyr med alléer och boulevarder, sammanstrålningsplatser som Karlaplan och breda, fina paradgator. Sveavägen skulle dras hela vägen ner till Gustav Adolfs Torg och Kungsgatan skulle gå ända fram till Fridhemsgatan. Det var dock inte alla idéer som genomfördes men det blev omfattande förändringar.

Gamla Stan förblev intakt och några av trähusen på Söders höjder sparades också. Idag är dessa hus restaurerade enligt dagens standard och människor bor åter i dem. Ett av husen disponeras av Stockholms stadsmuseum som har återställt huset som det såg ut i början av 1900-talet. Under några vår- och sommarveckor visas huset för allmänheten.

Dynamiten som var en uppfinning av svensken Alfred Nobel 1897, kom att förändra hela stadsbilden. Nu kunde man spränga ner gator i urberget, binda samman stambanorna och göra Söder tillgängligare med Katarinavägen och Renstiernasgatan.

Stockholm blev, efter år 1876, en av Europas telefontätaste städer. I och med elektriciteten kunde de finare våningarna få ljus dygnet runt bara genom att trycka på en knapp. Industrin kunde hållas igång dygnet runt och över hela staden byggdes vatten- och avloppsledningar.

År 1897, samtidigt som Nordiska museet byggdes, ägde en stor internationell industriutställning rum på Djurgården.

Men 1800-talet innebar inte bara en massa tekniska nymodigheter. Hand i hand med etablerandet av nya industrier växte också folkrörelserna fram. Nykterhetsrörelsen blev betydelsefull eftersom supandet i Sverige var omfattande. Man beräknade att varje svensk drack 46 liter starksprit per år. Stockholm blev, efter år 1876, en av Europas telefontätaste städer. I och med elektriciteten kunde de finare våningarna få ljus dygnet runt bara genom att trycka på en knapp. Industrin kunde hållas igång dygnet runt och över hela staden byggdes vatten- och avloppsledningar.

År 1897, samtidigt som Nordiska museet byggdes, ägde en stor internationell industriutställning rum på Djurgården.

Men 1800-talet innebar inte bara en massa tekniska nymodigheter. Hand i hand med etablerandet av nya industrier växte också folkrörel-

serna fram. Nykterhetsrörelsen blev betydelsefull eftersom supandet i Sverige var omfattande. Man beräknade att varje svensk drack 46 liter starksprit per år.

Fackföreningarna etablerades till att börja med i mindre skala men allteftersom åren gick fick de allt större betydelse.

1900-TALET — STREJKER OCH DEMONSTRATIONER, KVINNLIG RÖSTRÄTT, BARNENS ÅRHUNDRADE, RIVNINGAR OCH MILJONPROGRAM, KRIG OCH FRED

Folkrörelserna drev, tillsammans med socialdemokrater och liberaler frågan om allmän rösträtt. Särskilt aktiva var de så kallade suffragetterna vilka var kvinnor som mycket starkt och envist slogs för kvinnlig rösträtt. Denna infördes i samband med att allmän rösträtt genomfördes år 1921. Från och med detta år har män och kvinnor lika rösträtt.

1905 upphörde den svensk-norska unionen och Stockholm blev huvudstad bara i Sverige.

År 1912 genomfördes de Olympiska Spelen i Stockholm. Huvuddelen av arrangemanget ägde rum på det för ändamålet nybyggda Stadion i hörnet av Valhallavägen och Lidingövägen.

Första världskriget bröt ut 1914 och även om Sverige inte drogs in i kriget så påverkades stockholmarna ändå. Stora hungerkravaller bröt ut på Söder 1916. En av orsakerna sägs vara att den tyskfödda drottningen, Victoria, skickade stora matlaster till Tyskland medan stockholmarna svalt. Kriget bidrog också till en debatt om kungens ställning och makt.

Gustav V, som var starkt påverkad av sin hustru, agiterade häftigt på Stockholms slotts borggård för en militär upprustning, det så kallade Borggårdstalet. Detta ledde till en konstitutionell kris och den liberala regeringen avgick. Efter valet 1917 blev kungen tvungen att acceptera en regering där flera av ministrarna var uttalat republikvänliga.

Under tidigt 1900-tal köpte staden upp mark utanför själva innerstaden, bland annat i Enskede och i Bromma. Denna mark styckades till tomter som för en billig penning kunde hyras av stadens invånare för att där själva bygga egna hem. Husen finns fortfarande kvar och anses mycket attraktiva.

År 1936 bildades en koalitionsregering mellan socialdemokrater och Bondeförbundet. Den socialdemokratiske statsministern Per Albin Hansson myntade begreppet "Folkhemmet". Detta stod för det socialt

goda samhället med en ekonomisk trygghet för alla. Statsministern själv blev en respekterad och mycket omtyckt symbol och ett regelbundet inslag i stadsbilden när han varje morgon och kväll åkte med spårvagnen 12:an från och till hemmet i Bromma.

Nu lagstiftades det om arbetslöshetsförsäkring, betald semester och mödravårdshjälp. Detta betydde att fattigdomen försvann från Sverige.

Sverige lyckades även hålla sig utanför 2:a världskriget och när freden kom 1945 förvandlades Kungsgatan till en plats där festyran fullkomligt exploderade.

Nu började man planera för den nya tiden. Stora delar av Stockholms innerkärna, främst på Norrmalm, hade kraftigt förslummats och en rivning ansågs nödvändig. De nya husen som byggdes i citykärnan innehöll mest kontor och butiker, något som medförde att den stadsdelen i stort sett avfolkades under kvälls- och nattetid. Idag försöker man bygga in nya bostadshus i området. Bland annat bygger man om gamla parkeringshus till bostäder och i vissa fall har man byggt radhus uppe på taken på några av husen.

En ny tanke — bostad-arbete-centrum, ABC-områden — dök upp under 50-talet och fick styra byggandet av Vällingby. Det blev dock inte som man hade tänkt sig, folk fortsatte att arbeta på andra platser och då blev den nya tunnelbanan ett effektivt transportmedel.

Utanför själva staden förvandlades under 1960- och 70-talen gamla fält till bostadsområden i det så kallade miljonprogrammet. Storkaligheten och likriktningen i dessa områden har dock skapat en hel del problem och när man idag bygger den helt nya stadsdelen Hammarby Sjöstad så tänker man mer smäskligt och arkitekturen är också betydligt mer människovänlig.

I februari 1986 mördades Sveriges statsminister, den internationellt kände Olof Palme, på Sveavägen när han, tillsammans med sin hustru var på väg hem efter ett biografbesök. Mordet har ännu inte klarats upp vilket fortfarande är ett trauma för svenskarna.

Dagens Stockholm har blivit alltmer internationell och mångkulturell. Stadens nya invandrare från olika delar av världen har satt färg på Stockholm och bidragit med sin kultur inom många områden som berikat livet i landets huvudstad. Återigen är Stockholm en av Europas krogstätaste städer men nu är inte fokus ställt på supandet, nu umgås man istället på internationellt sätt genom att träffas över en god måltid och kanske ett gott glas vin. Under sommartid har så gott som varje restaurang uteservering.

Människor från andra länder blir, när de besöker Stockholm, inte bara imponerade av stadens skönhet. Stockholmarens språkkunskaper brukar också imponera och bidra till att besökaren känner sig välkommen.

NORDISKA MUSEET

Artur Hazelius (1833–1901) är museets grundare och första chef, som vi kallar styresman. Som student i Uppsala blev han gripen av den student-skandinaviska rörelsen med dess starka intresse för de nordiska ländernas gemensamma forntid och framtid.

Under en resa i Dalarna 1872 såg han hur den gamla bondekulturen gav vika för industrialismens tryck. Här gällde det att samla in och bevara för kommande generationer det som höll på att försvinna.

STADSHUSET

Stadshuset är en av världens vackraste och mest kända byggnader och Europas främsta prisutdelningslokal.

Under dess tak samsas många olika verksamheter. Det är ett hus välkänt för sin gästfrihet, sina unika konstskatter, magnifika fester och sin intressanta historia.

Från Stadshuset, den främsta symbolen för Sveriges huvudstad, styrs Stockholm. Cirka 200 personer — politiker så väl som tjänstemän — har sin arbetsplats här.

Etnografiska Museet

Liv och död, natur och kultur, teknologi och anpassning. Etnografiska museet ger spännande utställningar med skiftande perspektiv, i dåtid såväl som i nutid. Utställningarna är inbördes olika till karaktär, form och innehåll men förenade i ambitionen att berätta mer om världen och alla dess folk.

K.A Almgrens sidenväveri & museum Det sista sidenväveriet i norra Europa och Stockholms enda fullt bevarade industriminnesmärke.

Här har sedan 1833 vävts såväl sidentyger till slott och högre ståndsfamiljer som enklare sjaletter till bl a byggedräkter. Fabriken stängdes 1974 men öppnades på nytt 1991. Idag vävs på nytt sidentyger på Europas äldsta i bruk varande jacquardvävstolar, i orörd miljö sedan 150 år.

Aquaria vattenmuseum

Unika fungerande ekosystem; tropisk regnskog, hav och nordiskt vatten. *Regnskogen bjuder på en mångfald växter och djur. I havsakvariet samsas hajar med småfisk, blötdjur och muränor, här finns också korallrev med färgstarka invånare. I det nordiska vattnet tar sig vilda öringar från Östersjön upp i museet via en fisktrappa och förökar sig inomhus. Se även filmen som guidar dig genom Aquaria.*

Bellmanhuset

Välkommen hem till Carl Michael Bellman

Bellmanhuset på söder, Skaldens bostad åren 1770–1774 visas för grupper efter överenskommelse. Allmänna visningar sker första söndagen i varje månad kl 13:00. Alla visningar sker med trubadur och guide.

Han började att samla folkdräkter och allmogeföremål, men snart vidgades samlingsområdet. Den 24 oktober 1873 öppnade han sitt museum som han kallade Skandinavisk-Etnografiska samlingen. Lokaler-
na låg vid Drottninggatan i Stockholm. 1880 byttes namnet ut till Nordiska museet. Det gjordes till en stiftelse med svenska folket som ägare. Så är det fortfarande — Nordiska museet är alla svenskers egendom.

Samlingarna växte. Hazelius var en stortiggare, hans museum blev en folkrörelse. Inte bara svenska föremål förvärvades. Genom s.k. "skaffare" inköptes föremål från det övriga Norden och Bal-

Biologiska Museet Nordens djurvärld sedd i naturen

Museets samlingar består av skandinaviska däggdjur och fåglar exponerade i sin naturliga ekologiska miljö. Bruno Liljefors 360° stora panoramamålning utgör fond och illustrerar de olika landskapstyperna, från inlandsnatur till kustlandskap. I förgrunden visas alla de djurarter som kännetecknar respektive landskapstyp.

Drottningholms Slottsteater är en av Europas bäst bevarade barockteatrar.

Teatern är unik i världen med originaldekor från 1700-talet, ett markligt 200-årigt scenmaskineri och en salong, orörd av tidens tand, med plats för 400 personer. Visningar var je halvtimme. Opera- och balettföreställningar äger rum maj-september.

Albert Engströmgården

Köptes av Albert Engström 1900. Hit kom många av Engströms vänner på besök, bl a Carl Larsson, Zorn, Strindberg och Liljefors.

Inredningen från Engströmsgården är numera flyttad till Albert Engström museet.

Polishistoriska Museet

Polis- och kriminalhistoria från 1700-talet fram till våra dagar. Har visas falska sedlar, polisutredningar, förfalskade tavlor, uniformsklädda vaxpoliser, tjänstevapen, dynamit med mera.

Birka

Vikingastaden Birka på ön Björkö var ett viktigt makt- och handelscentrum ca år 750 — 1000. Stora lämningar efter hus, gravar och försvarsanläggningar samt museum med bl.a. modeller och föremål från utgrävningarna. På grannön Adelsö ligger kungsgården "Hovgården". Birka är upptaget på UNESCOs lista över världens kulturarv. Fritt tillträde till området.

Skansen

Världens äldsta hembyggsdsmuseum, öppnat 1891. I en stor park är mer än 150 hus från hela Sverige återuppförda. Miliöer visar hur människor levde, bodde och arbetade förr i tiden. I parken finns ett Zoo med skandinaviska djur. Under sommarmånaderna har man uppträdanden, konserter och annan underhållning.

Vasa Museet

Enastående museum om krigsskeppet Vasa, som förliste på sin jungfruresa i Stockholms hamn år 1628. Det 62 m långa och 1300 ton tunga skeppet bärgades 1961 och är nu utställt på museet, som också visar skeppets historia, livet ombord, förlisningen, bärgningen, restaureringen och återuppbyggnaden.

tikum. Störst var den svenska allmogesamlingen men också bürgerligt bohag och dräktskick, hantverkarnas produkter och minnen från skrånas organisation insamlades och vittnade om stadskulturens villkor. Manuskript av kända författare och föremål som tillhört betydande svenska män och kvinnor gav insikt om fäderneslandets storhet.

Osterlandskärleken skulle få näring i förundran över fädernas bragder och färdigheter.

På den ena obeliskens utanför Nordiska museets entré är dessa ord inhuggna:

Den dag kan gry då allt vårt guld ej räcker att forma bilden af den svunna tid. Frithiof Holmgren: Till basaren för skandinavisk-ethnografiska samlingen 20 mars 1879.

Känn dig själv var Hazelius motto för Nordiska museet. Med moderna ord skulle vi säga: Lär känna din historia, lär känna dina rötter och du kommer att bättre förstå din samtid och möta framtiden med större beredskap.

Hazelius — en nydanare som folkbildare ville Hazelius göra sitt museum angeläget och roligt, han väddjade till besökarnas känsla. Han ställde ut föremålen i dramatiska scener, som beskrev allmogens liv i olika delar av Sverige. Populärast var en scen från en bondstuga i Rättvik, "Lillans sista bädd", efter en känd målning. Runt det döda barnet samlas en sörjande familj i vackra rättviksdräkter. Denna scen ställdes ut också på världsutställningen i Paris 1878, där Hazelius gjorde succé. Intet öga var torrt, hette det i samtida press.

Gustav Vasa-statyn i Stora hallen

GUSTAV VASA

Det första man möter när man kommer in i Nordiska museet är kolossalstatyn av Gustav Vasa. Med hans tid börjar museet att skildra svenska folkets historia. Statyn är gjord av Carl Milles och stod färdig 1925. Den är skulpterad i ek, målad och förgylld. I pannan finns en bit av en ek som Gustav Vasa själv skall ha planterat. Kungen är framställd som kraftfull och despotisk. Tidigare stod här en annan Gustav Vasa, också av Milles. Den kungen var gammal och trött, gjord av gips som till slut höll på att falla sönder.

Skansen

Friluftsmuseet på Skansenberget öppnades 1891 och var också Haze-lius skapelse. Kultur och natur, växter och djur skulle upplevas som en enhet, ett Sverige i miniatyr. Skansen blev snabbt en otrolig framgång och förebild för friluftsmuseer över hela världen. Ursprungligen hörde Skansen och Nordiska museet ihop, men sedan 1963 är Skansen en självständig institution. Det rika föremålsbeståndet i hus och gårdar tillhör fortfarande Nordiska museet.

DET STORA HUSET PÅ DJURGÅRDEN

Museibyggnaden öppnades för publiken 1907. Från början var det avsett att bli fyra gånger så stort. Kung Oskar II upplät marken och det första spadtaget togs 1888. Bygget gick långsamt — det var alltid brist på pengar. När 1897 års stora Allmänna Konst- och Industriutställning visades på Djurgården stod norra delen av den nuvarande byggnaden färdig.

Isak Gustaf Clason var arkitekt och byggde museet som ett nordiskt renässansslott, inspirerat av danska förebilder. Den stora hallen, där vi nu bygger våra tillfälliga utställningar, var avsedd för fosterländska fester. Den är det största profana rummet i Sverige, 126,5 m lång och 24 m hög.

Det är en arkitektur med ståtlig rumsverkan, av utsökt byggnadsmaterial och med stor konstnärlig omsorg om detaljerna. Se på bondfolket, skulpterat i sten där det gömmer sig bland akantusbladen i vestibulens kapitäl! Se på Carl Eldhs reliefer med August Strinbergs texter vid entréporten! Men visst är det ett tungarbetat hus och trångt bakom kulisserna! En ombyggnad planeras.

NATIONALMUSEET

Byggnaden

Nationalmuseum är inte bara Sveriges största konstmuseum. Byggnaden i sig utgör ett viktigt inslag i stadsbilden. Arkitekturen i florentinsk och venetiansk renässansstil leder tankarna till Italien — de sköna konsternas hemland.

Konstsamlingarna

Samlingarnas historia sträcker sig tillbaka till 1500-talet. Grunden lades av Gustav Vasa på Gripsholms slott. De kungliga samlingarna växte successivt genom stormaktstidens inköp, gåvor och krigsbyten. När drottning Kristina abdikerade 1654 och for till Rom, tog hon med sig verk av framförallt de italienska renässansmästarna. En brand på det

"Öfre vestiulen i Nationalmuseum,"
ur Ny illustrerad tidning 1866

kungliga slottet *Tre Kronor* 1697 förstörde många av de kvarvarande konstskatterna.

Carl Gustaf Tessin och Gustav III

Vi har främst två personer att tacka för den betydelse och omfattning samlingarna har idag. Den ene är Carl Gustaf Tessin som under sin tid som ambassadör i Paris på 1740-talet köpte samtida fransk konst av högsta kvalitet.

Den andre är Gustav III. Efter Gustaf III:s död år 1792 instiftades Kongl. Museum till kungens minne, varvid hans samlingar överfördes i allmän ägo.

Invigning 1866

Det nya museet blev ett av världens första offentliga konstmuseer. I och med den nya byggnaden som invigdes 1866 fick museet namnet Nationalmuseum.

ATRIUM — restaurangen mitt i Nationalmuseum

Det finns många goda anledningar att besöka Restaurang Atrium mitt i Nationalmuseum.

Den speciella miljön

På den vackra innergården i museet dukar vi upp i en miljö som för tankarna till en venetiansk piazza.

Den goda maten

För köket svarar den kände köksmästaren Örjan Klein.

Den vackra konsten

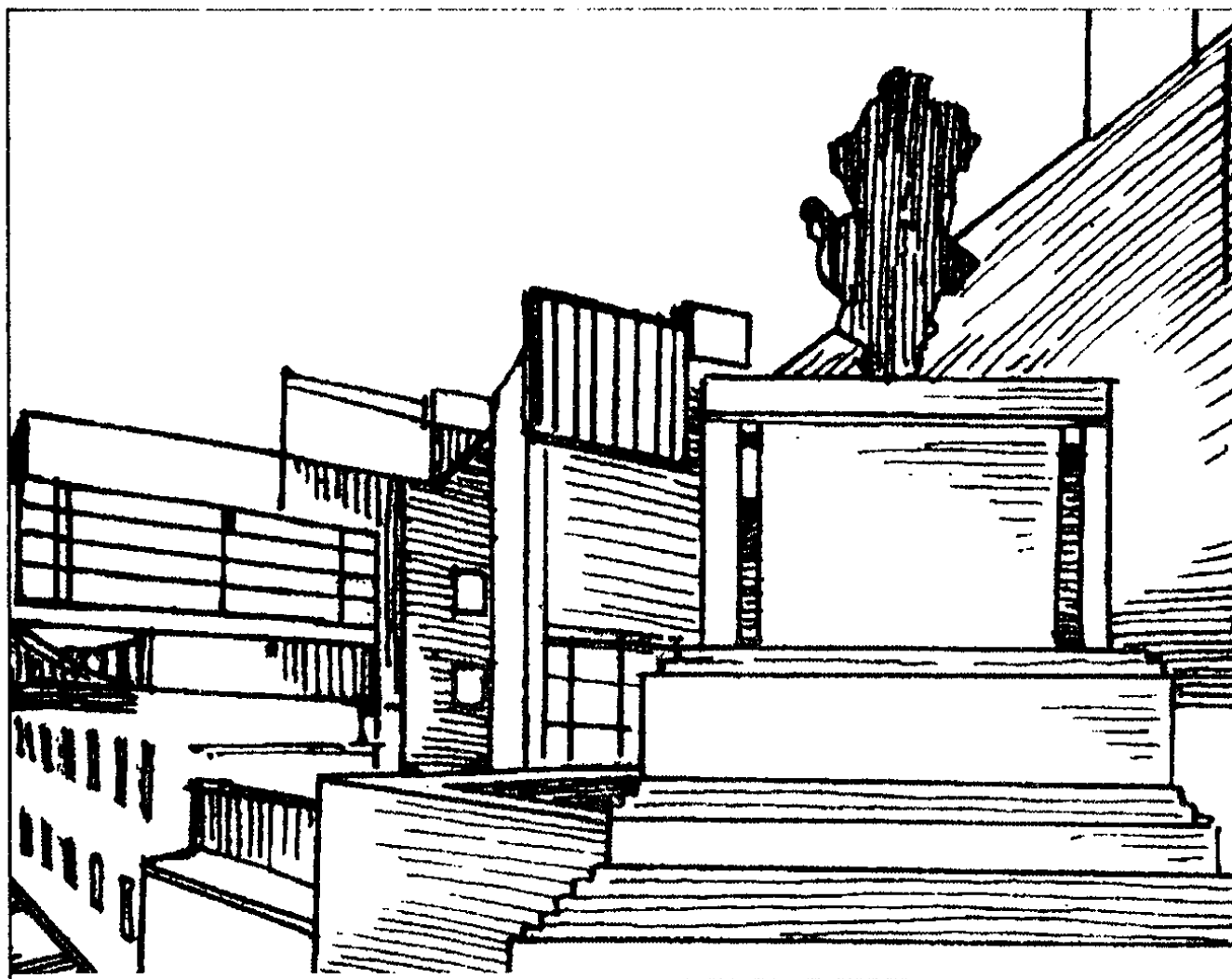
Inled besöket med en visning av en aktuell utställning eller en specialvisning av de permanenta samlingarna.

De många valmöjligheterna

Födelsedag, företagsjubileum, julfest, bolagsmiddag, en middag eller lunch med vännerna, klubbmedlemmarna eller familjen.

ETT MODERNT MUSEUM

1950 tillträdde konstnären Otte Sköld som överintendent för Nationalmuseum. Citatet ovan är ur hans invigningstal för det Mo-

Moderna Museet. Otte Skölds engagemang för att skapa det nya museet blev avgörande. Tillsammans med bl a Moderna Museets Vänner, som bildats 1953, gjorde han det möjligt för Nationalmuseums samling av 1900-talskonst att få ett eget hem. Otte Sköld blev Moderna Museets skapare, men avled redan efter några månader efter öppnandet 1958.

Redan 1956, medan ombyggnaden av det gamla exercishuset var i full gång, visades Picassos Guernica och de 93 skisser som hör samman med målningen. Denna sensationella utställning — vilken genomfördes av Pontus Hultén och chefen för Nationalmuseums moderna avdelning, Bo Wennberg, som också blev Moderna Museets första chef — kom att ge det nya museet en flygande start. Hultén ser tillbaka i minnesboken om Moderna Museet som utgavs 1983: "Picassos Guernica med de 93 skisser som åtföljde målningen var vid denna tid på rundresa i Europas museer och det beslöts att man skulle avbryta byggnadsarbetena under några månader och visa utställningen i den första salen medan arbetena fortsatte i den inre. Taket som var öppet täcktes

med presenningar. Det blev en väldigt dramatisk miljö som passade bra för målningen och hela projektet.”

Pontus Hultén hade under 50-talets lopp, tillsammans med några vänner, drivit en studio för experimentfilm som nu kom att bli en del av Moderna Museets verksamhet. Medlemmarna utgjorde ett omfattande kulturellt nätverk. På så vis fick det nya museet en publikkärna som, tillsammans med den nyfikna allmänheten, gjorde Moderna Museet till ett centrum för ny konst i Stockholm. Under det kommande decenniet skulle Moderna Museet bli en internationell plattform för de nya riktningarna. Den första separatutställningen — efter Guernica — behandlade arkitekten och målaren Le Corbusier.

Legendarisk tid

Pontus Hultén efterträdde Bo Wennberg 1960 och därmed inleddes husets legendariska epok. Utställningarna kom att växla mellan föregångare som van Gogh och modernister som Léger, Klee, Arp, Magritte, Pollock och Kandinsky; svenskar som Sven Erixson, Carl Kylberg, Bror Hjorth och Sigrid Hjertén. Men mest omtalade blev vissa tematiska utställningar som ”Rörelse i konsten”, 1961, ”4 amerikanare”, 1962, ”Amerikansk pop-konst — 106 former av kärlek och förtvivlan”, 1964, ”Den inre och den yttre rymden”, 1965, ”Hon” (Niki de Saint Phalle, Jean Tinguely, P.O. Ultvedt), 1966 och samtida separatutställningar med Claes Oldenburg, Andy Warhol och Edward Kienholz. Evenemang av olika slag, såsom filmvisningar av ”New American Cinema” och happenings som ”5 New York-kvällar”, 1964, där Robert Rauschenberg, John Cage, David Tudor, Yvonne Rainer, Öyvind Fahlström, Merce Cunningham och andra deltog, kom att bidra till museets ryktbarhet.

Utställningen ”Önskemuseet”, vintern 1963-64, genomfördes på initiativ av Moderna Museets Vänner efter en idé av Ulf Linde. Ett stort antal verk som man ansåg borde finnas i museets samling lånades in och ett under inträffade: Moderna Museet fick ett engångsanslag på 5 miljoner kronor av staten. Med ens växte samlingen till en av västvärldens kvalitativt mest betydande i sitt slag. Utställningen blev avgörande för Moderna Museets fortsatta utveckling. Verk av Kirchner, Max Ernst, Balla, de Chirico, Miró, Dalí, Mondrian och Picasso kom på detta sätt att höra till samlingen. Inköpen av internationell konst väckte en del opposition i den dåtida konstvärlden. Men samlandet har fortgått, inte minst genom olika donationer. Bland dessa bör Rolf de Marés nämnas, med bl a tre målningar av Georges Braque och fem av Fernand Léger; bland de senare donationer-

na Grace och Philip Sandbloms: Picassos Källan och två målningar av Hilding Linnqvist, samt Gerard Bonniers från 1989: en veritabel skatt med verk av bl a Picasso, Léger, Mondrian, Chagall, Miró, Giacometti, Gris, Dubuffet, Laurens och Yves Klein. Alltsedan starten har vänföreningen bidragit med en lång rad betydande gåvor till museets samling.

Aterinvigning

Efter det tidiga 70-talets utställningar, som Joseph Beuys, 1971, och Salvador Dalí, 1974 stängdes museet för ombyggnad den 20 oktober 1974. Den 7 november 1975 invigdes Moderna Museets nya lokaler. Nybygget hade under resans gång dramatiskt reducerats från den ursprungliga planen.

1976 genomfördes "ARARAT" (Alternative Research in Architecture, Resources, Art and Technology), en fortsättning på en linje med utgångspunkt i 60-talets experiment med konst och teknologi, men här i en tidstypisk alternativ tappning. Bland 1970-talets utställningarna kan nämnas Sidney Nolan, Carl Kylberg, Adolf Wölfli, Alberto Giacometti, Claes Oldenburg, Olle Kåks, Carl Fredrik Reuterswärd och Rolf Börjlind.

Karin Lindegren, tidigare mångårig medarbetare i Moderna Museet, gjorde ett kort gästspel som chef 1979. Då visades bl a utställningar med Renato Guttuso och den äktaive Lim-Johan. 1980 tillträdde Olle Granath på chefsposten.

Det nya Moderna Museet

Under Moderna Museets fyrtionde år invigdes det nya museet till slut den 12 februari 1998 av Kung Carl XVI Gustaf och Drottning Silvia. Den första utställningen "Sår: Mellan demokrati och förlösning i samtida konst", följde utvecklingar i Europa och Amerika från 1960-talet fram till idag. Den blev en bro mellan den frenetiska och visionära verksamheten av museets första år och nu- och framtidens inte mindre dynamiska möjligheter. Några utställningar som kan nämnas är "Efter muren: Konst och kultur i det postkommunistiska Europa", 1999, "Utopi och verklighet — svensk modernism 1900–1960", 2000, "Tänk om — konst på gränsen till arkitektur och design", 2000, "I skuggan av ljuset", 1998. Flera separatutställningar med bl a , David Bailey, 2000, Vera Nilsson, 2001, Rosemarie Trockel, 2001 samt Fernando Botero, 2001.

En tidning, en installation av IKEA-möbler, en digital film och en diskussionsserie. Så olika kunde de 29 konstprojekten se ut inom Moderna Museet Projekt, som fanns på museet från 1998 till och med 2001.

Konstnärer, både svenska och internationella, bjöds in att göra ett nytt verk, antingen i den stora salen i Prästgården, eller varhelst den aktuella konstnären önskade det.

Några år efter öppningen upptäckte man att museibyggnaden var angripen av mögel och fuktskador och planer för evakuering av både personal och konstverk gjordes. Samtidigt, i november 2001, tillträdde Lars Nittve som ny museichef. Nittve med ett förflutet som förste intendent på Moderna Museet på 80-talet, hade tidigare arbetat som chef på bl a Louisiana i Danmark och Tate Modern i London.

Moderna Museet har i och med nyöppningen den 14 februari även ny grafisk profil bakom vilken Stockholm Design Lab står. SDI har också stått för museets nya skyltsystem.

Total yta: 15 000 kvm

Utställningsyta: 5 000 kvm

Publika utrymmen; butik, restaurang, lobby etc: 1 000 kvm

GÖTEBORG

Göteborg är landets andra stad med drygt 474 000 invånare och belägen på Sveriges västkust. Göteborg anlades på initiativ av Gustav II Adolf och fick sina stadsprivilegier 1621. Stadens symbol och vapen innehåller ett kraftfullt gyllene lejon på en sköld med silverströmmar mot en blå bakgrund.

Göteborg har en lång och framgångsrik industri- och handelstradition, och några av Skandinavians mest kända industrikoncerner som Volvo, SKF, ESAB, Hasselblad — har sitt ursprung och sina huvudkontor här. På senare år har tillväxten av kunskapsintensiva och högteknologiska företag ökat markant.

En betydande del av den svenska exporten och importen sker via Göteborgs hamn som är Nordens största. Göteborg är residensstad i Västra Götalands län.

STADEN ANLÄGGS

Det nuvarande Göteborg började anläggas 1619 på initiativ av Gustav II Adolf. Staden hade dessförinnan haft flera föregångare längs Göta älvs utlopp.

Tidigast var Lödöse som låg något söder om nuvarande Lilla Edet. Denna stad låg dock för långt från älvens mynning, varför en ny stad, Nya Lödöse (Nylöse), anlades 1473 vid Säveåns utlopp; på denna plats ligger den nuvarande stadsdelen Gamlestaden. Ett mindre samhälle växte också upp kring fästningen Gamla Älvsborg längre väster ut.

Karl IX beslutade 1603 att anlägga en stad på Hisingen mitt emot Älvsborg. Staden, som fick namnet Göteborg, erhöll stadsprivilegier 1607 men förstördes 1611 av danskarna.

Efter Älvsborgs lösen var Gustav II Adolf beredd att åter anlägga en stad, denna gång på fastlandssidan vid Otterhällan. Nya Lödöses och Älvsborgs invånare ålades att flytta till den nya staden, som fick stadsprivilegier 1621.

Till en början dominerades såväl stadens styrelse som ekonomi och kulturliv av holländare, tyskar, skottar och engelsmän, som på olika sätt uppmuntrades att slå sig ned där. I samband med att Västkusten blev svenskt vid mitten av 1600-talet fick Göteborg en än starkare ställning som ekonomiskt, strategiskt och kulturellt centrum för hela västra Sverige.

Staden blev biskopssäte 1665 och residensstad 1700.

Under 1700-talet kom Göteborg att bli en viktig utskeppningsort för järn- och trävaror. Ett ytterligare uppsving för stadens näringsliv innebar grundandet av Ostindiska Companiet 1731.

En annan betydelsefull faktor var 1700-talets rika sillfångster, som gjorde Göteborg till landets största fiskestad.

Under Napoleons kontinentalsystem blev staden transitohamn för den brittiska handeln med kontinenten. Förbindelserna med Storbritannien blev under 1800-talet än intensivare med inflyttning av en rad affärs- och industrimän och utvidgad export.

1841 grundades Göteborgs Mekaniska Verkstad, 1844 AB Lindholmens Varv och 1853 Eriksbergs Mekaniska Verkstads AB, vilka kom att utvecklas till tre av Sveriges största varv (idag återstår endast ett reparationsvarv).

Tidigt grundades också ett antal banker i staden, bl a 1848 Göteborgs Privatbank (senare Göteborgs Bank) och 1864 Skandinaviska Kredit AB (senare Skandinaviska Banken).

Staden hade år 1800 knappt 13 000 invånare; 1850 hade antalet fördubblats, och 1868 var antalet invånare uppe i 50 000. Mellan 1888 och 1919 steg det från 100 000 till 200 000.

Vid 1900-talets början hade Göteborg blivit Skandinaviens viktigaste exporthamn, rederierna hade vuxit sig stora och skeppsvarven dominerade industrin.

1900-TALET'S TILLVÄXT STADEN FORTSÄTTER ATT VÄXA...

Befolkningen ökade starkt under 1940-talet. Det berodde dels på stora födelse- och inflyttningsöverskott, dels på införlivningen av Västra Frölunda och Backa. Allmännyttiga bostadsföretag etablerades och nya bostadsområden byggdes vid Torpa, Norra Guldheden, Gråberget, Bö och Slättadamm.

Kommunen har genom inkorporeringar successivt utökat sin areal: Förstaden Majorna med Gamla Älvsborgs Kungsladugård 1868, Annedal 1872, Landala och Tingstadsvassen 1883, Lundby 1906, Örgryte 1922, Västra Frölunda 1945 och Backa 1948.

Det största tillskottet kom genom införlivningen 1967 av Angered, Bergum, Torslanda, Tuve och Säve. Kommunens landareal ökade då från 14 000 till 36 400 hektar. År 1974 tillkom ytterligare 8 100 hektar genom att Askim, Styrsö och Rödbo gick upp i Göteborg. Sammanlag-

da arealen är därigenom 44 500 hektar. Som jämförelse kan noteras att staden år 1900 endast omfattade 2 300 hektar, dvs en tjugondel av den nuvarande arealen.

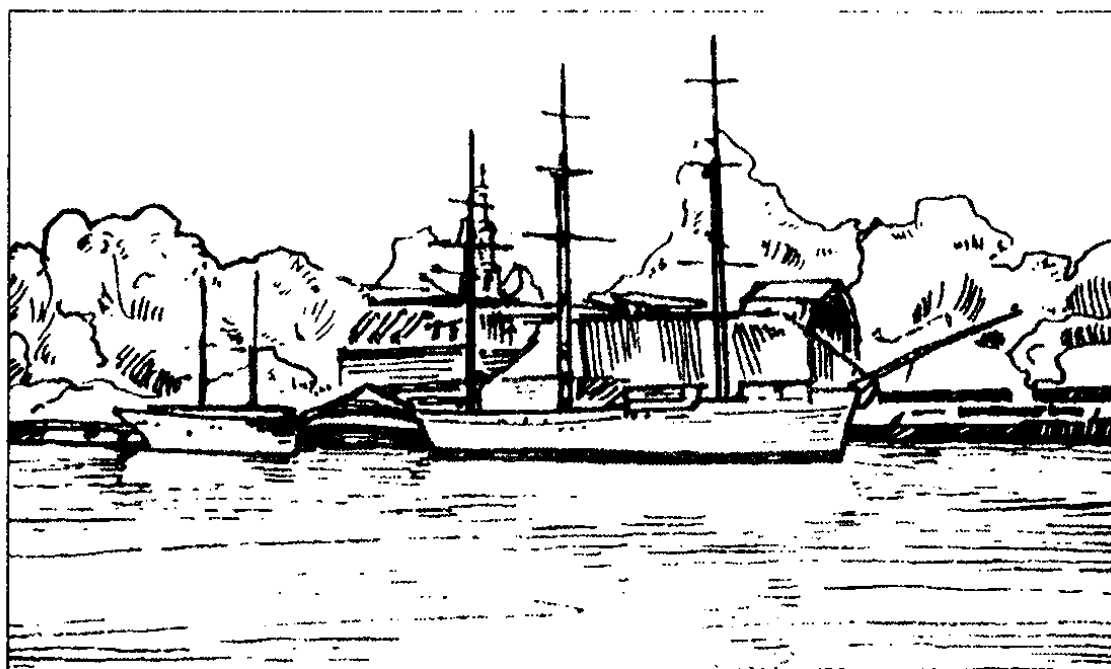
Under 1950-talet var fortfarande födelse- och inflyttningsöverskottet stort liksom bostadsbyggandet. Såväl hus som husgrupper blev större. Nya bostadsområden växte upp i Kortedala, Biskopsgården och Björkekärr. Markreserverna inom stadsgränsen var dock mycket begränsade. I 1959 års generalplan väntades stadens dåvarande areal vara fullbebyggd år 1973.

...LIKSOM BEFOLKNINGSANTALET

Följande decennium, 1960-talet, medförde ett fortsatt stort födelseöverskott men inget inflyttningsöverskott. År 1967 inkorporerades Angered, Bergum, Torslanda, Tuve och Säve. Stora områden byggdes med storskalig flerfamiljsbebyggelse t ex Västra Frölunda, Bergsjön, Hjällbo, Backa och Länsmansgården. Frölunda Torgs stora centrumanläggning invigdes.

Volvo byggde en ny personbilsfabrik i Sörred, Götaverken ett nytt varv i Arendal och BP ett nytt raffinaderi i Syrhåla. Trafikledsbyggandet var omfattande med bl a Älvsborgsbron, Tingstadstunneln, E6, Högsboleden och Marieholmsleden.

Utvecklingen under 1970-talet medförde en förändring. Den snabba befolkningsökningen, bostadsbristen och bristen på arbetskraft under hela efterkrigsperioden ersattes med en minskning av befolkning och en uppbromsning i tillväxten av arbetstillfällen. Det resulter-

rade också i många outhyrda lägenheter främst koncentrerade till norra Göteborg. Bostadsbyggandet av nya trafikleder minskade och inriktades på en förbättring för kollektivtrafiken.

Under perioden 1970–1984 minskade antalet göteborgare från 451 800 till 424 100 eller med 27 700 personer. Efter en befolkminskning under fjorton år i rad inleddes 1985 en period med svag ökning av befolkningen, omväxlande med enstaka år med minskande befolkningsantal. Vid årsskiftet 1996/97 fanns det drygt 454 000 göteborgare.

GÖTEBORGSREGIONEN

GR är en samarbetsorganisation för 13 kommuner i Västsverige — tillsammans har medlemskommunerna över 858.000 invånare.

Förbundets uppgift är att verka för samarbete över kommungränserna och vara ett forum för idé- och erfarenhetsutbyte inom regionen.

GR arbetar med frågor inom bl a följande områden: regionplanering, miljö, trafik, arbetsmarknad, välfärd och socialtjänst, kompetensutveckling, utbildning och forskning.

GR har också nära samarbete med Business Region Göteborg, som är den gemensamma resursen för näringslivsfrågor i Göteborgsregionen.

Verksamheten finansieras dels genom årsavgifter från medlemskommunerna och dels genom intäkter från konferens- och utbildningsarrangemang, utredningsarbete eller olika sambrukserbjudanden till medlemskommunerna i Göteborgsregionens kommunalförbund.

Medlemskommunerna är:

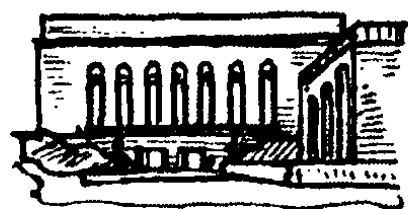
Ale, Alingsås, Göteborg, Härryda, Kungälv, Lerum, Lilla Edet, Mölndal, Partille, Stenungsund, Tjörn och Öckerö.

Göteborgs Stadsmuseum

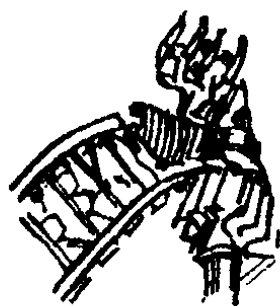
Ligger i Ostindiska Huset från 1750-talet. Kulturhistoriskt museum för staden och Västsverige. Olika specialavdelningar, bl.a. om teaterhistoria, vikingar och Ostindiska Kompaniet.

Konstmuseet

Ett av Sveriges största konstmuseer med bl.a. Anders Zorn, Carl Larsson, Edvard Munch och Skagenmålarna. Vid ingången finns "Hasselblad Center" med fotoutställningar.

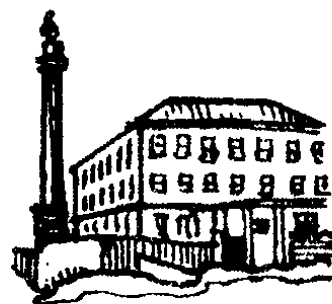

Liseberg

Stor nöjespark med en mängd förströelser, restauranger, uppträdanden och utställningar. Är bl.a. känt för många olika berg- och dalbanor inkl. Europas största berg- och dalbana i trä. Till julen anordnas en stor julmarknad.

Sjöfartsmuseet

Om sjöfartens utveckling sedan 1600-talet, bl.a. många modeller och galjonsfigurer. Rymmer också "Akvariet" med nordiska och tropiska fiskar. Utanför museet står "Sjömanstornet" med skulpturen "Sjömanshustrun" (Ivar Johnsson, 1934).

SVENSKA SPRÅKET

Riksspråket i Sverige är svenska. Det är modersmålet för uppskattningsvis 90 procent av landets inemot 9 miljoner invånare. Svenska talas också av omkring 300 000 finlandssvenskar (varav 25 000 på det helt svenskspråkiga Åland). I Finland är svenska av historiska skäl ett av de två nationalspråken (det andra är finska): Finland var fram till 1809 en del av det svenska riket. I Estland fanns sedan medeltiden en

svenskspråkig befolkning. Efter andra världskriget återstår bara en spillra av den.

Från mitten av 1800-talet och fram till i dag har mer än en miljon utvandrat från Sverige, främst till Nordamerika. Man räknar med att svenska talas av några hundra tusen på skilda håll i världen. Svenskan är ett nordiskt språk, en germansk gren av det indoeuropeiska stamträdet. Dess syskon är danskan och norskan, medan de andra nordiska språken isländska och färöiska snarare kan betraktas som halvsyskon som bevarat mer av sina ursprungliga drag. Engelska och tyska blir med detta sätt att se närmast kusiner.

NÄR SVENSKAN BLEV SVENSKA

Under perioden från Kristi födelse fram till 800-talet var språket i Norden i stort sett ett och samma, kallat urnordiska. De språkliga dokumenten från den tiden består av ett litet antal runinskrifter.

Under vikingatiden (800 –1050) talade man fortfarande ett på det hela taget gemensamt språk, ofta kallat "dansk tunga", men samtidigt börjar vissa särdrag som skiljer svenskt, danskt och norskt språk göra sig gällande. Från 1000-talet har vi flera tusen runstenar som vittnar om spräkutvecklingen.

Svenskan har alltid varit öppen för lån utifrån men har ändå överlevt som eget språk. Med kristendomen kom en rad ord från latin och grekiska som *kyrka*, *präst*, *mässa*, *paradis*.

Under medeltiden fortsätter inflytandet från kontinenten. Latinets komplicerade meningsbyggnad och omständliga fraser sätter en prägel på skriftspräket som har fortlevt ända fram till vår tid. Den största påverkan som svenska spräket någonsin har utsatts för kommer emellertid från tyskan, genom Hansans stadskultur. Nu ersätts det gamla *vindöga*, 'window', i taket med *fönster* i väggen. *Eldhus* blir *kök*, *mö*, 'maiden', blir *jungfru*, *börja* blir *begynna*, *gälda* blir *betala*, *mål* och *tunga* blir *språk*.

Vetenskapens och den högre undervisningens språk är länge det internationella latinet. Men under 1600-talet, när Frankrike under Ludvig XIV blir Europas ledande nation, börjar franskan bli statusspråk och blir det än mer under kulturens och upplysningens århundrade 1700-talet. Lånorden vittnar om vilken sorts kultur det var som lånades in: *möbel*, *balkong*, *garderob*, *salong*, *mustasch*, *parfym*, *sås*, *kastrull*, *balett*, *ridå*, *pjäs*, *journalist*, *roman*, *modern*.

1800-talet är det århundrade då engelskan börjar flöda in med industrialiseringens, resornas och sportens ordförråd: *jobb*, *strejk*, *bojkott*, *räls*, *lokomotiv*, *turist*, *sport*, *rekord*.

HAR SVENSKAN EN FRAMTID?

I dag talar de nordiska spräkvärdsorganen med oro om något man kallar domämförlust, det vill säga att ett språk förlorar terräng till ett annat. Det andra spräket är förstås engelskan, och domänerna som är i fara är i första hand vetenskapsspräket och en del andra fackspråk.

Men vare sig man fruktar eller hoppas på att engelskan en dag skall ersätta svenskan får man nog vänta. De flesta svenskar har, all internationalisering till trots, sina rötter i ett samhälle som EU-ordförrådet inte kan täcka. De lever i en rik språklig tradition med berättelser och visor, skämt och talesätt. Även om ungdomen i dag späcker sitt tal med fraser och uttryck på engelska kommer de att använda svenskan som bas. Men man kan förstås fråga sig hur den svenskan ser ut om ett antal år.

UTBILDNING I SVERIGE

Det svenska offentliga skolsystemet består av dels den obligatoriska skolan, dels de frivilliga skolformerna. Till den obligatoriska skolan räknas grundskolan, sameskolan, specialskolan och särskolan. De frivilliga skolformerna är förskoleklassen, gymnasieskolan, gymnasiesärskolan, den kommunala vuxenutbildningen och utbildning för psykiskt utvecklingsstörda vuxna.

Undervisningen i hela det offentliga skolväsendet är avgiftsfri. Vanligen har eleverna eller deras föräldrar inte heller några kostnader för exempelvis läromedel, skolmåltider, hälsovård och skolskjutsar.

SKOLLAGEN

Enligt den svenska skollagen ska alla barn och ungdomar ha tillgång till en likvärdig utbildning. Oberoende av kön, geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden har alla denna rätt. Utbildningen ska enligt skollagen "ge eleverna kunskaper och färdigheter och i samarbete med hemmen främja deras harmoniska utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar". Hänsyn ska också tas till elever med särskilda behov.

Enligt skollagen har också vuxna rätt till utbildning. Detta kan ske i den kommunala vuxenutbildningen, komvux, eller i vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda vuxna, särvox.

GRUNDSKOLA

Alla barn mellan sju och sexton år i Sverige är skolpliktiga. Om föräldrarna önskar det kan barnen få börja skolan redan när de är sex år.

Kommunerna är skyldiga att anordna plats för alla sexåringar i förskoleklassen. Till den obligatoriska skolan räknas grundskolan, sameskolan, specialskolan och särskolan. Undervisningen är obligatorisk och avgiftsfri. Vanligen har föräldrarna inte heller kostnader för exempelvis läromedel, skolmåltider, hälsovård och skolskjuts.

LÄROPLAN, KURSPLANER OCH TIMPLAN

Den senaste läroplanen för obligatoriska skolan (Lpo 94) trädde i kraft 1994. Den är gemensam för grundskolan, sameskolan, obligatoriska särskolan, specialskolan och anpassades 1998 till att omfatta även förskoleklassen och fritidshemmet. Läroplanen anger skolans värdegrund och grundläggande mål och riktlinjer. Förutom detta finns för varje enskilt ämne en nationellt fastställd kursplan.

Varje kommun ska fastställa en skolplan som visar hur kommunens skolor ska organiseras och utvecklas. Läroplanen, skolplanen och kursplanerna ger sedan utrymme för den enskilda skolans rektor, lärare och elever att anpassa innehåll, organisation och arbetssätt till lokala förhållanden. Planeringen av detta fastställs i skolans arbetsplan.

Det finns en timplan för grundskolan som helhet. Timplanen anger den minsta garanterade tid som eleverna har rätt att få lärarledd undervisning i olika ämnen.

TIMPLAN

Utbildningens omfattning i grundskolan i timmar om 60 minuter för ämnen och ämnesgrupper samt totalt antal timmar.

Ämnen	
Bild	230
Hemkunskap	118
Idrott och hälsa	500
Musik	230
Textilslöjd och Trä- och metallslöjd	330
Svenska	1 490
Engelska	480
Matematik	900
Geografi, Historia, Religions- och Samhällskunskap (sammanlagt)	885
Biologi, Fysik, Kemi, Teknik (sammanlagt)	800
Språkval	320
Elevers val	382
Total garanterade undervisningstid	6 665
Därav skolans val	600

Vid skolans val får antalet timmar i timplanen för ett ämne eller en ämnesgrupp minskas med högst 20 procent.

PROFILERING OCH VAL AV SKOLA

De timmar i timplanen som är avsatta för elevens val innebär att den enskilda eleven kan fördjupa studierna i ett eller flera ämnen. Dessutom kan en skola, inom givna ramar, använda timmar till att ge vissa ämnen mer tid än den som är angiven i timplanen. På det sättet får skolans undervisning en särskild profil, eller inriktning.

De allra flesta skolor i Sverige är kommunala. Det vanligaste är att barnen går i en kommunal skola nära hemmet. Eleverna och deras föräldrar har dock rätt att välja en annan kommunal skola, eller en från kommunen fristående skola.

De fristående skolorna är öppna för alla och måste vara godkända av Skolverket. En fristående skola får bidrag från elevens hemkommun och beloppet bestäms med hänsyn till skolans åtagande och elevens behov. Undervisningen i de fristående skolorna ska i huvudsak ha samma mål som i de kommunala skolorna, men kan ha en inriktning som skiljer sig från de kommunala skolornas. Om skolan inte följer gällande bestämmelser kan Skolverket återkalla godkännandet. Det är vanligt att fristående skolor har en annan inriktning än den kommunala grundskolan, t.ex. speciell pedagogik (montessori eller waldorfpedagogik), språkligt/etnisk inriktning eller är skolor med en viss religiös prägel.

MÅL- OCH KUNSKAPSRELATERADE BETYG

Samtidigt som läroplanen och kursplanerna infördes började ett nytt betygssystem att gälla. I det nya systemet ges betyg i en tregradig skala. Betygsstegen är Godkänd (G), Väl Godkänd (VG) och Mycket Väl Godkänd (MVG).

GYMNASIESKOLAN

Alla kommuner i Sverige är enligt lag skyldiga att erbjuda alla elever som avslutat grundskolan en gymnasieutbildning. Grundskolans

avgångsbetyg ger behörighet att fortsätta till gymnasieskola. Eleverna har i princip rätt att få sitt förstahandsval tillgodosett. Gymnasieskolan är en avgiftsfri och frivillig skolform. Rätten att påbörja en gymnasieutbildning gäller till och med det första kalenderåret det år eleven fyller 20 år. Efter det finns möjlighet att genomgå en gymnasial vuxenutbildning. Den svenska gymnasieskolan ger grundläggande kunskaper för yrkes- och samhällsliv och för vidare studier.

STYRDOKUMENT

Den senaste läroplanen (Lpf 94) för gymnasieskolan och de övriga frivilliga skolformerna (komvux, gymnasiesärskolan och särvox) trädde i kraft den 1 juli 1994. I skollagen anges skolans grundläggande uppdrag om de övergripande målen för skolans verksamhet. Läroplanen anger skolans värdegrund och grundläggande riktlinjer och mål. De styrdokument som anger kraven i utbildningen är programnål, kursplaner och betygskriterier. Varje kommun ska fastställa en skolplan.

NATIONELLA PROGRAM

Från år 2000 finns det 17 olika nationella program, samtliga är treåriga. De ger en bred basutbildning och behörighet att studera på universitet eller högskola.

Varje program omfattar 2 500 gymnasiepoäng. Den garanterade undervisningstiden skiljer sig mellan programmen. För naturvetenskaps-, samhällsvetenskaps- och estetiska programmen är den 2 180 timmar och för övriga 2 430 timmar. Samtliga nationella program innefattar åtta kärnämnen — engelska, estetisk verksamhet, idrott och hälsa, matematik, naturkunskap, samhällskunskap, svenska (alternativt svenska som andraspråk) och religions-

kunskap. Tillsammans omfattar kärnämnen 750 poäng.

Varje program får sin karaktär genom sina karaktärsämnen. Karaktärsämnen 1 omfattar sammanlagt 1 450 poäng. I denna summa ingår ett projektarbete på 100 poäng. Regeringen fastställer vilka karaktärsämnen som ska vara gemensamma i ett program. Tretton av programmen ska innefatta minst femton veckor på en arbetsplats utanför skolan, s.k. arbetsplatsförlagd utbildning. På fyra av programmen, estetiska, naturvetenskapliga, samhällsvetenskapliga och tekniska programmen, är arbetsplatsförlagd utbildning inte obligatorisk. Även på dessa program finns möjlighet att arbetsplatsförlägga delar av utbildningen.

De flesta programmen är uppdelade i olika inriktningar under år 2 och 3. Skolverket beslutar om vilka kurser som ska vara obligatoriska i en nationell inriktning. De flesta kommunerna anordnar inte alla nationella program och inriktningar. En elev har då rätt att gå utbildningen i annan kommun. För att tillgodose lokala behov kan en kommun fastställa lokala inriktningar.

DE NATIONELLA PROGRAMMEN

Barn- och fritidsprogrammet	Fritid, Pedagogisk och social verksamhet
Byggprogrammet	Anläggning, Husbyggnad, Måleri, Plåtslageri
Elprogrammet	Automation, Elektronik, Elteknik, Datorteknik
Energiprogrammet	Drift- och underhållsteknik, Sjöfartsteknik, VVS- och kylteknik
Estetiska programmet	Bild och formgivning, Dans, Musik och Teater
Fordonsprogrammet	Flygteknik, Karosseri, Personbilsteknik, Maskin- och lastbilsteknik, Transport
Handels- och administrationsprogrammet	Handel och service, Turism och resor
Hantverksprogrammet	Olika hantverksyrken
Hotell- och restaurangprogrammet	Hotell, Restaurang och måltidsservice
Industriprogrammet	Lokala inriktningar, riksrekryterande
Livsmedelsprogrammet	Lokala inriktningar, riksrekryterande
Medieprogrammet	Medieproduktion, Tryckteknik
Naturbruksprogrammet	Lokala inriktningar
Naturvetenskapsprogrammet	Matematik och datavetenskap, Miljövetenskap, Naturvetenskap
Omvårdnadsprogrammet	Inga nationella inriktningar
Samhällsvetenskapsprogrammet	Ekonomi, Kultur, Samhällsvetenskaplig, Språk
Teknikprogrammet	Lokala inriktningar

KURSER OCH BETYG

I gymnasieskolan är ämnena indelade i kurser. Kurserna omfattar 50, 100, 150 eller 200 poäng. Enstaka större kurser finns. Betyg sätts efter varje avslutad kurs. Oavsett om eleven behöver färre eller fler timmar för att uppnå kursens mål, ger betyget Godkänd alltid det antal gymnasiepoäng som fastställts för kursen.

Till varje kurs finns en kursplan, som anger de mål som undervisningen ska uppnå. Dessutom finns betygskriterier till varje kurs, som anger vilken kunskapsnivå som eleven ska uppnå för betygen Godkänd, Väl godkänd och Mycket väl godkänd. Det finns dels nationella kurser med nationellt fastställda kursplaner och betygskriterier, dels lokala kurser med kursplaner och betygskriterier som fastställts inom kommunen.

Efter gymnasieutbildningens slut får eleven ett slutbetyg, vilket är en sammanställning av betygen i alla kurser som ingår i studievägen.

Elever i gymnasieskolan kan pröva i kurser som ingår i programmet innan betyg har satts eller om eleven fått betyget Icke godkänd på kursen. Alla som inte går i gymnasieskolan får pröva i alla kurser som anordnas på nationella program.

Att studera på universitet eller högskola är inte som att studera på gymnasieskolan eller komvux. Här får man själv ta ett större ansvar för att planera och hinna med det som skall göras.

UNIVERSITETET OCH HÖGSKOLA

I Sverige är universitet och högskolor egna myndigheter, som lyder direkt under regeringen.

Det finns 13 universitet och 23 högskolor med statlig huvudman, vilket betyder att staten är ytterst ansvarig. Dessutom finns det ett 10-tal enskilda utbildningsanordnare bland annat Chalmers tekniska högskola AB, Stiftelsen högskolan i Jönköping och Handelshögskolan i Stockholm.

De statliga universitetens och högskolornas huvuduppgift är att anordna utbildning som vilar på vetenskaplig eller konstnärlig grund och beprövad erfarenhet.

Högskolorna ska också samverka med det omgivande samhället och informera om sin verksamhet. Jämställdhet mellan kvinnor och män ska alltid tas tillvara i verksamheten och förståelsen för andra länder och för internationella förhållanden ska främjas.

De allmänna målen för all grundläggande högskoleutbildning är att den utöver kunskaper och färdigheter inom det område som utbildningen avser ska ge studenterna:

1. förmåga till självständig och kritisk bedömning,
2. förmåga att självständigt lösa problem samt
3. förmåga att följa kunskapsutvecklingen.

...kräver behörighet

De flesta kurser och utbildningar på högskolan har särskilda behörighetskrav, d.v.s. att du måste ha läst och klarat av vissa kurser på gymnasieskolan för att få börja studera. Goda kunskaper i svenska och engelska är viktiga för att lyckas.

Man läser kurser

Undervisningen bedrivs i form av kurser. Man kan också läsa kurser som är sammansatta till program. Man koncentrerar ofta studierna till ett visst ämne eller kunskapsområde under den tid som kursen pågår för att sedan studera något annat på följande kurs. Det förekommer sällan scheman som gäller under en längre tid och det är mindre gemensam lärarledd undervisning än i gymnasieskolan.

...och får poäng

Kurserna på universitetet brukar omfatta mellan fem och tio poäng. Men det händer att de är både längre och kortare än så. Kurser som ingår i program brukar vanligen kallas delmoment. Man brukar säga att en poäng motsvarar en veckas heltidsstudier (40 timmar) och att man normalt studerar 40 poäng per läsår.

Typer av kurser

Vissa kurser går på "helfart" medan andra kurser är "halvfarts-" eller ibland t.o.m. "kvartsfartskurser". Om en 10-poängskurs är helfartskurs innebär det att den normalt varar i ca. tio veckor.

Om en kurs i stället är en halvfartskurs innebär det att den varar dubbelt så många veckor som den omfattar poäng.

Arbetsformer

På universitet och högskolor arbetar man med olika arbetsformer t.ex. föreläsningar, lektioner, seminarier, laborationer, inlämningsuppgifter och handledning både enskilt och i grupp. Mängden undervisning är mycket varierande från kurs till kurs, och kan vara allt ifrån sex timmar om dagen måndag till fredag, till bara några timmar per vecka. Men du får räkna med att studera cirka 40 timmar i veckan om du följer en kurs på helfart.

Godkännande av kurs och betyg

För att man skall bli godkänd på en kurs måste man vara godkänd på alla kursens moment. Förutom grupparbeten, laborationer och andra inlämningsuppgifter brukar varje kurs innehålla en eller flera tentami-

na. En "tenta" kan innebära att man skriftligt eller muntligt skall besvara ett antal frågor om innehållet i kursen. På vissa kurser kan tentamen ske i form av en "hemtenta".

Man kan i de flesta fall få tre olika **betyg** på en kurs. Dessa är U, G och VG och står i tur och ordning för underkänd, godkänd och väl godkänd. Vissa institutioner tillämpar dock ett fyrgradigt betygssystem och vissa andra tillämpar endast U eller G. Om man blir underkänd på en kurs får man chansen att tentera om senare, d.v.s. att göra en "omtenta".

SVENSKA POLITISKA SYSTEMET

REGERINGSKANSLIET MED DEPARTEMENTEN

Regeringen styr Sverige. Till sin hjälp i arbetet har regeringen Regeringskansliet, en sammanhållen myndighet som består av Statsrådsberedningen, de olika fackdepartementen, EU representationen i Bryssel och förvaltningsavdelningen. Myndigheten är politiskt styrd. Regeringen avgör arbetets inriktning och vilka frågor som ska prioriteras.

Om Regeringskansliet — övergripande information om myndigheten

Läs mer om hur Regeringskansliet arbetar med jämställdhetsfrågor, mångfald, hälsa i arbetslivet, internrevision och miljöledning. Ta även del av årsböcker, årsredovisningar och aktuella upphandlingar samt arkivets och Klarspråksgruppens service till myndigheter.

Statsrådsberedningen

Statsrådsberedningen har till uppgift att leda och samordna arbetet i Regeringskansliet, ansvara för samordning av den svenska EU-politiken, koordinera Regeringskansliets arbete med hållbar utveckling samt författningspolitiken och valfrågor.

Finansdepartementet

Finansdepartementet ansvarar för frågor som rör ekonomisk politik, statsbudgeten, skatter, bank, värdepapper och försäkringar, internationellt ekonomiskt samarbete, statlig förvaltning, länsstyrelser, kommuner och landsting och bostäder.

Försvarsdepartementet

Försvarsdepartementet arbetar för att uppfylla de mål som regeringen och riksdagen bestämt för försvarspolitiken, för skydd och beredskap mot olyckor samt för beredskap mot svåra påfrestningar på samhället i fred.

Förvaltningsavdelningen

Förvaltningsavdelningen är Regeringskansliets gemensamma resurs och ansvarar för departementsövergripande förvaltningsfrågor.

Jordbruksdepartementet

Jordbruksdepartementet ansvarar bland annat för frågor som gäller jordbruk, fiske, konsumentfrågor, rennäring, samefrågor, djurskydd, livsmedel samt jakt och viltvård.

Justitiedepartementet

Justitiedepartementet ansvarar för frågor som rör bland annat polis- väsendet, domstolsväsendet, kriminalvården, lagstiftning, integration, folkrörelser och demokrati.

Miljö- och samhällsbyggnadsdepartementet

Utgångspunkten för Miljö- och samhällsbyggnadsdepartementets arbete är idén om "det gröna folkhemmet", och departementets uppgift är att genomföra regeringens prioriterade uppgifter på miljöområdet.

Näringsdepartementet

Näringsdepartementets ansvarsområde omfattar frågor av stor betydelse för tillväxten för människor, företag och regioner. Departementet arbetar bland annat med frågor som rör arbetsmarknad och arbetsliv, näringliv, energi, IT, kommunikationer och infrastruktur samt regional utveckling.

Socialdepartementet

Socialdepartementets ansvarsområden rör samhällets välfärd: ekonomisk trygghet, sociala tjänster, hälso- och sjukvård, främjande av hälsa samt barns och funktionshindrades rättigheter.

Utbildnings- och kulturdepartementet

Utbildnings- och kulturdepartementet ansvarar för skolfrågor, universitet och högskolor, forskning, vuxenutbildning, folkbildning, ungdomspolitik, kultur och medier.

Utrikesdepartementet

Utrikesförvaltningens uppdrag är att bidra till att förverkliga regeringens övergripande mål i utrikespolitiska frågor. Till UD:s uppdrag hör också att inom Regeringskansliet samordna den svenska utrikespolitiken.

EU-representationen

EU-representationen är Regeringskansliets förlängda arm i Bryssel. Här arbetar personal från alla departement med att driva Sveriges linje i EU-politiken.

Det här är grundlagarna

Sverige har grundlagar. Grundlagarna kan inte ändras hur som helst. Grundlagarna innehåller de viktigaste reglerna för hur landet ska fungera och vilka rättigheter svenskarna har. Här är de fyra grundlagarna:

1974 års regeringsform

Här finns regler för hur regeringen ska arbeta, och hur valen till riksdagen ska gå till. Här står också vilka rättigheter svenskarna har och vad de är skyldiga att göra.

1810 års successionsförordning

Här finns regler för vem som får vara kung eller drottning i Sverige, det vill säga vem som får vara statschef. Nuförtiden blir kungens äldsta barn ny kung eller drottning. Det har ingen betydelse om det är en pojke eller en flicka. Förut fick bara äldste sonen bli kung.

1949 års tryckfrihetsförordning

Denna lag har regler för vad man får skriva i tidningar och i böcker. I Sverige får man skriva vad man vill så länge det inte är en brottslig text.

Tryckfrihetsförordningen säger också att svenskarna har rätt att få veta hur myndigheterna arbetar. Det betyder att alla ska få läsa alla brev som kommer till en myndighet och alla brev som myndigheten skriver till andra.

1991 års yttrandefrihetsgrundlag

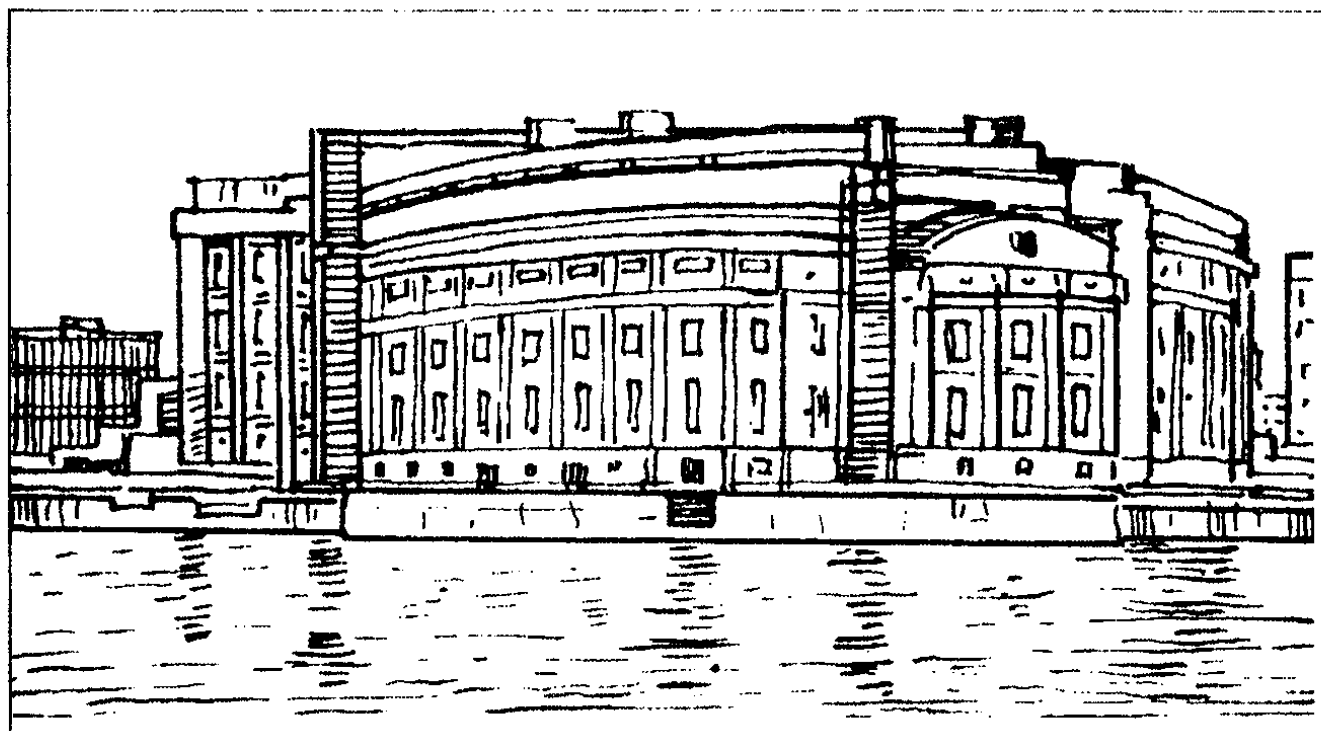
Denna lag har regler för vad man får säga i radio, tv, film och på datorskärmen. Man får säga och tycka vad man vill. Vi har alltså yttrandefrihet i Sverige.

RIKSDAGEN

PARTIER

Riksdagen har i dag sju partier: Socialdemokraterna (s), Moderata samlingspartiet (m), Folkpartiet liberalerna (fp), Kristdemokraterna (kd), Vänsterpartiet (v), Centerpartiet (c) och Miljöpartiet de Gröna (mp). Ledamöter som tillhör samma parti bildar tillsammans partiets riksdagsgrupp. Grupperna sammanträder vanligen på tisdagar. Då diskuteras och förbereds kommande ärenden. Varje ledamot har ett personligt mandat och är därför inte formellt skyldig att vara partilokal.

I riksdagen används följande partibeteckningar: (s), (m), (fp), (kd), (v), (c) respektive (mp). Ledamot som "hoppar" av från sin partigrupp (det parti han eller hon valts in för) får beteckningen (-).

Partigruppernas ekonomi bygger på bidrag från riksdagen i olika former. Statens och riksdagens stöd till partierna uppgår för närvarande årligen till ca 255 miljoner kronor.

PARTIGRUPPERNA I RIKSDAGEN

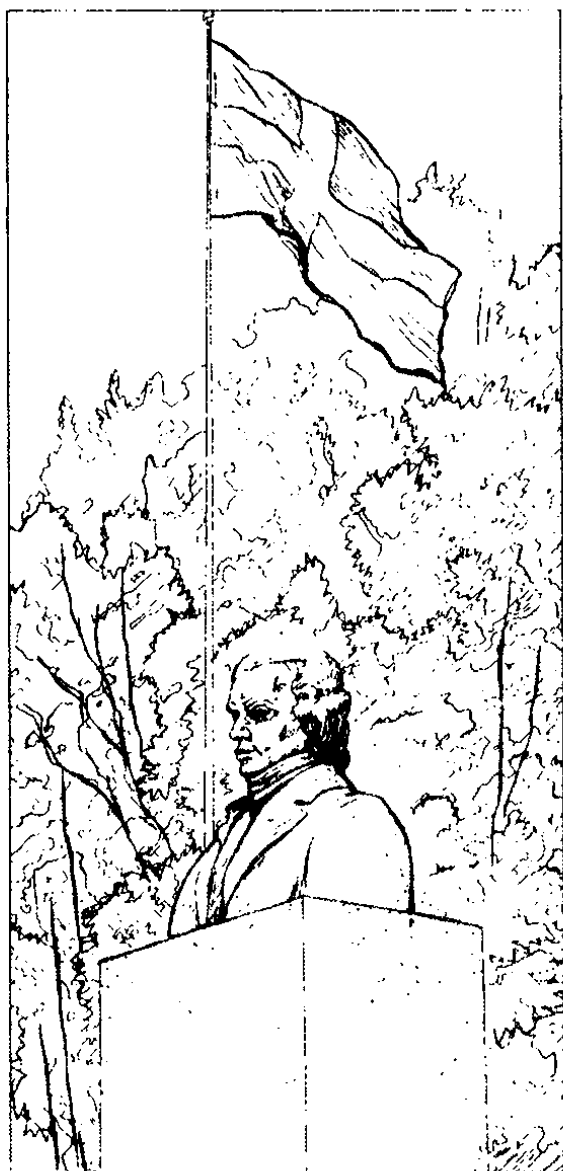
I riksdagen finns i dag sju partier. Riksdagsledamöter som tillhör samma parti formar tillsammans en partigrupp.

Partigrupperna i riksdagen har en stark ställning och en stor betydelse för riksdagsarbetet och för det politiska livet i Sverige. Partigrupperna har egna kanslier som har ett nära samarbete med partiets organisation i övrigt. I partigrupperna diskuteras alla viktiga frågor innan slutgiltig ställning tas i utskott och kammare.

Det finns ingen formell reglering av partigruppernas arbete i författningen. Grupperna nämns bara när det gäller val inom riksdagen och samråd med talmannen. Arbetet inom partigrupperna utförs i enlighet med partiernas egna bestämmelser och praxis. Likheterna i organisation och arbetsordning mellan de olika grupperna är dock stora.

Historisk bakgrund

Redan under frihetstiden (1718–1772) utvecklades i den svenska ståndsriksdagen två olika grupperingar, "hattar" och "mössor", som i viss mån fungerade som dagens partier och kom att spela en stor roll i det politiska livet. De hade anhängare inom alla de fyra stånden och alternerade vid makten på ett sätt som liknar dagens parlamentariska system.

Under 1800-talets första hälft fick dåtidens konservativa och liberala ideologier företrädare inom de olika stånden, och det uppstod politiska grupperingar med förhållandevis stor betydelse. Några fasta partibildningar fanns dock inte. Representationsreformen 1866, som innebar ett tvåkammar-system och en riksdag som sammanträdde årligen, gynnade uppkomsten av partier. De flesta partier som bildades i riksdagen bestod av personer som slöt sig samman för att driva vissa frågor, t.ex. frihandelsfrågor, grundskattefrågor, unionsfrågan och rösträttsfrågor. De hade under de första årtiondena av tvåkammarriksdagen ingen motsvarighet utanför riksdagen.

År 1867 bildades ett parti i andra kammaren, Lantmannapartiet, som kom att bli en dominerande kraft i riksdagen under de följande tjugo åren. Från och med den s.k. tullstriden 1887 och fram till 1909 fanns i stort sett två block

i andra kammaren, protektionister och frihandelsvänliga, medan ledamöterna i första kammaren vanligen var konservativa och protektionistiska högermän eller moderata och i regel frihandelsvänliga högermän.

I början av 1900-talet fanns tre större partigrupper representerade i riksdagen: de konservativa, liberalerna och socialdemokraterna. Efter första världskriget tillkom ytterligare två, kommunisterna och bondeförbundet.

Detta stabila fempartisystem bestod under 70 år. Först 1988 fick riksdagen ett sjätte parti, Miljöpartiet de gröna. Partiet slogs ut vid 1991 års val samtidigt som Kristdemokratiska samhällspartiet (i dag Kristdemokraterna och Ny demokrati valdes in. Vid 1994 års val fick Ny demokrati lämna riksdagen, medan Miljöpartiet återkom.

Organisation

Partigrupperna leds i regel av en styrelse eller ett förtroenderåd. Miljöpartiet har en samordningsgrupp. Ansvarig för det löpande arbetet är gruppledaren.

Partigruppen och dess ledamöter har stöd i sitt arbete av ett kansli, under ledning av en kanslichef, med experter, politiska sekreterare och assistenter som anställts av partiet. Kansliernas omfattning varierar i förhållande till partiernas storlek. Det socialdemokratiska gruppkansliet (som är det största) sysselsätter ett åttiotal personer, medan det minsta (Miljöpartiets) har cirka femton anställda.

Arbetet i partigruppen påverkas i hög grad av om partiet befinner sig i opposition eller sitter i regeringen. Av stor betydelse för riksdagsarbetet är också om denna regering har majoritet i riksdagen.

Riksdagsarbetet för ett regeringsparti handlar om att delta i utformningen av regeringens politik och lotsa den genom riksdagen. Det senare gäller inte minst för minoritetsregeringar.

För riksdagspartier i opposition är huvuduppgiften att visa på politiska alternativ till regeringens politik och försöka få majoritet för dessa.

Arbetsformer

Partigrupperna sammanträder normalt på tisdagseftermiddagarna. Sammanträdena är inte offentliga. De ärenden som ska behandlas har förberetts av gruppens styrelse. Där förbereds också alla val och diskuteras viktiga motioner i vilka partiets mening förs fram, s.k. partimotioner.

Eftersom riksdagsarbetet spänner över samhällets alla områden krävs djupa kunskaper och specialisering av ledamöterna.

Arbetet i partigrupperna är därför organiserat i utskottsgrupper och kommittéer, där ledamöterna har sina specialområden. I dessa organ utformas bland annat motioner och ställningstaganden till propositioner. I arbetet kan även engageras partimedlemmar utanför riksdagen och sympatisörer med särskilda kunskaper.

I partigruppen diskuteras och fattas beslut i alla viktiga frågor, men i ett stort antal mindre frågor är det utskottsgruppen eller de enskilda ledamöterna i respektive utskott som tar ansvaret. Det är i praktiken omöjligt för den enskilde ledamoten att vara insatt i vart och ett av de tusentals beslut som varje år fattas av riksdagen.

Varje partigrupp utser också kvittningsmän. De är ansvariga för att balansen mellan de politiska blocken inte påverkas av tillfällig frånvaro på grund av sjukdom eller dylikt. Genom detta informella system "kvittas" en frånvarande ledamot i det ena blocket genom att en ledamot i det andra avstår från att rösta.

PARTIER

Centerpartiet

 Centerpartiet har sitt ursprung i Bondeförbundet, som bildades 1913, och Jordbrukarnas Riksförbund, som bildades 1915, vilka gick samman 1922 under namnet Bondeförbundet. Partiet är representerat i riksdagen sedan 1918 och fick sitt nuvarande namn 1958. På 1950-talet var partiet i koalitionsregering med Socialdemokraterna. När de borgerliga partierna vann valet 1976 blev Centerpartiets ordförande Thorbjörn Fälldin statsminister. Centerpartiet ingick också i den borgerliga fyrpartiregeringen 1991–1994.

- ☆ Antal riksdagsledamöter: 22
- ☆ Partiledare: Maud Olofsson (sedan 2001)
- ☆ Partisekreterare: Jöran Hägglund
- ☆ Gruppledare för riksdagsgruppen: Åsa Torstensson

Folkpartiet Liberalerna

 Partiet har rötter i Liberala samlingspartiet, som grundades 1902. Det leddes vid seklets början av Karl Staaff. Folkpartiet bildades 1934 genom en sammanslagning av de frisinnade och liberala partierna samt ett par andra mindre grupper. Vid landsmötet 1990 ändrades partinamnet till Folkpartiet liberalerna. Folkpartiet ingick i de borgerliga regeringarna 1976–1978 och 1979–1982. Åren 1978–1979 bildade partiet en minoritetsregering under Ola Ullsten med endast 39 riksdagsmandat bakom sig. 1991–1994 ingick Folkpartiet liberalerna i den borgerliga fyrpartiregeringen.

- ☆ Antal riksdagsledamöter: 48
- ☆ Partiledare: Lars Leijonborg (sedan 1997)
- ☆ Partisekreterare: Johan Jakobsson
- ☆ Gruppledare för riksdagsgruppen: Bo Könberg

Kristdemokraterna

 Kristen Demokratisk Samling bildades 1964. Inför valet 1985 ingick partiet i teknisk valsamverkan med Centerpartiet och fick på detta sätt ett riksdagsmandat. Vid partiets riksting 1987 ändrades namnet till Kristdemokratiska samhällspartiet. Sedan 1991 är Kristdemokraterna representerade i riksdagen. Det ingick i den borgerliga fyrpartiregeringen 1991–1994 och bytte 1996 namn till Kristdemokraterna.

- ☆ Antal riksdagsledamöter: 33

- ☆ Partiledare: Göran Hägglund (sedan 2004)
- ☆ Partisekreterare: Urban Svensson
- ☆ Gruppledare för riksdagsgruppen: Stefan Attefall

Moderata samlingspartiet

Under 1800-talet fanns stora konservativa grupper i riksdagen. Ur dessa bildades 1904 Allmänna valmansförbundet som en valorganisation, framför allt i samband med rösträttsdebatten. Fram till 1935 var det olika högerorganisationer i första och andra kammaren. Högerpartiet grundades 1938 och blev 1969 Moderata samlingspartiet. År 1906 bildade de konservativa regering under Arvid Lindman. Han återkom som statsminister 1928–1930. Åren 1976–1978 och 1979–1981 ingick Moderata samlingspartiet i de första borgerliga regeringarna efter andra världskriget. Partiet ingick också i den borgerliga fyrtipartiregeringen under perioden 1991–1994, då moderatledaren Carl Bildt innehade statsministerposten.

- ☆ Antal riksdagsledamöter: 55
- ☆ Partiledare: Fredrik Reinfeldt (sedan 2003)
- ☆ Partisekreterare: Sven Otto Littorin
- ☆ Gruppledare för riksdagsgruppen: Mikael Odenberg

Socialdemokraterna

Sveriges socialdemokratiska arbetareparti bildades 1889, och partiets första riksdagsman var Hjalmar Branting som valdes in i andra kammaren 1896. Riksdagsgruppen bildades 1906. I

FRÅGOR OCH SVAR OM RIKSDAGEN

Hur många riksdagsledamöter finns det? Hur många sitter i riksdagen?

Det sitter 349 riksdagsledamöter i riksdagen. De 349 riksdagsplatserna (mandaten) fördelas mellan partierna efter hur många röster som partiet har fått i valet. Landet är indelat i 29 valkretsar. I riksdagen finns 310 fasta mandat och 39 utjämningsmandat. Ett parti måste få minst 4 procent av de avgivna rösterna för att komma in i riksdagen. Undantag från denna s.k. spärregel görs om ett parti i en viss valkrets uppnår minst 12 procent av rösterna. Detta parti är då med och delar på mandaten i den aktuella valkretsens. För att bli invald på personliga röster krävs att kandidaten har fått personliga röster som motsvarar minst 8 procent av partiets röster i valkretsen. Under tid då riksdagsledamot är riksdagens talman eller tillhör regeringen utövas hans uppdrag som riksdagsledamot av ersättare.

44 år var partiet med ett kort avbrott i regeringsställning (1932–1976), under sammanlagt 15 år tillsammans med ett eller flera andra partier. Åren 1982–1991 och sedan 1994 har partiet åter varit i regeringsställning.

Under partiets första 18 år var ledarskapet kollektivt. Sedan 1907 har partiet haft partiledare i dagens mening: Hjalmar Branting (1907–1925), Per Albin Hansson (1925–1946), Tage Erlander (1946–69), Olof Palme (1969–1986), Ingvar Carlsson (1986–96) och Göran Persson (1996–).

- ☆ Antal riksdagsledamöter: 144
- ☆ Partiledare: Göran Persson (sedan 1996)
- ☆ Partisekreterare: Marita Ulvskog
- ☆ Grupppordförande: Britt Bohlin Olsson

OLOF PALME

Sven Olof Joachim Palme, född 30 januari 1927 på Östermalm i Stockholm, död 28 februari 1986 (mördad) på Sveavägen i Stockholm, var en svensk socialdemokratisk politiker som var konsultativt statsråd 1963–1965, kommunikationsminister 1965–1967, utbildningsminister 1967–1969 samt statsminister 1969–1976 och 1982–1986. Partiledare 1969–1986, riksdagsledamot 1958–1986 (första kammaren 1958–1968, andra kammaren 1969–1970). Palme var till yrket jurist. Han var den siste statsminister som titulerades excellens (1970).

Biografi

Olof Palme kom från en burgen överklassmiljö och växte upp på Östermalm i Stockholm. Han var sonson till försäkringsmannen och li-

Varför är det så tomt i kammaren?

Riksdagen beslutar varje år i tusentals olika frågor. Det är inte möjligt för en enskild ledamot att sätta sig in i alla ärenden och att följa samtliga debatter. Riksdagen är därför organiserad i utskott, fackutskott för, exempelvis utbildnings- eller skattefrågor.

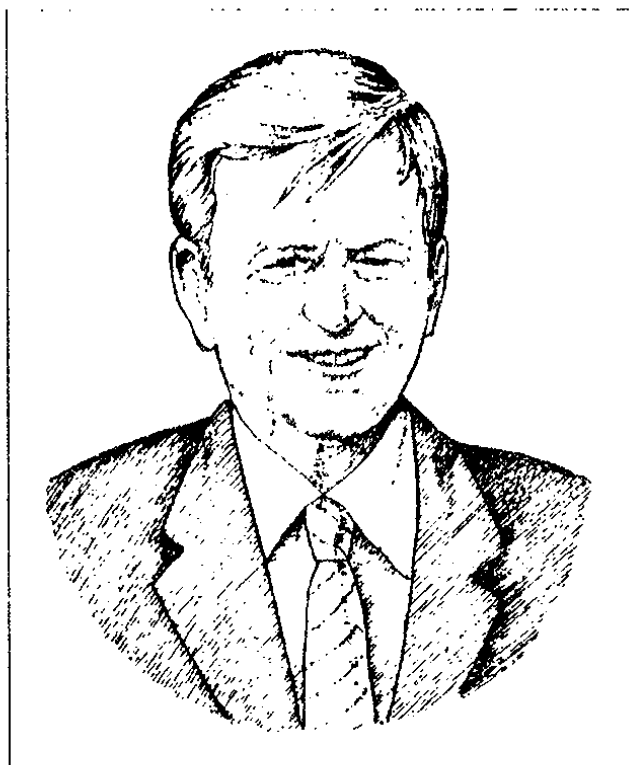
Alla ärenden som debatteras och avgörs i kammaren har dessförinnan diskuterats i de 16 utskotten. Det innebär att partierna i praktiken tagit ställning när ärendena behandlas i kammaren. Men debatterna i kammaren har det viktiga syftet att ge offentlighet och bidra till fortsatt diskussion, inte minst via massmedias rapportering. Ledamöterna kan följa debatterna via intern-TV på sina arbetsrum.

Under de flesta beslutsdebatter i kammaren är inte särskilt många närvarande. De som deltar är huvudsakligen ledamöter i det utskott som berett ärendet. De övriga riksdagsledamöterna ägnar sig under tiden åt annat politiskt arbete.

berale politikern Sven Theodor Palme (1854–1934) som satt i Andra Kammaren, och friherrinnan Hanna Maria von Born (1861–1954) från Finland. Fadern Gunnar Palme (1886–1934) var VD för försäkringsbolaget Thule. Modern var adlig och hette Elisabeth Sophie von Knieriem (1890–1972) och kom från godset Skangal, Lettland. Olof Palme var yngste barnet av tre; hans syskon är Claës Palme (f. 1917), och Katarina Palme (f. 1920).

Han blev 1953 erbjuden att arbeta som statsminister Tage Erlanders assistent. Under åren dessförinnan hade han, enligt honom själv, genom tre viktiga händelser, blivit socialdemokrat. De första av de tre händelserna han avsåg var en skattedebatt 1947 mellan socialdemokraten Ernst Wigforss, högerpartiets Jarl Hjalmarsson och folkpartiets Elon Andersson. Den andra var en USA-resa 1948 där han upplevde de stora klassklyftorna som fanns där och det tredje var en Asien-resa 1953 där han upplevde kolonialismens konsekvenser.

Palme inträdde i regeringen 1963 som konsultativt statsråd i statsrådsberedningen, två år senare utsågs han till statsråd och chef för kommunikationsdepartementet, för att därefter avancera till posten som utbildningsminister 1967. 1969 efterädde han Tage Erlander som socialdemokratisk partiledare och statsminister. Efter riksdagsvalet 1973 kunde Palme sitta kvar som statsminister, men blev trots det ordentligt vingklippt; valet resulterade i den s.k. lotteririksdagen (s+vpk:175 mandat; c+m+fp:175 mandat). 1975 trädde den nya författningen i kraft, vilket bl.a. innebar att monarkens uppgifter kraftigt beskars (t.ex. vid regeringsbildningen). Om Sverige till namnet ännu var en monarki, var det till gagnet mer en republik; monarkins framtida status hängde därmed, med Palmes egna ord, bara på "ett penndrag". Efter valet 1976, då kärnkraftsfrågan kom i fokus och de borgerliga fick majoritet, tvingades socialdemokraterna (efter 44 år vid makten) och Palme att avgå. 1980 utsågs Palme till FN:s medlare i Iran-Irak-kriget, och efter socialdemokraternas valseger 1982 beklädde han åter stats-

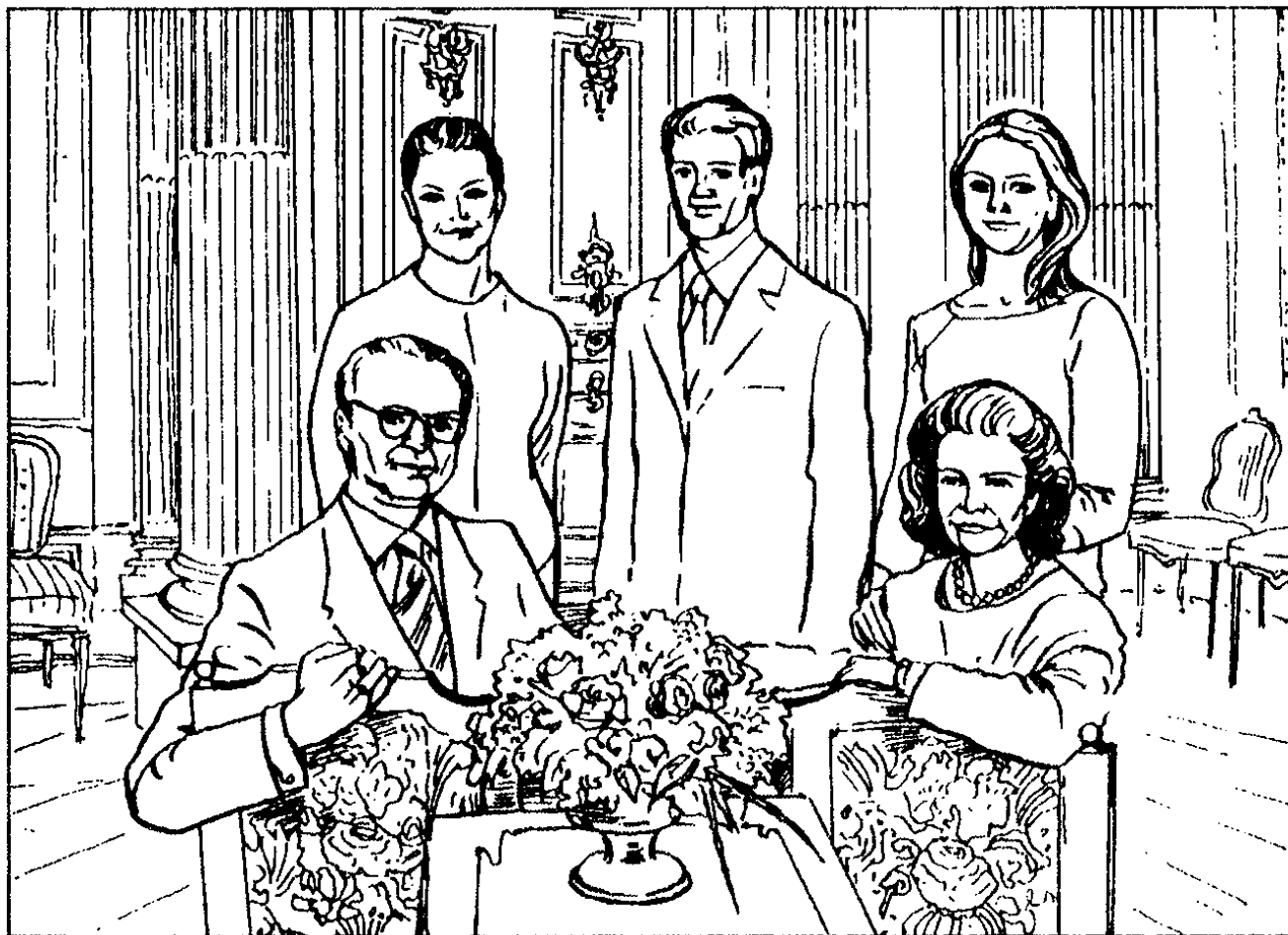
ministerämbetet. Som socialdemokratisk statsminister hamnade Palme i skarp konflikt med näringslivets företrädare, då riksdagen 1983 beslöt om införandet av de allmänna löntagarfonderna, som av dessa sågs som ett sätt att socialisera Sveriges företag. 1985–1986 uppstod även slitningar med ledande militärer (kommendörkapten Hans von Hofsten m.fl.) som, med anledning av de (påstådda) ryska ubåtskränkningarna, ansåg honom alltför vek i agerandet gentemot Sovjetunionen, samtidigt som de förklarade att de saknade förtroende för honom personligen. Kort innan Palmes första officiella besök i Moskva timade så mordet.

Olof Palme sköts på Sveavägen i centrala Stockholm den 28 februari 1986. Palmemordet, och de uppseendeväckande turer, skandaler och polisiära misslyckanden som följde på det, var ett nationellt trauma för Sverige som under lång tid satte sin prägel på samhällsdebatten. Än idag är mordet, som preskriberas år 2011, ouppklarat.

Politisk gärning

Olof Palme var under sin karriär en kontroversiell politiker som i vissa kretsar rent av var hatad (man talade om så kallat *palmehat*), medan han var mycket populär i andra grupper. De starka känslorna kring Palmes person berodde till stor del på hans utrikespolitiska ställningstaganden, t.ex. för Kuba under Fidel Castro och mot USA och dess inblandning i Vietnamkriget.

DEN KUNGLIGA FAMILJEN

KONUNG CARL XVI GUSTAF

Carl XVI Gustaf Folke Hubertus, Sveriges Konung föddes den 30 april 1946 på Haga Slott. Hans föräldrar, dåvarande arvprinsen Gustaf Adolf och prinsessan Sibylla av Sachsen-Coburg-Gotha hade tidigare fyra döttrar, Prinsessorna Margaretha, Birgitta, Désirée och Christina. Prins Gustaf Adolf omkom 1947 i en flygolycka i Köpenhamn; prinsessan Sibylla avled i Stockholm 1972.

När Gustaf VI Adolf tillträdde tronen 1950 efter Gustaf V:s bortgång blev Carl Gustaf Kronprins.

När Gustaf VI Adolf avled den 15 september 1973 blev Kronprins Carl Gustaf, vid 27 års ålder, Sveriges statschef. Konungen tog som sitt valspråk "För Sverige — I tiden". Härmed angavs en strävan att uppfylla de krav, som samhället ställer på en modern monark.

SOCIALSYSTEMET

Familjerätt

Socialstyrelsen stödjer socialtjänstens familjerätt i arbetet med samarbetsamtal, avtal, adoptioner, fastställande av faderskap och utredningar om vårdnad, boende och umgänge. Detta sker bland annat genom att Socialstyrelsen dels utfärdar allmänna råd, dels ger annat stöd till rättstillämpningen.

Socialstyrelsen publicerar statistik om exempelvis gemensam vårdnad, faderskapsrenden, adoptionsutredningar mm.

I vissa fall publicerar Socialstyrelsen information riktad direkt till familjer om exempelvis underhållsbidrag, samarbetsamtal och gemensam vårdnad.

Hälso- och sjukvårdens verksamhet

Socialstyrelsens uppdrag på hälso- och sjukvårdsområdet är att på nationell nivå arbeta för en ständig förbättring av vård och omsorg och att stärka patientens rätt till trygghet och säkerhet. Socialstyrelsen anger mål och normer genom att publicera föreskrifter, riktlinjer och allmänna råd. Socialstyrelsen stödjer dessutom kvalitetsutvecklingen och följer upp och utvärderar reformer och lagstiftning. I arbetsuppgifterna ingår också att stödja kunskapsutvecklingen och att ge underlag till metodutveckling, prioriteringar och verksamhetsuppföljning. Aktuell lagstiftning är hälso- och sjukvårdslagen, lagen om yrkesverksamhet inom hälso- och sjukvårdsområdet, sekretesslagen och patientjournalagen.

Hälsoskydd

Socialstyrelsens arbete med hälsoskydd inriktar sig på att upptäcka, förebygga och undanröja hälsorisker i miljön.

Socialstyrelsen följer utvecklingen av miljörelaterad ohälsa och hälsorisker i miljön, värderar hälsorisker och sammanställer underlag både för det egna tillsynsarbetet och för andra myndigheters. Socialstyrelsen ansvarar för hälsofrågor i arbetet med de nationella miljökvalitetsmålen.

Socialstyrelsen är också tillsynsvägledande myndighet för frågor som rör hälsoskydd under miljöbalken.

Socialstyrelsen utarbetar föreskrifter, allmänna råd och riktvärden, stödjer kommuner, länsstyrelser och landsting i hälsoskyddsarbetet samt följer upp och utvärderar tillämpning och effekter av lagstiftning.

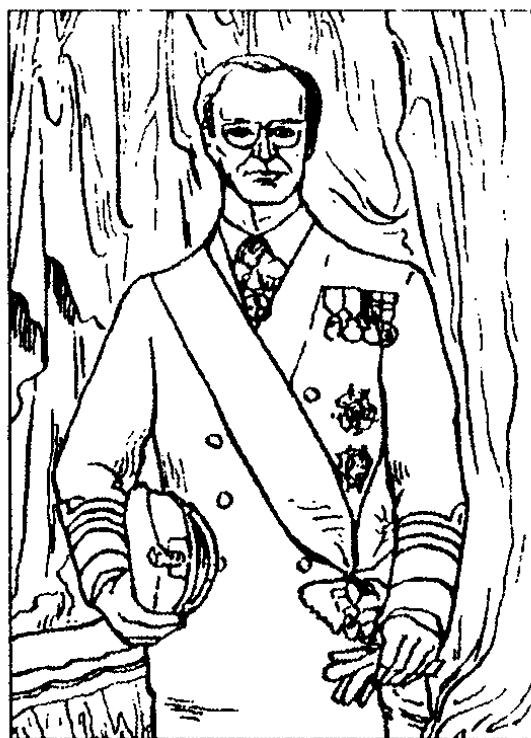
Internationella frågor

Socialstyrelsen har ett omfattande internationellt engagemang inom exempelvis hälsoskydd, smittskydd och krisberedskap. Myndigheten arbetar företrädesvis via organisationer som EU, WHO och Nordiska ministerrådet och deltar i vissa fall som regeringens representant i dessa organ. I många sammanhang bevakar socialstyrelsen också den internationella utvecklingen av forskning och kunskapsutveckling på hälso- och sjukvårdens och socialtjänstens område.

UTBILDNING

Kronprinsen fick först privat undervisning på Stockholms Slott och fortsatte sedan i Broms Skola samt Sigtuna Humanistiska läroverk. Där tog Kronprinsen studenten 1966.

Efter studentexamen följde militärtjänstgöring. Kronprinsen genomförde två och ett halvt års utbildning i armén, marinen och flygvapnet, med tonvikten lagd på den marina utbildningen. Kronprinsen deltog bl.a. i en långresa med minfartyget Älvsnabben vintern 1966–1967 och avlade sedan sjöofficersexamen 1968. Den militära utbildningen kompletterades senare med För-

svarshögskolans chefskurs och befälsuppgifter ombord på flottans fartyg.

1968–1969 genomgick Kronprinsen ett akademiskt utbildningsprogram med kurser i historia, sociologi, statskunskap, finansrätt och ekonomi vid universitetet i Uppsala. Han studerade senare också nationalekonomi vid universitetet i Stockholm.

Därefter följde Kronprinsen ett specialkomponerat program med studiebesök vid statliga och kommunala myndigheter, vid industrier, fabriker, laboratorier och skolor. Han studerade domstolsväsendet, sociala organisationer och institutioner, fack- och arbetsgivareföreningar. Särskild tonvikt lades på riksdagens, regeringens och utrikesdepartementets verksamhet.

För att få internationell erfarenhet, deltog Kronprinsen i arbetet vid Sveriges ständiga representation vid FN i New York samt SIDA i Afrika. Han tillbringade också en längre tid i London, vid Hambro's Bank, Svenska Ambassaden och Svenska Handelskammaren samt i Frankrike vid Alfa Laval's anläggning i Nevers. Kronprinsens stora intresse för natur och miljövard medförde också ett särskilt engagemang i förberedelserna för FN:s miljövardskonferens i Stockholm 1972.

Kronprinsen representerade också vid olika tillfällen Gustaf VI Adolf i officiella sammanhang. 1970 ledde Kronprinsen exempelvis den svenska delegationen till världsutställningen i Osaka, Japan.

FAMILJ

Under de Olympiska Spelen i München 1972, mötte Kronprinsen Silvia Sommerlath, som tjänstgjorde som tolk och värdinna. Hon är född i Heidelberg den 23 december 1943 och är dotter till framlidne Walther Sommerlath, en västtysk affärsman och hans likaså framlidna brasilianska hustru, Alice, född de Toledo.

Den 12 mars 1976 eklaterades förlovningen mellan Kung Carl XVI Gustaf och Silvia Sommerlath. De gifte sig den 19 juni samma år i Storkyrkan i Stockholm.

Kung Carl Gustaf och Drottning Silvia har tre barn: Kronprinsessan Victoria, född den 14 juli 1977, Prins Carl Philip, född den 13 maj 1979 och Prinsessan Madeleine, född den 10 juni 1982. Den svenska successionsordningen från 1980 innebär att det äldsta barnet ärver tronen.

Familjen bodde i en våning i Kungliga Slottet i Stockholm t.o.m. 1981, varefter man flyttade till Drottningholms Slott.

OFFICIELLA PLIKTER

Konungens plikter, enligt 1974 års regeringsform, är huvudsakligen representativa och ceremoniella. Kungen avlägger statsbesök utomlands och tar emot utländska statschefer på statsbesök i Sverige. Kungen öppnar Riksmötet varje år samt leder den särskilda konselj som sammanträder i samband med regeringsskifte, liksom de regelbundna s.k. informationskonseljerna med regeringens ledamöter. Han är också ordförande vid sammanträden med Utrikesnämnden samt tar emot kreditivbrevet från utländska ambassadörer i Stockholm. Kungen innehar de tre försvarsgrenarnas högsta grader. Kungen är medlem i Svenska Kyrkan.

I varje län i Sverige har Kungen gjort en s.k. Eriksgata, en kunglig tradition från medeltiden. Kungen besöker också regelbundet industrier, statliga och kommunala myndigheter, institutioner, skolor, universitet och företag i studiesyfte samt deltar ofta i jubiléer, kongress- och symposieinvigningar samt andra officiella evenemang.

I det dagliga arbetet på Kungl. Slottet i Stockholm ingår också företräden för bl.a. talmannen och statsråden för information om aktuella frågor, företrädare för kyrkan och försvaret samt representanter för svenska och utländska organisationer.

SPECIELLA INTRESSEN, BESKYDDARSKAP, HEDERSDOKTORAT

Redan som barn började Kungen intressera sig för natur och friluftsliv. Han blev tidigt aktiv medlem i scouterna för att 1977 bli hedersordfö-

rande i World Scout Foundation. Han deltar ofta i scoutaktiviteter av olika slag både i Sverige och utlandet.

Kungens stora kunskaper om miljö och natur förde honom 1988 till ordförandeskapet i den svenska organisationen av Världsnaturfonden WWF. Han har också tagit initiativet till Kung Carl Gustafs Miljötävlan samt till "Royal Colloquium", ett internationellt miljösymposium som regelbundet avhålls på Ulriksdals Slott. Kungen har belönats med bl.a. United States Environmental Protection Agency Award för sitt miljöengagemang.

Kung Carl Gustaf är intresserad av teknologi, jordbruk och näringsliv. Han deltar aktivt i bl.a. Skogs- och Lantbruksakademiens, Kungl. Vetenskapsakademiens (KVA) och Ingenjörsvetenskapsakademiens (IVA) sammankomster. Under senare år har Kungen också rest med Royal Technology Missions i IVA:s regi för att studera teknologiskt och industriellt kunnande samt stimulera samarbete inom dessa områden med olika länder, bl.a. Japan, Italien, USA, Tyskland, Sydkorea, Sydafrika och Brasilien.

Kungen är beskyddare av de kungliga svenska akademierna liksom ett antal organisationer, föreningar och sällskap. Kungen är också hedersdoktor vid Sveriges Lantbruksuniversitet, Uppsala, Kungl Tekniska Högskolan, Stockholm, Handelshögskolan, Stockholm och Åbo Akademi i Finland.

Till Kungens fritidsintressen räknas jakt, båt- och vattensporter, bilsport, längdskidåkning och utförsåkning. Kungen har t.ex. deltagit i Vasaloppet tre gånger (1977, 1987 och 1997). Vidare är Kungen intresserad av konst, musik och mat.

Den Kungliga Familjen åker vintertid gärna skidor. I Storlien har den Kungliga Familjen en sportstuga, som Kungen ärvt efter föräldrarna. Somrarna tillbringas till stora delar på Solliden på Öland. Här finns tillfälle att utöva olika fritidsintressen: vattensporter, ridning, friluftsliv samt trädgårdsskötsel.

DROTTNING SILVIA

Drottning Silvia föddes i Heidelberg i Tyskland den 23 december 1943. Hon är dotter till framlidne direktör Walter Sommerlath och hans likaså framlidna brasilianska hustru, Alice, född de Toledo. Drottning Silvia har tre äldre bröder, Ralf, Walther och Jörg Sommerlath.

Familjen Sommerlath bodde 1947 - 1957 i Sao Paulo, Brasilien, där Walther Sommerlath bl.a. var verkställande direktör för Svenska Uddeholms brasilianska dotterbolag. 1957 återvände familjen till Västtyskland.

UTBILDNING OCH YRKESLIV

Silvia Sommerlath tog studenten i Düsseldorf 1963, och 1965-69 genomgick hon tolkutbildning i München och utexaminerades med behörighet i spanska. Därefter arbetade hon på Argentinas konsulat i München. Drottningen talar förutom svenska: tyska, engelska, franska, spanska och portugisiska.

1971-1973 tjänstgjorde Silvia Sommerlath som utbildningsvärdinna i organisationskommittén för de Olympiska Spelen i München och 1973 blev hon biträdande protokollchef i organisationskommittén för vinterolympiaden i Innsbruck, Österrike.

FAMILJ

Det var vid de Olympiska Spelen 1972 som Silvia Sommerlath träffade Kronprins Carl Gustaf. Den 12 mars 1976 eklaterades förlovningen mellan Konung Carl XVI Gustaf och Silvia Sommerlath. De gifte sig den 19 juni samma år i Storkyrkan i Stockholm.

Kung Carl Gustaf och Drottning Silvia har tre barn: Kronprinsessan Victoria, född den 14 juli 1977, Prins Carl Philip, född den 13 maj 1979 och Prinsessan Madeleine, född den 10 juni 1982. Den svenska successionsordningen från 1980 innebär att det äldsta barnet, son eller dotter, ärver tronen.

Familjen bodde i en våning i Kungliga Slottet i Stockholm t.o.m. 1981. 1982 flyttade familjen till Drottningholms Slott.

OFFICIELLA PLIKTER

Drottning Silvia åtföljer ofta Konung Carl XVI Gustaf vid officiella resor i Sverige och vid statsbesök utomlands.

Hon besöker regelbundet statliga och kommunala myndigheter och institutioner, skolor och universitet etc. i informationssyfte. Drottning

gen deltar också ofta i jubiléer, kongress- och symposieinvigningar och andra officiella evenemang.

Drottningen tillhör, liksom Kung Carl Gustaf, Svenska Kyrkan.

SPECIELLA INTRESSEN, BESKYDDARSKAP, HEDERSDOKTORAT

Drottning Silvia arbetar aktivt för de handikappade. Hon är ordförande i Kungaparets Bröllopsfond, som stöder forskning inom sport och idrott för handikappad ungdom samt i Drottning Silvias Jubileumsfond för forskning om barn och handikapp. På Drottningens initiativ och med Hennes stora personliga engagemang har boken "Kom Igen!" utgivits på svenska, engelska, tyska och spanska. Syftet med boken är att uppmuntra sport och andra fritidsaktiviteter för handikappad ungdom. Drottningen har studerat teckenspråket för att bättre kunna kommunicera med hörselskadade. 1990 erhöll Drottningen "Deutsche Kulturpreis" för sina insatser för de handikappade.

Drottning Silvia är hedersledamot, sedan grundandet 1994 av den internationella Stiftelsen Mentor, vars målsättning är att stödja preventiva åtgärder mot drogmissbruk.

På Drottningens initiativ och med ett starkt engagemang från Hennes sida har Silviahemmet i Drottningholm byggts upp. Här utbildas sjukvårdspersonal i demensvård.

Drottningens starka stöd för barnens rättigheter i samhället har medfört att Hon både i Sverige och internationellt deltagit i konferenser och seminarier, samt även på andra sätt arbetat mot exempelvis sexuellt utnyttjande av barn. Drottningen var beskyddare för den första världskongressen mot kommersiell sexuell exploatering av barn i Stockholm 1996. För detta engagemang har Drottning Silvia bl.a. erhållit the Chancellor's Medal vid University of Massachusetts, Boston, USA.

Våren 1999 tog Drottningen initiativet till grundandet av World Childhood Foundation, en stiftelse som skall verka för förbättrade villkor för barn runt om i världen.

Drottning Silvia är vidare hedersledamot i ett stort antal organisationer och föreningar, t.ex. Svenska Friidrottsförbundet, Barncancerfonden i Sverige och Rädda Barnen.

I maj 1990 blev Drottning Silvia hedersdoktor vid Åbo Universitet i Finland. I april 1993 utnämndes Drottningen till hedersdoktor vid Karolinska Institutet, Stockholm och i juni 1994 vid Hälsouniversitetet, Universitetet i Linköping. I oktober 1999 promoverades Drottningen till medicine hedersdoktor vid Göteborgs Universitet.

Drottningen går när tiden tillåter på teater, opera och konserter. Den Kungliga Familjen åker vintertid gärna skidor. I Storlien har den Kungliga Familjen en sportstuga som Kungen ärvt efter föräldrarna. Sommarna tillbringas till stora delar på Solliden på Öland. Här finns tillfälle att utöva olika fritidsintressen: vattensporter, ridning, friluftsliv samt trädgårdsskötsel.

KRONPRINSESSAN VICTORIA

Victoria Ingrid Alice Désirée, Sveriges Kronprinsessa, Hertiginna av Västergötland föddes den 14 juli 1977 på Karolinska Sjukhuset i Stockholm.

Kronprinsessan Victoria är äldsta barn till H.M. Konung Carl XVI Gustaf och H.M. Drottning Silvia. Hon har två syskon, Prins Carl Philip, född den 13 maj 1979 och Prinsessan Madeleine, född den 10 juni 1982. Kronprinsessan Victoria är, i enlighet med 1979 års successionsordning, som trädde i kraft den 1 januari 1980, Sveriges tronföljare.

Kronprinsessan bor på Drottningholm.

Under åren 1982–84 deltog Kronprinsessan i Västerleds församlings förskoleverksamhet. Hösten 1984 började hon i Smedslättsskolan i Bromma, där hon tillbringade hela lågstadiet. Under mellanstadiet gick Kronprinsessan i Ålstensskolan i Bromma, varpå hon fortsatte i högstadiet i Enskilda Gymnasiet i Stockholm. Kronprinsessan gick ut gymnasiet i juni 1996. Under gymnasietiden i Enskilda Gymnasiet följde Kronprinsessan ett natur- och samhällsvetenskapligt program. Hon har även ägnat sig åt extra språkträning under sommarloven, bl.a. i USA och Tyskland.

Kronprinsessan Victoria konfirmerades sommaren 1992 i Räpplinge kyrka på Öland.

Kronprinsessan har under sin skoltid genomfört två PRAO-perioder, en på Husgerådskammaren på Kungliga

Slottet och en på Historiska Museet i Stockholm. Ridning, skidåkning och annat friluftsliv är några av de fritidssysselsättningar som Kronprinsessan gärna ägnar sig åt.

Under läsåret 1996/1997 studerade Kronprinsessan franska vid Centre International d'Études Françaises, Université Catholique de l'Ouest i Angers, Frankrike.

Hösten 1997 följde Kronprinsessan ett särskilt upplagt program, som syftade till att ge en bred inblick i den svenska riksdagens och regeringens arbete.

Vårterminen 1998 påbörjade Kronprinsessan studier vid Yale University i USA. Kurser i statskunskap och historia har stått på schemat fram till och med vårterminen 2000, då Kronprinsessan återvände till Sverige.

Kronprinsessan har i samband med vistelsen i USA också fullgjort två praktikperioder vid FN i New York (juni och september 2000) samt en vid Sveriges ambassad i Washington D.C. (maj 1999).

Hösten 2000 ägnade sig Kronprinsessan åt sitt utbildningsprogram, med studier i konfliktlösning och internationell fredsfrämjande verksamhet.

Våren 2001 studerade Kronprinsessan Sveriges ordförandeskap i EU och under hösten 2001 genomförde hon ett studieprogram i regeringskansliet.

Våren 2002 genomförde hon bl.a. ett studieprogram vid SIDA samt fortsatte med sina officiella representationsuppdrag. Hösten 2002 praktiserade Kronprinsessan vid Svenska Exportrådets kontor i Berlin och Paris.

Under 2003 har Kronprinsessan fortsatt sitt utbildningsprogram med studiebesök inom det svenska näringslivet, genomgått ett studie- och praktikprogram inom lant- och skogsbruk samt genomfört "Grundläggande soldatutbildning" vid SWEDINT.

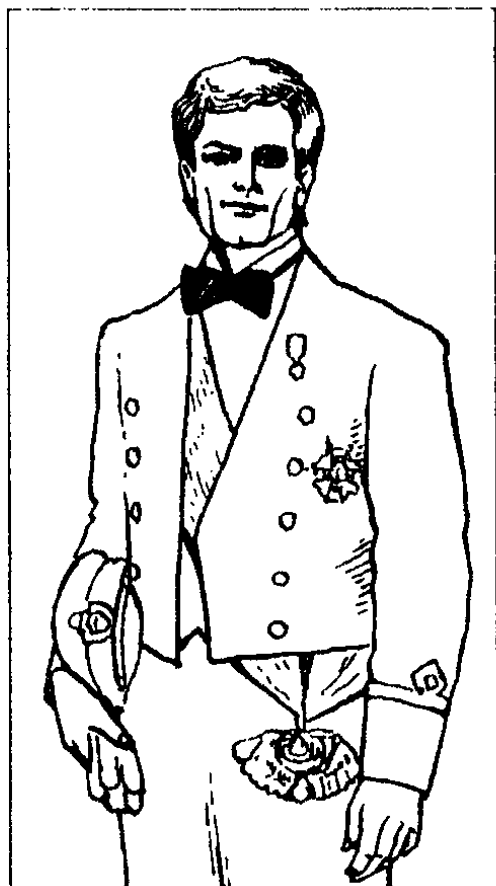
2004 har Kronprinsessan bl.a. deltagit i resa till Saudiarabien med en svensk officiell näringslivsdelegation, besökt FN-organ i Rom, genomfört studiebesök hos företag i Sverige, och fortsätter med sina officiella representationsuppdrag.

PRINS CARL PHILIP

Carl Philip Edmund Bertil, Prins av Sverige, Hertig av Värmland föddes den 13 maj 1979 på Kungl. Slottet i Stockholm.

Prins Carl Philip är näst äldsta barn till H.M. Konung Carl XVI Gustaf och H.M. Drottning Silvia. Han har två syskon,

Kronprinsessan Victoria, född den 14 juli 1977 och Prinsessan Madeleine, född den 10 juni 1982. Prins Carl Philip är i enlighet med 1979 års successionsordning, som trädde i kraft den 1 januari 1980, den andra i tronföljden, efter Kronprinsessan Victoria.

Prins Carl Philip bor tillsammans med sin familj på Drottningholms Slott sedan 1982.

Prins Carl Philip deltog under åren 1984–86 i Västerleds församlings försökoleverksamhet. Hösten 1986 började han i Smedslättsskolan i Bromma, där han tillbringade hela lågstadiet. Under mellanstadiet gick Prinsen i Ålstensskolan i Bromma, varpå han hösten 1992 fortsatte i högstadiet i Enskilda Gymna-

siet i Stockholm. Hösten 1994 började Prins Carl Philip i den amerikanska privatskolan Kent i Connecticut, där han tillbringade två år. Under gymnasietiden i Lundsbergs Skola följde Prinsen naturvetenskaps-programmet. Han avslutade studierna vid Lundsberg våren 1999.

Prins Carl Philip konfirmerades sommaren 1994 i Vadstena Klosterkyrka, efter konfirmationsläsning i Medevi.

Prins Carl Philip har varit scout och han tycker om att vistas ute i naturen. Han är intresserad av sport och idrott, bl.a. fotboll. Han är dessutom en god simmare och skidåkare.

Prinsen har fullgjort sin värnplikt vid KA 1 i Vaxholm. Han har där genomgått en utbildning till båtchef (stridsbåt 90).

Under åren 2001 och 2002 genomförde Prinsen officersutbildning inom Marinen, där han bl.a. deltog i en långresa med minfartyget HMS Carlskrona. Prinsen tog examen som Fänrik i december 2002.

Vintern 2003 började Prinsen en utbildning i grafisk design i vid Forsbergs skola i Stockholm, som han fortsätter under 2004.

I december 2003 utkom en CD med omslag formgivet av Prinsen. CDn gavs ut i samband med Drottningens födelsedag och innehåller musiken till Tjajkovskijs balett Nötknäpparen i en inspelning med Kungl. Hovkapellet under ledning av Leif Segerstam.

PRINSESSAN MADELEINE

Madeleine Thérèse Amelie Josephine, Prinsessa av Sverige, Hertiginna av Hälsingland och Gästrikland föddes den 10 juni 1982 på Drottningholms Slott.

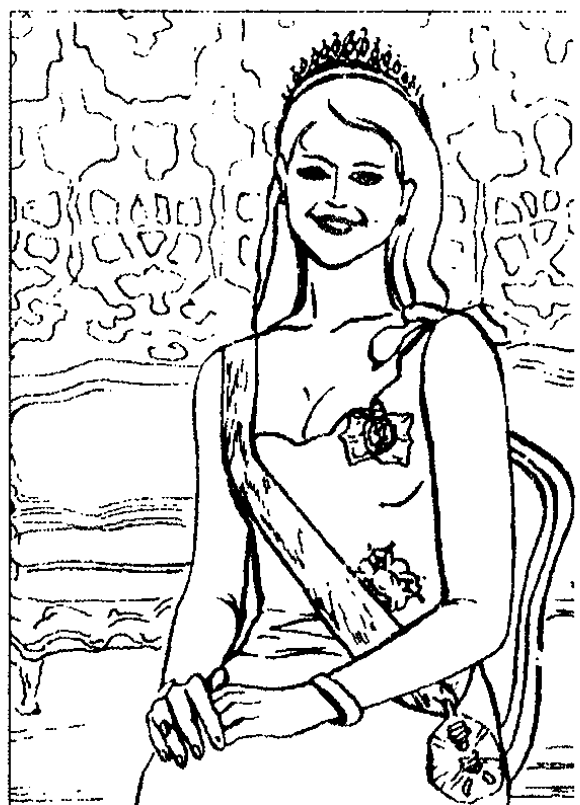
Prinsessan Madeleine är yngsta barn till H.M. Konung Carl XVI Gustaf och H.M. Drottning Silvia. Hon har två syskon, Kronprinsessan Victoria, född den 14 juli 1977 och Prins Carl Philip, född den 13 maj 1979.

Prinsessan Madeleine är i enlighet med 1979 års successionsordning, som trädde i kraft den 1 januari 1980, den tredje i tronföljden, efter Kronprinsessan Victoria och Prins Carl Philip.

Prinsessan Madeleine deltog under åren 1985–89 i Västerleds församlings förskole-verksamhet. Hösten 1989 började hon i Smedslättsskolan i Bromma, där hon tillbringade hela lågstadiet. Under mellanstadiet gick Prinsessan i Carlssons skola i Stockholm, varpå hon fortsatte i högstadiet i Enskilda Gymnasiet i Stockholm. Prinsessan Madeleine konfirmerades sommaren 1997 i Vadstena Klosterkyrka, efter konfirmationsläsning i Medevi.

Prinsessan började hösten 1998 gymnasiets samhällsvetenskapliga linje vid Enskilda Gymnasiet och hon avslutade studierna våren 2001. Hösten 2001 vistades Prinsessan i England för studier i engelska språket.

Under våren 2002 tog Prinsessan juridisk översiktsskurs, 10 poäng. Hon genomförde en kurs i datorkunskap, och tog "Datakörkortet" s.k. ECDL. Hösten 2002 genomförde Prinsessan ett utbildningsprogram med huvudinriktning på arkitektur och formgivning. Arbetet syftade till att ge konkret och praktisk kunskap i arkitektur och möbelformgivning, modern och samtida konst, inredning, reklam samt mode och kläddesign. Sedan våren 2003 studerade Prinsessan vid Stockholms Universitet och har tagit 60 poäng i Konstvetenskap. Hon fortsätter hösten 2004 med 20 poäng i etnologi.

Sedan 2002 är Prinsessan beskyddare av Stiftelsen Min Stora Dag, där mycket svårt sjuka barn får önska sig en "upplevelse".

Ridning, skidåkning och annat friluftsliv är några av de fritidssysselsättningar som Prinsessan gärna ägnar sig åt. Hon är dessutom mycket intresserad av teater, dans, konst och kultur.

På grund av heltidsstudier utför Prinsessan för närvarande endast ett begränsat antal officiella uppdrag. Under hösten delade hon ut ett stort designpris på Röhsska museet i Göteborg och besökte Uppsala Akademiska Sjukhus i egenskap av beskyddarinna för Stiftelsen Min Stora Dag. I våras deltog hon i Konstnärernas Vänträff på Waldemarsudde samt invigde det nya djursjukhuset i Strömsholm. I höst kommer hon att göra ett besök i sitt hertigdöme Hälsingland.

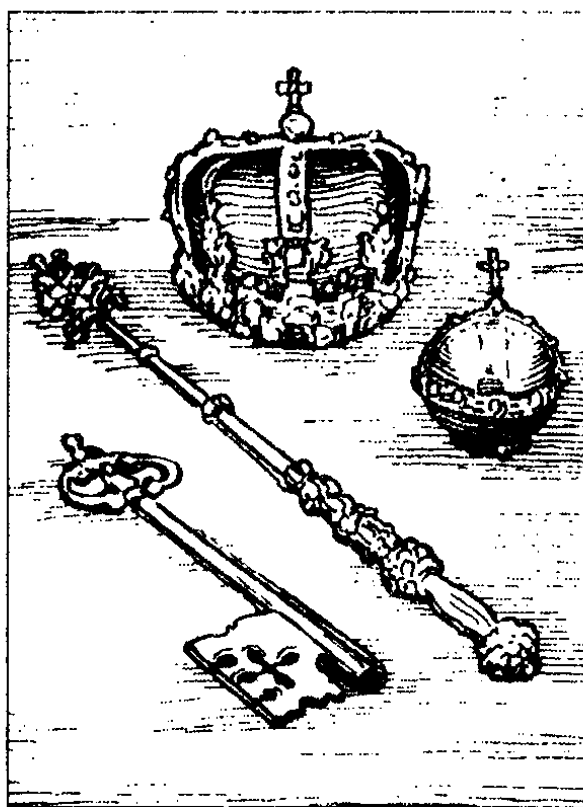
KUNGLIGA SYMBOLER

RIKSREGALIerna

I en monarki är *riksregalierna* de främsta symbolerna för landet och monarken som statschef.

I Skattkammaren på Stockholms Slott finns dessa "Rikets regalier och dyrbarheter" utställda, en samling enastående konstföremål som i sig bär ett koncentrat av svensk ceremonihistoria från fem århundraden. Regalierna är statlig egendom som enligt 1594 års instruktion skall vårdas av Räntekammaren, numera Kammarkollegiet. Ursprungligen förvarades de i skattkamarvalvet i den gamla kungaborgen Tre kronor.

Under århundradenas lopp har de flyttats många gånger, men den huvudsakliga förvaringsplatsen har varit Kammarkollegiets skattkammare. Från början av 1900-talet förvarades regalierna i Riksbanken, tills regalieutställningen — enligt riksdagsbeslut 1969 — kunde öppnas för allmänheten i valven under Stockholms Slott 1970.

Monarkens uppgifter

Den svenska monarkin grundar sig på mer än tusenåriga traditioner. Antalet kungar har under denna långa tid uppgått till mer än 70 som alla kan anges vid namn. Konung av Sverige är sedan 1973 Carl XVI Gustaf, nr 74 i ordningen och tillhörande dynastin Bernadotte som sedan 1818 regerat Sverige. Hans uppgifter och funktioner är reglerade i 1974 års regeringsform. Där stadgas även riksdagens och regeringens arbetssätt. Genom införande av denna moderna grundlag upphävdes världens näst äldsta grundlag — endast USA:s författning var äldre.

Den konstitutionella monarkin utvecklades efter hand under senare delen av 1800-talet och fick sin slutliga form åren 1917-1919. Därmed kunde Kungen inte längre självständigt fatta några beslut som gick regeringen emot.

Vid utformningen av den nuvarande grundlagen rådde full enighet om att monarkin skulle behållas i Sverige, om än i annan form än tidigare. De uppgifter som enligt 1974 års regeringsform och riksdagsordning åligger Konungen är följande:

1. "Konungen är rikets statschef" (detta stadgas i regeringsformens 1 kapitel 5§).
2. Han leder den särskilda konselj som sammanträder vid regeringsskifte, liksom de regelbundna s.k. informationskonseljerna med regeringens ledamöter.
3. Han öppnar årligen riksmötet.
4. Han är ordförande vid sammanträde med Utrikesnämnden, vars ledamöter utses av riksdagen för samråd med regeringen i utrikesfrågor.
5. Han är främste representant för den svenska försvarsmakten och innehar försvarsgrenarnas högsta grader. Dessutom är han hederschef för vissa militära enheter.
6. I sin funktion som rikets främste representant i förhållande till andra länder ackrediterar Kungen utländska ambassadörer. Han undertecknar också de svenska ambassadörernas kreditivbrev.

Av stor betydelse är också de statsbesök Kungen avlägger i främmande länder liksom utländska statschefer besök i Sverige för vilka Kungen är värd.

Under utlandsvistelser eller i händelse av sjukdom, fullgörs Kungens uppgifter av en tillfällig riksföreståndare. Som sådan fungerar i första hand en medlem av kungahuset som fyllt 18 år och är arvsberättigad till tronen.

Efter att ha haft en agnatisk (manlig) tronföljd i Sverige sedan början av 1700-talet infördes en fullt kognatisk tronföljd från och med 1980. Genom denna tronföljd — som Sverige är första land att införa — ärver det äldsta barnet tronrätten oavsett kön. I övrigt har grundlagen i 1809 års successionsordning behållits.

Enligt riksdagsbeslut i november 1994 är myndighetsåldern 18 år. Statschefen kan ej åtalas för sina gärningar utom i civilrättsliga frågor. Förändringar av hans ställning kan ske endast genom grundlagsändring, d.v.s. genom två riksdagsbeslut med mellanliggande riksdagsval.

Anslag för statschefens verksamhet beslutas av riksdagen. Kostnader för denna — exklusive de Kungliga Slotten som går på separat budget — uppgår till cirka 4,50 kr per svensk och år. Kungen är numera skattskyldig och i likhet med andra svenskar har Kungen och hans familj rösträtt — en rättighet som dock av hävd ej begagnas.

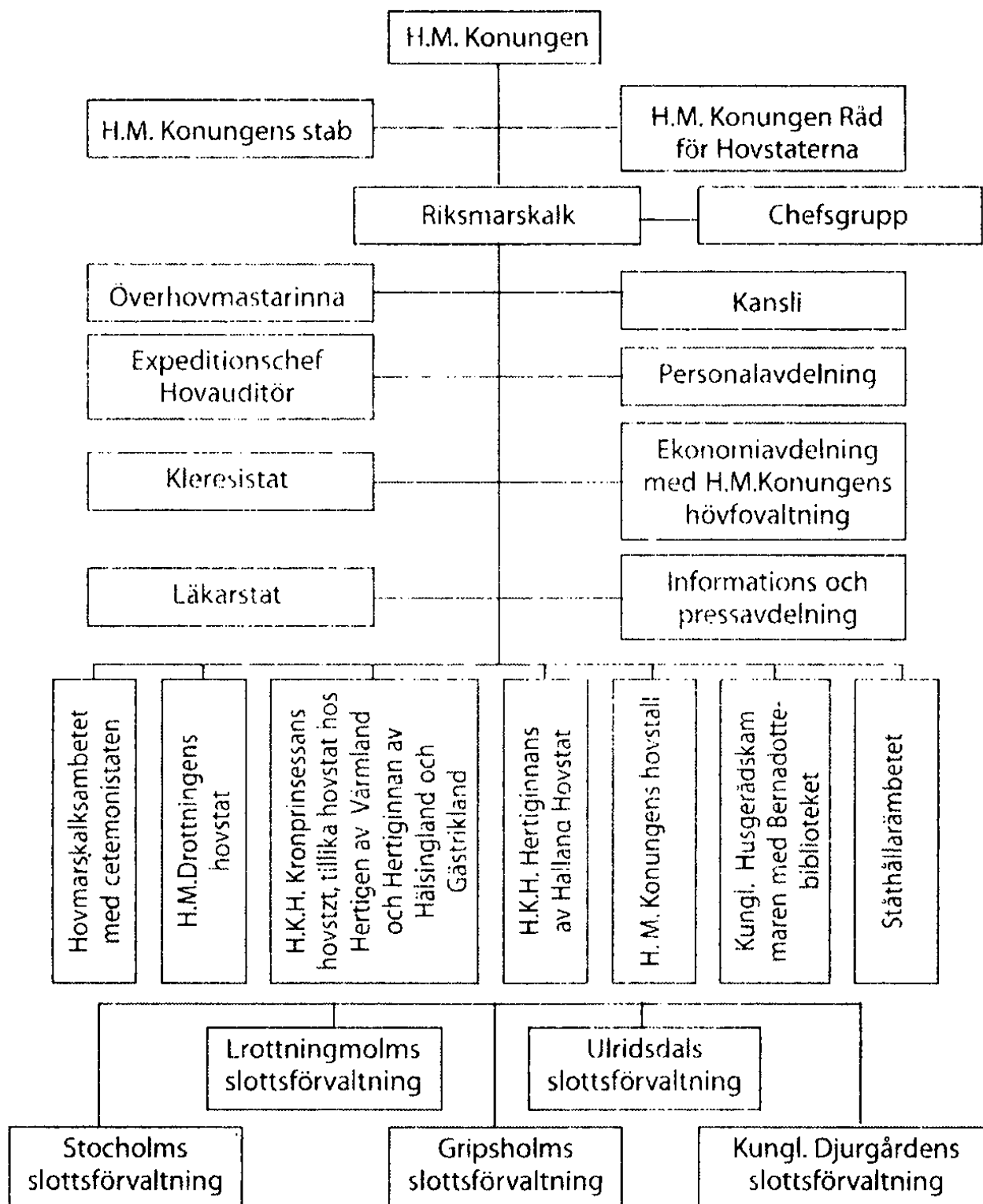

KUNGLIGA HOVSTATERNAS ORGANISATION

Kungl. Hovstaterna är den officiella beteckningen på den organisation (i dagligt tal kallad hovet) som har till uppgift att bistå statschefen och det Kungliga Huset i deras officiella plikter. En viktig uppgift för Hovstaterna är också att vårda och för allmänheten visa det kulturarv som är förbundet med den svenska monarkin.

Konungens valspråk "För Sverige — I tiden" skall vara vägledande för Hovstaterna.

ORGANISATIONSPLAN

H.M. Konungens råd leds av Konungen och har till uppgift att lägga fast principerna för den långsiktiga verksamheten samt att vara ett forum för frågor som kräver Konungens personliga synpunkter och beslut.

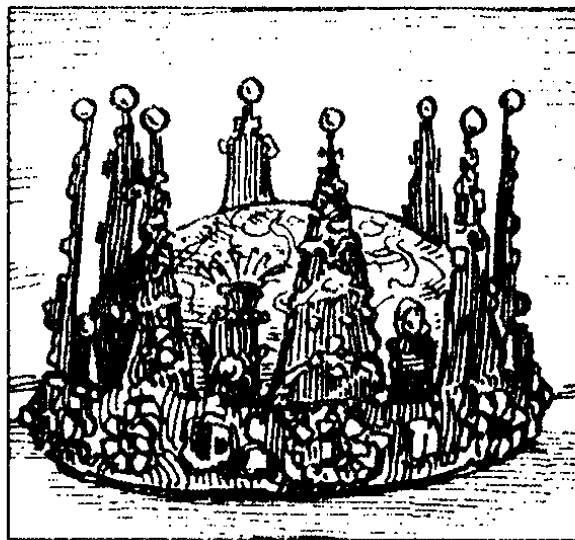
H.M. Konungens stabs huvudsakliga uppgift är att stödja Kungen och Hovstaterna vad gäller försvarsanknuten verksamhet, bl.a. vid vissa ceremonier, samt ständigt bistå Kungen med en vakthavande adjutant. Stabschefen deltar i planeringen av Kungäp-arets verksamhet och är även medlem i H.M. Konungens råd. H.M. Konungens stab tillhör Försvarsmakten, lyder direkt under Kungen och består, utöver stabschefen, av **adjutan-ter, f.d. adjutanter, vaktfria adjutanter** och **överadjutanter**.

Kungl. Maj:ts Orden utövar under Kungens ledning tillsyn över de kungliga svenska rid-darordnarna. Av dessa ordnar utdelas sedan 1975 endast Serafimerorden och Nordstjär-neorden, detta blott till medlemmar av Kungahuset samt till utländska medborgare.

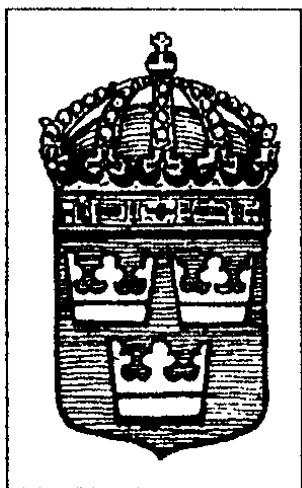
Av monarkens regalier är rikssvärden de äldsta föremålen, anskaf-fade av Gustav Vasa medan övriga regalier härstammar från hans äld-ste sons, Erik XIV:s kröning 1561: kungakronan, spiran, äpplet och nyckeln. Dessa är utsökta guldsmedsarbeten prydda med pärlor, ädelstenar och emalj i olika färger och tillverkade i Stockholm. Flam-ländaren Cornelis ver Weiden utförde kronan i en ny modern form med två byglar korsande varandra över hjässan, och med en liten korsglob över mitten. Det är den första slutna kungakronan i Sverige och före-bilden sägs ha kommit från England.

Regalierna bär på en speciell symbolik, som finns nedtecknad från Erik XIV:s kröning. *Kronan* är tecken på konungslig ära och värdighet. *Spiran* står för kungens världsliga makt och *Riksäpplet* visar att Gud insatt honom som sin befullmäktigade regent över ett stort och kristet rike. *Nyckeln* betecknar kungens makt att utestänga det onda, innes-luta det goda och öppna för nödställ-da, medan *Svärdet* slutligen syftar på kungens plikt att frimodigt och man-ligt beskydda det goda och straffa det onda.

Drottningkronan är nästan 200 år yngre än kungakronan, tillverkad åt Lovisa Ulrika 1751 i silver med 695 diamanter. Den äldre drottningkro-nan gjordes åt Gustav II Adolfs drott-ning Maria Eleonora 1620 av guld de-korcerad med diamanter och rubiner. Denna uppskattades så av Adolf Fred-

Karl X Gustavs arvfurstekrona, idag Tronföljarens rangkrona

Lilla Riksvapnet

rik, att han använde den som sin krona och exempel följdes även av hans son Gustav III och dennes efterföljare.

Arvfurstekronan, idag tronföljarens rangkrona, är av ålderdomlig typ, öppen med åtta spetsiga spiror. Dessutom innehåller samlingen ytterligare åtta kronor samt andra regalieföremål från olika epoker i vår historia. Bland alla dyrbarheter märks den praktfulla silverdopfunten, som beställdes av Karl XI 1696 och än i dag används vid kungabarns dop. Kröningar av svenska regenter är kända sedan tidig medeltid och traditionen var obruten till Oskar II:s kröning 1873. Hans son Gustaf V valde däremot att inte låta sig krönas, vilket gör att våra kungar och drottningar sedan 1907 inte burit någon krona. Likafullt har regalierna bibehållit sin betydelse som symboler för kungarikets traditioner. I samband med t.ex. trontillträden, riksdagens högtidliga öppnande (t.o.m. 1974) samt kyrkliga ceremonier inom kungahuset, som vigslar, begravningar och dop, placeras regalierna på hyenden på speciella regaliebord för att markera kunglig värdighet och aktens betydelse.

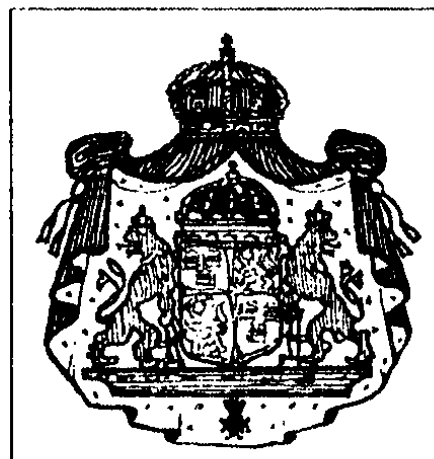
Tre kronor, placerade på en sköld, utgör det heraldiska *lilla riksvapnet*. Ibland ingår detta i en mer sammansatt vapenbild, det stora riksvapnet, vars sköld är fyrdelad och där tre kronor finns i första och tredje fältet. *Det stora riksvapnet* har haft detta utseende ända sedan det skapades av kung Karl Knutsson Bonde på 1440-talet.

Folkungaättens kännemärke var det gyllene "lejon över strömmar" i blått, som Karl Knutsson Bonde kombinerade med tre kronor. *Lejonvapnet* är det äldsta riksvapnet i Sverige, fört av Folkungaätten 1250–1364, med Birger Jarl som den förste regenten. Under deras tid kom Folkungarnas ättevapen således att successivt bli synonymt med rikets vapen.

Riksvapnet *tre kronor* har ett helt annat ursprung, med rötter bl.a. i en allmän europeisk religiös idévärld. Ursprunget står att finna i den starkt ökande dyrkan av de tre vise männen/heliga tre konungar som skyddshelgon, och som tecken på detta användes helgonens attribut, tre kronor, i vapen och emblem. De heliga tre konungar vördades högt av nordborna, som gärna vallfärdade till deras grav i Köln. I Sverige finns de heliga tre konungars attribut första gången i Magnus Ladulås sigill på 1270-talet, men troligen är det först under kung Magnus Eriks-son på 1330-talet som tre kronor används som symbol för kungen och riket. Några tiotal år senare, under Albrekt av Mecklenburg var tre kro-

nor redan allmänt accepterat som det främsta kännemärket för Sverige, vilket det förblivit.

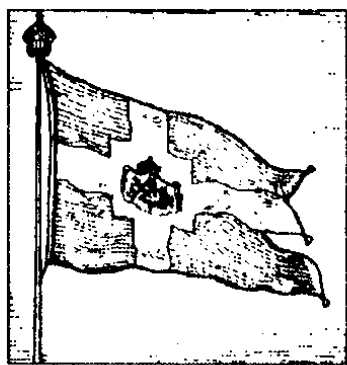
Det stora riksvapnet är alltid krönt och har i mitten en "hjärtsköld" med den regerande dynastins vapen, som är utbytbart. Sedan 1818 visar hjärtskölden ätten Bernadottes vapen: skölden är kluven och har Vasaättens vapen, en vase i det heraldiskt sett högra fältet — och furstendömet Ponte Corvos silverbro under guldörn i det vänstra. Själva vasen anses numera ha varit en s.k. stormvase, som användes vid stormning av bl.a. vallgravar.

Stora Riksvapnet

Det lilla riksvapnet är mycket flitigt använt inom statsförvaltningen, medan det stora riksvapnet främst brukas av monarken och dennes familj, riksdag och regering samt utrikesförvaltningen.

FLAGGAN

Flaggan var länge den svenske kungens symbol, hans höghetstecken. Det gula korset var det väsentliga, den egentliga nationalsymbolen.

Ursprunget till de nordiska ländernas korsflaggor finns i de korsbaner som medeltidens kristna furstar förde under korstågen mot de otrogna i det heliga landet. Baneret, som bars på en stång, var härskarens värdighetstecken. Vanligaste färgen var en röd fana med vitt eller silvrigt kors. Endast i Danmark och Schweiz finns detta ursprungliga röda baner kvar som nationens flagga. Äldst bland de nordiska flaggorna är Dannebrogen (=den röda duken), den danske kungens korsbaner, som bildat mönster för de övriga nordiska länderna.

Näst äldst bland de nordiska flaggorna är den svenska. Det är vid 1400-talets mitt, då Karl Knutsson Bonde regerade, som det svenska kungliga korsbaneret anses ha uppkommit. Hans sigill hade 1449 en kvadrerad sköld i blått delad av ett gyllene kors, och det anses att han fört baner i samma färger. Sannolikt uppstod den svenska flaggan som en motståndsfalga under unionstidens strider, då Karl Knutsson Bonde valde ett korsprytt baner av Dannebrogens typ, men gav det samma färger som fanns i det svenska riksvapnet: gult och blått.

I Johan III:s hertigvapen finns blågula korsfanor angivna 1557. När han som kung 1569 utfärdar instruktionen för fredsförhandlingarna i Knäred, framhävs det gyllne eller gula korset som det viktigaste. Det hade av ålder varit brukat i Sveriges riksvapen och därför ville Johan III att det alltid skulle föras uti fanor, fänikor (liten flagga) och flaggor.

ORDNAR OCH MEDALJER

Ordensväsendet i Sverige

En Orden är den ursprungliga beteckningen för en sammanslutning av personer som för ett bestämt andligt eller världsligt ändamål underkastat sig vissa regler och förpliktelser. Inom ordensväsendet skiljer man på två grupper, de religiösa eller andliga och de världsliga ordenssamfunden.

Religiösa ordnar, klosterordnar, bildades redan tidigt i kristen tid. Flera sådana ordnar kom till i Sverige under medeltiden. Ett exempel på detta är Fransiskanorden som under senare hälften av 1200-talet upprättade kloster och kyrkor i bl.a. Stockholm, Visby och Skara. Den stora klosterkyrkan i Stockholm är idag en av stadens mest betydande medeltida byggnader med namnet Riddarholmskyrkan. I denna grupp av religiösa ordnar ingick även de andliga riddarordnarna. Dessa hade tillkommit som en följd av korstågens religiösa väckelse vid början av 1100-talet och överförde munkordnarnas och de andliga brödraskapens grundtankar på det andliga riddarväsendet och sedermera även på det världsliga ordensväsendet.

Med rötter i de andliga riddarordnarna började redan under medeltiden vissa ordens- och utmärkelsetecken att användas. Furstarna fann det fördelaktigt att använda ordensdekorationer som belöning för olika tjänster och detta bildar grunden till bruket av det som idag kallas stats- och förtjänstordnar.

Från Gustav Vasas död 1560 framträder korsfanan som den främsta symbolen för den svenska nationen: en tvätungad svensk flagga där riksvapnet med den regerande dynastins hjärtsköld lagts över korsmitten.

Från Gustav II Adolfs tid är tretungade örlogsflaggor kända. På 1620-talet förlorade flaggan sin gamla innebörd av kungligt värdighetstecken och blev en symbol för nationen, det svenska riket.

Tretungad flagga används av monarken och medlemmar av det Kungliga Huset. På denna flagga finns stora eller lilla riksvapnet i ett vitt fält i korsmitten. På Kungl. Slotet i Stockholm hissas varje dag den kungliga flaggan med stora riksvapnet, som tecken på att Kungen är inom riket och att landet har fred. För Drottningen och övriga medlemmar av det Kungliga Huset används lilla riksvapnet.

När Kungen eller Drottningen färdas med bil i officiella sammanhang, har bilen på båda framflyglarna tretungade flaggor med stora riksvapnet. Då en utländsk officiell hedersgäst åker i samma bil som Kungen eller Drottningen, förs den utländska flaggan på höger framflygel.

Först år 1748 fick Sverige ett av Fredrik I instiftat officiellt ordensväsende avsett främst för svenska, men även för utländska medborgare. Då tillkom Serafimer-, Svärds- och Nordstjärneordnarna. Gustav III instiftade Vasaorden år 1772.

Konungen är "Herre och Mästare över alla svenska ordnar" eller som det numera heter "Stormästare". Inom det svenska ordensväsendet förekommer (med undantag för Serafimerorden som endast har en grad) de fem graderna kommendör med stora korset, kommendör av första klassen, kommendör, riddare av första klassen samt riddare. Kvinnor och präster benämns inte riddare utan ledamot av respektive orden.

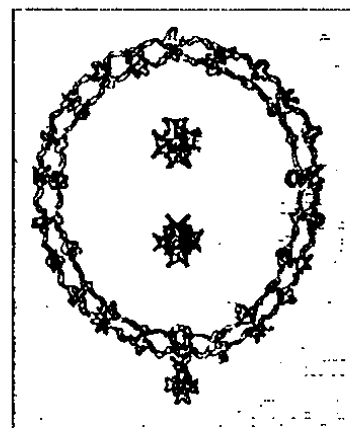
Enligt ett riksdagsbeslut 1974 kan svenska ordnar endast tilldelas utländska medborgare eller statslösa som gjort personliga insatser för Sverige eller för svenska intressen. Enda undantaget är att Konungen sedan år 1995 kan tilldela Serafimerorden och grad inom Nordstjärneorden till medlemmar av det svenska Kungahuset.

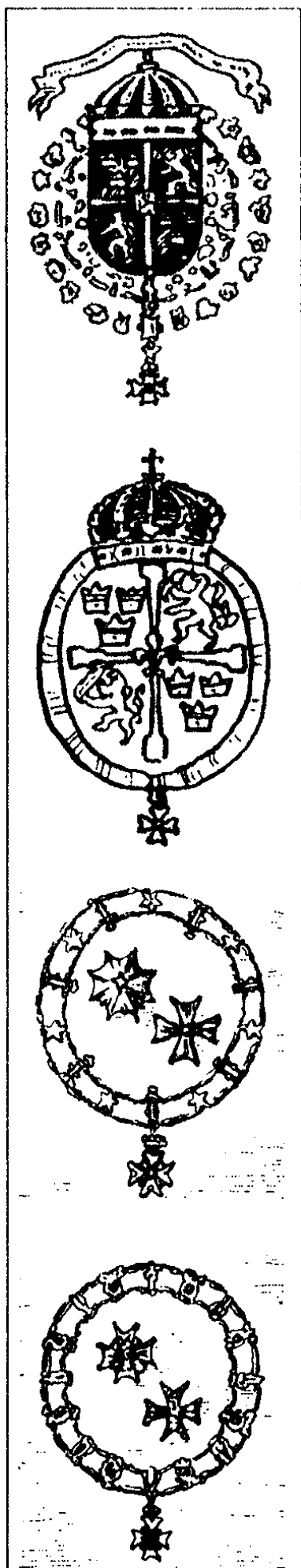
Vid sidan om det statliga officiella ordensväsendet finns i Sverige, liksom i de flesta andra länder, några ordenssamfund av officiell och halvofficiell karaktär. Den främsta härvidlag är Konung Carl XIII:s orden för vilken Konungen är Stormästare. Bland de halvofficiella märks Johanniterorden i Sverige. Bland andra samfund som har en erkänd karaktär är Stora Amaranther Orden, instiftad år 1653 av Drottning Kristina och Innocenceorden. Båda är att anse som sällskapsordnar. Fler ordenssällskap arbetar för olika vittra, ideella och humanitära syften bl.a. Timmermansorden, Godtemplarorden, Odd Fellows m.fl.

Svenska Kungliga Riddarordnar

Serafimerorden eller Kungl. Maj:ts Orden är Sveriges förnämsta ordensutmärkelse och har en grad. Den utdelas numera endast till medlemmar av det svenska Kungahuset och till utländska statschefer eller därmed jämställda personer.

Ordens insignier är kedja eller ljusblått band i vilket ordenstecknet bärs samt kraschan, som bärs på bröstets vänstra sida. Ordenskedjan består av elva serafhuvuden (änglahuvuden) i guld, vilka alternerar med elva blå guldfattade emaljplattor i form av patriarkalkors sammanbundna med guldlänkar. Kraschanen består av ett vitt guldfattat

Malteserkors, i vars mitt finns en medaljong försedd med kristusmonogrammet "IHS" (Jesus Hominum Salvator — Jesus Människornas Fräl-sare). Till orden hör även Serafimermedaljen.

Riddarholmskyrkan är Serafimerordens kyrka. När en riddare eller ledamot utses målas en vapen-sköld på kopparplåt. Först efter riddarens/ledamo-tens död hängs skölden upp i Riddarholmskyrkan.

På själva begravningsdagen äger så kallad Se-rafimerringning rum i denna kyrka.

Klockorna ringer då mellan kl. 12.00 och 13.00.

Svärdorden utdelades ursprungligen för tapperhet i fält och till sjöss, senare även som belöning för långvarig betydelsefull verksamhet inom försvarsmakten. Förutom de fem grader-na fanns ett svärdstecken att tilldelas underof-ficerare och en svärdsmedalj för underbefäl (motsvarande). För krigstida förtjänster fanns flera krigsdekorationer. Ordenskorset är av mal-tesertyp vars centrum utgörs av en blå emaljs-kiva med ett svärd omgivet av Sveriges Tre Kro-nor. Orden utdelas inte längre.

Vasaorden var avsedd som belöning för fört-jänster inom en rad områden där de s.k. tjäns-teordnarna Svärds- och Nordstjärneordnarna inte kunde komma i fråga. Främst skulle orden tilldelas personer som gjort goda insatser för jord- och bergsbruk, teknisk utveckling och han-del. Vasaorden var en fri orden, d.v.s. obunden av regler om exempelvis börd och utbildning Or-denskorset är uppbyggt efter samma grundprin-cip som de äldre ordenstecknen och domineras av en krönt vase, Vasaättens vapen. Liksom Svärdsorden utdelas inte längre Vasaorden.

Kungliga medaljer

Serafimermedaljen (1748) tilldelas person som genom humanitär eller allmänt samhällsgag-nande gärning gjort sig synnerligen förtjänt.

H.M. Konungens medalj (1850-talet) tilldelas svenska och utländska medborgare för särskilda förtjänster samt befattningshavare vid Kungl. Hovstaterna för lång och trogen tjänst. Medaljen förekommer i kedja och i band samt flera storlekar i guld och silver.

Litteris et Artibus (1853) ges för framstående konstnärliga insatser inom främst musik, scenisk framställning och litteratur.

Prins Eugen-medaljen som instiftades i samband med Prins Eugens 80-årsdag (1945), förlänas för framstående konstnärlig verksamhet.

Prins Carl-medaljen instiftades vid Prins Carls avgång som ordförande i Svenska Röda Korset (1945) och utdelas för nationell eller internationell humanitär verksamhet.

Kungl. Jubileumsminnestecken Konung Carl XVI Gustafs Jubileumsminnestecken (Konungens 50-årsdag 1996)

Regeringen utdelar också bl.a. följande medaljer: Medaljen Illis quorum meruere labores, medaljen För medborgerlig förtjänst och medaljen För nit och redlighet i rikets tjänst. Vidare utdelas medaljer av bl.a. de Kungl. Akademierna samt av en lång rad halvofficiella och privata sammanslutningar.

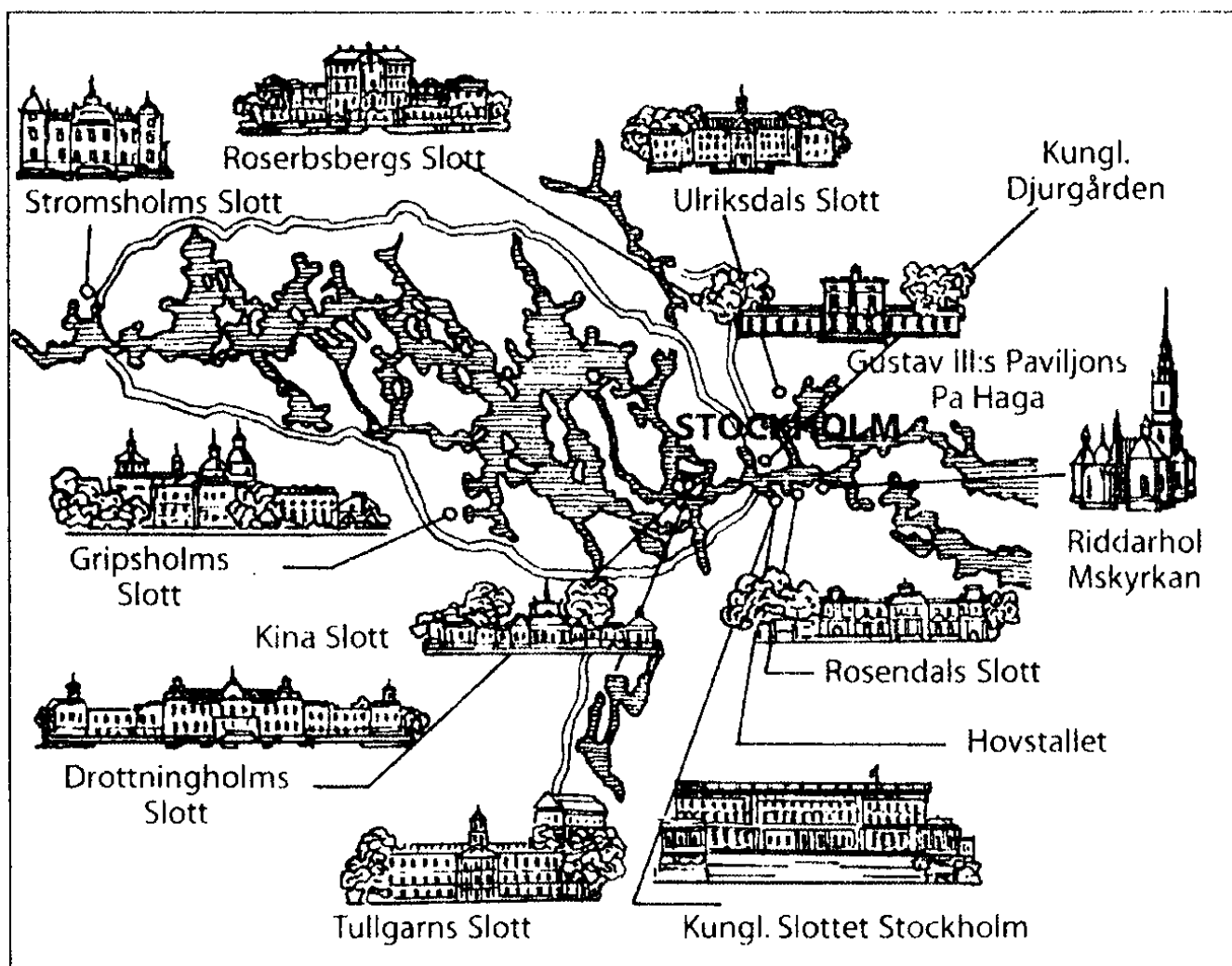

DE KUNGLIGA SLOTTEN

HISTORIK

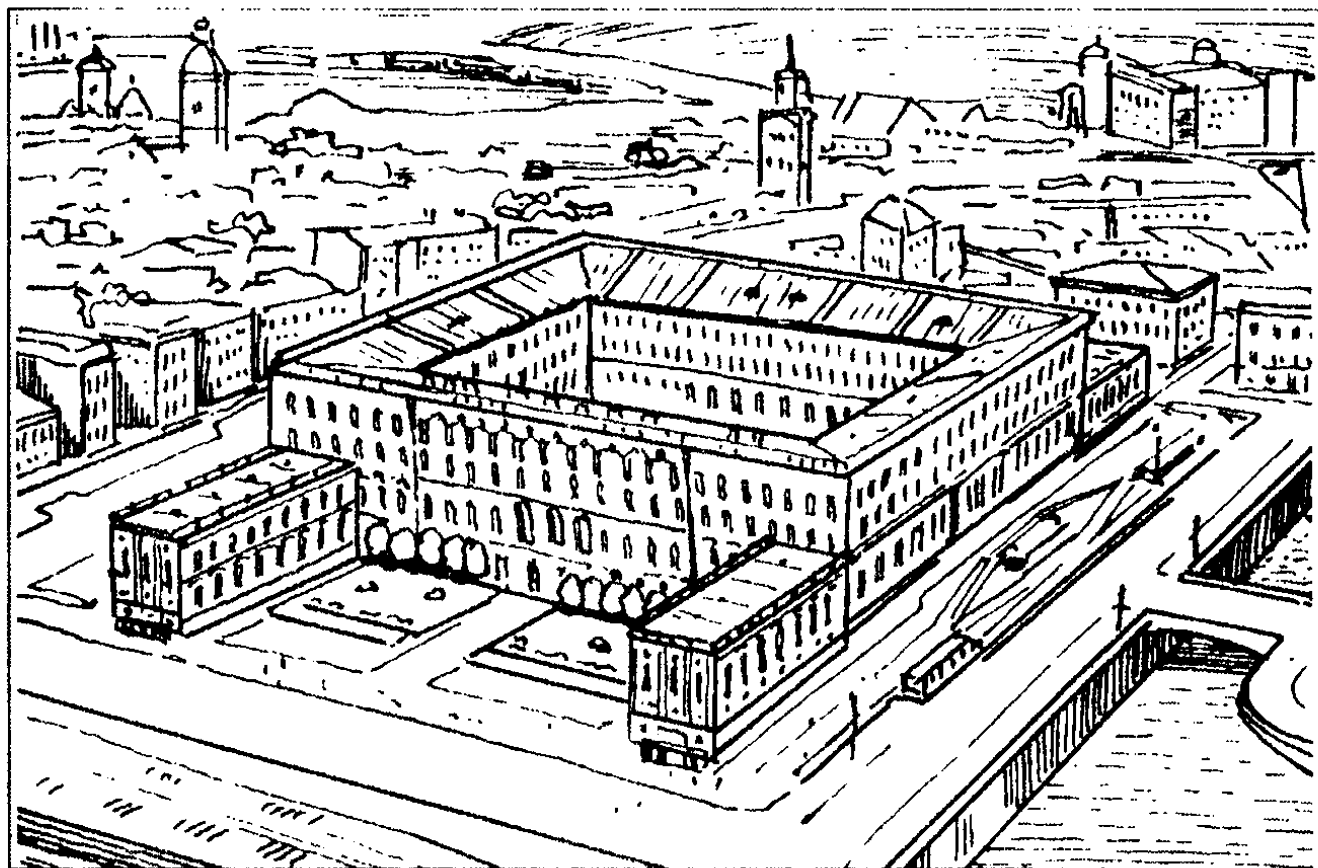
Kungl. Slottet i Stockholm är den svenske monarkens officiella residens. Konungen, Drottningen och Hertiginnan av Halland har sina kontor på Slottet. Konungens administration — Kungl. Hovstaterna — har sin placering på Slottet. Statschefens officiella representation äger också till allra största del rum på Slottet.

Kungl. Slottet har en månghundraårig historia. Vid de stora arkeologiska utgrävningarna på Helgeandsholmen 1978–80 fann medeltidsarkeologerna spår av mycket gamla träkonstruktioner daterbara till

900-talets slut. Tolkningarna av dessa fynd varierar. Någon menar att fynden visar på att det redan vid 900-talets slut fanns en borganläggning på Helgeandsholmen medan mer försiktiga bedömare hävdar att det funnits påspärrar i farleden från Saltsjön in i Mälaren. Dessa spärrar kan ha varit bevakade men frågan är om det fanns en garnison av soldater eller om vakten bestod av en enda person. Med säkerhet kan vi i alla fall konstatera att farleden i det som idag kallas Norrström var av så stor strategisk betydelse att någon lät bygga spärrar i farleden för cirka 1000 år sedan.

Enligt den medeltida rimkrönikan lät Birger Jarl vid 1200-talets mitt uppföra en borganläggning där Kungl. Slottet idag ligger. Den senaste forskningen kring borgen hävdar också att all sannolikhet talar för det korrekta i denna tradition. Borgen bestod av två delar nämligen hög-borgen — den egentliga borgen — och den stora muromgärdade ekonomigården. De tjocka murarna uppfördes i gråsten, men när murarna började skjuta i höjden övergick man i stället till tegel. Materialbytet tyder på att byggnationen ansågs som ytterst prestigefull eftersom teglet var ett betydligt dyrare byggnadsmaterial än stenen.

KUNGLIGA SLOTTET

Besöksadress: Slottsbacken, Gamla Stan. Adress: Kungliga Slottet, 111 30 Stockholm

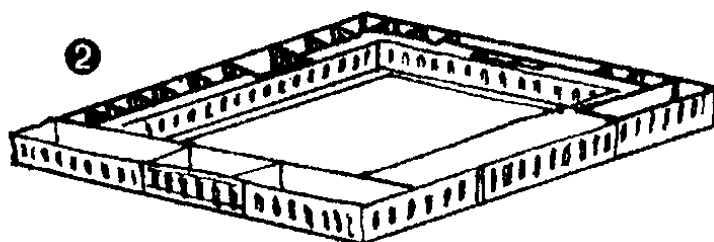
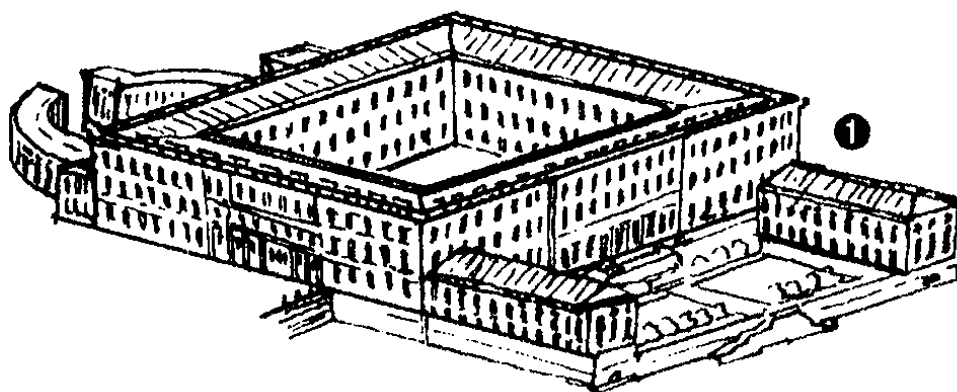
Förmodligen var det under konung Magnus Erikssons tid vid 1300-talets mitt som borgen fick namnet Tre Kronor. Kung Magnus var då konung över tre riken, Sverige, Norge och Skåne och det anses att Tre Kronors vapnet symboliserar hans tre kungariken.

Stora delar av det nuvarande Slottets norra länga är bevarade från Slottet Tre Kronor. Medeltida torn med skyttegluggar döljer sig bakom Slottets barockfasad.

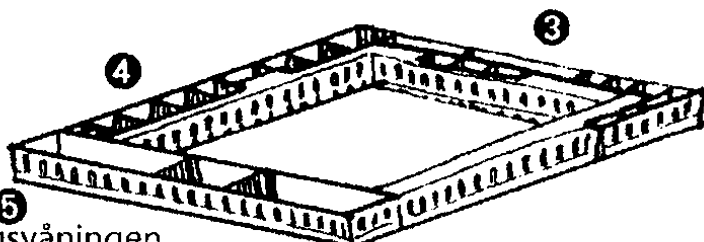
1521 bröt Gustav Vasa den medeltida Kalmarunionen grundad år 1397, unionen mellan Danmark, Sverige och Norge. Därmed uppkom den moderna nationalstaten Sverige och borgen Tre Kronor kom att bli landets förnämsta kungaresidens.

Under Vasakungarnas tid omvandlades den medeltida försvarsborgen till ett praktfullt renässansslott bland annat under ledning av den nederländske arkitekten Willem Boy.

Under stormaktstiden, efter den westfaliska freden 1648, växte ambitionen för Slottet och radikala ombyggnader planerades. Först 1692 igångsattes dock dessa arbeten under ledning av slottsarkitekten Nicodemus Tessin d.y. Slottets norra länga mot Norrbro fick då sitt nuvarande utseende i stram romersk barock.

Våning s 2 TR Upp:

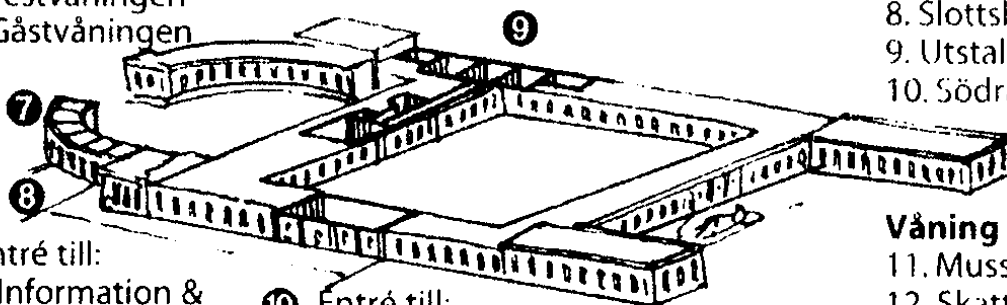
1. Festvåningen
2. Gästvåningen

Våning s 1 TR Upp:

3. Bernådottedevåningen
4. Ordenssalarna
5. Rikssalen
6. Slottskyrkan

Entré till:

- Utställningsvåningen
- Bernådottedevåningen
- Festvåningen
- Gästvåningen

Bottenvåningen:

7. Information & Biljettförsäljning
8. Slottsboden
9. Utställningsvåningen
10. Södra valvet

Entré till:

- Information & biljettförsäljning
- Slottsboden

Entré till:

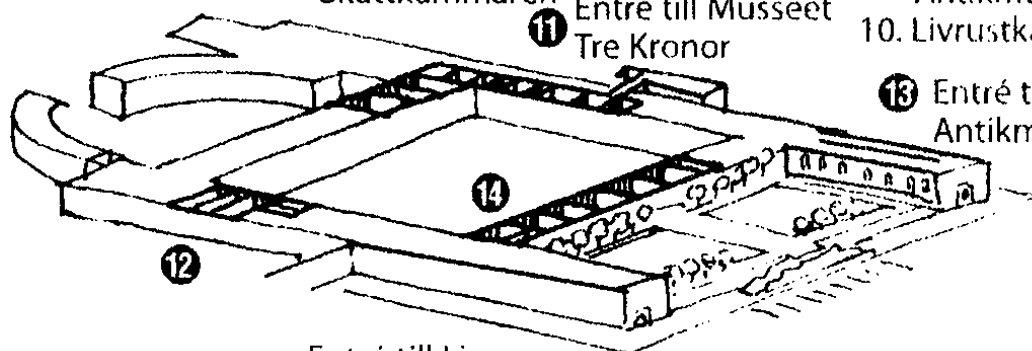
- Slotts Kyrkan
- Skattkammaren

Entré till Musseet Tre Kronor

Våning 1 TR NED:

11. Musseet tre Kronor
12. Skattkammaren
13. Gustav III:s Antikmuseum
10. Livrustkammaren

Entré till Gustav III:s Antikmuseum

Entré till Livrustkammaren

Den 7 maj 1697 utbröt en förödande brand som i stort sett totalförstörde större delen av det gamla Slottet, dock klarade sig den nyombyggda norra längan tämligen oskadd. Sex veckor efter brandkatastrofen förevisade Tessin ritningar till det nya Slottet för Sveriges regering. Enligt planerna skulle det nya Slottet uppföras på cirka fem år. I verkligheten kunde den kungliga familjen återinflytta på Slottet först 1754, alltså i det närmaste sextio år efter branden.

En drottningkrona med revolutionsideal

I källaren under Kungl. Slottets södra länga ligger Skattkammaren med rikets regalia. Där förvaras bland andra föremål Sveriges drottningkrona. Denna skiljer sig från de övriga kronorna genom att den helt är dominerad av stora briljanter.

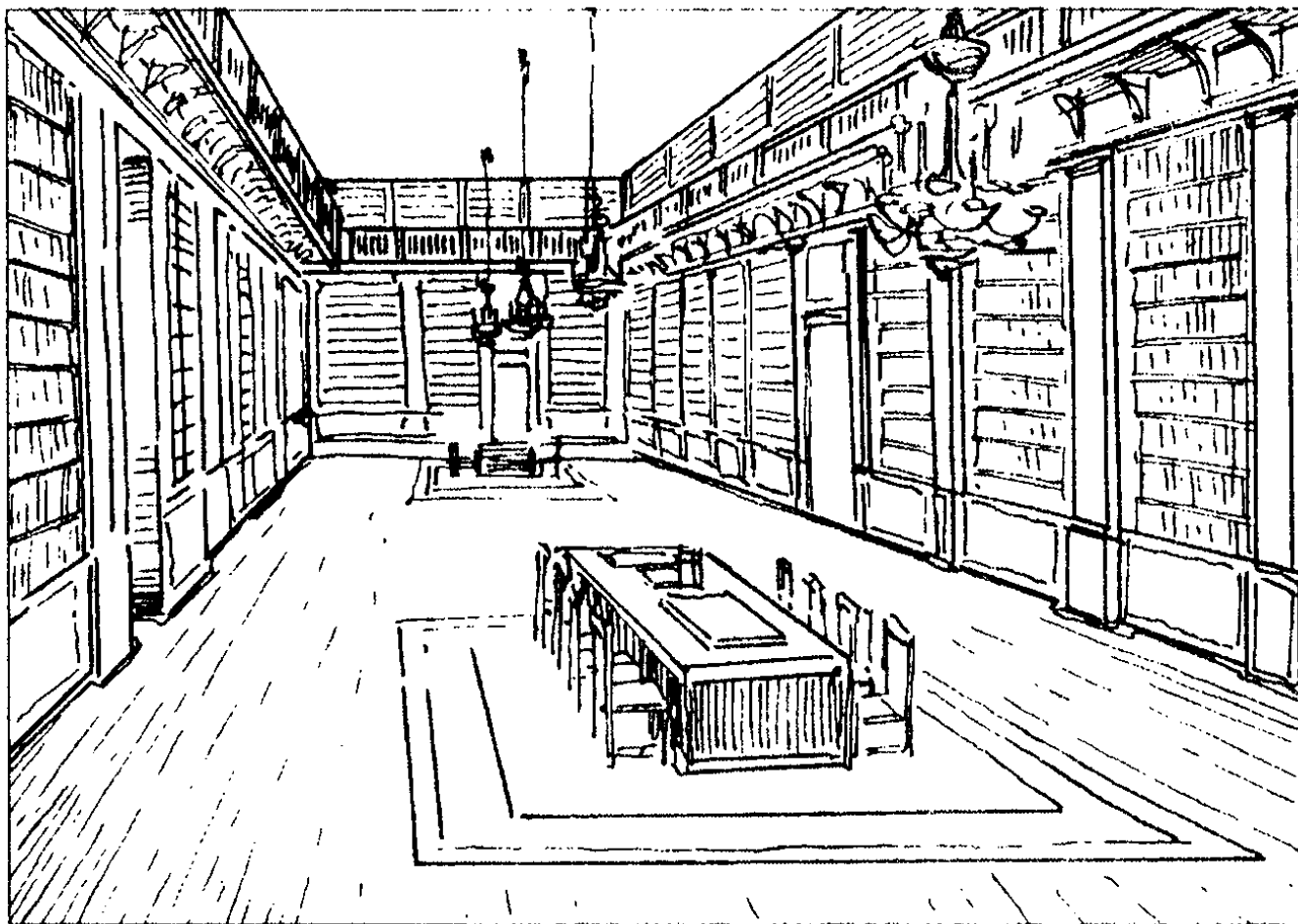
Den 26 november 1751 kröntes Sveriges nya kungar kung Adolf Fredrik och drottning Lovisa Ulrika i Stockholms Storkyrka.

Kungen föredrog att använda den drottningkrona som bland annat burits av drottning Kristina i stället

för Erik XIV:s kungakrona från 1561. Av denna anledning behövde man tillverka en ny drottningkrona. Uppdraget att rita kronan gick till Jean Eric Rehn, som med modern terminologi inte bara var arkitekt utan även formgivare. Stockholmsguldsmeden Andreas Almgren omsatte Rehns vision till verklighet.

Till sitt bröllop 1744 hade Lovisa Ulrika av den svenska riksdagen fått – eller fått disponera – 44 mycket stora briljanter. Dessa kom att inför kröningen inkomponeras i den nya drottningkronan. 1750 talet var ett årtionde av politiska spänningar. Enkelt uttryckt kan man säga att kampen gällde "kungamakt" eller "folkmakt". Konflikten mellan kungen och riksdagen kulminerade vid 1755 års riksdag där monarken kom att bli den stora förloraren. Drottningen, som var född prinsessa av Preussen och var syster till Fredrik den store, kunde inte acceptera den utveckling som 1755 års riksdagsbeslut innebar. För drottningen återstod endast en lösning och det var revolution. Att genomföra en revolution kostar pengar och detta var något som Lovisa Ulrika inte disponerade. På något sätt lyckades någon eller några i drottningens närhet att byta ut de 44 stora briljanterna i drottningkronan mot bergkristall. De ädla stenarna smugglades ut ur landet och pantsattes hos en antikhandlare i Hamburg. Vad drottningen och hennes närmaste uppenbarligen inte visste var att denne man i sin tur var hemligt ombud för den franska regeringen när det gällde att utbetala mutor till ledande svenska politiker. Den tyske antikvitetshandlaren förstod varifrån juvelerna kom och skrev omedelbart brev till den franske ambassadören i Stockholm och informerade denna om vad som skett. Ambassadören i sin tur meddelade regeringen varpå man lyckades stoppa revolutionsförsöket redan innan revolutionen kommit igång.

Det blev en synnerligen pinsam tid för den kungliga familjen. Kronan återställdes i ursprungligt skick och är idag både ett lysande exempel på svensk formgivning och svensk konsthantverk från 1700-talet samtidigt som den på sitt speciella sätt är ett stycke politisk konst.

Husgeräds-kammaren

Trots den långa byggnadstiden uppfördes slottsbyggnaden helt efter 1697 års ritningar. Arbetena med Slottets inredningar påbörjades vid mitten av 1730-talet under ledning av arkitekten Carl Hårleman.

Kungl. Slottets fyra fasader har alla sin särskilda karaktär. Den västra fasaden mot yttre borggården var kungens fasad som dekorativt fylldes med krigiska och manliga attribut. I det Västra valvet ligger Västra trappan som var konungens trappa.

Den östra sidan var den kvinnliga sidan av Slottet, alltså drottningens sida. I Östra valvet ligger drottningtrappan. Den östra slottsfasaden har dekorerats med kolossalpilastrar eftersom man i gamla tider kunde se denna slottsfasad ända utifrån Ladugårdsgärde. I den östra delen av Slottet ligger Logården som är en slottsträdgård i miniatyr.

Den södra fasaden representerar nationen. Mittpartiet har utformats som en gigantisk triumfbåge och är fasaden till det monumentala Södra valvet. På ömse sidor om valvet ligger Rikssal och Slottskyrka. Altaret och Tronen var de poler mellan vilka det goda svenska samhället skulle utvecklas.

Slottets norra sida mot Norrbrö och Gustav Adolfs Torg representerar det mer allmänt konungsliga då de stora bostadsvåningarna för konung och drottning vetter mot norr. Kungl. Slottet uppfördes inte enbart som säte för den svenske monarken och hans familj utan också för hela den centrala svenska riksadministrationen. Här inreddes ämbetslokaler för Sveriges regering och för departementen, här skapades den svenska riksdagens stora plenisal. Även riksbiblioteket, Kungliga Biblioteket, fick sina lokaler inom Slottets murar. Kungl. Slottet var helt enkelt ett Sverige i miniatyr.

Bernadottebiblioteket

Bernadottebiblioteket i den nordöstra flygeln på Kungliga Slottet byggdes ursprungligen för att vara svenskt nationalbibliotek. Lokalen är imponerande, fyra slottsarkitekter har under en byggnadsperiod på hundra år satt sin prägel på rummet. Biblioteket stod färdigt 1796, som nationalbibliotek fungerade det i knappt 100 år. På hösten 1877 flyttade boksamlingarna till nya lokaler i Humlegården. Från 1907 hyser biblioteket de kungliga boksamlingarna. Här återfinns nu böcker som har tillhört våra Bernadottekungar och deras gemåler, totalt ca 100 000 volymer. Dessutom ingår de Bernadotteska fotosamlingarna, ca en halv miljon fotografier med kunglig anknytning.

Visas sista lördagen i månaden!

Biblioteket visas sista lördagen i månaden kl 12.15, med undantag för sommarmånaderna. Höstens visningar ges enligt följande:

28 augusti av Antoinette Ramsay Herthelius, Slottsbibliotekarie

25 september av Anna Dahl, Bibliotekarie

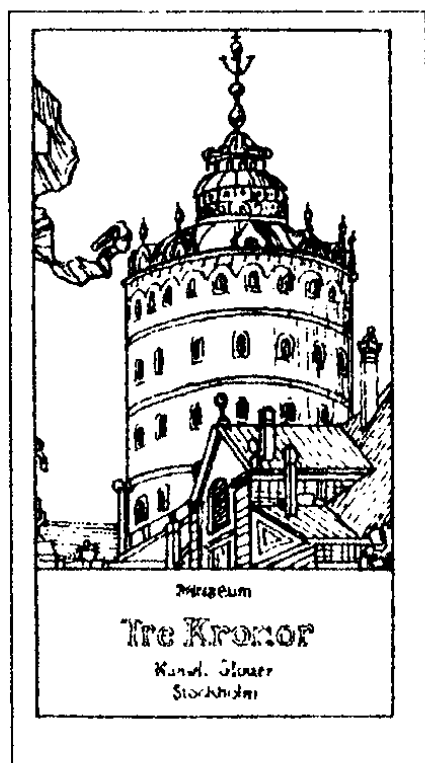
30 oktober av Göran Alm, Chef för Bernadottebiblioteket

27 november av Antoinette Ramsay Herthelius, Slottsbibliotekarie

Entré och biljettförsäljning i Gustav III:s Antikmuseum, entré via Gustav III:s Antikmuseum, Lejonbacken. Biljetterna säljs i samband med visningen och går inte att förboka. Kostnad 70 kr.

MUSEUM TRE KRONOR

I Slottets norra källare lever minnena av kungaborgen Tre Kronor. Försvarsmuren från 1200-talet är synlig i hela källaren och museirummen består av murade tegelvalv från 1500- och 1600-talen. Under Tre Kronor-tiden var lokalerna bl.a. kök och förråd. Regenterna och landets förvaltning hade sina lokaler i andra delar av Slottet.

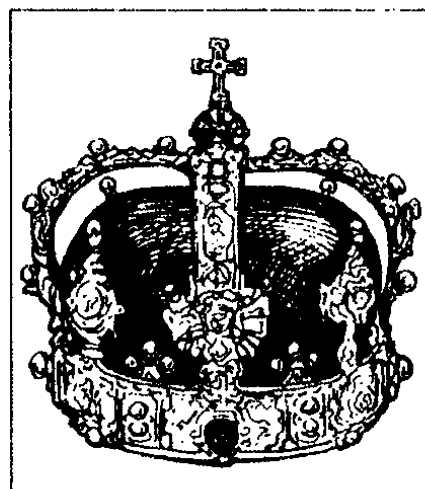

I Museum Tre Kronor berättas historien om det gamla slottets äldsta tid fram till branden 1697 då slottet Tre Kronors saga fick ett brutalt slut. Det enda som kunde räddas av slottsbyggnaden var den norra längan mot Norrbro.

Med hjälp av bl.a. nygjorda modeller och föremål ur de kungliga samlingarna kan Tre Kronors förvandling från försvarsborg till renessansslott berättas i rum som förmodligen är Stockholms äldsta.

Skattkammaren

I de dunkla slottsvalven ligger Skattkammaren där den svenska monarkins viktigaste symboler — riksregalierna — förvaras. Tidigare visades de endast vid högtidliga ceremonier; men sedan år 1970 kan de juvelprydda skatterna beskådas av allmänheten. Regalierna används fortfarande vid kungliga bröllop, dop och begravningar. De äldsta bevarade regalierna är Gustav Vasas rikssvärd från 1500-talet.

Erik xiv:s krona

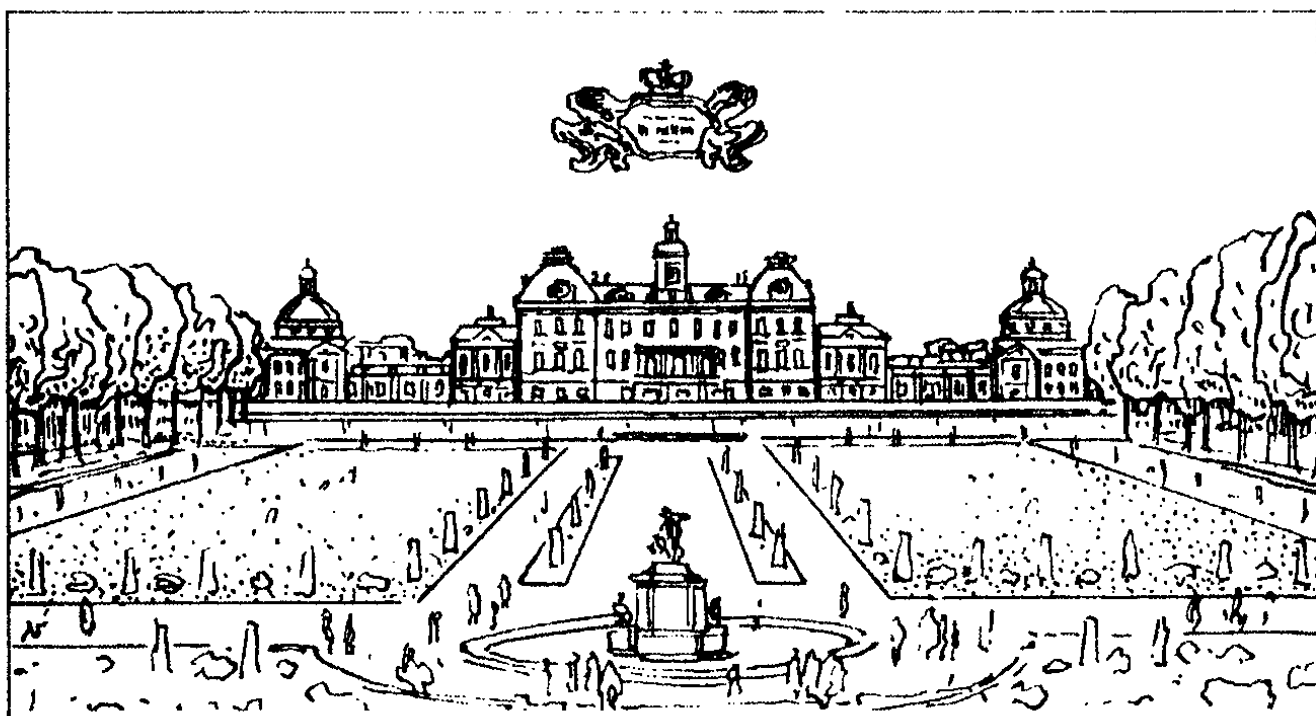
De svenska riksregalierna visas i Skattkammaren. Erik XIV:s krona tillverkades i Stockholm 1561 av guldsmeden Cornelis ver Weiden.

KUNGL. DJURGÅRDEN

HISTORIK

Den 22 maj 1286 förvärvade Magnus Ladulås stora delar av Walmunzö (södra Djurgårdsön). Namnet Walmunzö kan tänkas syfta på kung Waldemar, Birger Jarls äldste son.

Kung Karl Knutsson bytte på 1400-talet till sig Walmundsön av Klara kloster. Djurgården har sedan dess ägts eller disponerats av regenten.

På 1500-talet var området glest bebyggt och huvudsakligen använt som betesmark. Det användes som jaktmark under Johan III:s tid. Denne anskaffade 1581 tio renar för sin "Dyregård på Walmarsön" och senare tillkom även hjortar.

Drottning Kristina begav sig ofta till Djurgården för att titta på ballett och fyrverkerier. Karl XI inhägnade jaktområdet med ett stängsel, den s.k. Djurgårdsgärdesgården. På Gustav III:s tid kom i stället områdets roll som nöjes- och rekreationsområde i förgrunden och flera värdshus tillkom. Det var dock allt annat än bekvämt att ta sig ut till Djurgården. Olaus Magni berättar om "roddarpigor som skjutsar ungarlar och jungfrur ut för att leka och roa sig".

För Karl XIV Johan byggdes Rosendals Slott 1823–27. Allt praktfullare villor började att byggas, bl.a. Parkudden, Sirishov, Täckas Udden och Wicanderska villan. Under 1800-talet tillkom även Cirkus, Hasselbacken, Gröna Lund, Skansen och Nordiska Museet samt många förlustelseställen runt Djurgårdsslätten.

De första reguljära landförbindelserna var en hästomnibusslinje mellan Gustav Adolfs Torg och Blå Porten och de första hästspårvagnarna som började rulla 1877 från Slussen. Stockholmsutställningen invigdes 1897 och flera av de byggnader som uppfördes finns kvar idag, framförallt kring Lejonsslätten.

Vid 1900-talets början byggdes de stora palatsen Oakhill, Thielska Galleriet och Waldemarsudde, samtliga med Ferdinand Boberg som arkitekt.

Under det senaste halvsekle har förändringar genomförts i form av nya attraktioner som Lex. Vasamuseet, Junibacken, Aquaria m.fl.

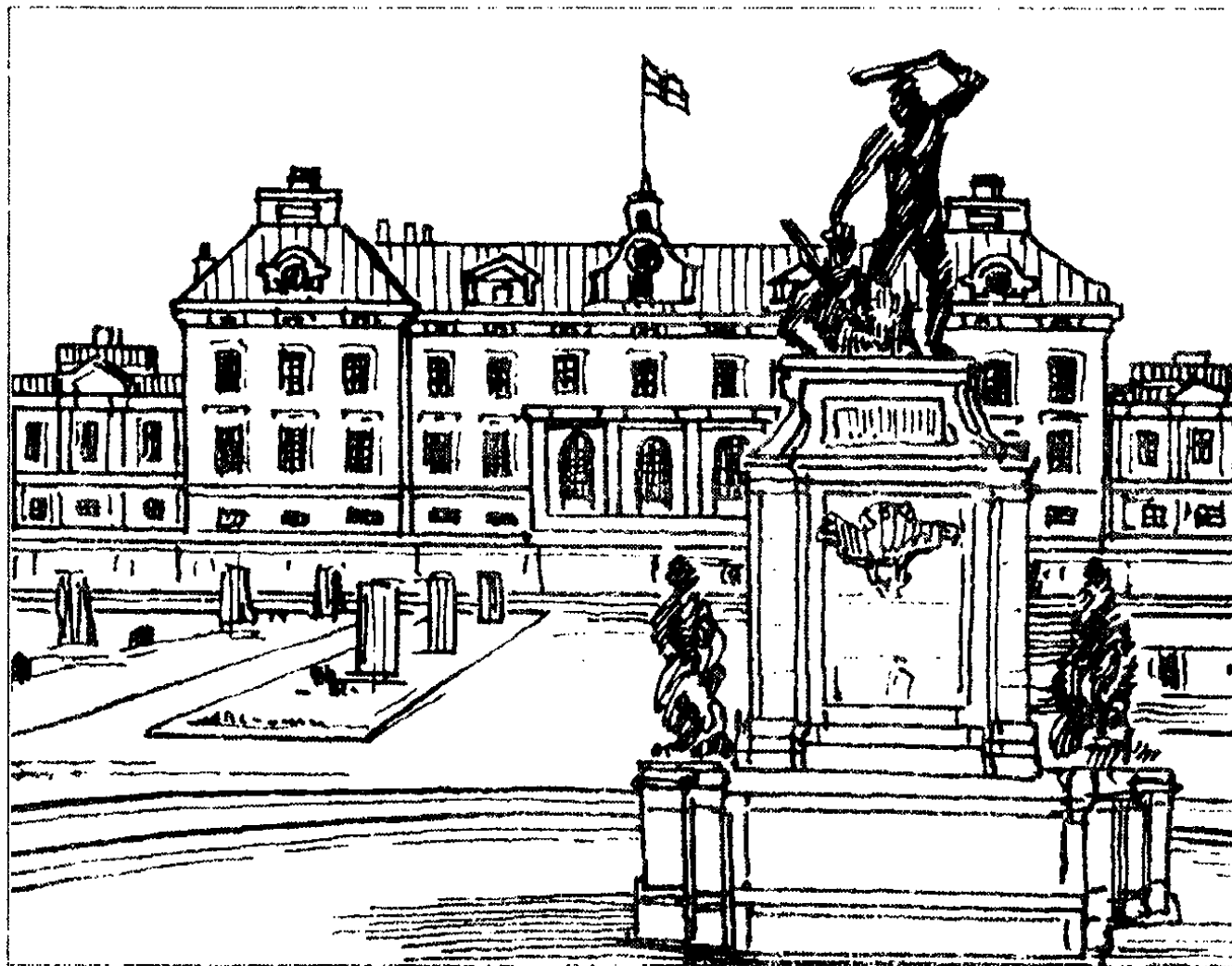
1996 invigde Konung Carl XVI Gustaf Sveriges första Nationalstads-park för området Ulriksdal-Haga-Brunnsviken-Djurgården.

DROTTNINGHOLMS SLOTT

Den Kungliga Familjen har sedan 1981 sitt hem på Drottningholms Slott.

Namnet Drottningholm uppkom under sent 1500-tal då Johan III lät uppföra den första slottsbyggnaden för sin gemål drottning Katarina Jagellonica. Slottet ligger på Lovö och av detta skapades namnet Drottningholm. 1500-talsslottet brann ned till grunden den 30 december 1661. Tidigare detta år hade Slottet inköpts av riksänkedrottning Hedvig Eleonora.

Efter den förödande branden fick arkitekten Nikodemus Tessin d.ä. riksänkedrottningens uppdrag att uppföra en ny slottsbyggnad, och år 1662 började så det nuvarande Slottet att uppföras. Hedvig Eleonora var vid denna tid ordförande i förmyndarregeringen för sonen, den unge Karl XI. Sverige var efter Westfaliska freden 1648 en av Europas mäktigaste stater och drottningens position som ledare för den svens-

ka regeringen krävde enligt tidens sätt att se det, en ytterligt ståndsmässig bostad på behagligt avstånd från huvudstaden.

Vid Slottet anlades också en exklusiv fransk barockpark som till betydande delar bevarats till vår tid. Parkens bronsskulpturer är verk av en av den nordeuropeiska renässansens mest framträdande skulptörer, Adrian de Vries. Samlingen fördes till Sverige som krigsbyte dels från Prag och dels från Fredriksborgs Slott i Danmark.

Nicodemus Tessin d.ä. skapade en rad interiörer som räknas till de främsta i landet från den tidiga barocken på 1660- och 70-talen. Dit hör det monumentala trapphuset, Ehrenstrahlsalongen och inte minst Hedvig Eleonoras Paradsängkammare. Vid Tessin d.ä:s död 1682 övertog sonen Nicodemus Tessin d.y. uppdraget att fullborda det stora slottsbygget. Från denna epok kan nämnas Karl X:s galleri.

Drottningholm kom att förbli de kungliga damernas Slott och år 1744 skänktes Slottet som bröllopgåva till prinsessan Lovisa Ulrika av Preussen då hon gifte sig med den svenske tronföljaren Adolf Fredrik. Lovisa Ulrikas tid på Drottningholm kom att bli en kulturell guldålder. Slottet försågs med interiörer i franskinspirerad rokoko. Lovisa Ulrikas Gröna Förmak är ett exempel på detta.

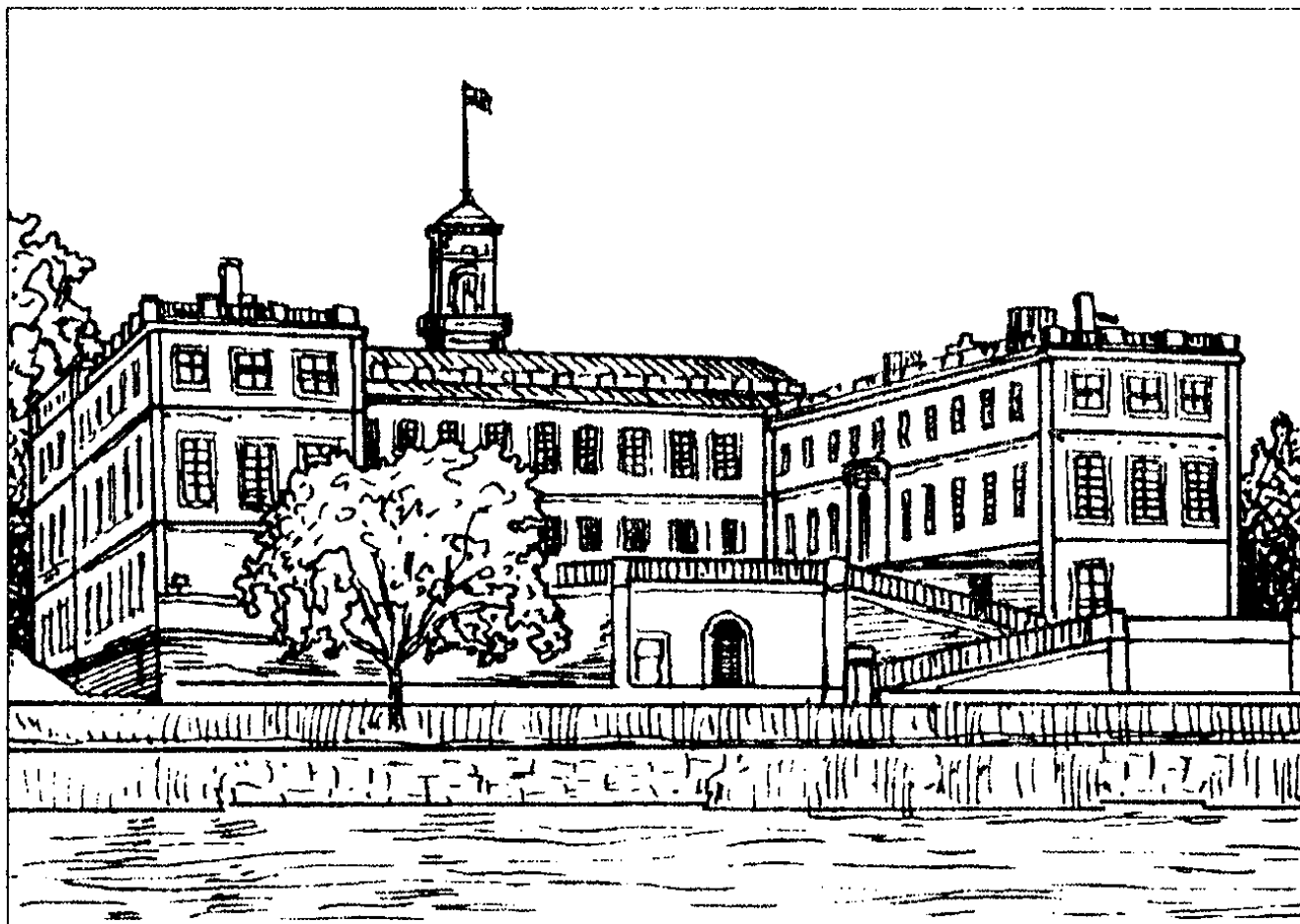
På Drottningholm samlades många av den tidens förnämsta vetenskapsmän. Carl von Linné verkade här med att vetenskapligt bearbeta den kungliga naturaliesamlingen. Från denna epok framstår Lovisa Ulrikas bibliotek som ett lysande minnesmärke. Vid denna tid skapades även den berömda slottsteatern.

År 1777 inlöste Svenska Staten Drottningholm och Gustav III kom att bebo Slottet. Vid denna tid skapades efter engelska förebilder den stora romantiska naturparken som än idag omger barockslottet och den franska trädgården.

TULLGARNS SLOTT

Tullgarns Slott i närheten av Trosa i Södermanland förknippas av många svenskar med kung Gustaf V och hans gemål drottning Victoria. Många tidningsreportage från 1920-, 30- och 40-talen beskrev Tullgarn som kung Gustafs sommarresidens. Slottet har dock betydligt äldre anor.

Redan under medeltiden omnämns godset Tyllegarn men först vid 1500-talets slut uppfördes den första slottsbyggnaden. Den uppfördes för greve Carl Sture. Omkring 1720 revs det gamla renässansslottet och det nuvarande Slottet uppfördes efter ritningar av den franske fortifi-

kationsofficeren Joseph Gabriel Destain för den dåvarande ägaren greve Magnus Julius De la Gardie.

På 1770-talet inköptes Slottet av staten för att överlämnas till Gustav III:s yngste bror, hertig Fredrik Adolf av Östergötland. På 1780-talet inledde hertigen en radikal ombyggnad av Slottet. Flyglarna höjdes upp en våning och Slottet försågs med ett nytt modernt platt italienskt tak.

Hertig Fredrik Adolfs inredningar på Tullgarn tillhör de förnämsta i sitt slag som Sverige kan uppvisa. Röda förmaket samt Stora och Lilla sängkammaren exemplifierar detta.

1881 gifte sig kronprins Gustaf (V) med prinsessan Victoria av Baden och Tullgarn blev deras sommarslott. Många interiörer moderniserades vid denna tid. Ett karakteristiskt exempel är Stora frukostrummet som inretts i närmast sydtysk renässansstil.

Idag visas Tullgarn sommartid för allmänheten och delar av Slottet fungerar som semesterhem för de anställda vid de Kungliga Slotten.

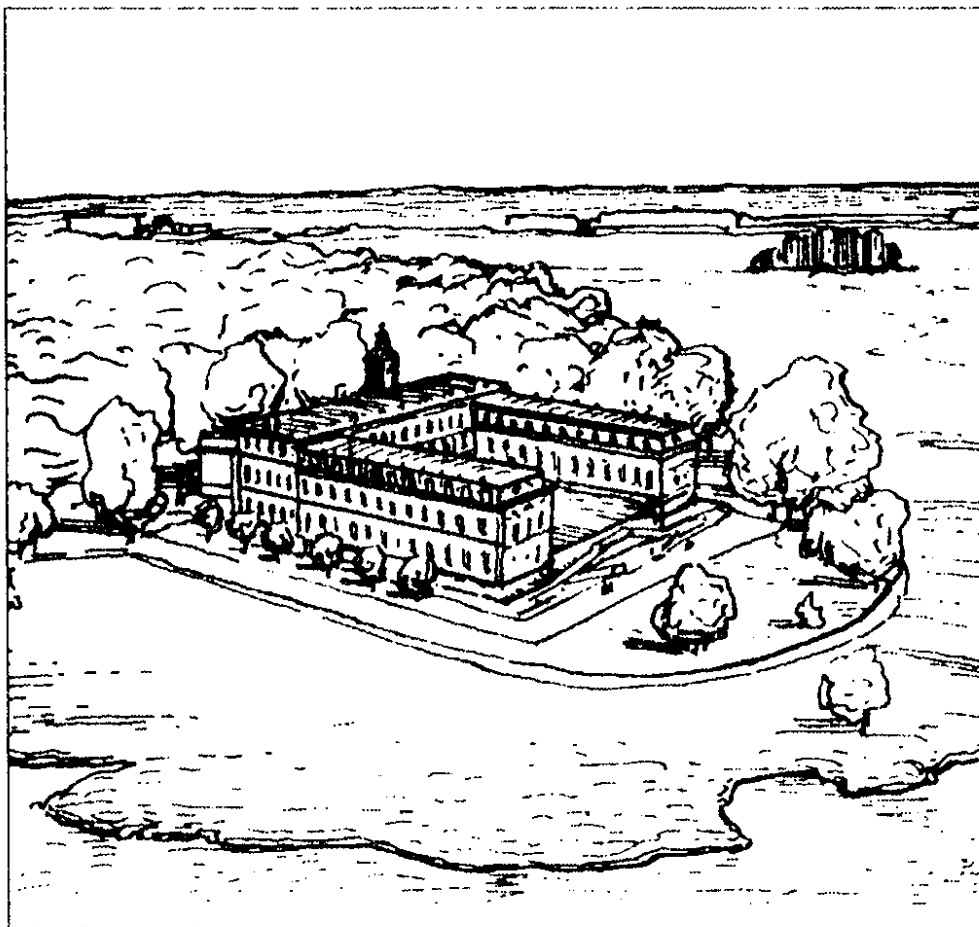
Slottet omges av en engelsk park med slingrande vägar och dammar.

Tullgarnsområdet är ur natursynpunkt ett riksintresse med permanenta forskningstationer för biologer och zoologer från Stockholms Universitet.

KINA SLOTT

I Drottningholmsparken ligger det lilla lustslottet Kina. Den första slottsbyggnaden uppfördes som ett monteringsfärdigt hus år 1753 och var då en gåva till drottning Lovisa Ulrika. Slottet uppfördes i en Kinainspirerad stil som vid denna tid var högsta mode i Europa. Efter tio år ersattes denna byggnad med den nuvarande slottsbyggnaden. Kina Slott förenar i sig den europeiska rokokon och ideal från det exotiska Kina. Fasadernas lackröda väggar och skulpturala utsmyckning visar på god kunskap om kinesisk byggnadskonst, men själva byggnadskroppen kan karakteriseras som klart europeisk.

Enastående samlingar av kinesiskt och japanskt konsthantverk från framför allt 1700-talet samlades i detta lustslott. År 1777, i samband med att Svenska Staten övertog Drottningholm inventerades samlingarna på Kina. Huvudparten av de föremål som beskrivs i detta inventarium finns alltjämt kvar på sina ursprungliga platser. Detta gör att Kina Slott tillhör de mest autentiska exemplen på Europeiskt chinoisserie från 1700-talet.

En rad paviljonger, också i kinesisk stil, ansluter till slottsbyggnaden. En av dessa är den så kallade Confidencen, en matsalsbyggnad där både matbord och serveringsbord dukades i våningen under den kungliga matsalen och på signal ovanifrån hissades mat- och serveringsbord upp i matsalen. Detta innebar att de kungliga kunde dinera utan att betjäning var närvarande alltså "en confidence".

RIDDARHOLMSKYRKAN

Riddarholmskyrkan är uppförd i samband med det av konung Magnus Ladulås år 1270 grundade gråbrödraklostret.

Kyrkan stod färdig omkring år 1300. I sitt nuvarande skick är kyrkan treskeppig men var ursprungligen tvåskeppig; det södra sidoskeppet byggdes först i mitten av 1400-talet. Kyrkans golv var ursprungligen belagt med kullersten men består i dag av gravhällar från skilda tider.

Sedan 1807 är kyrkan enbart grav- och minneskyrka; reguljära gudstjänster äger ej rum i Riddarholmskyrkan. På juldagen håller scouterna julotta för allmänheten (där alla är välkomna).

Kyrkan är främst känd som de svenska konungarnas gravkyrka. Den förste som jordfästes i kyrkan var Magnus Ladulås (d. 1290); han vilar i koret framför altaret till vänster och vid hans högra sida vilar Karl Knutsson Bonde (d. 1470).

Gravmonumenten är uppförda år 1573 och 1574 av Johan III; konungarnas ursprungliga gravar är belägna under gravmonumenten. Då man står vänd mot altaret ligger på höger sida det Gustavianska gravkoret, uppfört 1629 – 1634. Gustav II Adolf (d. 1632) vilar i den stora sarkofagen av italiensk marmor med inskriptionen "Gustavus Adolphus Magnus". I det undre gravvalvet, vilket ej är tillgängligt för besökande, vilar konungarna Adolf Fredrik (d. 1771), Gustav III (d. 1792), Gustav IV Adolf (d. 1837) och Karl XIII (d. 1818).

Mittemot det Gustavianska gravkoret ligger det Karolinska, uppfört 1671 – 1743. Karl XII (d. 1718) vilar i en sarkofag av svart marmor, och vid den högra respektive vänstra väggen står två sarkofager för Fredrik I (d. 1751) och Ulrika Eleonora d.y. (d. 1741). I det Karolinska gravvalvet, som är beläget under det Karolinska gravkoret, vilar Karl X Gustav (d. 1660) och Hedvig Eleonora (d. 1715), Karl XI (d. 1697) och Ulrica Eleonora d. ä. (d. 1693) samt fem av deras barn, som dog i späda ålder.

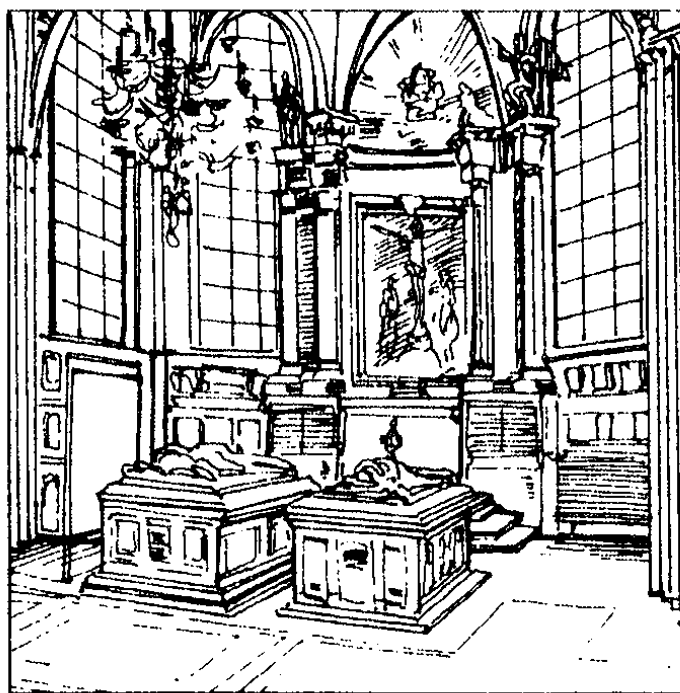
Det Bernadotteska gravkoret, som uppfördes åren 1858 — 60, ligger på samma sida som det Gustavianska. Ättens stamfader Karl XIV Johan (d. 1844) vilar i en ståtlig sarkofag av älv-dalsporfyr. Framför honom vilar drottning Desideria (d. 1860) i en sarkofag av grön kolmårdsmarmor. Invid väggarna står bruna kalkstenssarkofager för övriga regenter av ätten Bernadotte. Den siste monark som jordfästes i Riddarholmskyrkan var Gustav V (d. 1950). Gustav VI Adolf (d. 1973) och hans båda gemåler Kronprinsessan

Margareta (d. 1920) och drottning Louise (d. 1965) har sina gravar på den kungliga begravningsplatsen vid Haga. Med den fortsatta gravsättningen i Haga av medlemmar av den kungliga familjen har en kristen tradition upptagits och en ny kunglig tradition utbildats. De serafimersköldar som tillhör de på Haga är gravsatta har nu här i kyrkan samlats på en vägg, Hagaväggen, invid det Bernadotteska koret. Kronprinsessan Margaretas sköld på Hagaväggen är i raden av kyrkans åldriga sköldar unik: den är inte en serafimersköld. I stället för Serafimerordens kedja med änglar och kors kring hennes vapen är där en heraldisk krans av margueriter. Inspirationen till reliefen ovanför fick skulptören Liss Eriksson från serafimerordens symbolvärld ur Dantes Divina Comedia, där Dante och Beatrice nått den nionde himlen, den som behärskas av Serafim, den heligaste änglakretsen. I Beatrices vackra ögon ser Dante ett ljus speglas — en punkt av oändligt ljus — Anden.

Ungefär i mitten mellan de Gustavianska och Bernadotteska gravkoren finnes en inringad sten, den s.k. Färlastenen. Traditionen berättar att en medlem av den gamla Färlasläkten, Karl Nilsson Färla, blev dräpt invid högaltaret av riksdrotsen Bo Jonsson Grip år 1381. Stenen antas utmärka Karl Nilssons grav.

De övriga gravkapellen i Riddarholmskyrkan är alla byggda under 1600-talet och tillhör svenska adelsläkter, en del utslocknade, de flesta alltjämt kvarvarande.

På väggarna i Riddarholmskyrkan är vapensköldar för rid-dare av Serafimerorden place-rade. Då en serafimerriddare avlider hängs hans vapensköld upp i kyrkan med datum för ordensförlänandet samt dödsda-tum. På en serafimerriddares begravningsdag ringes Riddarholmskyrkans klockor, den s.k. serafimerringningen.

Konungarna Magnus Ladulås (d. 1290) och Karl Knutssons (d. 1470) gravmonument i koret framför altaret i Riddarholmskyrkan

SVENSKA KYRKAN

Svenska kyrkan har rum för alla, för den sökande och tvivlande som för den trosvisse, för den som hunnit kortare likaval som för den som hunnit längre på trons väg. Kyrkan är en plats för gudstjänster, möten och samtal. Kyrkan finns till hands vid de högtidliga tillfällena i livet, men har också på olika sätt betydelse för våra vardagliga behov av eftertanke, stillhet och omsorg. Kyrkans sätt att vara kyrka har förändrats genom dess tusenåriga historia, men uppgiften har alltid varit densamma – att vara en plats för möten mellan människor och mellan människor och Gud.

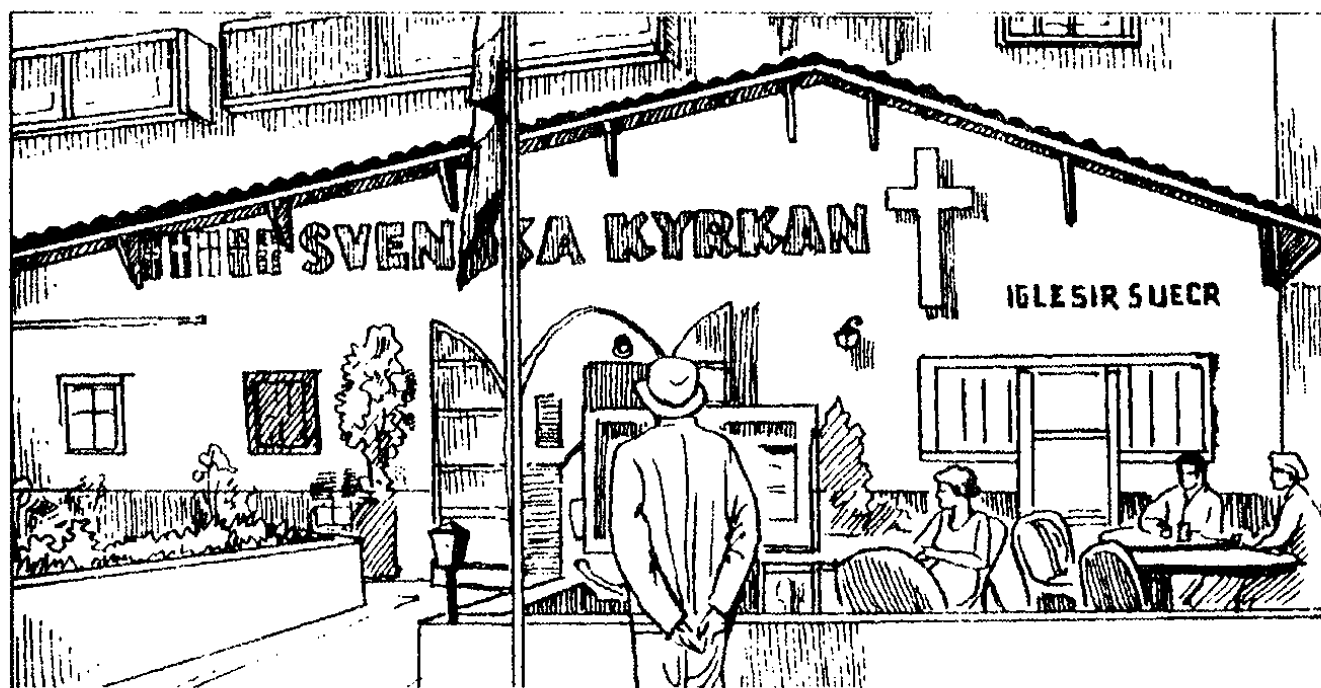
Svenska kyrkan är en evangelisk-luthersk, öppen, demokratisk folkkyrka, dit alla är välkomna att vara med, ta initiativ och dela ansvar. Mer än sju av tio svenskar är medlemmar i Svenska kyrkan, vilket gör den till Sveriges största medlemsorganisation.

Församlingsarbetet är grunden

Svenska kyrkans grundläggande arbete utförs i de ca 2 200 församlingarna runtom i landet. Församlingens kärna är att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission. Dessa uppgifter uttrycks på en mängd olika sätt: nattvardsmässor, symöten, prova-på-körer och konfirmandläger varvas med föredrag, babysång, aktionsgrupper och hembesök. Varje församling är självbestämmande och dess verksamhet utgår från medlemmarnas behov och förutsättningar. I varje församling finns en kyrkoherde, som tillsammans med det demokratiskt valda kyrkorådet ansvarar för församlingens arbete.

Stiften stödjer församlingarna

Svenska kyrkans församlingar delas in i tretton stift. Stiftens huvuduppgift är att ge råd och stöd till församlingarna, se till att deras verksamhet följer kyrkoordningen (Svenska kyrkans regelverk), samt erbjuda fortbildning för de anställda. Dessutom förvaltar stiftet Svenska

kyrkans jord- och skogsbestånd och en stor del av kyrkans övriga ekonomiska tillgångar.

Varje stift leds av en biskop. Biskopen viger präster och diakoner till tjänst i kyrkan, följer dem i deras uppdrag och gör personliga besök i stiftets församlingar. Stiftets högsta beslutande organ är det demokratiskt valda stiftsfullmäktige. Stiftsfullmäktige utser i sin tur en stiftsstyrelse, som är stiftets verkställande organ.

Nationella nivån för det gemensamma

Svenska kyrkans nationella nivå ansvarar för de frågor som är gemensamma för hela Svenska kyrkan. Dit hör t.ex. kyrkliga utbildningar, ekumeniska relationer, samordning av den internationella verksamheten, informationsarbete och kulturfrågor. Dessutom skall Svenska kyrkans nationella nivå fungera som kyrkans röst i det offentliga samtalet, såväl i Sverige som internationellt.

Den nationella nivåns arbete styrs av Svenska kyrkans högsta beslutande organ, Kyrkomötet och Kyrkostyrelsen, och utförs till största delen i kyrkokansliet i Uppsala. Där finns ca 250 anställda, som leds av Svenska kyrkans tf generalsekreterare Lars Friedner. Utöver dessa finns lika många anställda som arbetar för Svenska kyrkan utomlands. I kyrkokansliet finns också ärkebiskopen och hans närmaste medarbetare. Ärkebiskop KG Hammar är Svenska kyrkans främste företrädare.

Ekonomi och förvaltning

Svenska kyrkans verksamhet finansieras till övervägande del genom den kyrkoavgift som alla medlemmar betalar via skattsedeln. Kyrkoav-

giftens storlek bestäms lokalt i varje församling. Personer som inte är medlemmar i Svenska kyrkan betalar en särskild begravningsavgift som täcker kostnaderna för begravningsverksamheten.

Svenska kyrkan har övriga tillgångar om drygt 30 miljarder kronor. En del av dessa tillgångar — t. ex. kyrkans skog — ger avkastning medan andra tillgångar, t.ex. underhåll av kyrkobyggnader, församlingsgårdar och begravningsplatser, medför kostnader. Svenska kyrkan förvaltar sina tillgångar så att kravet på god avkastning tillgodoses. Förvaltningen skall också vara etiskt försvarbar, i enlighet med kyrkans grundläggande värderingar.

Del av den världsvida kyrkan

Svenska kyrkan är rikstäckande och har cirka 7,4 miljoner medlemmar. Relationsförändringen till staten, som trädde i kraft den 1 januari 2000, har lett till att många tagit ett aktivt beslut om sitt medlemskap. Under år 2001 ökade utträdena, medan antalet inträden i stort sett var oförändrade.

Svenska kyrkan är också en del av den världsvida kyrkan och har långa och djupa relationer till kyrkor i alla världsdelar. Genom Svenska kyrkans mission (SKM), Lutherhjälpen och EFS Utland samarbetar Svenska kyrkan för rättvisa, fred, försoning och en hållbar utveckling. Svenska kyrkan i utlandet finns på mer än 40 platser i världen och är till för alla svenskar som befinner sig utomlands.

Under ett år firas i Svenska kyrkan 350 000 gudstjänster och dessutom samlas man till drygt 135 000 dop, vigslar, begravningar och konfirmationsgudstjänster. Ca 140 miljoner kronor samlas in genom kollekter varje år och dessa utgör ändå bara en del av församlingarnas och stiftens totala insamlade medel. Det finns ungefär 60 000 förtroendevalda och ca 22 000 anställda i Svenska kyrkan. Vid sidan av dessa finns några hundratusen som engagerar sig *ideellt* i Svenska kyrkans arbete. Enbart körverksamheten omfattar 100 000 personer. Såväl siffror som verksamhet visar att Svenska kyrkan är en folkkyrka, som kan jämföras med få andra organisationer i Sverige.

HISTORIA

Kyrkans historia i Sverige går tillbaka till 800-talet. Kristendomen spreds genom handelsförbindelser, men också av missionärer som kom från kontinenten och de brittiska öarna. Under denna tid kom Ansgar,

som brukar kallas Nordens apostel, till Birka i Sverige. Ansgar och de efterföljande missionärerna hade ingen lätt uppgift i att omvända den asatroende befolkningen, men så småningom övergavs den gamla religionen. Omkring år 1000 döptes Olof Skötkonung och från 1100-talet och framåt var alla svenska kungar kristna. Kristendomen blev därmed den officiella religionen och Sverige blev en provins inom den romersk-katolska kyrkan.

Ärkebiskopen fanns ursprungligen i den då danska staden Lund, och den första svenska ärkebiskopen, Stefan av Alvastra, tillsattes i Gamla Uppsala år 1164. Som rikstäckande, lokalt organiserad kyrka började Svenska kyrkan ta form redan på 1100- och 1200-talen. Landets första stift organiserades i Lund omkring år 1100, som då var danskt. Skara stift organiserades på 1200-talet. Därmed påbörjades den uppdelning i stift och församlingar som lever kvar in i vår tid. Det svenska samhället byggdes upp tillsammans med den kyrkliga organisationen. Det finns församlingar som har samma gränser i dag som på 1100-talet, och frågan är om de inte rent av härstammar från lokala samhällsgemenskaper redan i förkristen tid.

Ett stort antal kyrkor byggdes runt om i landet. Vid samma tid började de första klostren anläggas. De fick stor betydelse som spridare av kunskap och kultur från främmande länder. Klostren spelade en viktig roll i kyrkans sociala arbete och undervisning. På 1300-talet grundade den heliga Birgitta en egen klosterorden, det första birgittinerklostret inrättades i Vadstena år 1384.

Reformationen gav gudstjänster på svenska

Reformationen och brytningen med den romersk-katolska kyrkan kom att få stor betydelse i Sverige. I jämförelse med de blodiga strider som utbröt i andra länder gick reformationen i Sverige ganska fredligt till. Grundläggande beslut som ledde fram till att kyrkan i Sverige blev evangelisk-luthersk fattades 1527 vid reformationsriksdagen i Västerås. En annan viktig händelse var Uppsala möte år 1593 då Svenska kyrkans grundläggande bekännelsedokument antogs. Reformationen innebar att gudstjänsten började firas på svenska och att vi fick en svensk bibelöversättning 1541.

1600-talet blev en tid då styrkeförhållandet mellan kyrka och stat växlade. Kyrkan och staten växte samman och den evangelisk-lutherska kyrkan blev den enda tillåtna. Under 1700-talet började oppositionen mot detta enhetssamhälle.

Väckelserörelserna växer fram

Under 1800-talet växte olika väckelserörelser fram. Schartauanismen, laestadianismen och Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen var de största väckelserörelserna inom kyrkans ram. Vid sidan av Svenska kyrkan växte Svenska baptistsamfundet, Metodistkyrkan, Svenska Missionsförbundet och Frälsningsarmén fram som egna samfund.

Det tog dock tid innan religionsfriheten fick lagligt skydd. Från 1860 blev det möjligt att lämna Svenska kyrkan och gå över till ett annat evangeliskt samfund. Inte förrän i och med religionsfrihetslagen 1951 stod det en person fritt att lämna Svenska kyrkan utan att gå över till något annat samfund. Då klargjordes också att Svenska kyrkan var ett trossamfund och inte del av statsapparaten.

STATSKYRKANS HISTORIA

Med reformationen på 1500-talet fick vi en svensk nationalkyrka, som politiskt och organisatoriskt knöts till staten och kungamakten. Sverige blev en evangelisk-luthersk nation och svenskarna evangelisk-lutherska trosbekännare. På 1700-talet växte reaktioner mot den etablerade kyrkan i form av väckelserörelser. Därmed började den så kallade enhetskyrkans tid att gå mot sitt slut. Den borgerliga och kyrkliga kommunen skildes åt år 1862. Likaså har kyrka och universitet skilts från varandra och kyrkan har även lämnat ifrån sig ansvaret för skolan och socialvården.

Det mångreligiösa Sverige

I dag finns en lång rad trossamfund i Sverige. Den romersk-katolska kyrkan räknar in cirka 166 000 "betjänade medlemmar". Den klassiska frikyrkligheten har närmare 250 000 medlemmar, av vilka en del samtidigt tillhör Svenska kyrkan. I Sverige finns också 85 000 utövande muslimer.

En öppen demokratisk folkkyrka

Svenska kyrkan är en öppen, demokratisk folkkyrka och spelar en stor roll i svenska folkets liv. Ungefär 83 procent av svenska folket, cirka 7,4 miljoner människor, tillhör Svenska kyrkan. Fortfarande döps, konfirmeras, vigs och begravs en stor del av svenskarna i Svenska kyrkan. Under ett år räknar Svenska kyrkan till cirka 21 miljoner deltagare vid olika slags

gudstjänster. Ungefär 60 000 förtroendevalda arbetar tillsammans med cirka 25 000 anställda och flera hundra tusen frivilliga i kyrkan.

Hundraårig debatt om stat och kyrka

Diskussionen om förhållandet mellan stat och kyrka är en av 1900-talets stora politiska frågor. Den har bland annat utgått från uppfattningen att statskyrkosystemet är otidsenligt i ett allt mer pluralistiskt samhälle. Krav har rests på att alla trossamfund ska behandlas lika och att kyrkotillhörigheten alltid ska vara ett uttryck för den enskildes personliga val.

Sedan 1958 har det pågått ett nästan oavbrutet arbete för att förändra relationen mellan stat och kyrka. Utredningar har avlöst varandra i närmare 40 år innan det gick att nå enighet i de grundläggande frågorna. Under tiden har det skett förändringar inom ramen för ett bevarat samband mellan stat och kyrka. Svenska kyrkan har fått större frihet att självständigt besluta om gudstjänster och lära samt om vissa inre organisatoriska frågor. Den 1 juli 1991 fördes ansvaret för folkbokföringen över till skattemyndigheterna.

Från och med den 1 januari 1996 tas ett barn upp i Svenska kyrkan först i och med dopet, eller genom ett meddelande från föräldrarna om att det ska tillhöra Svenska kyrkan. Tidigare gällde att ett barn från födseln tillhörde Svenska kyrkan om föräldrarna gjorde det.

Nya relationer sedan millennieskiftet

År 2000 förändrades relationen mellan stat och kyrka. Alla som tillhör Svenska kyrkan skall i fortsättningen erlägga en kyrkoavgift. Den ska stå i proportion till inkomsten och staten hjälper till att ta ut den tillsammans med skatten.

Svenska kyrkan behåller huvudansvaret för allmänna begravningsplatser och behåller de kyrkliga tillgångarna. Staten ska ge viss ersättning till Svenska kyrkan för vården av den kulturhistoriskt värdefulla egendomen.

Svenska kyrkan fortsätter även i framtiden att vara en öppen, demokratisk och rikstäckande folkkyrka.

KATOLSKA KYRKAN I SVERIGE

Epitetet romersk har en historisk innebörd: alltifrån aposteln Petrus har Roms biskopssäte haft en central ställning i kristenheten. Både aposteln Petrus och Paulus dog martyrdöden i Rom.

Katolska kyrkan ser Petrus som den förste biskopen i Rom, och påvarna är alltså hans efterföljare. Kyrkan har dessutom alltifrån äldsta tid betecknat sig som katolsk, alltså allmän, universell. Dess uppdrag gäller hela världen, inte bara t.ex. en nation.

Katolska kyrkan är apostolisk, d.v.s. den ser sina biskopar som en fortsättning på Kristi apostlar, eller lärjungar. Genom biskopsvigningen fortsätter den apostoliska successionen från biskop till biskop (och vidare till prästerna) genom historien. Och kyrkan har förstått Kristi vilja så att det i biskopskollegiet ska finnas en som, i Petrus efterföljd, svarar för dess ledning och därmed tjänar kyrkans enhet. Påvens 'Petrustjänst' ska garantera att kyrkan förblir en trots spridningen över hela världen, och att tron förmedlas oförfalskad.

Romersk-katolska kyrkan är den största enskilda kristna kyrkan i världen och har ca 1 miljard medlemmar. Påven har sitt säte i Vatikanstaden och vår nuvarande påve, Johannes Paulus II, tillträdde 1978.

Inom Katolska kyrkan finns det katoliker som tillhör en annan ritus (ri) än den romerska. Med detta menas att de har ett annat sätt att fira gudstjänst och förrätta sakramenten på, vilket ofta påminner om de ortodoxa kyrkorna. I Sverige återfinns flertalet av dessa riter inom den s.k. 'orientalisk-katolska missionen'. Det är fråga om t.ex. melkiter, kaldéer, armenier och syrier som bl.a. kommer från Mellanöstern och Turkiet.

Den katolska trosbekännelsen bekänner tron på den ende och treenige Guden (Fadern, Sonen och den helige Ande), och Jesus Kristus ses som Guds son och människornas frälsare.

(Den Nicenska och den Apostoliska trosbekännelsen).

Den katolska trosläran grundar sig på både Bibeln och kyrkans tradition.

Katolska kyrkan har sju sakrament --- de är tecken och medel med vilka den Helige ande sprider Kristi nåd. De är dop, eukaristi (nattvard), bikt, bekräftelse (konfirmation), äktenskap, prästvigning och de sjukas smörjelse. Samtliga har sin upprinnelse i Nya Testamentet.

I eukaristin, eller nattvarden, förvandlas brödet och vinet till Kristi kropp och blod --- och förblir så också efter gudstjänsten. Den katolska nattvarden brukar kallas communion, vilket betyder enhet, gemenskap. Mässan på söndagen är katolska kyrkans centrala gudstjänst. Där möter församlingen och den enskilde kristne Gud i eukaristin. Varje söndag är en åminnelse av Kristi uppståndelse på påskdagen. (Efter som nattvarden, eukaristin, är ett tecken på kyrkans enhet kan icke-katoliker som regel inte gå till nattvard i Katolska kyrkan.)

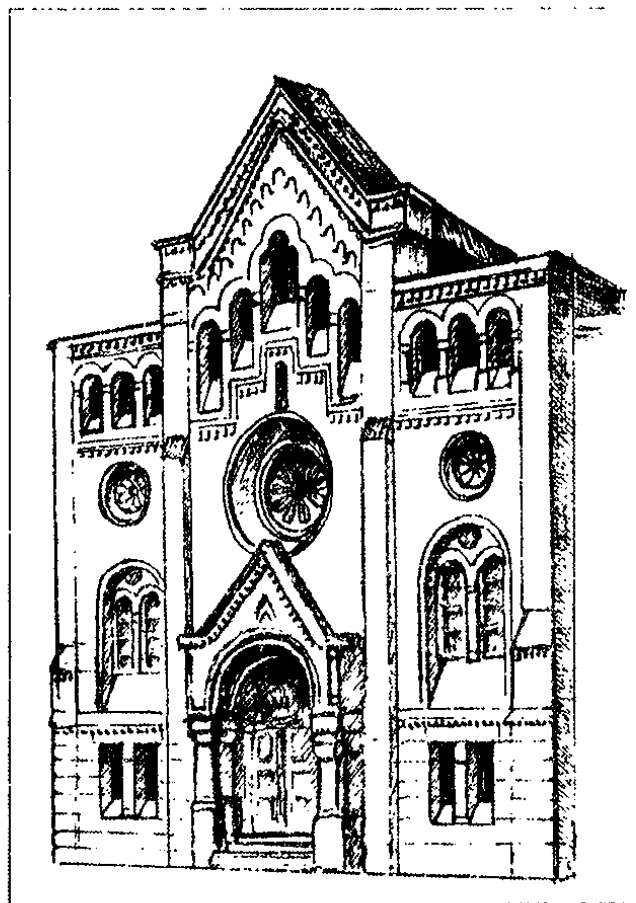
Det katolska äktenskapet ingås för hela livet och ses som en spegelbild av Guds förhållande till sin kyrka på jorden (löfte och kärleksförbund). Därför erkänner inte Katolska kyrkan skilsmässa som ett sätt att upplösa det. Däremot kan Katolska kyrkan i undantagsfall, efter en juridisk process, ogiltigförklara ett äktenskap om det framkommer att det blivit ingånget på helt fel grunder.

Katolska präster är som regel inte gifta, utan lever i celibat. Tanken med detta är att prästen ska ge all sin kärlek och energi åt Gud och de troende. Inom den orientaliska delen av Katolska kyrkan kan dock gifta män bli präster. I sällsynta fall kan en gift man som varit präst i en annan kristen kyrka bli vigd till präst i Katolska kyrkan. Gifta katolska män kan däremot bli diakoner, och får då predika, döpa, viga och begrava. Kvinnor kan inte vigas till präster eller diakoner i Katolska kyrkan.

Under skilda epoker och i skilda kulturer har sättet att uttrycka den katolska tron varierat. Därför finns det heller ingen specifikt 'katolsk' musik, arkitektur eller konst. En modern svensk katolsk kyrka ser inte nödvändigtvis ut som en tusen år gammal kyrka, lika lite som en kyrka här liknar en i Asien eller Afrika. Det gemensamma är tron och sakramenten.

Kyrkoåret avspeglar frälsningshistorien. Påskan är den viktigaste högtiden, därefter julen. Katolska kyrkan firar också särskilda helgondagar och Mariafester. Bland några viktigare märks 15 augusti (Marie upptagning i himmelen), 7 oktober (Birgittadagen) och 8 december (Marie obefläckade avlelse). Det finns en rad helgondagar som firas i Katolska kyrkan. De flesta namnsdagarna i vår svenska almanacka idag, avspeglar den gamla medeltida katolska helgonkalendern.

Jesus manade oss till fasta, allmosa och bön. Själv fastade han 40 dagar i öknen liksom andra heliga män i Bibeln. Kyrkans stora fasta, 40 dagar, börjar med As-

S:t Katarina kyrkan
(S:t Petersburg)

konsdagen och varar till påsk. Under de två påbjudna fastedagarna, Askonsdagen och Långfredagen, ska katolikerna bara äta ett lagat mål mat — barn, gamla och sjuka undantagna. På fredagarna bör man avstå från alkohol, rökning eller sötsaker.

Även adventstiden är en fastetid som förberedelse till julen !

Som katolikerna ser det är varje människa som lever och dör i Guds nåd 'helgad'. Människor som stått särskilt nära Gud under sina liv kan helgonförklaras av påven och blir då en förebild för andra kristna. Martyrerna, de första kristna som dog för sin tro, är kyrkans första helgon. Exempel på andra helgon är Franciskus, Dominicus, S:t Erik, och vår världsberömda Birgitta från Vadstena.

Främst bland helgonen är Guds moder Maria. Nästan varje katolsk kyrka eller kapell har en bild eller staty av henne. Jungfru Maria var den som födde och uppfostrade Guds son. Hennes roll i världshistorien är unik. Hon är en stor förebild som den som öppnade sig för Gud och lät hans vilja ske med henne. Och eftersom hon står Kristus så nära ber katolikerna ofta om hennes förbön. Men man tillber bara Gud!

Som Katolska kyrkan ser det bildar levande och döda en gemenskap av själar. Därför är det vanligt att katoliker ber helgonen att framföra deras böner till Gud. Många katoliker har bilder på helgon i sina hem, på jobbet eller i bilen. De avspeglar de kristnas gemenskap mellan tid och rum och inspirerar till bön.

Vad händer efter döden? Katoliker tror på uppståndelsen och att vi människor kan få evigt liv hos Gud. Det sker framför allt genom dopet, som av nåd åstadkommer frälsning från synd och död. Därefter krävs det av en kristen att leva i helgelse, d.v.s. att söka Gud och sträva efter att hans vilja sker i ens liv, bl.a. med hjälp av kyrkans sakrament (framför allt bikt och eukaristi) som ju fortsätter frälsningsverket i människan. Den som inte vill det, och med hela sitt liv visar att hon tar avstånd från Gud och från det som är gott, tvingas inte till detta. Katolikerna tror också att vi människor sällan blir alltigenom helgade under vår livstid, utan dör 'med mer eller mindre synder 'i bagaget'. Därför behövs en slutlig rening för att uppnå den helighet som himlen kräver. När vi möter Gud efter döden och ser våra liv i hans ljus gör det ont. Vi ser och lider av allt det onda vi gjort i vårt jordeliv. Detta kallas 'skärselden', vilket betyder reningseld.

Katolska kyrkan betonar vikten av samhällsengagemang och sociala insatser. Det är vanligt med skolor, sjukhus och olika slags hjälpverksamhet i katolsk regi.

Den katolska internationella hjälporganisationen heter Caritas. Påven Johannes Paulus II har både i sina skrifter och vid sina många tal och utlandsresor framhållt varje enskild människas värdighet och uppmanat till social rättvisa. Kyrkan är en ivrig försvarare av de Mänskliga rättigheterna.

Enligt katolsk syn är varje människas liv något heligt, från befruktningssögonblicket till den naturliga döden. Det leder till en konsekvent hållning i etiska frågor: Katolska kyrkan är emot abort och dödshjälp och dödsstraff.

En katolik skall lyssna till kyrkans undervisning och är förpliktad att följa sitt samvete.

DEN ORTODOXA KYRKAN I SVERIGE

Den Ortodoxa kyrkan är en grupp eller en federation av lokala kyrkor som alla gör exklusivt anspråk på att tillsammans ensamt föra vidare det som "Herren gav, apostlarna predikade och fäderna bevarade" (den Helige Athanasios). Kyrkorna delar samma gudstjänst, andliga liv och kyrkorätt. Var och en av dessa utövar sin andliga och administrativa myndighet inom sina bestämda gränser. På ca. 150 miljoner ortodoxa trosbekännare finns ca 20 sådana lokala grupper.

Under historiens gång har flera grupper lämnat den Ortodoxa kyrkan på grund av olika teologiska kontroverser. Den första stora schismen ägde rum vid kyrkomötet i Kalcedon 451, där en grupp inte erkände konciliebesluten om Kristi två naturer. Denna schism från den Ortodoxa kyrkan har skapat de så kallade Österländska kyrkorna. Den största gruppen som finns representerad i Sverige från dem är den Syrisk-ortodoxa kyrkan med ca 25.000 medlemmar. Den andra stora schismen från den Ortodoxa kyrkan är en process som ägde rum gradvis mellan år 800–1200 när västerlandet med påven i spetsen lämnade gemenskapen med de andra ortodoxa patriarkaten. Denna schism från Kristi Kyrka skapade den Romersk-katolska kyrkan, som i sin tur splittrades på 1500-talet i och med de protestantiska kyrkornas tillkomst.

Till Sverige kom den Ortodoxa kyrkan tillbaka på 1600-talet. I och med freden vid Stolbova 1617 gavs ryska handelsmän rätt att utöva sin religion i Sverige. För detta grundades en ortodox församling i Stockholm. Huvudsakligen är det dock invandringen från ortodoxa länder efter 1960 som gjort att den Ortodoxa kyrkan idag är det tredje största

trossamfundet i Sverige. Den största ortodoxa kyrkan i Sverige är den Serbisk-ortodoxa kyrkan (27.000) och den Grekisk-ortodoxa kyrkan (18.000).

Den Sanna (gammalkalendariska) Grekisk-ortodoxa kyrkan är en motståndsrörelse inom Greklands autokefala (självständiga) kyrka. Rörelsen uppstod 1924 i samband med byte av kyrklig festkalender från den kalender som de Heliga fäderna kommit överens om vid kyrkomötet i Nicea år 325 (den s.k. julianska eller gamla stilens kalender) till den gregorianska s.k. nya stilens kalender. Kalenderbytet väckte livlig opposition framför allt i klostren och bland enkla, fromma lekmän. Oppositionen stöddes så småningom även av ett antal biskopar. Dessa bildade en oppositionssynod. Gammalkalendarismen är dock inte i första hand ett motstånd mot ny kyrklig festkalender där alla kyrkliga högtider utom påsken infaller 13 dagar tidigare, utan en reaktion mot den teologiska modernismens angrepp på den Ortodoxa kyrkan. Kalenderbytet är begynnelsen på ett nytt och farligt tankemönster bland ortodoxa kyrkoledare där man kompromissar med ortodox tro och praxis. I väntan på ett stort kyrkomöte där dessa frågor skall få ett slutgiltigt svar har gammalkalendariker därför, enligt god ortodox sed, ingen nattvardsgemenskap med den andra delen av den Grekisk-ortodoxa kyrkan. Gemenskap finns med de kyrkor som har samma kyrkosyn, nämligen den Ryska Utlandskyrkan (R.O.C.A.) under Metropoliten Lavr, den Sanna Rumänsk-ortodoxa kyrkan under Metropoliten Vlasie och den Sanna Bulgarisk-ortodoxa kyrkan under Biskop Photii av Triaditza.

SVENSKA HELGER OCH TRADITIONER

Januari

Nyår

1 januari: Nyårsdagen ■■ Årets första dag är en helgdag.

6 januari: Trettondagen Tretton dagar efter jul infaller trettondagen. Från början firades trettondagen till minne av Kristi dop, vilket fortfarande görs i vissa länder. På trettondagen firar kyrkan Guds uppenbarelse bland människorna, hans härlighet och missionen. I Sverige firar vi inte dagen på något särskilt sätt längre. Trettondagen är i de flesta kristna länderna julens avslutning. I Sverige däremot är inte julen slut förrän Tjugondag Knut.

13 januari: Tjugondag Knut Tjugo dagar efter jul är det dags för julgransplundring. Det är en fest för barnen. Julen "dansas ut" och granen kastas bort. Tjugondag Knut räknas som julens sista dag.

28 januari: Kungens namnsdag ■■

Februari

14 februari: alla hjärtans dag — Valentindagen. Alla hjärtans dag är numera det vanliga namnet på Sankt Valentins dag. I engelsktalande länder har Valentindagen firats sedan 1300 — talet. Under 1960-talet började man under inflytande från USA inom vissa affärsbranscher lansera 14 februari som "alla hjärtans dag", vilket numera, åtminstone bland ungdomar, är den enda benämningen. Den har fått särskilt stark spridning i skolorna, i början av 1990-talet främst i storstädernas gymnasieskolor, sedermera även i lägre klasser och numera är firandet utbrett över hela landet. Den vanligaste seden är att ungdomarna ger varandra blommor, med eller utan ett

kort och ofta anonymt. Vissa koder rörande val av blommor och färger har vuxit fram.

29 Februari: Skottdagen Under skottår den dag som inskjuts i en kalender för att kompensera att solåret är ca 1/4 dygn längre än 365 dagar.

Skottår är alla årtal som är jämnt delbara med 4. Undantag är de årtal som är jämt delbara med 100. Sekelårtal är skottår enbart om de är jämnt delbara med 400. År 2000 var därför ett skottår.

Tidigare låg skottdagen den 24 februari, men från och med år 2000 placeras skottdagen den 29 februari. På så vis behöver inte namnsdagarna flyttas.

Enligt folktron var det under skottdagen tillåtet för ogifta kvinnor att fria.

Sportlov Skolbarn i Sverige har en veckas ledighet i för vintersport varje år. I Skåne infaller lovet vecka 8 det vill säga i slutet av februari. I övriga landet är det sportlov även vecka 7 och 9.

Mars

8 mars: Internationella kvinnodagen Det är en dag när kvinnor visar solidaritet med andra kvinnor runt om i världen. 1980 proklamerade FN den 8 mars som internationell kvinnodag, men kvinnodagar har firats långt tidigare även om det inte alltid firats den 8 mars. Det var den socialistiska kvinnokonferensen i Köpenhamn 1910 som instiftade den 8 mars till stöd för kvinnlig rösträtt.

12 mars: ■■ Kronprinsessan Viktorias namnsdag. Alla som heter Viktoria har namnsdag. Allmän flaggdag.

20 eller 21 mars: Vårdagjämningen Dag och natt är lika långa. Sommarhalvåret börjar och dagarna blir allt längre.

25 mars: Marie bebådelsedag Jungfru Marie bebådelsedag, vårfrudagen (av Vår Fru, benämning på Jungfru Maria.) I Skåne sade man däremot "Frue dag". Högtid som i kyrkoåret är flyttad till närmaste söndag. Dagen firas nio månader före jul till minne av hur Maria fick veta att hon skulle föda Jesus. Benämningen vårfrudagen kom i vissa delar av Sverige att uppfattas som "våffeldagen", och därav uppkom seden att äta våfflor denna dag. **Fastlagen och fastan.**

Sommartid Sedan 1980 har Sverige under sommarhalvåret sommartid, vilket innebär en förskjutning av normaltiden för att dagsljuset under sommarhalvåret skall kunna utnyttjas bättre. Den införs i

slutet av mars, då klockan flyttas fram en timme och upphör i slutet av oktober, då klockan flyttas tillbaka en timme. Datum varierar varje år. För att minska störningar på grund av dessa tidsförändringar sker de nattetid mellan lördag och söndag, då den samhälleliga aktiviteten är låg. Läs mer i Rixlex om sommartid.

April

30 april: Valborgsmässoafton: Konungens födelsedag ■■ Detta är den dag eller afton vi hälsar våren välkommen. Särskilt i studentstäderna, som Lund i Skåne, är traditionerna kring valborgsmässoafton starka. Man börjar dagen med champagnefrukost och på kvällen är det tal till våren och mösspåtagning. Då tar man på sin studentmössa. I våra dagar är det främst den siste april i samband med mösspåtagningen, som mössan överhuvudtaget används som huvudbonad. Studentikosa upptåg är vanliga, liksom inte sällan ett ganska hejdlöst festande. På kvällen festar hela Lund och Första maj fortsätter festligheterna. På många platser samlas man denna dag runt Valborgsmässoeldar, en tradition som kommer från Lyskland. Ursprungligen eldade man för att skrämma bort rovdjur eller häxor. Valborgsmässoafton är också vår kungs födelsedag och därmed allmän flaggdag.

Maj

1 maj ■■ Sedan 1889 är 1 maj en internationell dag för arbetardemonstrationer och sedan 1939 Sveriges enda "helgdag" utan kyrklig karaktär. I studentstäderna, som Lund i Skåne, fortsätter festandet från Valborgsmässoafton. Mitt på dagen underhålls det med sång och orkester. Studenterna uppvaktar rektor med tal på universitetsplatsen. På kvällen framträder Studentsångarna i Lundagård vilket traditionsenligt direktsänds i Sveriges Television.

Förstamajblomman började säljas 1907 till välgörande ändamål inför 1 maj. Det är en liten konstgjord blomma som är avsedd att fästas på rock -eller kappuppslag.

Mors dag firas den sista söndagen i maj. Mors dag lanserades 1905 av den amerikanska lärarinnan Ann Jarvis och firades första gången i USA andra söndagen i maj 1907. I Sverige togs traditionen upp 1919 på initiativ av Cecilia Bååth --- Holmberg, som flyttade det till sista söndagen i maj. 1920 gav hon ut en handledning om hur man skulle fira Mors dag. Det är inte många fester som tillkommit gen-

om att någon talat om hur firandet skall gå till. I våra dagar har de kommersiella intressena tagit över, men många mödrar får fortfarande kaffe på sängen och bjuds på middag och blommor.

Gökotta är en utflykt i naturen tidigt en vårmorgon — ofta Kristi himmelfärdsdag — vid den tid då göken börjat gala. Ursprungligen gjorde man det för att med hjälp av gökens galande försöka spå om framtiden. (Söder gök är döder gök, väster gök är bäster gök, öster gök är tröster gök, nordre gök är goder gök.) Numera gör man det kanske mest för att uppleva fågelsången och den underbara nyväckta naturen.

Juni

6 juni: Sveriges Nationaldag och Svenska flaggans dag Svenska flaggans dag är en nationell festdag som firades första gången 1916, men fortfarande är en vanlig arbetsdag. 1983 utsågs dagen även till Sveriges officiella nationaldag. Datum valdes på grund av att Gustav Vasa denna dag 1523 valdes till svensk konung av en riksdag i Strängnäs och att 1809 års regeringsform då undertecknades.

Midsommar

En av våra största fester som numera omfattar:

- ☆ midsommarafton
- ☆ midsommardag ☐☐
- ☆ följande söndag.

Midsommardagen, Johannes Döparens dag, firas den lördag som infaller mellan 20 och 26 juni. Den ägnas minnet av Johannes födelse sex månader före Jesu födelse och har firats sedan 400-talet. Många människor firar midsommar med släkt och vänner. Helgen börjar alltid en fredag. Då är det midsommarafton. Blommor och blad är viktiga på midsommar. Man brukar göra blomsterkransar och sätta dem i håret. På midsommarafton gör man en midsommarstång (eller majstång som den också kallas). Man klär den med löv och blommor. Ibland samlas många människor och gör en midsommarstång tillsammans.

Sommarlov — skolavslutning Svenska skolors sommarlov brukar börja andra veckan i juni och vara till mitten av augusti. I grundskolan är det tradition att elever, lärare och ibland föräldrar samlas i kyrkan eller skolans aula på avslutningsdagen. Rektor eller någon annan håller tal och man sjunger bland annat den gamla psalmen "Den blomstertid nu kommer", som beskriver sommarens härlighet.

Juli

14 juli: Kronprinsessan Viktorias födelsedag ■■ Den brukar firas i kungafamiljens hus på Solliden på Öland.

18–24 juli: Fruntimmersveckan Fruntimmer är ett gammalt ord för kvinnor. Sex kvinnor har namnsdag i fruntimmersveckan. Det är därför som det kallas för fruntimmersveckan. Men första dagen i veckan har Fredrik namnsdag. Sedan följer namnsdagar för Sara, Margareta, Johanna, Magdalena, Emma och slutligen Kristina. Enligt gammal folktro regnar det mycket under fruntimmersveckan. Under veckan börjar också röt månaden. Röt månaden är månaden då maten ruttar. Till och med mjölken blir fortare sur under röt månaden.

27 juli : Sjusovaredagen (enligt gamla kalendrar) En dag då Marta och Moa har namnsdag, men fram till 1900 var detta en helgondag till minne av sju sovare, sju kristna ynglingar från Efesos, som enligt legenden ca år 250, gömde sig i en grotta, där de somnade och sov i nära 200 år. När de vaknade tyckte de sig ha sovit bara en enda natt. Dagen fick heta sjusovardagen Om det regnade denna dag skulle det enligt folktron regna sju veckor framöver.

Augusti

8 augusti: Drottningens namnsdag ■■ Det är en allmän flaggdag **Kräftskiva** Augusti är kräftskivornas månad. Kalas, skiva och gille är andra ord för "fest". Tidigare var det kräftpremiär en speciell dag i augusti. Det var första dagen som man fick långa och sälja kräftor under året. Den regeln togs bort. Affärerna kan numera sälja kräftor hela året. Men man kan inte fiska kräftor, när man vill. Det är en gammal tradition att äta kräftorna just i augusti. Därför fortsätter många med det. Till en god kräftskiva hör papperslyktor som lyser upp i den mörka augustikvällen, mönstrade haklappar och särskilda hattar.

Festival Fler och fler städer har börjat anordna festivaler i augusti. En festival är en sorts folkfest som hålls varje år — vid samma tid, på samma plats. Malmöfestivalen är en stor folkfest för Malmöborna som äger rum under andra veckan i augusti varje år sedan 1985.

September

Dag för riksdagsval ■■ (Tredje söndagen i september, vart fjärde år)

29 september: den helige Mikael's dag Dagen var tidigare helgdag och då började årets enda lediga vecka, men helgdagen avskaffades 1773. Mickelsmässan var en av det gamla bondeårets märkes-

dagar, som markerade skördetidens avslutning och vinterhalvårets början uppkallad efter ärkeängeln Mikael. Numera firar man Mickelsmäss den söndag som kommer närmast efter den 29 september, om Mikældagen råkar vara på en vardag.

Ålagille Festmåltid med ett antal mer eller mindre traditionella ål-rätter. Ålagillet ägde rum i ålabodar nere vid stranden och enligt traditionen skulle man dricka en liter brännvin och äta ett kilo ål. Sedan ålen började exporteras efter andra världskriget och man tjänade pengar på ålfisket kom ålagillen ofta att förläggas till gästgiverier. Samtidigt lanserade de skånska krögarna ålagillet som en särskild höstfest. På 1960-talet utbildades flera "ritualer" för ålagillena, såsom visor och lekar (t.ex. att med enbart händerna fänga levande ål i en tunna fylld med vatten).

Oktober

Mickelsmäss firas den söndag som kommer närmast efter den 29 september, om Mikældagen råkar vara på en vardag. Det är en ur-gammal bondetradition, som är på väg att återupplivas på många håll i södra Sverige. Helgen kallas Mickelsmäss och satte förr punkt för odlingsåret. Skörden skulle vara under tak och djuren stallades in. Sedan blev det stor en stor fest som bara överträffades av julen. Mikaelimarknader, där man handlade med de nyskördade produkterna, var också vanliga. Även dessa är på väg att återinföras igen. De kallas även Mickelmässmarknader.

Tacksägelsedagen : andra söndagen i oktober. Årlig tacksägelse- och böndag som firas i Svenska kyrkan sedan 1983. Ofta inleds gudstjänsten med en procession då man bär fram produkter från årets skörd till altaret.

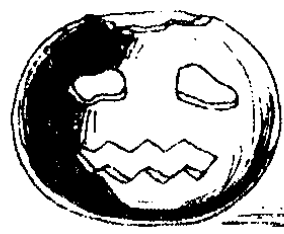
24 oktober: FN-dagen ■■ Firas varje år sedan 1948 till minne av att FN-stadgan trädde i kraft den dagen 1945. Dagen uppmärksammas traditionsenligt över hela världen med möten, diskussioner och utställningar om FN:s arbete och mål.

November

1 november: Allhelgonadagen

Helgonens och martyrernas dag, en dag som finns kvar sedan Sveriges katolska tid.

Alla helgons dag ingår i kyrkoåret. Dagen firas sedan 800-talet i västerlandet till minne av kyrkans

helgon. Dess ursprungliga plats var 1 november. År 1953 flyttades dagen i den svenska almanackan till lördagen mellan 31 oktober och 6 november.

Alla helgons dag har hos oss blivit en dag då vi smyckar våra gravar och tänker på våra döda. Namnet allhelgonadagen har bibehållits för den 1 november.

Alla själars dag: söndagen efter Alla helgons dag. Firandet av de avlidnas minne. Under 1900-talet har det blivit sed i Sverige att tända ljus på gravarna under veckohelgen. Romersk-katolska kyrkan firar alla helgons och martyrs dag 1 november och alla själarnas dag den 2 november.

Halloween (All Hallows Even — Alla helgons afton)

Namnet på allhelgonafton i anglosaxiska länder. Det är spökenas stora kväll. Under senare delen av 1990-talet har intresset för Halloween spridits snabbt också i Sverige. I denna nyare form utmärks Halloween av ett lekfullt skräcktema med utklädsel, vilket också lockar vuxna. Halloween har en utpräglad färg- och formsymbolik där svart och orange, pumpor och skelett dominerar.

6 november: Gustav Adolfsdagen ■■ Sedan början på 1800-talet har denna dag firats till minne av kung Gustav II Adolfs död i slaget vid Lützen 1632. Det är särskilt i det av honom grundade Göteborg som dagen högtidlighålls, men också i andra städer med gymnasieskolor och/eller regementen. Från 1890-talet började man äta en alldeles speciell bakelse dekorerad med en bild av kungen i choklad eller marsipan, så kallade Gustav Adolfsbakelser.

Fars dag: andra söndagen i november infördes efter amerikansk förebild i Sverige 1931. En nordisk kommitté av köpmän bildades 1949 för att verka för sedens spridning, varför dagen firas samtidigt i Skandinavien, andra söndagen i november, utom i Danmark, där dagen infördes 1935 och endast 1947–56 firades i november, annars 5 juni (Danmarks nationaldag).

10 november: Mårten Gås firas på Mårtensafton den 10 november, men Mårten har namnsdag den 11 november. Namnsdagen är till minne av den helige Martin av Tours. Martin var en from ungrare, som på 300-talet grundade många kloster och missionerade bland de kristna. När fransmännen ville göra den försynte till biskop gömde han sig i en gässtia. Gässen började kackla och förrådde därmed hans gömställe. Att äta gås till minne av Martin är en sed som funnits i hela Europa och hela Sverige, men idag är det främst i Skåne som traditionen lever kvar.

December

Advent

10 december: Nobeldagen ■■ Allmän flaggdag. Denna dag, som är Alfred Nobels dödsdag, delas årets Nobelpriser i ekonomi, fysik, kemi, litteratur och medicin ut i Konserthuset i Stockholm i närvaro av kungafamiljen och med sedvanlig pompa och ståt. På kvällen äger Nobelfesten rum i Blå hallen, som är den största festsalen i Stockholms stadshus.

13 december: Lucia Lucia har namnsdag och över hela Sverige ordnas luciatåg med Lucia, tärnor och stjärngossar. Lucia var ett katolskt helgon. Hon bodde i staden Syrakusa på Sicilien. Romarna var inte kristna vid den här tiden men Sankta Lucia var en ung kristen flicka och dömdes till döden, 13 december år 304 efter Kristus.

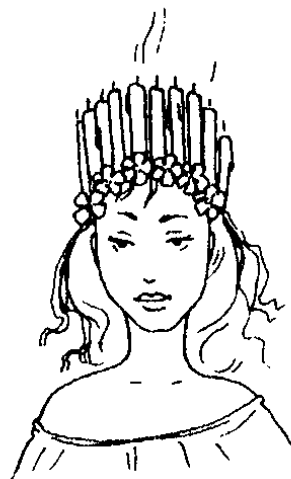
Lucia och hennes följe kommer oftast tidigt på morgonen när det fortfarande är mörkt ute. Lucia ska ge ljus i mörkret. Klädd i en lång vit särk, med rött sidenband runt midjan och med ljuskrona på huvudet skrider hon in i de mörka rummen följd av sina vitklädda tärnor och stjärngossar. Sist i tåget går pepparkaksgubbar och tomtar med lyktor. Tillsammans bildar tåget en kör som sjunger speciella luciasånger.

Efter sångerna bjuder Lucia enligt traditionen på kaffe och lussekatter" (vetebullar kryddade med saffran) och pepparkakor Luciafirandet har under de senaste 50 åren blivit en stark svensk tradition och en del av det kommande julfirandet. Sveriges officiella Lucia väljs ut genom en skönhetsstävling där ett antal flickor deltar. Vinnaren kröns på Stockholms friluftsmuseum Skansen.

23 december: Drottningens födelsedag ■■ I Skåne kallad lillejulafton. Det är en kväll för julförberedelser: julsinkan kokas, julklapparna slås in och julklappsrimmen kommer till.

24 december: Julafton ■■ Den viktigaste dagen under julhelgen. Då samlas släkten till julmåltid och julklapparna delas ut. Julbön äger rum i kyrkorna på eftermiddagen och midnattsmässa firas i många kyrkor.

25 december: Juldagen ■■ firas till minne av Jesu födelse. I kyrkorna är julottan ofta dagens huvudgudstjänst. De flesta firar dagen inom familjen.

31 december: Nyårsafton Medan julen är en fest för familj och släkt, sker nyårsfirandet i goda vänners lag. Tolvslaget firas med mousse- rande vin eller champagne och fyrverkerier. Till radions nyårsfirande hör att alla domkyrkoklockorna i landet ringer in det nya året. TV hälsar det nya året från Skansen i Stockholm.

Rörliga helgdagar:

Fastlag

kallas tiden före fastan. Den omfattar de tre dagarna närmast före fastan: Fastlagssöndagen, Fastlagsmåndag och Fettisdag. Den är sedan medeltiden en tid för fest, upptåg och frosseri. Innan man måste avstå från köttet tog man farväl av det genom att frossa i fett och att klä ut sig. Ordet karneval betyder ju farväl till köttet. Idag har vi endast kvar seden att äta kaloririka fastlagsbullar, som också kallas fettisdagsbullar eller semlor. Från början åt man dem endast under Fettisdagen och senare på tisdagar under fastan på djup tallrik med mjölk och kanel, men idag äter man fastlagsbullar, när de bjuds och oftast utan mjölk.

Fastan

Fastetiden i den kristna världen börjar på askonsdagen och varar i 40 dagar fram till påskafton. (Söndagar är inte fastedagar.) Under fastan gäller bot och bättring: Att pröva sitt kristna liv, att försaka av sitt eget till förmån för dem som lider nöd. I praktiken innebar fastan att man avstod från att äta kött. Idag står fastan kvar i almanackan, men få personer ändrar sina matvanor.

Påsk

Stilla veckan börjar på Palmsöndagen och slutar på Påskafton. Förr var detta en mycket tyst och stilla tid i vårt land. Fr o m onsdagen, dymmelonsdag, fick inte ens kyrkklockorna ljuda med sin vanliga klang, man ersatte klockringningen med dova slag av en dymmel (träkläpp). Klockringningen infördes igen efter Reformationen. De olika dagarna firas till minne av:

1. Palmsöndagen (Jesu intåg i Jerusalem)
2. Skärtorsdag (nattvardens instiftelse)
3. Långfredag (Jesu lidande och död)

Påskveckan

börjar med Påskdagen och teman för de olika dagarna är följande:

1. Påskdagen — Jesus Kristus den uppståndne ■■
2. Annandag påsk — Mötet på vägen till Emmaus
3. Tisdag i påskveckan — De uppfyllda profetior

4. Onsdag i påskveckan — Mötet vid Tiberiassjön
5. Torsdag i påskveckan — Marias möte med den Uppståndne
6. Fredag i påskveckan — Missionsbefallningen
7. Lördag i påskveckan — Maria och apostlarna vid graven

Kristi Himmelsfärd

Kristi Himmelsfärdsdag infaller fyrtio dagar efter påsk. Det var då Jesus i lärjungarnas åsyn steg upp till himlen, beskrivet i Bibelns Apostlagärningar. I våra dagar är Kristi Himmelsfärdsdagen ingen särskilt kyrklig helg. Eftersom den alltid infaller på en torsdag ger den många möjlighet till lite extra ledighet genom att fredagen kan bli ledig (klämdag). Många organisationer har gjort dagen till "sin" dag, exempel på detta är folknykterhetens dag. Gökottor äger ofta rum denna helg.

Pingst

Pingst är en glad helg och brukar kallas hänryckningens tid.

Pingsten är en rörlig helg som infaller i maj eller juni, 50 dagar efter påsk.

Den kallas ibland för den kristna kyrkans födelsedag. I den kristna världen har pingsten blivit en glädjefest till minnet av den dag då den Helige Ande uppenbarade sig för Jesu lärjungar, sju veckor efter korslästelsen, uppståndelsen och himmelsfärden.

Pingsten är också en stor bröllophelg och en tid för konfirmationer. De tre dagarna kallas:

1. Pingstafton
2. Pingstdagen
3. Annandag pingst

Advent

från latinets 'adventus [Domini]' '[Herrens] ankomst') Advent inleder kyrkoåret och omfattar fyra söndagar fram till och med julafton. Advent firas som en förberedelse till julen sedan slutet av 400-talet.

Julens välbekanta psalmer och sånger fyller varje år våra kyrkor första söndagen i advent. I adventsstakarna tänds det första ljuset av fyra och adventsstjärnorna hängs upp i fönstren. Den mörka årstiden gör att vi gärna plockar fram de allt vanligare elljusstakarna. Adventskalendern med sina tjugofyra luckor har numera ersatts av julkalendern, vilket visar på sedens sekularisering. Advent innebär också starten för den icke religiösa nedräkningen till julafton, med juls skyltning, julbord, klappjakt, glöggbjudningar och andra trevligheter.

SVENSKA KULTURLIVET

KULTURLIVET I FORNTIDEN

Den ökade kontakten med de kulturellt högre stående invånarna i västra Europa och i östra Medelhavsområdet framkallade under vikingatiden liksom under äldre perioder, t. ex. bronsåldern, en snabb utveckling i Norden såväl på den andliga som på den materiella odlingens område. I båda dessa avseenden måste vikingatiden betraktas såsom en storhetstid. Av litteraturen har åtskilligt bevarats på västnordiskt område, framför allt på Island. En stor del av eddadiktningen liksom av skaldediktningen har tillkommit just under vikingatiden. Den nordiska mytologien nådde nu sin högsta utveckling, åtminstone i sin litterära, västnordiska form under starkt inflytande av kristendomen. Denna började nu vinna insteg i Norden, ehuru den hade att övervinna starkt motstånd framför allt i svearnas land, där Gamla Uppsala utgjorde ett livskraftigt centrum för hedendomen. Den förste kristne missionären i Sverige var *Ansgar*. Han verkade under förra hälften av 800-talet först någon tid i Danmark och företog därefter två missionsresor till Sverige, varvid han besökte Birka. Han lyckades dock inte uppnå några bestående resultat. Den levnadsteckning, som hans lärjunge *Rimbert* författade över honom, har emellertid varit av stort värde för den historiska forskningen, ty de skildringar av Sverige, som den innehåller, äro grundade på personliga erfarenheter och iakttagelser.

KULTURLIVET UNDER STORMAKTSTIDEN

KONSTEN

De bildande konsterna utövades mest av till Sverige inflyttade utlänningar, vilka påverkats av renässansens och senare barockens stilideal. Bland arkitekterna märkas fransmannen *Jean de la Vallée*, som bl. a. full-

bordade uppförandet av riddarhuset, samt tysken *Nikodemus Tessin d. ä.*, vars främsta verk är Drottningholms slott, uppfört åt änkedrottning Hedvig Eleonora. Tessins son, *Nikodemus Tessin d. y.*, som utbildades genom långvariga utomlandsresor, blev slottsarkitekt samt slutligen överståthållare och riksråd. I romersk renässansstil uppförde han för egen räkning den byggnad, som nu bebos av Stockholms överståthållare, och påbörjade en ombyggnad av slottet Tre kronor, vilken dock avbröts genom slottsbranden 1697. Han uppgjorde därefter ritningarna till det nya slottet men fick inte uppleva dess färdigbyggande.

Målarna, såväl de utländska som de svenska, inriktade sig i stor utsträckning på att utföra dekorativa målningar i furstarnas och adelsmännens slottsbyggnader. Även för porträttmåleri fanns ett stort intresse, särskilt inom aristokratien. Utmärkta porträtt av Kristina och Karl X Gustav målades av fransmannen *Sébastien Bourdon*. Den karolinska tidens främste målare var den från Tyskland härstammande *David Klöcker*, adlad *Ehren-strahl*, som bl. a. avbildat Karl XI och hans familj samt utfört allegoriska målningar i Riddarhuset. Något yngre var *David von Krafft*, vilken målat flera porträtt av Karl XII.

KULTURLIVET UNDER 1700-TALET

LITTERATUR OCH KONST

Sverige rönt under 1700-talet starkt inflytande av engelsk men framför allt fransk kultur. I synnerhet under århundradets senare hälft kom hela kulturlivet att präglas av den franska smaken och upplysningstidens idéer. Aristokratien var i likhet med hovet helt vunnen för fransk livssyn och livsföring; till den franska kulturens främsta gynnare hörde t. ex. Carl Gustaf Tessin, drottning Lovisa Ulrika samt Gustav III. Intresset för litteratur, konst och konsthantverk spred sig emellertid också till vidare kretsar inom folket, framför allt till det högre borgerskapet, vars utomordentligt betydelsefulla insatser i kulturutvecklingen kunna sägas taga sin början just under 1700-talet.

Det främmande inflytandet satte spår även i språket. Den svenska, som talades och skrevs av de högre samhällsklasserna, var starkt uppblandad med franska uttryck. Personnamnen fingo franska former: Charles, Jean, Frédérique, Louise o. s. v. Detta hindrar dock inte, att man i litteraturen och i kulturlivet över huvud taget finner ett starkt patriotiskt inslag. Ett exempel härpå är Gustav III:s strävan att befordra den

svenska vitterheten genom grundandet av *Svenska akademien*, Operan och Dramatiska teatern.

De bildande konsterna: arkitekturen, skulpturen och måleriet, nådde under 1700-talets senare hälft en nivå, som väl uthärdar en jämförelse med de ledande kulturländernas. Stilutvecklingen var i Sverigesamma som på kontinenten. På 1730- och 40-talen avlöstes barocken av *rokokon*, och denna övergick omkring tiden för Gustav III:s trontillträde i den s. k. *gustavianska stilen*, nära motsvarande vad som i Frankrike kallas Louis XVI. Efter Gustav III:s italienska resa på 1780-talet bröt även i Sverige den *nyantika* riktningen igenom.

Mot 1700-talets slut verkade flera arkitekter, som representerade den nyantika stilen. Denna infördes till Sverige av den franske arkitekten *Desprez*, som bl. a. ritade Gustav III:s planerade slott i Haga.

Skulpturens främste representant i 1700-talets Sverige, *Johan Tobias Sergel*, hörde till dem som fått sin grundläggande utbildning på konstakademien, där L'Archevêque hade varit hans lärare. I nära ett årtionde vistades han sedan i Italien. Där tog han starka intryck av nyklassicismens och framför allt antikens konst; han behandlade med förkärlek ämnen ur den antika mytologien, och hans formgivning påverkades starkt av antikens skulpturverk. Men han hemföll aldrig som så många av sina samtida till en osjälvständig efterbildning av de antika mönstren. Sergels verk äro i stället i sällsynt hög grad präglade av konstnärens egen personlighet. Hans mest kända arbete är Gustav III:s staty på Skeppsbron i Stockholm, men i Nationalmuseum finnas andra verk av hans hand, vilka som konstverk stå ännu högre.

Den konstart, som hade de flesta utövarna i Sverige, var emellertid måleriet. Flera av de svenska målarna verkade en längre eller kortare tid i Paris och nådde där världsrykte. Detta var bl. a. fallet med *Gustaf Lundberg*, känd som vår främste pastellmålare, men framför allt med *Alexander Roslin*, som under en nära fyrtioårig verksamhet i den franska huvudstaden blev en av sin tids mest uppskattade porträttmålare. *Ulrich Wertmüller* målade bl. a. ett berömt porträtt av Marie Antoinette och hennes barn i parken i Versailles. Efter den franska revolutionens utbrott begav han sig till Förenta staterna, där han bl. a. målade ett porträtt av George Washington. Miniatyrmålaren *Peter Adolf Hall*, likaledes verksam i Paris under senare hälften av 1700-talet, ansågs av sin samtid som en av världens främsta inom sitt område.

En av den svenska konstens främsta koloristiska begåvningar var porträttmålaren *Carl Gustaf Pilo*. Sina mest produktiva år tillbragte han

som hovmålare i Köpenhamn. Under senare delen av sitt liv verkade han emellertid som lärare vid konstakademien i Stockholm. I många år arbetade han därjämte på en väldig tavla över Gustav III:s kröning. Ehuru den aldrig fullbordades, är/den otvivelaktigt det svenska måleriets främsta mästerverk från gångna tider.

Mindre betydande som konstnär men av intresse genom sitt motiv var *Per Hilleström*, som i en mängd målningar har skildrat särskilt borgarklassens dagliga liv.

Mot slutet av 1700-talet efterträddes det tidigare starkt dominerande franska inflytandet inom måleriet av nya impulser, framför allt från den samtida engelska konsten. En av, de främsta representanterna för detta måleri var *Carl Fredrik von Breda*, vars porträtt äro fyllda av den romantiska stämning, som ungefär vid denna tid började göra sig gällande även i litteraturen. Också *Elias Martin*, Sveriges förste store landskapsmålare, hade tagit starka intryck av engelsk konst.

KULTURLIVET I SVERIGE UNDER 1800- OCH 1900-TALEN

KONSTEN

Under Karl XIV Johans tid dominerade den nyklassiska riktningen inom målarkonsten. Vid mitten av 1800-talet efterträddes den av den s. k. diüsseldorfskolan, som utgick från den tyska staden Dusseldorf. Måleriet fick en starkt folklig prägel. Konstnärerna valde gärna motiv ur allmogebefolkningens liv men sökte främst det idylliska, inte det realistiska. Samtidigt idkades ett romantiskt landskapsmåleri, vars främste representant var *Marcus Larsson*.

Från och med 1870-talet började det svenska måleriet på nytt hämta sina viktigaste impulser från Frankrike. Till en början valde konstnärerna gärna historiska ämnen, t. ex. *J. E. Höckerts* "Slottsbranden". Besläktat med detta måleri var också *Gustaf Cederströms* historiemålningar. Högst nådde dock 1870-talets svenska konst i landskapsmåleriet, vars främste representant var *C. E. Hill*.

Den följande konstnärsgenerationen, till vilken bl. a. *Ernst Josephson*, *Anders Zorn*, *Bruno Liljefors* och *Carl Larsson* hörde, hade mottagit starka intryck av de franska impressionisterna. I viss mån som en reaktion mot denna konstriktning fick måleriet mot slutet av 1800-talet en mer nationell prägel, och det svenska landskapet fick en rad

hängivna skildrare: utom Liljefors och Carl Larsson bl. a. *prins Eugen* (f 1947) och *Carl Wilhelmson* (f 1928).

Utvecklingen under 1900-talet har varit ganska oenhetlig, och olika konstuppfattningar ha snabbt avlöst varandra. Som en av de främsta målarna betraktas *Isaac Grunewald* (f 1946), vilken även spelade en ledande roll vid det svenska måleriets frigörelse från äldre konstuppfattning.

Inom bildhuggarkonsten gjorde sig i början av 1800-talet samma nordiska riktning gällande, som inom litteraturen representerades av Götiska förbundet. Goda exempel på denna »götiska» konst äro *Bengt Fogelbergs* statyer av Oden, Tor och Balder i Nationalmuseet. *I. P. Molin* gav senare en likaså av götisk anda präglad bild av Karl XII i dennes staty i Stockholm, avtäckt på 150-årsdagen av konungens död 1868. Andra framstående skulptörer voro *Per Hasselberg* (f 1894), *John Börjeson*, (f 1910) och *Christian Eriksson* (f 1935). Berömd även utom Sverige är *Carl Milles* (f 1955).

I början av 1800-talet härskade inom arkitekturen en enkel, något tung stil, som motsvarade empiren i Västeuropa, hos oss kallad Karl Johansstilen. Därefter följde en period, då man visade starkt intresse för äldre byggnadsstilar och sökte omforma dem efter tidens smak. Omkring sekelskiftet 1900 infördes den s. k. jugendstilen, för vilken Dramatiska teatern i Stockholm äi en representant. En nationell svensk byggnadsstil arbetade sig fram i början av 1900-talet, men parallellt med den gjorde sig också intryck utifrån gällande, t. ex. i det av *Ragnar Östberg* (f 1945) ritade stadshuset i Stockholm. Från början av 1930-talet voro inflytandena från modern europeisk arkitektur, funktionalismen, ytterst starka.

KUNGLIGA BALETTEN

Kungliga Balettens historia sträcker sig från 1773, då Kung Gustav III grundade den svenska Operan. Baletten blev redan från början en viktig del av verksamheten, först medverkade den i balettinslag i operor, men fick snart sin egen balettrepertoar. Redan 1790 räknade kompaniet i Stockholm 65 medlemmar. Kungen själv och hans franske balettmästare Louis Gallodier hade ambitionen att skapa en svensk motsvarighet till Ludvig XIV:s hovbalett i Frankrike. Idag är Kungliga Baletten Sveriges största balettkompani bestående av 73 heltidsanställ-

da dansare, fördelade på premiärdansare (varav några av Konungen har hedrats med den förnämliga titeln hovdansare), solister och kårdansare. Varje spelår medverkar dansarna i över 100 föreställningar varav de flesta äger rum på Operans stora scen.

Många av vår tids ledande korografer har arbetat med Kungliga Baletten, i åtskilliga fall med koreografi skapad direkt för ensemblen. Alvin Ailey, Sir Frederick Ashton, George Balanchine, Maurice Béjart, John Cranko, Sir Kenneth MacMillan, Nils Christie, Jiri Kylian, Choo-San Goh, Ulysses Dove, Natalia Makarova, John Neumeier, Glen Tetley och Mathilde Monnier hör till de mest kända namnen. Bland svenska koreografer kan nämnas Ivo Cramér, Birgit Cullberg, Birgit Åkesson, Mats Ek, Regina Beck-Friis, Ulf Gadd, Per Jonsson, Pär Isberg och Birgitta Egerbladh.

På senare år har Kungliga Baletten inbjudits till festivaler och teatrar runt om i världen. Sedan 1990 har den gästspelat i Italien, Spanien, Norge, Finland, Tjeckoslovakien, Irland, Estland, Japan, England, Brasilien USA, Danmark, Frankrike och Tyskland. Baletten har också gjort en rad turnéer i Sverige. Deras gästspel har alltid varit stora publiksuccéer och fått lysande recensioner.

Kungliga Baletten leds idag av den välkända ballerinan och hovdansaren Madeleine Onne.

DANSMUSEET

Dansmuseet i Stockholm är ett museum som rymmer så mycket mer än namnet säger. Det är ett museum för dans, teater och bildkonst, ett mångkulturellt museum med rika samlingar från Asien och Afrika och det är en kulturell mötesplats mitt i hjärtat av Stockholm som bjuder på en rik programverksamhet med lunchdans, konserter, kroki med modell i rörelse, videodans nonstop och som vissa lördagar varje vår och höst inbjuder Dig till att komma och ta Ditt första danssteg, det kan vara tango eller salsa eller andra populära danser. Detta och mycket mer — som ett populärt café — ryms inom de vackra lokalerna vid Gustav Adolfs torg.

Rolf de Maré (1888-1964), den svenske aristokraten, konstsamlaren och ledaren för den Svenska Baletten i Paris 1920-25, öppnade världens första museum och forskningsinstitut för dans i Paris 1933.

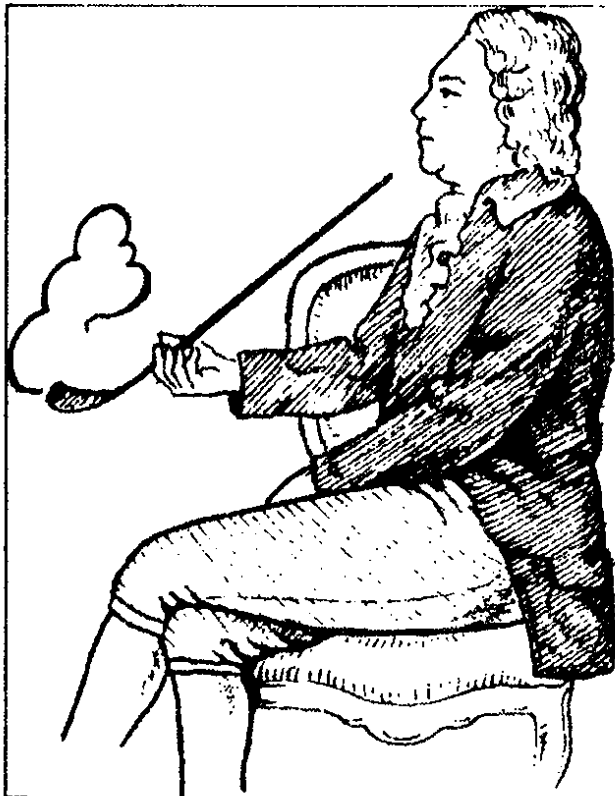
Les Archives internationales de la Danse (Internationella dansarkivet) blev snabbt ett berömt centrum för studier av dans och besökare kom från när och fjärran för att se utställningar eller studera i det omfattande

biblioteket. Dansarkivet gav också ut en tidskrift och olika publikationer, arrangerade demonstrationer, föredrag etc i det vackra hus i Passy-kvarteren i Paris som Rolf de Maré särskilt iordningsställt för sitt danscentrum. I slutet av 1940-talet avslutade de Maré verksamheten i Paris och delar av samlingarna donerades till franska staten och Bibliothèque nationale som placerade dem på Parisoperans museum och bibliotek.

Den omfattande kvarlåtenskapen från Svenska Baletten i Paris och den stora utomeuropeiska samlingen, kunde Rolf de Maré ta med sig till Sverige där de bildade stommen till **Dansmuseet** som öppnade den 3 juni 1953 i lokaler i källarvåningen på Kungliga Operan där det i dag är café. Efter en odysse runt om i Stockholm, är museet sedan maj 1999 tillbaka där det hela en gång började, nämligen vid Gustav Adolfs torg, mellan Operan och Utrikesdepartementet och mitt emot Kungliga Slottet, i ett gammalt bankpalats.

FÖRTFATTAREN

BELLMAN Carl Michael (1740–1795), född 4 februari 1740, död 11 februari 1795, svensk skald. Brukar betraktas som en av Sveriges nationalskalder och har kallats "Nordens Anakreon". Bland figurerna i hans sånger märks urmakaren *Fredman*, suputen *Mowitz* och den prostituerade *Ulla Winblad*, men även

gestalter hämtade från den grekisk-romerska gudavärlden; exempelvis vinguden *Bacchus* och färjkarlen *Charon*. Melodierna i hans sånger var ofta lånade från samtida musikstycken.

Carl Michael Bellman föddes 1740, som sonson till latinprofessorn Johan Arendt Bellman (1664–1709), och son till lagmannen, sekreteraren i slottskansliet Johan Arendt Bellman (1707–1765) och Catharina Hermonia, dotter till kyrkoherden Michael

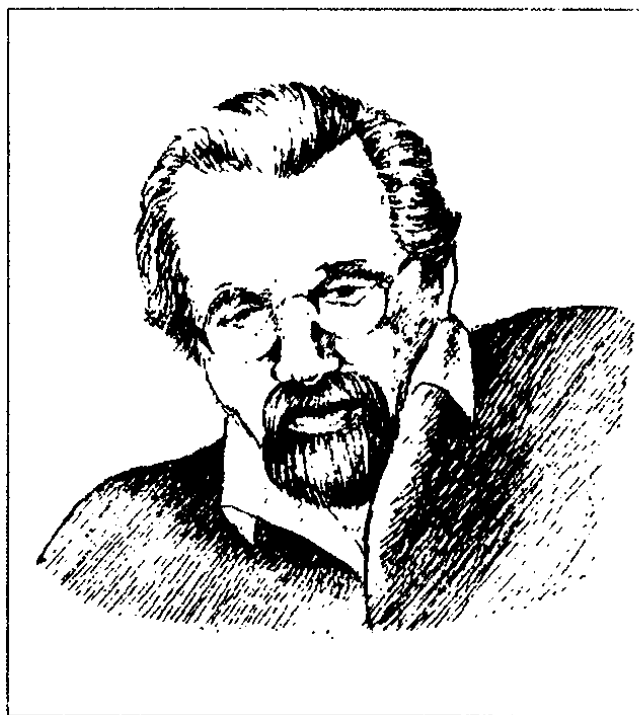
Hermonius. Han föddes i farmoderns hus, *Stora Daurerska huset* på Hornsgatan 29 A, Stockholm, men flyttade 1744 till det närbelägna *Lilla Daurerska huset* på Bellmansgatan 40 (dåvarande Björngårdsbrunnsgård), och Christoffer Polhem flyttade till det förra hemmet.

Sin utbildning fick han i hemmet av privatlärare. 1757 debuterade han som religiös diktare, ett diktande som senare kom att övergå i parodins form, i stil med Olof von Dalins. Under 1760- och 70-talen skrev han de flesta av Fredmans epistlar, en sångsvit som utkom först 1790, med förord av Johan Henric Kellgren.

Bellman förföljdes hela sitt liv av ekonomiska problem. Under en period sökte han sig t.o.m. till Norge för att undslippa sina fordringsägare. 1776 fick han emellertid en sinekur av sin beskyddare Gustaf III som sekreterare i Nummerlotteriet. Efter kungens död 1792 hamnade han dock åter på obestånd, och 1794 insattes han på gäldstuga, något som drastiskt försämrade hans hälsotillstånd och som i förlängningen ledde fram till hans död i februari 1795.

På grund av sina ekonomiska bekymmer tvingades Bellman och hans familj ofta att flytta, och då hela tiden till sämre bostäder. Sin sista adress hade han på Kungsholmsbrogatan, där hans närmsta granne var den f.d. kaptenen Jacob Johan Anckarström.

VREESWIJK Cornelis/Cees — trubadur och visförfattare — föddes den 8 augusti 1937 i Ijmuiden, Holland. Hans far var åkare. Cornelis och fadern kom till Sverige den 6 november 1949. Realexamen 1955. Var till sjöss en tid. Arbetat som vårdare på Beckomberga i Stockholm. Via bl.a. flitig läsning blev Vreeswijk en mästare i en typiskt svensk konstart: visan. Han slog igenom med en skiva 1964 och blev mycket snabbt oerhört populär. 1965 turnerade

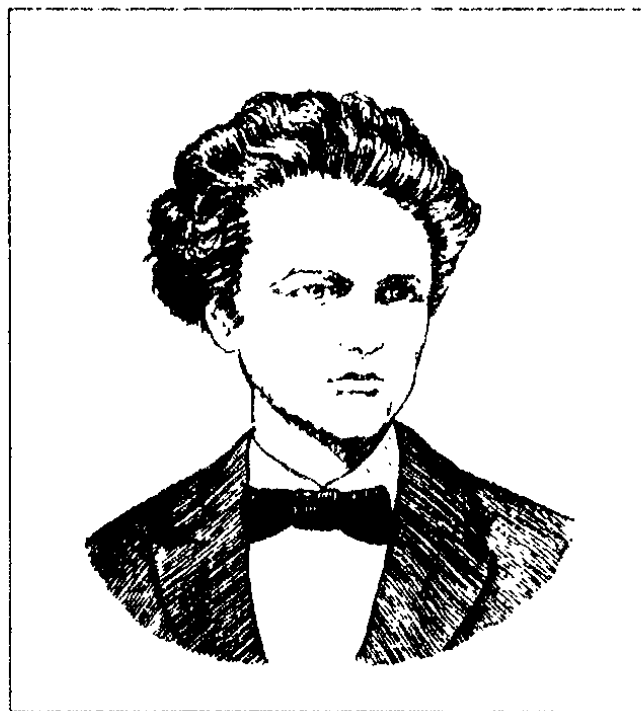
Turistens klagan

*Det sjunger några ungar på Karl Johan.
Dom låter starka och fina som bara ungar kan.
Själv är jag bakom lås och bom på mitt hotell,
en kväll bakom barrikaden. En vanlig kväll.
Över mitt huvud svävar en kolsvart gam,
i rummet bredvid mitt sjunger en tokig dam.
Och jag är trött och tveksam men deras sång är glå!
- Om inga ungar finnes så sluta já!
Min dam, att språket slinter i vissa fall...
...på grund av snö som blöter...fast den är kall...
Stor sak däri. Skidåkning har också charm!
Gnid in Ditt skinn med nässlor, så Du blir varm...
Men det ska vara nässlor från Vikens kant
och inga sneda nässlor från ruinens brant!
Bevara oss från dem som dessa saluför.
Oss. Och de glada barnen här utanför.
När inga ungar längre finns är allting slut.
Vad är det då för mening om man står ut?
Visst har det blivit kaos i tidens lopp,
men så länge det finns ungar så finns det hopp!*

han i Folkparkerna. Var en tid programvärd i radio. 1969 fick han två av sammanlagt sex Grammis; samma år blev han Årets vissångare och Årets kompositör. Bl.a. medverkade också Vreeswijk i filmen Rännsungar av Torgny Anderberg. Vreeswijk förnyade den svenska visan. Hans språk var modernt, men samtidigt en bro till historien; citat ur Bibeln, från ordspråk och folkvisor, från poeter som Bellman, Villon och Ferlin. Hans melodier kom från nordisk folkmusik, från amerikansk blues, franska visor eller brasiliansk samba. Vreeswijk spelade — främst gitarr — med Sveriges bästa jazz- och rockmusiker. Hans texter bestod ofta av en slags undersökande journalistik och han tog för det mesta de fattigas och utstöttas parti. Cornelis Vreeswijk

avled på Södersjukhuset i Stockholm den 12 november 1987, 50 år gammal, efter en längre tids diabetes och levercancer. Tio år efter sin död hyllas han med minneskonserter av etablissemanget och räknas till våra stora, tillsammans med namn som Bellman och Taube.

STRINDBERG August föddes i Stockholm 1849. Innan han ägnade sig åt författarskap på heltid, studerade Strindberg vid Uppsala Universitet, arbetade som bibliotekarie vid Kungliga biblioteket, där han fick lära sig en ny handstil "bibliotekariestilen" som han sedan behöll. August Strindberg hade en del andra kortjobb också som t.ex. journalist och skådespelare och informator. Strindberg var en mycket produktiv författare.

Han skrev romaner, pjäser, dikter och författade över 7000 brev! Hans samlade verk består av 55 rejäla volymer. August Strindberg kunde måla tavlor också, ja det enda han misslyckades med var nog att göra guld trots idoga ansträngningar. Strindbergs första verk, pjäsen *Mäster Olof*, skrevs 1877 men antogs inte förrän fyra år senare. Strindbergs genombrott som författare kom med romanen *Röda Rummet*. 1886 avslutar Strindberg den självbiografiska romanen *Tjänstekvinnans son*, "denna långa och trista vandring genom minnenas skuggrike" som Strindberg beskrev romanen.

3 äktenskap 1877 gifter sig Strindberg med Siri von Essen. De får tre barn tillsammans, Karin och Greta samt sonen Hans. Efter tolv års äktenskap skiljer de sig och August, trött på Sverige, ger sig ut på äventyr i Centraleuropa. Efter några års artistliv, med vänner som Edvard Munch och Gaughin träffar Strindberg den unga Österrikiskan Frieda Uhl. De ingår äktenskap men efter ett stormigt år fyllt av resor och gräl skiljer de sig.

1895 inleds Infernoperioden. Strindberg börjar intressera sig för al-kemi och ockultism. Han studerar ivrigt den svenske filosofen Swedenborg. Dessa år från 1895 till 1897 är beskrivna eller snarare utgör grunden för romanerna Inferno och Legender. 1897 flyttar Strindberg hem till Sverige. Han återhämtar sig snabbt från infernokrisen. Efter intensivt arbete några dagar våren 1898 avslutar han första delen av pjäsen Till Damaskus. "Föll i gråt flera gånger under dagen, skrev slutet på 3e akten", noterar Strindberg i sin dagbok den tredje maj. Strindberg var nöjd, han kände på sig att ett mästerverk var på G.

I Ockulta Dagboken, som Strindberg förde mellan 1896 och 1908, summerar Strindberg sin relation med skådespelerskan Harriet Bosse. 19 maj, pingstdag 1907

När jag gifte mig med Bosse, blev det strax barn. Men hon avundades mig den stora äran, och på elakhet gick hon bort med det ofödda barnet. Hon förebar att jag övergivit sängkammaren, men saken var den att hon bett mig ändra sovrum, emedan grossesen givit henne motvilja mot min person. Hon kom igen, barnet föddes. Därpå ville hon icke ha flera barn, men dock fortsätta "leva gift". Därav uppstod leda och äckel. Vi separerade först, sedan skildes. Därpå återknöto vi och jag blev älskare, och är det än Då frågas: i vad har jag brustit? jag blev ju upprättad! Men är det icke ändå! ty hennes lögnar äga bestånd! trots alla vederläggningar! Jag dugde icke som man vid 50 år, men som älskare vid 58 dugde jag! Det är sublimt! Sublimt!!!

Slutligen frigjorde Strindberg sig från Harriet Bosse, avslutade den ockulta dagboken och flyttade till en ny våning på Drottninggatan i centrala Stockholm. Strindberg döpte huset till Blå Tornet. I huset bodde också den unga Fanny Falkner som Strindberg inleder en kärleksaffär med. I Blå Tornet ligger nu det trivsamma Strindbergsmuseet. Nu följde några mycket produktiva år med höjdpunkter som pjäserna Påsk och Dödsdansen.

Efter att ha under några år lidit av magcancer avlider August Strindberg i maj 1912. Den enkla graven pryds av ett träkors med inskriptionen: O Crux Ave Spes Unica!

LAGERLÖF Selma (född 1858) förfogar bland alla den senaretidens svenska författare öfver den rikaste inbillningskraften och det originellaste ämnesgreppet. Dessa

egenskaper framträdde i hennes i hög grad uppseendeväckande, snillrika men stil-maniererade förstlingsarbete *Gösta Berlings saga* (1891; prosadikter om äfventyrligt värmländskt herrgårdslif på 1820-talet), där ej sällan den konstnärliga formen sprängdes; emellertid vann detta arbete en oerhörd popularitet både i Sverige och grannländerna och gjorde författarinnan med ett slag ryktbar. Med större

konstnärligt jämnmått tedde sig hennes inbillningskraft och hennes stämningsrika skildringsgåfva i novellsamlingen *Osynliga länkar* (t. ex. *Legenden om fågelboet*, *Dunungen*, *En julgäst*) och i *Antikrists mirakler*, där hennes fantasi lyckligt sammanjutit originellt uppfattade motiv från sicilianska sägner med ämnen ur sicilianskt nutidslif.

Hon har vidare på ett ypperligt sätt återgifvit ett antal sägner och legender i samlingen *Drottningar i Kongahälla* och i *En herrgårdssägen* lämnat en intagande kärlekssaga. Till en popularitet motsvarande om icke öfverträffande hennes förstlingsverks nådde hennes dubbelberättelse *Jerusalem*. Här skildras en bondesläkts öden, förknippade med en andlig väckelse i Dalarne, som utmynnar i en färd till det Heliga landet. Högst står förstadelen *I Dalarne* med dess rika folkpsykologi, storslagna skildring af Ingmarsättens sinnelag, af pilgrimernas afsked från hemmets torfva och andra kapitel, i hvilka hon uppenbarar en verkligt klassisk berättargåfva. I den senare delen är det förnämligast österländska legendmotiv, som hon förträffligt tillgodogjort sig. På ett poetiskt sätt har hon vidare tolkat en följd *Kristuslegender*. Selma Lagerlöf är framför allt *sagoförtäljerska*, och liksom de gamla sagoberättarne älskar hon mest de omedelbara, osammansatta naturerna; hennes berättarkonst bäres af en optimistisk världsåskådning och en kärnfull religiositet. Hon har vunnit en europeisk läsekrets.

TAUBE Evert, kompositör, textförfattare, sångare, trubadur, författare, konstnär (sök Allmusic, Internet Book List, Libris, Adlibris, Bokus, Projekt Runeberg, SLBA)

✧ född 12 mars 1890 i Göteborg, Bohuslän.

✧ död 31 januari 1976 i Stockholm.

Fullständigt namn *Evert Axel Taube*. Son till sjökaptenen och fyrmästaren på Vinga i Göteborg Carl Gunnar Taube och Julia Sofia Jacobsdotter.

Gift med Astri Linnéa Mathilda Bergman 1 januari 1925 (– sin död 31 januari 1976).

Ett återkommande tema i hans diktning var minnen från hans tid till sjöss. Geografiska platser han ofta berörde var Argentina, Pampas, Italien, Frankrike, Bohuslän, Roslagen och Stockholm. Använde sig i sina sånger ofta av återkommande rollfigurer, som Fritiof Andersson, Rönnerdah, m fl.

Evert och Astri Taube vilar på Maria Magdalena kyrkogård, mitt emot Lasse Lucidors grav.

LINDGREN Astrid Anna Emilia (född Ericsson) född 14 november 1907 på Näs gård, Vimmerby, Kalmar län (Småland), död 28 januari 2002 i Stockholm, världsberömd svensk barnboksförfattarinna.

Astrid föddes på gården Näs nära Vimmerby i Småland. Hennes pappa hette Samuel August och hennes mamma Hanna. Hon hade en äldre bror, Gunnar, och två yngre systrar, Stina och Ingegerd. Hon började efter realen arbeta på Vimmerby tidning. Då hon som artonåring blev gravid ville barnets far, tidningens chefredaktör, gifta sig med henne, men hon avstod och födde sonen Lars i Köpenhamn. Han fick bo i fosterfamilj där under de första åren.

1926 flyttade hon till Stockholm och lärde sig maskinskrivning och stenografi. 1931 gifte hon sig med sin chef, Sture Lindgren. Tre år senare föddes Astrids andra barn, Karin. Familjen flyttade 1941 till lägenheten på Dalagatan, med utsikt över Vasaparken där Astrid bodde till sin död.

1944 vann hon andra pris i en flickbokstävling med boken *Britt-Marie lättar sitt hjärta* som förlaget Rabén & Sjögren utlyst och året efter vann hon med barnboken *Pippi Långstrump*.

Pippi Långstrump, Emil i Lönneberga, Madicken, Mio, Kalle Blomqvist, Ronja Rövardotter, Tjorven, Bröderna Lejonhjärta, Karlsson på taket, Lotta på Bråkmakargatan, Rasmus på luffen och barnen i Bullerbyn.

Astrid Lindgrens böcker finns nu översatta till sjuttiosju språk. Pippi Långstrump var den första av Lindgrens böcker som översattes, till tyska. Den hade redan refuserats av fem tyska förlag innan ett nystartat förlag 1949 vågade sig på att ge boken. Lindgren höll sig sedan trogen det förlaget, som bl.a tack vare detta kom att bli ett av Tysklands största bokförlag.

Den franska översättningen som kom 1951 av Pippi var dock strängt censurerad på det som ansågs vara anarkism och provokationer. Den ocensurerade versionen av Pippi Långstrump på franska kom först 1995.

10 mars 1976 publicerades i *Expressen* en saga hon skrivit, *Pomperipossa i Monismanien*, efter att hon upptäckt att hon betalat 102 % i skatt. Finansminister Gunnar Sträng menade hånfullt i riksdagsdebatten att författaren räknat fel, att hon var bra på sagor, men inte kunde räkna, men fick senare erkänna att så inte var fallet. Samma år vid för-

lorade den socialdemokratiska regeringen makten vid riksdagsvalet, för första gången på fyrtiofyra år. Lindgren menade att de kanske skulle byta jobb, då det var Sträng som var bra på sagor, men inte kunde räkna.

Hon tog tydligt ställning mot kärnkraft inför omröstningen 1980, men det som engagerat henne mest är barn- och djurrättsfrågor. Hon skrev boken *Min ko vill ha roligt* tillsammans med veterinären Kristina Forslund och förde en djurrättskampanj i Expressen under tre år.

Statsminister Ingvar Carlsson gav henne på åttioårsdagen en djurrättslag, Lex Lindgren, men Lindgren beskrev den som "fissig", då den inte höll det han utlovat. Engagemanget bidrog dock till att konsumenterna fick upp ögonen för djurrättsfrågor i högre grad.

Då hon 1978 tilldelats Tyska bokhandelns fredspris skrev hon talet *Aldrig våld!*, men efter att ha läst det vill inte arrangörerna att hon skulle hålla det, då hon jämförde våld i hemmen med våld i världen, något som ansågs kunna uppröra den tyska publiken. Lindgren menade att om man gav priset till en barnboksförfattare fick man räkna med att hon skulle utgå från barnkammaren, och om hon inte fick hålla talet skulle hon avstå från att komma. Hon höll talet, det trycktes i stora upplagor och fick genomslagskraft. Året efter fick Sverige en lag mot barnaga.

Priser och utmärkelser

- ☆ 1950 — Nils Holgersson-plaketten
- ☆ 1958 — H C Andersen-medaljen
- ☆ 1963 — Astrid Lindgren blev som första barnboksförfattare invald i Samfundet de Nio
- ☆ 1970 — Expressens barnboksitteraturpris *Heffaklumpen*
- ☆ 1970 — Tyska bokhandelns fredspris
- ☆ 1971 — Svenska Akademiens stora guldmedalj
- ☆ 1975 — Litteris et Artibus

- ☆ 1978 — Illis Quorum 12:e storleken
- ☆ 1987 — Tolstojmedaljen
- ☆ 1994 — Right Livelihood Award för sin kamp både för barns och djurs rättigheter.
- ☆ 1997 — Årets svensk i världen

MÅLARE

PILO Carl Gustaf, konstnär, målare, född 1711 Nyköping, död 1793 Stockholm.

Han studerade vid Konstakademien och för Arenius samt vidare i Tyskland. År 1740 till 1772 bosatt i Danmark, där han utnämndes till hovmålare, professor och direktör för akademien. I Danmark utförde han ett antal porträtt bl.a. av Fredrik V och Juliana Maria samt de kungliga barnen.

Efter Gustav III:s statskupp år 1772 blev man i Danmark avogt inställd mot svenskar och Pilo blev helt enkelt tvungen att fly till Sverige. Han bosatte sig i sin barndomsstad Nyköping. Gustav III sökte upp honom med uppdraget, att måla kungens kröning. Pilo försökte avsäga sig det, för han hade ju faktiskt inte varit med vid kröningen och han hade aldrig tidigare målat en gruppbild. Men kungen var envis och han ville ha en motsvarande målning till Ehrenstrahls på Drottningholm av Karl XI:s kröning och Gustav III ville att Pilo skulle måla den. Pilo antog till slut uppdraget och 1782 till 1793 arbetade han med tavlan, utan att bli helt färdig, vilket man ser om man studerar den noga där man på flera ställen på målningen upptäcker flera dubbla ansikten. Dessutom experimenterade Pilo med asfaltsfärg, vilket gör att tavlan uppvisar många större sprickbildningar.

Tavlan *Gustav III:s kröning* hänger på Nationalmuseum och är Pilos kanske yppersta arbete och en pärla i svensk konst. Kompositionen är väl avvägd, koloriten glänsande harmonisk samt de individuella porträtten är briljant utförda.

Pilo bör räknas till våra främsta målare och var särskilt skicklig som kolorist, där man ser spår och inflytande från den venetianska skolan och från Rembrandt. Många av hans tavlor utstrålar *festivitas* detta gäller framförallt den stora kröningstavlan. Pilos betydelse i svensk konsthistoria kan också utläsas i att Postverket vid tre tillfällen använt

målningar av P. som motiv vid frimärksutgivning. Bl a utgavs till Pilos 250-årsdag en detalj ur kröningstavlan.

ZORN Anders Leonard, svensk konstnär, född 18 februari 1860 i Mora, död 22 augusti 1920 i Mora.

Zorn finns representerad i den svenska frimärksutgivningen såväl som målare som tecknare och etsare. En etsning Självporträtt från 1904 utgavs som frimärke i samband med Z:s 100-årsdag 1960.

- ✧ Målningar av Anders Zorn
- ✧ Midnatt (1891)
- ✧ Max Liebermann (1891)
- ✧ Mora marknad (1892)
- ✧ Kvinna som klär sig (1893)
- ✧ Midsommardans (1897)
- ✧ Oscar II (1898)
- ✧ President Grover Cleveland (1899)
- ✧ Hins Anders (1904)
- ✧ Erik Axel Karlfeldt i Zorngårdens matsal (1906)
- ✧ Drottning Sophia (1909)
- ✧ Självporträtt i rött (1915)

LARSSON Carl, född 28 maj 1853 i Stockholm, död 22 januari 1919 i Falun, svensk konstnär.

Larsson växte upp i ett fattigt hem men när han var 13 år uppmanade hans lärare honom att söka in som elev hos Konstakademien. För att betala detta var han dock tvungen att försörja sig själv, bland annat som retuschör hos en fotograf samtidigt som han studerade.

1876 tilldelades han dock kungliga medaljen för *Sten Sture d.ä. befriar drottning Kristina af Danmark ur Vadstena kloster*. De närmaste åren därefter illustrerade han flera böcker.

1877 hade han sparat tillräckligt med pengar för att bege sig till Paris där han stannade ett år. Hösten 1880 återvände han till Paris utan att nå några särskilda framgångar. Sommaren 1881 besökte han konstnärskolonin Grèz-sur-Loing i närheten av Fontainebleu där han

började göra akvarellmålningar av naturen omkring sig. Larsson började därefter finna motiv i sin omedelbara närhet, som t.ex. hans hustru Karin Larsson-Bergöö och deras nyfödda dotter i *Ateljéidyll*.

1885 — 1888 var han åter i Sverige och målade utomhusmotiv från Stockholm. Han anslöt han sig till *Opponenterna*, som bland annat kritiserade Konstakademien. 1886 blev han föreståndare för Göteborgs musei konstskola, "Välands målarskola". Våren 1888

återvände han till Paris för att måla triptyken *Rokoko-Renässans-Modernism*. Därefter målade han *Svenska kvinnan genom sklerna* i trapphallen i en flickskola i Göteborg.

1883 hade Nationalmuseum bestämt att väggarna skulle målas. Motivval och urval tog flera år. 1891 vann Larsson första pris i tävling där han gjort skisser till alla väggar. 1896 målade han de sex väggarna *al fresco*, bl.a. *Gustaf Wasas intåg i Stockholm Midsommarafton 1523* och *Gustav II Adolf landstiger i Tyskland*.

1888 hade familjen flyttat till Sundborn där hans svärfar gett honom Lilla Hyttnäs där han åter kunde måla akvareller med familjen som motiv. Hustrun Karin och barnen Suzanne, Lisbeth, Kersti och de andra återkommer gång på gång i dessa. Målningarna samlades 1897 i *Ett hem i Dalarne, 20 lavyrer med fyra färger* och utgavs i färgtryck 1899. Målningarna spreds i stora upplagor och fick stor betydelse för inredning och hantverk.

Larsson fick också dekorera det nybyggda Operahuset, Norra latinläroverket, Latinläroverket i Göteborg (*Ute blåser sommarvind*) och Kungliga dramaten (*Dramats födelse*).

1911 skissade han *Midvinterblot* som han ansåg passade i Nationalmuseums sista återstående vägg. Ett strid utbröt då Larsson krävde att målningen skulle placeras på väggen mittemot *Gustav Vasas intåg i Stockholm*. Till slut refuserades målningen 1916 och kom inte upp på sin plats förrän 1992. Refuseringen gjorde Larsson mycket bitter över hur nämnden behandlat honom.

ARKITEKTER

TESSIN Nicodemus d.ä. är skaparen av många av Sveriges slott, palats och kyrkor. Han var av gammal ämbetsfamilj i Stralsund i Pommern. Detta var under Trettioåriga kriget då Stralsund, i förbund med Sverige, var ett värn mot fientliga anfall mot vårt land. Nicodemus som blivit faderslös och måste tjäna sitt bröd anställdes vid 17 år vid befästningsarbeten som leddes av Örn huvud, som när han seglade hem till Sverige, tog med sig ynglingen. Ombord på fartyget fanns också riks-kansler Axel Oxenstierna. Efter några år som medarbetare till Örn huvud vid anläggningar av städer och befästningar i Sverige anställdes han av Oxenstierna som ingenjör vid byggen och fick sin första utbildning i arkitektur av Simon de la Vallée.

Drottning Kristina fick ögonen på Nicodemus och sände honom ut i Europa för arkitekturstudier — *stormakten Sverige* skrek efter ståtliga moderna byggen att stoltsera med inför omvärlden. Nicodemus tog receptivt till sig barockens själ och finesser, mognade och när han kom hem blev han slottsarkitekt. Till hans första uppgifter efter hemkomsten hörde restaureringen av Borgholms slott samt uppförandet av Wrangelska palatset i Stockholm och Skoklosters slott, bägge tillsammans med Jean de la Vallée. Han gjorde förslag till ombyggnad av Stockholms slott, men lönlöst, statskassan sinade och i över tjugo år hände ingenting. För rika änkedrottningen Ulrika Eleonora ritade han Drottningholms slott, nu ett världsarv, samt ett flertal privatpalats. det har sagts om Nicodemus Tessin d.ä. *"Han var inte konstnär, men han blev det"*

Tessin d.ä. avled i samband med byggandet av Drottningholms slott, slottsbygget avslutades av sonen Nicodemus Tessin d.y..

Tessin d.ä. är till utseendet okänd, han tolkades år 1890 av skulptören och bysten finns på Stockholms slott, till minne av att han var slottsarkitekt. Bysten finns också i relik i Järntorget 84, till minne av att han har ritat huset och att han var den förste överintendenten för det ursprungliga fastighetsverket.

Av Nicodemus Tessin d.ä. ritade byggnader:

- ✧ Drottningholms slott
- ✧ Skoklosters slott, Uppland
- ✧ Ekolsund, Uppland
- ✧ Stenbockska palatset, Stockholm
- ✧ Strömsholms slott, Västmanland

- ☆ Näsby slott, Täby
- ☆ Wrangelska palatset, Stockholm
- ☆ Bååtska palatset, Blasieholmen, Stockholm
- ☆ [Kalmar domkyrka]
- ☆ Stockholms stadsmuseum, (då Södra stadshuset)

TESSIN Nicodemus d.y., greve, skulle bli arkitekt likt sin far. Han gick i den utmärkta Tyska skolan mitt emot Tyska kyrkan i Gamla Stan i Stockholm. I Uppsala studerade han flera ämnen bl.a. fina manér och inspirerades av Olof Rudbeck som i arkitekturen framhöll antiken som ideal. Därefter studerade han arkitektur hos sin far och sedan i Rom hos Carlo Fontana år 1673- år 1678.

Skiss till Apollotemplet,
Nicodemus Tessin d.y.

Bygga ett nytt slott i Stockholm, det var Nicodemus dröm, men i det ekonomiska läget sa Karl XI blankt nej. Inte heller enskilda hade råd att låta bygga och på så vis kom han att tillbringa långa perioder av studier i Europa. I Italien tjuvades han i arkitekturen av den nedtonade barocken, i Frankrike av inrednings- och trädgårdskonsten. Hans ritblock fylldes med tusentals teckningar och skisser, även av andra arkitekter. Han hämtade kunskaper hos den romerska antikens mest kände arkitekt, Vitruvius, och den italienske renässansarkitekten Andrea Palladio.

Hemma i Sverige bistod han fadern bl.a. vid bygget av Drottningholms slott. Åt sig själv och maken [Hedvig Stenbock], byggde han Tessinska palatset vid Slottsbacken. År 1692 uppdrog Karl XI åt Tessin att modernisera norra slottslängan. I mars 1697 avled kungen och kort efter ödelad slottsbranden det gamla slottet (Tre kronor) utom den nya längan mot Norrström som står där än.

Ett helt nytt slott måste snabbt byggas för 15-åringen Karl XII som efterträdde fadern som Sveriges enväldshärskare. Tessin lova-

de att det skulle stå färdigt inom sex år, men krig och penningbrist stoppade slottsbygget i tjugo år. Tessin och Karl XII gav inte upp, mellan Stockholm och Bender där kungen satt fången utväxlades planer om storartade slottsomgivningar. Slottsbygget återupptogs år 1727 men först år 1754 kunde det nya Kungliga slottet invigas såsom vi ser det idag. Då var både Karl XII och Nicodemus Tessin d.y. sedan länge döda.

Tessin d.y. skapelser

- ✧ slottet Tre Kronor, ombyggnad
- ✧ Stockholms slott, dör dock innan slottet står klart.
- ✧ Stockholms stadsmuseum, (dåvarande Södra stadshuset)
- ✧ Drottningholms slott, inredningen
- ✧ Steninge slott

SKULPTÖRER

MILLES Carl föddes i Uppland 1875 och hette då Carl Emil Andersson. Efternamnet Milles tog han först senare. Carls mor som dog när han var liten hade franskt påbrå. Gift var Milles med en Österrikiska vid namn Olga Granner. Under åtta år verkade Milles i Paris där han arbetade för skulptören Rodin. Under sin Parisvistelse kallade han sig för Millés. Carl Milles dog 1955 och ligger begravd på Millesgården på Lidingö i Stockholm. Gården skänkte han till svenska folket 1936 och där finns nu många av hans verk.

Fontänskulpturen "Ofreus" gjordes mellan åren 1926 och 1936 och står vid konserthuset på Hötorget i Stockholm. Andra kända monumentalskulpturer av Carl Milles är Folkungabrunnen i Linköping, De Geer-monumentet i Norrköping (1945) samt Europa och tjuren i Halmstad.

Som så ofta är fallet med pionjärer inom konsten har M:s namn haft en förunderlig förmåga att väcka diskussion och ställningstagande för och emot. Man märker detta snart sagt i varje sällskap där hans konst diskuteras. Han har haft hängivna anhängare som beundrat allt som han gjort, lika väl som motsatsen. Vid diskussioner med kännare av hans konst förvånas man ofta av hur olika dessa uppfattar de skilda skulpturverken, och vid genomgången av vad sådana personer skrivit även av hur deras uppfattning skiftat med åren.

VETENSKAPSMÄN

BERZELIUS Jöns Jacob, Jacob Berzelius, född 20 augusti 1779, död 7 augusti 1848, svensk kemist, professor vid (sedermera) Karolinska institutet 1807–32; medlem av Vetenskapsakademien 1808 (dess ständige sekreterare från 1819), medlem av Svenska Akademien 1837. Adlades 1818, blev friherre 1835 och fick 1841 som nationalbelöning en årlig pension.

Berzelius är en av de ryktbaraste svenska forskarna någonsin och hans arbeten blev grundläggande för kemins uppsving under 1800-talet. Hans värdefullaste verk är arbetet över de bestämda kemiska proportionerna, dvs. införandet av atomteorin i kemien.

CELSIUS Anders, född 27 november 1701 på gården Doma i Ovanåker, Hälsingland, död i tuberkulos 25 april 1744 i Uppsala. Svensk astronom. Känd för celsiuskalan, den hundragradiga termometern.

Postverket utgav 1983 i serien Europa-frimärken ett märke med Anders Celsius.

Celsius utnämndes 1730 till astronomie professor. Två år därefter företog han en utländsk resa, som varade i fem år. Huvudändamålet var att grundligt studera mera framstående observatorier i Europa. Utomlands väckte han först uppseende genom sina i Nürnberg (1733) utgivna *CCCXVI observationes de lumine boreali ab 1716 usque ad 1732*

Anders Celsius

in Suecia habitas (iakttagelser över norrsken i Sverige). I Rom, där påven upplät sitt stora galleri på Monte Cavallo åt honom, gjorde han optiska experiment och fann bland annat, att månens sken i nedan är 8 gånger svagare än fullmånens, att solen har ett 320 000 gånger starkare sken än månen och att den på sin middagshöjd skiner med ett 130 gånger starkare ljus än vid synranden.

I Paris deltog han i en tvist, som då livligt sysselsatte de lärde, nämligen angående jordens form. Somliga trodde som Newton, att jorden var platt vid polerna, andra med Cassini tänk-

te sig den som en sfäroid. Enligt Celsius anvisningar gjorde man samtidigt två gradmätningar, en i polartrakterna och en på en sydligare bredd, nämligen i Frankrike, under Picard. Celsius deltog själv i den ena, den lapska, för vilken Maupertuis stod i spetsen. Genom dessa undersökningar utröntes, att Newtons åsikt överensstämde med observationerna, eftersom en breddgrad visade sig längre vid den lapska än vid den franska gradmätningen.

Efter sin återkomst till Uppsala yrkade Celsius på uppbyggandet av ett observatorium där. Medel anslogs, och Uppsala observatorium, det första i Sverige, blev färdigt 1742. Celsius fortsatte nu med iver sina observationer, genom vilka han spridde nytt ljus över läran om planeter-
nas gång, kometerna, stjärnornas aberration, ljusets brytning i atmosfären m. m. Över magnetens missvisning, dennas dagliga förändring och den så kallade inklationen, gjorde han omkring 6 000 iakttagelser, och från 1729 meddelade han en serie meteorologiska observationer. Tyngdkraftens olikhet i Uppsala och i London bestämde han genom ett av Graham i London förfärdigat pendelur. På grund av Celsius framställning var det också som kunglig majestäts skrivelse av 30 januari 1739 angående kalenderns förbättring utkom. Celsius var även bland de första, som fäste uppmärksamheten på den så kallade landhöjningen, som vid denna tid ansågs bero på en vattenminskning. Tillsammans med sin svåger Hjorter upptäckte han norrskenets inverkan på magnetnålen. Genom samtida observationer av Celsius i Uppsala samt Canton och Graham i London konstaterades, att de stora magnetiska störningarna inträffar samtidigt på långt från varandra belägna orter.

Nu är Celsius namn mest förbundet med den av honom föreslagna 100-gradiga termometern, som i våra dagar är den allmänt använda, fast den skilde sig från den nu brukliga genom att graderna räknades nedåt från kokpunkten, vilken Celsius kallade 0°, till vattnets fryspunkt, vilken han benämnde 100°.

De viktigaste av hans många skrifter är *Arithmetica eller räknekonst* (1727), *Nova methodus distantiam solis a terra determinandi* (1730), *Tänkar om kometernes igenkomst* (1735), *Bref om jordens figur* (1736) och *Memorial om calendarii förbättrande hvad påskens rätta firande angår* (1738). Dessutom utgav han almanackor för åren 1728–37, 1740, 1741 och 1743–1745.

VON LINNÉ Carl, före adlandet 1757 Carl Linnæus, Carolus Linnæus, född 23 maj 1707, död 10 januari 1778, naturforskare, läkare, biolog,

botaniker och författare, det största namnet i svenska botanikens historia och kanske den internationellt mest kände svensken någonsin.

✧ Medicinska studier och forskning i Lund och Uppsala

✧ Utformade sexualsystemet, dvs indelning av växter efter deras kön och befruktningsdelar (ståndare och pistiller), ett lätt, men något konstlat sätt att indela växter på.

✧ Han uppfann binärnomenklaturen, dvs att allt liv, (inklusive sjukdomar) har två namn på latin, ett släktnamn och ett artnamn, kallas också taxa.

✧ Carl von Linné gjorde ett antal resor till olika ställen, och några av hans kända dagböcker behandlar resor i Skåne, Öland och Lappland (1732, publicerat i *Flora lapponica*), samt resan till Nederländerna där han stannade tre och ett halvt år.

✧ I Nederländerna publicerade han 1735 *Systema naturae*, vilket ligger till grund för den nutida systematiken för allt liv, ett mer "naturligt" system, efter växternas och djurens inbördes släktskap, naturens tre riken grupperade i klasser, ordningar, familjer, släkten och arter, vilket idag används överallt, i alla länder.

✧ 1739 var Linné en av de fem grundarna av vetenskapsakademien vid dess instiftelse.

✧ 1741 utnämnd till professor i Uppsala, där han undervisade i naturalhistoria, läkemedelslära och hälsolära.

✧ Linnés lärjungar reste världen runt under hans uppsyn, forskade och samlade in material.

✧ Adlad von Linné.

✧ Begravd i Uppsala domkyrka.

Carl von Linné

- ☆ Gift med Sara Elisabeth Moræa från Falun. I Sveden utanför Falun finns Linnés Bröllopsstuga.
- ☆ Linnés egen gård, dit han gärna tog sina studenter för undervisning, finns kvar strax sydost om Uppsala — Linnés Hammarby.
- ☆ I Uppsala finns också Linnéträdgården.

POLHEM Christopher (fram till adlandet 1716 *Polhammar*), trol. född 18 december 1661 i Tingstäde på Gotland, död 30 augusti 1751 i Stockholm, uppfinnare och industrieman, kallad "den svenska mekanikens fader".

Son till Christina Eriksdotter Schening från Vadstena och Wulf Christopher Polhammar, en tysk köpman som invandrat till Visby. Som åttaåring blev han faderlös och flyttade till en farbror i Stockholm. Han arbetade ett tag som dräng på en gård i Uppland. med tiden blev Polhem inspektör på Vansta säteri i Södermanland, där han blev kvar till år 1685.

1687 började han studera fysik, matematik och mekanik vid Uppsala universitet. efter utbildningen reste han runt i Europa för att lära sig tekniska nyheter. Vid hemkomsten startade han 1697 den första skolan för ingenjörer i Sverige *Laboratorium mechanicum*.

1699 grundade han Stjärnsunds bruk i Dalarna. Där tillverkades bl.a. maskiner och pendelur.

Polhem hade i uppdrag att försöka bygga slussar förbi Trollhättefallen i Göta älv. De kom aldrig i drift men det finns några ofullbordade slussar vid fallområdet i Trollhättan. Först år 1800 blev drömmen om en farled mellan Östersjön och Vänern en verklighet och Trollhättekanal kunde invigas.

Han har även "uppfunnit" *Polhemsknuten* (Kardanknuten) som är en korslänks-koppling mellan två axeländar som bildar viss vinkel mot varandra.

Christopher Polhem

ERICSSON John (1803–1889) föds i Värmland. Sverige blir snart för litet för Johns tekniska geni. Medan brodern Nils stannar kvar hemma och bygger järnvägar, så flyttar John till England. Han konstruerar propeller, ånglok och mycket mer. Efter några år räcker inte ens England till för honom. Han flyttar vidare till Amerika. Amerika är den nya världen, de stora möjligheternas land.

Här får John tillfälle att utveckla alla sina stora tekniska idéer. Men ofta måste han kämpa hårt för dem. Han är så långt före sin tid att folk inte tror på honom. Hans idéer är alltför fantastiska. Men John är envis och han lyckas för det mesta. Han blir ett stort namn både i Amerika och Europa. Något han inte lyckas med innan han dör, är att utvinna kraft ur solenergi. Men han är helt övertygad om att det skall gå!

Trots sitt världsrykte lever John Ericsson hela sitt liv under mycket enkla förhållanden. De pengar han får in investerar han genast i nya uppfinningar. Han bor hela tiden i en liten mörk lägenhet i ett av New Yorks ruffiga områden. Familj skaffar han aldrig. Men han har en son i Sverige! Dock skall sonen Hjalmar bli 52 år och John själv 75 innan de någonsin träffas. Det sker då sonen gör en resa till Amerika. Innan John lämnade Sverige hade han en flickvän, Carolina. Hennes föräldrar ansåg emellertid att John var för "dålig" för deras dotter. Alla brev som John och Carolina skickade till varandra beslagtogs av fadern. Båda undrade varför den andra aldrig besvarade breven. John visste inte att Carolina var gravid då han for till England. Hon skickades hemifrån för att föda barnet på annan ort. Barnet lämnades bort direkt. Så smånin-

gom fick Johns mor veta att hon hade en sonson och hon tog då hand om honom. John tog själv aldrig kontakt med sin son, utan det är sonen som i vuxen ålder kontaktar sin far.

John arbetar all sin vakna tid, ända fram till sina sista timmar. Man kan gott säga att han är en arbetsnarkoman. Han deltar inte i umgängeslivet mer än absolut nödvändigt för att marknadsföra sina uppfinningar eller tigga pengar till nya projekt. Inte heller besöker han någonsin Sverige. Men han håller brevkontakt med släkt och några vänner i sitt hemland.

Hemma i Sverige betraktas John Ericsson alltid som svensk. Man betonar hans patriotism och hans arbete för fosterlandet. Det har John även själv sagt. Amerika är bara hans arbetsplats. Hans hjärta är och förblir i Sverige. Det är för Sveriges skull han arbetar. Och det är i Sverige han vill bli begravd.

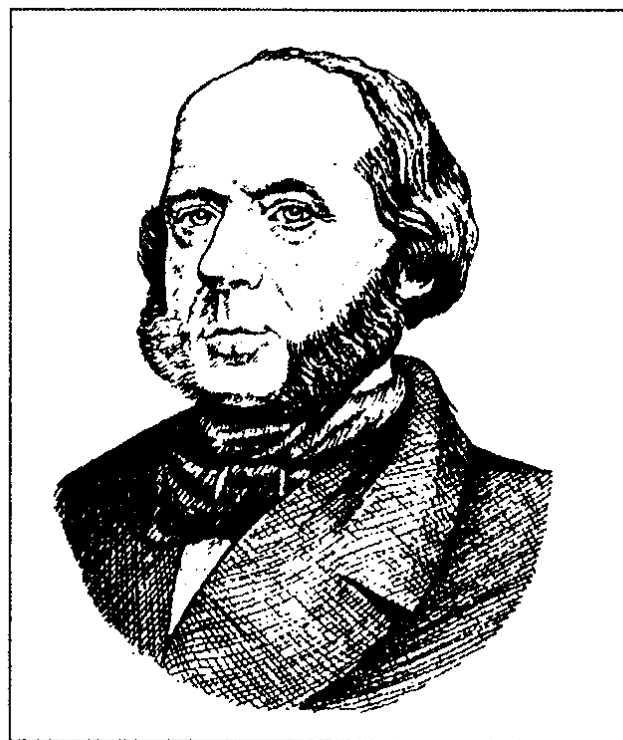
I Sverige nämner man alltid John Ericssons namn med stolthet. Se här vilket snille Sverige förmått föda! Hela världen känner till John Ericsson och hela världen vet att han är svensk!

En av Johns stora bedrifter är hans minikrigsfartyg — Monitorn. Under amerikanska inbördeskriget 1861–1865 besegrade de små monitorerna Sydstaternas stora pansarskepp Merrimac. Sverige får sedan ett antal monitorer till sitt sjöförsvär.

Efter John Ericssons död förs hans kropp under stora hedersbetygelser med ett amerikanskt militärfartyg över till Stockholm. Därifrån förs hans kista på järnväg upp till Värmland. Överallt utefter järnvägen står människor för att hedra hans minne. Man skriver hyllningsdikter. Sveriges son har återvänt till fosterjorden.

Hans grav, ett mausoleum, finns i Filipstad.

ERICSON Nils (1802–1870) föds i Värmland. Ett år senare föds hans bror John. Familjen flyttar till efter några år till Västergötland. Här kommer bröderna Nils och John så småningom i lära hos Baltzar von Platen (han som ansvarade för Göta kanal), som snabbt upptäcker deras

Nils Ericson

tekniska begåvningar. Nils hjälper till med byggandet av Göta kanal och han konstruerar slussar och akvedukter. Den under 1800-talet berömda akvedukten i Håverud är Nils Ericsons verk. Medan brodern John försvinner utomlands och blir världsberömd, stannar Nils kvar i Sverige. Hans vän Adolf Eugène von Rosen talar varmt om järnvägar, men Nils anser att kanaler är vad Sverige behöver. Till slut låter han sig dock övertygas och han börjar bygga järnvägar och konstruera järnvägsbroar.

För sina stora insatser för fosterlandet adlas Nils och han tar då bort ett "s" ur sitt efternamn. Brodern John borta i Amerika kan aldrig förlåta Nils detta "svek".

Den som besöker Stockholm kan se en staty av Nils Ericson framför centralstationen.

SVENSK FILMHISTORIA I MANISKOR

BERGQVIST John, handlande och biografägare, Enskede. Född den 10 okt. 1874 i Ludgo, Södermanland. Genomgick Tekniska skolan i Stockholm och utbildade sig till dekorationsmålare. Övergick därefter till fotografisk verksamhet, praktiserade bl. a. hos Dahllöf, Stockholm. Startade 1896 egen fotografiateljé i Filipstad, flyttade 1901 till Linköping, där han bedrev fotografiaffär till 1915. Började med biograf i Linköping den 19 dec. 1905. Inrättade filmlaboratorium 1907 och upptog huvudsakligast natur- och industribilder. Av större arbeten kan nämnas: Mälaren runt (2 serier), Dalarna, dess natur och folk, En bilfärd kring Vättern, En resa på Göta kanal Stockholm-Göteborg m. fl. Biografägare i Enskede (Enskedebiografen) samt tekn. ledare och chef för Baltic Film Companys laboratorium. Resor till Tyskland och England. Gift den 9 mars med Frida Katarina Berg.

FILMSKAPARE

MOODYSSON Karl Frederik Lukas, filmregissör, författare, född 17 januari 1969 i Malmö, Skåne län.

Lukas Moodysson anses av vissa vara Sveriges under 1990- och 2000-talets främsta filmregissör.

Tillsammans med Peter Birro har han även skrivit manus till Geir Hansteen Jorgensens film *Det nya landet* från 2000.

Filmografi

- ✧ *Ett hål i mitt hjärta*, 2004
- ✧ *Terrorister*, 2003
- ✧ *Lilja 4 ever*, 2002
- ✧ *Tillsammans*, 2000
- ✧ *Fucking Åmål*, 1998
- ✧ *Bara prata lite*, 1997
- ✧ *Uppgörelse i den undre världen*, 1996
- ✧ *Det var en mörk och stormig natt*, 1995

Han har också skrivit en del böcker; fick första diktsamlingen publicerad vid 17 års ålder.

BERGMAN Ingmar, född 14 juli 1918 i Uppsala, film- och teaterregissör, författare. Gift 1943–1946 med Else Fisher Bergman, 1947–1952 med Ellen Bergman, 1959–1969 med Käbi Laretei samt 1971–1995 med Ingrid von Rosen.

Hans mor var sjuksköterska (Karin Bergman) medan hans far var präst (Erik Bergman), och Bergman växte upp i en miljö med religiösa bilder och tankar. Han studerade på Stockholms högskola och intresserade sig för teater, senare i film. Bergmans filmer handlar oftast om existentiella frågor, dödlighet och tro.

Bergman samlade ihop ett eget skådespelarlag som han ofta lät spela i hans filmer. Några av dessa är Max von Sydow, Bibi Andersson, Harriet Andersson, Gunnar Björnstrand, Erland Josephson och Ingrid Thulin. Norskan Liv Ullmann kom med i laget sist av alla, men jobbade sen länge och nära med Bergman. Bergman började 1953 att jobba med kameraproducenten Sven Nykvist. De kom att jobba ihop mycket länge och hade en

Ingmar Bergman

nära relation. Ofta behövde de mycket lite gemensam förberedelse, och klarade att producera filmer i samförstånd.

Bergman föredrar intuitionen över intellektet när han jobbar som regissör, och är aldrig aggressiv i sitt hanterande av skådespelare. Han ska ha sagt att han tar ett stort ansvar, som man måste ta som regissör, och att han måste stötta sina skådespelare. Ingmar Bergman behåller en distans och kritik till sitt arbete under processen, och säger att man måste hålla sig okänslig och professionell när man bedömer en dags filmande. Bergman har aldrig haft problem med finansieringen av sina filmer; han har sagt att han varken bryr sig om biotoppen, eller jättebudgetar för filmer. Hans filmer är ofta lågbudget i jämförelse med de accelererande budgetar som förekommer på biotoppen.

Bergman har skrivit huvuddelen av sina manus själv; ofta tar det månader eller år från idé till att han ens börjar skriva. Några av hans tidigare filmer baserades på teaterstycken eller andra texter, för att det var enklast. Under sin karriär lät han manus vara friare och friare; från att till en början varit konstruerat ner till minsta detalj, lät Bergman ofta skådespelarna improvisera dialogen i sina senare filmer.

Persona är en av Bergmans mest kända filmer, och är utmärkande för att den är både existensiell och avantgarde. Den och *Viskningar och rop* håller Bergman som sina bästa filmer, då de lyckades tänja filmens gränser.

Sedan början av sextiotalet (med avbrott för den nedan nämnda Tysklandsparentesen) är Bergman bosatt på Fårö, där han också spelat in några av sina filmer; bland annat två TV-filmer om öbefolkningens situation. Han har även en lägenhet vid Karlaplan i Stockholm. Bergman flyttade dock till München från Sverige när han anklagats för skatteflykt, och kom inte tillbaks för att göra film i Sverige igen förrän 1982, då han gjorde *Fanny och Alexander*. Han sade då att detta skulle bli hans sista film, och att han skulle regissera teater i framtiden. Sedan dess har han gjort ett antal TV-filmer.

1970 fick Bergman Irving G. Thalbergs minnespris vid Oscarsgalan. Tre av hans filmer har Oscarbelönats, *Jungfrukällan*, *Såsom i en spegel* och *Fanny och Alexander*.

SKADESPELARE

GARBO Greta, *Greta Lovisa Gustafsson*, skådespelerska, född 18 september 1905, Stockholm, död 15 april 1990, New York

Då Greta var fjorton avled hennes far. Som en konsekvens av detta blev hon tvungen att sluta skolan och börja jobba. Hon fick arbete i en frisersalong för att sedan börja arbeta som butiksbiträde på ett varuhus i Stockholm, där hon även arbetade som fotomodell för olika tidningsreklamer. Hennes första filmroll kom då hon spelade in en reklamfilm, även den för varuhuset. Den första rollen i en spelfilm kom då hon hade en liten roll i kortfilmen *Peter The Tramp* 1920.

Mellan 1922 och 1924 studerade hon vid den anrika Dramatens elevskola i Stockholm. Då hon gick där träffade hon filmregissören Mauritz Stiller, som var en av hennes lärare. Han gav henne en roll i sin film *Gösta Berlings saga* (1924), och det var även han som gav henne artistnamnet Greta Garbo. Därefter hade hon huvudrollen i två filmer i Sverige och en i Tyskland.

1925 for Stiller till USA för att arbeta för filmbolaget Metro-Goldwyn-Mayer, och han insisterade på att även Garbo skulle få ett kontrakt med dem. Vartefter Garbos kändisskap växte avtog hennes och Stillers vänskap. Han avskedades av MGM 1928, då han återvände till Sverige, där han avled kort därefter.

Till Garbos viktigaste stumfilmsinsatser hör filmerna *The Torrent* (1926), *Flesh and the Devil* (1927) och *Love* (1927). I de två senare spelade hon mot John Gilbert, med vilken hon inledde en mycket uppmärksamman romans. Det sades att hon sedan lämnade honom vid altaret då hon ändrade sig angående giftermålet med honom.

Då ljudfilmen gjorde sitt intåg var Garbo en av de få skådespelare som lyckades behålla sin stjärnstatus. Första filmen där man kunde höra hennes röst var i *Anna Christine* (1930), vilken markandsfördes med frasen *Garbo talar*. Filmen blev en enorm succé, men Garbo hata- de sin egen insats.

Om någonting gick emot Garbo under en filminspelning kunde hon ibland säga *jag tror jag åker tillbaka till Sverige*, detta skrämde filmpro- ducenterna, och hon fick allt hon önskade sig. Exempelvis hade all- mänheten aldrig tillträde då hon spelade in olika scener, ingen fick se henne i arbete.

1932 hade hon huvudrollen i filmen *Mata Hari*, där hon spelade en mycket förförisk spion under första världskriget. Filmkritikerna klagade på hennes vågade klädsel som visades på filmaffischen. 1932 med- verkade hon även i filmen *Grand Hotel*.

Efter en dispyt med MGM var hon frånvarande från vita duken under nästan två år. Till sist lyckades de komma överrens och ett nytt kont- rakt upprättades, vilket gav henne nästan total kontroll över de filmer hon medverkade i. Bland annat utnyttjade hon sin nyvunna kontroll genom att byta ut sin motspelare i filmen *Queen Christina* (1934). Bo- laget hade tänkt att hon skulle spela mot Laurence Olivier, men hon ville hellre ha John Gilbert, som egentligen skulle haft en mindre roll i filmen. 1935 ville David O. Selznick ha med Garbo i filmen *Dark Victo- ry*, men hon ville hellre ha en roll i Lev Tolstoj-klassikern *Anna Kareni- na*. Hon hade 1927 spelat in en stumfilmsversion av denna film, *Love*, och ville nu göra en ny version.

1937 spelade hon in filmen *Camille* där hon gjorde en enastående rolltolkning. 1939 spelade hon mot Melvyn Douglas i komedifilmen *Ninotchka*, regisserad av Ernst Lubitsch. Denna film marknadsfördes med orden *Garbo skrattar*.

Garbo nominerades till totalt fyra Oscar för bästa skådespelerska för filmerna *Anna Christie* (1930), *Romance* (1930), *Camille* (1937) och *Ninotchka* (1939). Hon anses varit en av de största stjärnorna under 1920- och 1930-talen. Hon var även känd för sin skygghet gentemot allmänheten, något som höll i sig ända fram till hennes död. Efter att hennes karriär tagit ordentlig fart gav hon aldrig några intervjuer eller autografer, hon svarade aldrig på beundrabrev och hon kom aldrig på några filmpremiärer.

Garbo slutade sin karriär vid trettiosju års ålder, då hon fortfarande var på toppen, efter att filmen *Two-Faced Woman* floppat 1941. Efter

detta ställde hon sig aldrig mer framför en kamera, hon levde ett tillbakadraget liv i New York.

Greta Garbo ligger begravd på Skogskyrkogården i Stockholm.

BERGMAN Ingrid, svensk skådespelerska, föddes den 29 augusti 1915 i Stockholm, dog den 29 augusti 1982 i London, England.

Ingrid Bergman är en våra mest kända svenska skådespelare och hennes namn nämns fortfarande med respekt i filmvärlden. Hon är en av de få svenskor som kan kallas Hollywoodstjärna. Hon var gift tre gånger, med Petter Lindström (1937–1950), Roberto Rossellini (1950–1956) och Lars Schmidt (1957–1976).

Ingrid Bergmans båda föräldrar dog när hon var ung och hon växte upp hos släktingar. Hennes skådespelarbana började med studier på Dramatens elevskola, och hon hade under denna tid en liten roll i filmen *Munkbrogreven*, 1935. Efter ett dussintal filmer i Sverige fick hon kontakt med USA och Hollywoodproducenten David O. Selznick, som gav henne ett filmkontrakt. Hennes första film i USA, *Intermezzo*, var en nyinspelning av en film hon gjort med Gösta Ekman i Sverige.

En av hennes mest kända filmer är *Casablanca*, 1942, där hon spelade mot den legendariske Humphrey Bogart. Hon har även haft roller i Alfred Hitchcocks filmer *Trollhunden*, 1945 och *Kvinna - spion*, 1946.

1950 mötte hon filmregissören Roberto Rossellini och hon blev hans älskarinna samtidigt som hon hade en roll i hans film *Stromboli*. Båda var redan gifta och deras kärleksaffär var en *mediaskandal*, som orsakade henne vissa problem yrkesmässigt, med färre rollerbjudanden. Paret fick två döttrar, tvillingarna Ingrid och Isabella Rossellini, och sonen Robertino.

Efter några filmer för Rossellini, som varken konstnärligt eller ekonomiskt blev framgångsrika, fick Ingrid Bergman åter filma i Hollywood. Med *Anastasia*, 1956, var hon åter en lysande stjärna på hollywoodhimlen. Därpå följde en rad hollywoodfilmer tills Ing-

Ingrid Bergman

mar Bergman i *Höstsonaten*, 1978, gav henne möjlighet att göra sin bästa rollprestation någonsin.

Ingrid Bergmans sista film blev en TV-film 1982, *Golda Meir*, i vilken hon spelade Israels förra premiärminister Golda Meir.

Ingrid Bergman dog på sin födelsedag 1982, efter en tids sjukdom. Hon dog av cancer.

SVENSK FOLKMUSIK

Den svenska folkmusiken är definitivt levande, och det finns mängder av folk över hela Sverige som spelar den. Någon som spelar folkmusik brukar kallas för en *spelman*.

Om du talar med någon engelskspråkig person om folkmusik kan det vara bra att veta att folkmusik brukar kallas *traditional music* på engelska. Säger du "folk music" finns det risk att hon eller han tror att du menar Bob Dylan eller dylikt. Många musikvetare använder numera begreppet *traditionsmusik* även på svenska, för att undvika förvirring.

På många ställen i Sverige hålls det *spelmansstämmor*. På dessa träffas spelmän och spelar tillsammans, och folk kommer för att lyssna på folkmusik, dansa och ha kul. Vissa spelmansstämmor är små, medan andra (till exempel den i Bingsjö i Dalarna eller den i Ransäter i Värmland) är jättestora, med tusentals besökare. Spelmansstämmor sommartid hålls vanligen utomhus. På spelmansstämmorna kan du höra spelmän spela från scen, spela till dans, men också träffas i små grupper för att "jamma" tillsammans. Detta kallas *buskspel*. På de flesta stämmor finns också en *visstuga*, där sångare träffas för att sjunga visor tillsammans och lära visor av varandra. På

Polska efter Pelle Fors, Rönö, Östergötland

min länksida kan du hitta länkar till spelmansstämmor och folkmusikfestivaler.

Det finns också folkmusikföreningar på många orter i Sverige som organiserar konserter, danskvällar och spelkvällar. Länkar till några av dem kan du också hitta på min länksida.

Många svenska låtar heter något i stil med *Polska efter Erik Olsson*. Detta betyder att låten kommer från Erik Olsson, men inte nödvändigtvis att han har komponerat den.

Låttyper

Den vanligaste typen av låt i svensk folkmusik är *polska*. Det är en danslåt som spelas i 3/4-takt, men inte på samma sätt som en vals (se förklaring nedan). Andra vanliga danser är *vals*, *polka*, *schottis*, *hambö* och *mazurka*. Det är också vanligt med låtar som man inte dansar till, till exempel *gånglåtar*, *brudmarscher* och *skänklåtar* (som spelmannen brukade spela när han ville att folk skulle skänka pengar som tack för hans spel).

Det finns flera olika typer av polskor i Sverige (och i Norge och Finland också). De flesta av dem spelas i någon form av 3-takt. Så vad skiljer en polska från en vals? För det första så spelas de långsammare än en vals, men den viktigaste skillnaden är var (och hur) man betonar takten. En vals har tre slag per takt. Det första är tungt och har en "neråtkänsla" och de andra två är lätta och har en "uppåtkänsla". En typisk vals låter alltså ungefär "bom — bip — bip".

I en polska, å andra sidan, är första och sista slaget i takten tunga och med neråtkänsla, och det andra slaget är lätt och med uppåtkänsla, ungefär "bom — bip — bom".

Spelmannen stampar vanligen takten på slagen 1 och 3.

I vissa delar av västra Sverige kallas polskor för *springlek*. I Norge kallas de vanligen *springar* eller *pols*. De olika typerna av polska är:

Instrument

Det vanligaste instrumentet i svensk folkmusik är *fiol*. Det är till och med så vanligt att många nog skulle säga spelman=fiolspelare. Det finns dock andra instrument. Många spelar olika typer av *dragspel*. Det finns också en hel del som spelar klarinett.

Ett instrument som är unikt för Sverige är *nyckelharpan*, som spelas med stråke som en fiol, men har en mängd knappar (nycklar) som man trycker mot strängarna istället för att trycka direkt på dem med fingrarna.

Nuförtiden är det många som spelar *blockflöjt* i svensk folkmusik, men det finns också en äldre typ av flöjt som kallas *spelpipa*, *spilåpipa* eller *låtpipa*. Det är inte ovanligt att höra tvärflöjt heller. I gamla tider brukade man spela på tvärflöjter av trä med enkelt klaffsystem, men av någon anledning dog denna tradition ut i början av detta sekel. Jag har skrivit en uppsats om tvärflöjter i svensk folkmusik. Nuförtiden använder de flesta tvärflöjtsspelmän tvärflöjter av silver med modernt klaffsystem (av Boehm-typ). En mycket speciell typ av flöjt är *sälgflöjten*, som inte har några fingerhål, utan man kan bara ändra tonhöjden genom att täcka över hålet i änden och genom att blåsa olika hårt (överblåsa). Den svenska säckpipan har enkla rörblad.

Fiolspel och stämning

Hur man använder stråken är mycket viktigt i fiolspel i svensk folkmusik. Det är stråken som gör att rytmen blir rätt. Jag spelar inte fiol själv, så jag kan tyvärr inte förklara hur man gör.

Dragspel

Den vanligaste typen av dragspel är troligen femradigt knappdragspel. Pianodragspel är också vanliga.

Knappdragspel som ger olika toner då man drar och trycker (ungefär som ett munspel) kallas vanligen för *durspel*. De vanligaste sorterna av durspel är *tvåradigt* och *enradigt*.

Näcken

Många gamla spelmän sades ha lärt sig att spela av *näcken*. *Näcken* är ett sagoväsen som bor i forsar och spelar fiol. Den som har lärt sig spela av honom kan spela så att ingen kan sluta dansa.

MUSIKER

BJÖRLING Jussi. Jussi föddes i Borlänge där hans far David, slet i Domnarfvets Jernverk. David reste under 1800-talets sista år till Amerika och lyckades komma in vid Metropolitans operaskola. Senare kom han att bli konsertsångare och sånglärare. David Björling gifte sig 1909 med Ester Sund från Stora Tuna och slog sig ned där. Redan före bröllopet föddes förste sonen Olle. Johan Jonatan, som skulle komma att kallas Jussi, föddes den 5 februari 1911 i ett hus vid Magasinsgatan i Borlänge. David hade tankar om hur man skulle kunna lära barn sjunga

vid mycket unga år, som han bl. a utvecklade i ett litet häfte "Hur man skall sjunga". Han började undervisa sina barn mycket tidigt; Jussi brukade säga att han "kunde noterna innan han kunde bokstäverna". Våren 1928 gjorde Jussi Björling sitt första radioframträdande. I september 1929 gjorde han sin första skivinspelning. Jussi Björling var nu etablerad som förste tenor och publikfavorit på Operan i Stockholm men kunde inte förrän 1936 och 1937 göra egna gästspel på utländska operascener. Under de följande åren uppträdde Jussi på stora scener över hela världen. Han skrev musikhistoria med sin fantastiska röst. Vi börjar vår utflykt på Jussi Björling museet i kanten av Liljeqvistska Parken mitt i centrala Borlänge.

Jussi Björlingmuseet består av två våningar med föremål, möbler, skivor, fotografier, affischer, brev och mycket annat med anknytning till Jussi Björling. Lyssna till hans musik, se videofilmer där han framträder, njut av hans praktfulla scendräkter — ett dussin av dem finns på museet — och upplev Jussi som privatperson, operasångare, konsertsångare, världsartist och radoröst. Här finns också alla böckerna om Jussi Björling, recensioner från hela hans karriär och pressklipp, programkopior och mycket mer.

Med tonerna av Jussis fantastiska röst klingande i öronen och huvudet fullproppat med information och upplevelser rekommenderar vi en liten promenad genom Borlänge centrum. Fortsätt Borganäsvägen ner mot Jussi Björlings torg där du hittar en bronsstaty till minne av en av världens största artister någonsin. Statyn är skapad av Willy Gordon och ger karaktär åt det vackra lilla torget.

Sväng vänster över torget och promenera upp längs Målaregatan. Fortsätt över gångbron mot Folkets Hus. I Folkets Hus hittar du bland annat en fantasirik och färgrik målning där bland annat Jussi är avporträtterad. Målningen heter "Folkets Hus & Park genom 100 år" och är gjord av Acke Oldenburg. Några hundra meter väster om Folkets Hus stod tidigare Jussis födelsehus på dåvarande Magasinsgatan. Timmer från barndomshemmet användes till att uppföra en stuga på Tunabygdens Gammelgård i Borlänge, som 1969–1994 inhyste ett mindre Jussi Björlingmuseum. Nästa stopp på utflykten är Stora Tuna Kyrka. Ta bi-

len, åk söderut genom centrum och välj Bygatan. Bygatan övergår senare i Nya Tunavägen.. Fortsätt vägen rakt fram i 4 km.

Natten till den nionde september 1960 drabbades Jussi Björling av en hjärtattack i sömnen. Han befann sig på sommarstället i Siarö när han avled vid 49 års ålder. Att världen därmed förlorade en av sina allra största artister under århundradet står idag klarare än någonsin. Jussis grav hittar du strax nedanför Stora Tuna Kyrka. En stor men ganska enkel sten förkunnar att "här vilar JUSSI BJÖRLING 1911-1960".

Passa också på att vandra runt på den vackra kyrkogården och besök Stora Tuna kyrka som är en av Sveriges största landsortskyrkor. Kyrkan är helgad åt Jungfru Maria och de båda skyddshelgonen S:t Erik och S:t Olof. Den byggdes över grunden av en äldre på 1200-talet uppförd gråstenskyrka som i sin tur var utbyggd helgedom vars mark varit helig ända sedan hednatiden, då tillägnad asaguden Frej men även mötesplatsen för "Tuna ting".

På andra sidan den väg som leder förbi kyrkan hittar du Frostbrunnsdalen, ett naturreservat som består av en brant ravin med källor där klart vatten tränger upp.

ABBA bildades år 1972 av Agnetha Fältskog, Benny Andersson, Björn Ulvaeus och Anni-Frid (Frida) Lyngstad tillsammans med managern Stikkan Anderson. ABBA är en av världens mest framgångsrika popgrupper genom tiderna, men en skivförsäljning på drygt en halv miljard skivor (fyra gånger så många skivor som t.ex. Queen). De fyra bandmedlemmarna hade tidigare ingått i diverse andra band (som Hootenanny Singers och Hep Stars) och successivt träffat och lärt känna varandra. Första TV-framträdandet var ett kort framträdande i TV, då som "Festfolket", då de sjöng låten "California here I come" (visades på Diggiloo hösten 2002). En kort period spelade man som "Två gånger festfolk". Festfolk kunde skrivas både *fest* och *fäst*.

Gruppen slog igenom på allvar när man vann Eurovision Song Contest år 1974 med låten "Waterloo" och blev efter det mycket populära i Sverige och utomlands. Ett av de första länderna där de slog igenom var i Australien.

En långfilm om ABBA gjordes som först var tänkt som en dokumentär, men senare blev en spelfilm, om deras Australien-turné 1976 under namnet "ABBA: The Movie".

I början av 1980-talet började båda äktenskapen inom ABBA att knaka och till slut spricka. Både Agnetha och Anni-Frid ville tillbringa mer tid hemma med barnen medan Björn och Benny gärna turnerade. Efter att ABBA splittrades i början av 1980-talet så har Björn och Benny fortsatt att skriva musik och vara synliga. De har bland annat producerat musikalerna "Chess", "Kristina från Duvemåla" (baserad på Vilhelm Mobergs Invandrarserie) och "Mamma Mia" (som består av ett potpurri av gamla ABBA-låtar). Benny Andersson har även gett ut skivor tillsammans med Orsa Spelmän. Under 1980-talet gjorde både Agnetha Fältskog och Annifrid Lyngstad solokarriärer, men ingen av dem slog riktigt stort. Agnetha har senare dragit sig tillbaka från offentligheten. Anni-Frid jobbar med välgörenhet åt.

ROXETTE är en svensk popgrupp som slog igenom år 1986. Den består av Per Gessle och Marie Fredriksson. Roxette har varit etta på anrika Billboard-listan i USA fyra gånger med låtarna *The look*, *Listen to your heart*, *It must have been love* och *Joyride*.

Det svenska rockbandet Roxette bildades år 1985 av Marie Fredriksson och Per Gessle. De hade känt varandra ända sedan år 1977, och båda hade spelat in skivor tidigare.

Per spelade med Gyllene Tider från slutet av 1970-talet fram tills dess att det började gå dåligt för gruppen. Det sista albumet man släppte hette *Heartland Café* och därefter splittrades gruppen år 1984.

Marie både skrev låtar och sjöng i början av 1980-talet. Hon började sin karriär i bandet "Strul". Men då denna grupp inte blev någon succé gjorde

Marie solodebut med låten "Het Vind" 1984, och fick med den sitt genombrott.

År 1986 fixade Thomas Johansson, ABBA:s manager, ihop Per och Marie, och de bildade då Roxette. Deras första låt skrevs av Per, men var egentligen inte menad för Roxette. Låten hette *Svarta Glas*, men Per skrev sedan om låten till Engelska och bytte titel till *Neverending Love*.

År 1988 släppte Roxette sin andra skiva *Look Sharp!*. Samma år fick man sitt stora genombrott utomlands. Enligt osäkra källor sägs det att det var en amerikansk utbytesstudent som hade bott i Sverige ett tag och hade börjat lyssna på Roxette. Han tyckte att de var så bra att han tog med Roxettes två skivor till USA där han tog kontakt med radiostationen KWB i Minneapolis och berättade om Roxette. KWB spelade låten *The Look* från albumet *Look Sharp* flitigt, och det ledde till att den började spelas på andra radiostationer över hela landet. Den 28 mars 1989 fick Per ett meddelande om att *The Look* låg etta på Billboard-listan i USA. Först trodde han att det var ett skämt, men till slut förstod han att det var sant. Det var exakt ett år efter det att de hade spelat in låten.

Disney ville att Roxette skulle skriva en låt till den nya filmen *Pretty Woman* med Richard Gere och Julia Roberts. Det var nära att det inte blev någon låt, deras rådgivare hade nämligen sagt till dem att inte göra någon låt för att Richard Gere var på väg neråt och Julia Roberts var det ingen som hade hört talas om. Men det blev en låt, *It Must Have Been Love*, som Per skrev år 1987.

År 1991 släppte man skivan *Joyride* med en låt som hette likadant som skivan. Den hamnade etta på listor över hela världen, bland annat på Billboard. Skivan såldes i ca: 10 miljoner exemplar. Videon till *Joyride*, som för övrigt hade kostat 400 000 dollar att göra, blev framröstad till den bästa videon på MTV. Man hade också planerat en turné för skivan, men turnén blev inställd p.g.a. Gulfkriget. Man bestämde sig för att släppa skivan, och påbörja turnén i Europa istället. Turnén blev en stor succé och drog mer än dubblat så många åskådare som förra turnén. Man fortsatte sedan turnén till Australien, efter det åkte man hem till Sverige för att några veckor senare åka till USA.

År 1994 släppte man ännu en skiva, *Crash! Boom! Bang!*. Även denna gång gav man sig ut på en världsturné, men man åkte inte till USA. Skivbolaget trodde nämligen inte att de skulle bli så populära i USA. 1995 kom ännu en skiva, *Rarities* och i oktober samma år kom samlingsalbumet *Don't Bore US Get To The Corus! Roxette's Greatest Hits*,

som innehåller 14 av de bästa gamla låtarna och 4 helt nya låtar. år 1996 släppte man *Baladas En Español*.

ALCAZAR är en svensk grupp i disco-genren. Gruppen bildades som en trio 1998 och bestod då av Andreas Lundstedt, Tess Merkel och Annikafiore (Annika Kjaeregaard). De första åren fick de inte mycket uppmärksamhet men de släppte singlarna "Shine on" och "Ritmo del Amor". I slutet av 2001 fick gruppen sin första listframgång när singeln *Crying at the Discoteque* gick in på plats 13 på den brittiska topplistan. Därefter släppte de albumet *Casino*. Singeln sålde i sammanlagt 700 000 exemplar och hade listframgångar i Italien, Tyskland, Schweiz och Holland. Den 16 februari 2002 debuterade de på Tracks-listans 17:e plats med låten *Sexual Guarantee*.

Sjöng Pride-låten 2003 för Stockholm Pride.

I början av 2003 blev Magnus Carlsson, f.d. sångare i Barbados, medlem i gruppen, och de blev segertippade när de ställde upp i Melodifestivalen 2003 med låten *Not a Sinner Nor a Saint*. I maj 2003 släpptes albumet *Alcazarized* där bl.a. Orup, Johan Kinde men även Neil Tennant och Chris Lowe från Pet Shop Boys hade skrivit låtarna.

Under våren 2004 har de haft framgångar med singeln *This is the World We Live In* i Tyskland, Makedonien, Sydafrika och Sverige, och i augusti 2004 släpptes deras tredje album.

SVENSKA AKADEMIEN

Svenska Akademiens ledamöter

Svenska Akademien har aderton ledamöter. Gustaf III uppges från början ha tänkt sig tjugo, hälften av antalet ledamöter i Franska Akademien, men sedan bestämt sig för aderton eftersom det ordet klingade vackrare. Ledamotskapet är på livstid.

Inval sker genom omröstning i Akademien med slutna sedlar, och resultatet skall före offentliggörandet underställas Akademiens beskyddare, kungen, för godkännande.

Från början var författarna i minoritet, och de flesta av ledamöterna var höga ämbetsmän. 1800-talets första hälft kan betecknas som de stora skaldernas epok i Svenska Akademien, medan seklets senare hälft uppvisar ett markant inslag av vetenskapsmän, främst historiker och språkmän. Under 1900-talet växte andelen författare, för att vid seklets slut utgöra mer än hälften av De Aderton. I Akademien brukar numera också ingå språkmän, litteraturvetare, historiker och någon hög jurist. Det kvinnliga inslaget har varit begränsat: hittills har sex kvinnor tagit inträde i Akademien.

Akademiens nuvarande ledamöter

1. Fv. Riksmarskalken **Sten Rudholm**, f. 27.4.1918 (invalid 1977)
2. Professor **Bo Ralph**, f. 4.10.1945 (invalid 1999)
3. Professor **Sture Allén**, f. 31.12.1928 (invalid 1980)
4. Författaren **Lars Forssell**, f. 14.1.1928 (invalid 1971)
5. Professor **Göran Malmqvist**, f. 6.6.1924 (invalid 1985)
6. Författaren **Birgitta Trotzig**, f. 11.9.1929 (invalid 1993)
7. Professor **Knut Ahnlund**, f. 24.5.1923 (invalid 1983)
8. Författaren **Östen Sjöstrand**, f. 16.6.1925 (invalid 1975)
9. Författaren **Torgny Lindgren**, f. 16.6.1938 (invalid 1991)
10. Professor **Peter Englund**, f. 4.4.1957 (invalid 2002)
11. Professor **Ulf Linde**, f. 15.4.1929 (invalid 1977)
12. Författaren **Per Wästberg**, f. 20.11.1933 (invalid 1997)
13. Professor **Gunnel Vallquist**, f. 19.6.1918 (invalid 1982)
14. Professor **Lars Gyllenstein**, f. 12.11.1921 (invalid 1966)
15. Författaren **Kerstin Ekman**, f. 27.8.1933 (invalid 1978)
16. Professor **Kjell Espmark**, f. 19.2.1930 (invalid 1981)
17. Professor **Horace Engdahl**, ständig sekreterare, f. 30.12.1948 (invalid 1997)
18. Författaren **Katarina Frostenson**, f. 5.3.1953 (invalid 1992)

En av Akademiens enskilda sammankomster 1999. Fr.v. och medsols: Katarina Frostenson, Per Wästberg, Göran Malmqvist, Sten Rudholm, Lars Forssell, Gunnel Vallquist, Ulf Linde (direktör), Horace Engdahl (ständ. sekr.), Erik Lönnroth, Östen Sjöstrand, Kjell Espmark, Sture Allén, Birgitta Trotzig.

ORGANISATION OCH PROJEKT

Gustaf III föreskrev att Akademien bland sina ledamöter skulle utse en *direktör* (ordförande) och en *kansler* (vice ordförande). Dessa skulle utses på ett halvår med växling 1 juni och 1 december. Vidare skulle en av ledamöterna utses till *sekreterare* med uppgift att föra protokoll, utfärda beslut, sköta Akademiens arkiv osv. Sekreteraren, som är Akademiens verkställande ledamot och dess talesman utåt, skall enligt stadgarna utses på livstid: därav titeln "ständig sekreterare". Numera har man infört regeln att han skall avgå senast det år han fyller 70, om inte Akademien beslutar annorlunda.

För att främja sina syften har Akademien inom den egna kretsen utsett ett antal arbetsgrupper, som har till uppgift att förbereda viktigare ärenden inför Akademiens beslut. *Förvaltningsutskottet* behandlar främst ekonomiska frågor. *Språkkommittén* handhar frågor som rör Akademiens språkliga verksamhet. *Klassikerkommittén* arbetar med Akademiens utgivning av svenska klassiker. *Nobelkommittén* förbereder valet av Nobelpristagare i litteratur. En *kommitté för den nya litteraturen* tar fram underlag för Akademiens beslut om övriga litteraturpriser.

Nobelpriset i litteratur

Nobelpriset i litteratur utgår ur en fond som bildats av Alfred Nobels (1833–96) efterlämnade förmögenhet och som förvaltas av Nobelstiftelsen. Uppgiften att utse pristagare anförtrorde Nobel i sitt testamente åt Svenska Akademien. Det första Nobelpriset utdelades 1901.

Berättigade att föreslå pristagare är Akademiens ledamöter, ledamöter av andra akademier och samfund med likartade uppgifter, professorer i litterära och språkliga ämnen, tidigare litterära Nobelpristagare samt ordförande i författarorganisationer som är representativa för sitt lands skönlitterära alstring.

Förslag till årets pristagare skall ha inkommit till Nobelkommittén före den 1 februari. Förslaget bör, men måste inte, åtföljas av en motivering. Det går inte att föreslå sig själv som kandidat, dvs. Nobelpriset kan inte sökas. Varje år brukar det inkomma ungefär 350 förslag.

Under våren bearbetas förslagen av Nobelkommittén. I april fastställer Akademien en preliminär kandidatlista omfattande ett 20-tal namn, och inför Akademiens sommaruppehåll brukar kandidatlistan vara reducerad till cirka fem namn.

I oktober träffar Akademien sitt val. För att valet skall vara giltigt krävs att någon kandidat får mer än hälften av de avgivna rösterna. Pristagaren får motta priset (10 milj. kr. 2003) av kungen i Stockholms konserthus på Nobeldagen den 10 december.

Det finns också två delvis externa arbetsgrupper med ledamöter som ordförande: *Teaternämnden*, som bereder ärenden rörande teaterpriser, och *Svensklärargruppen*, som förbereder Akademiens beslut om Svenskläraryrket.

Dessutom har Akademien till sin hjälp flera stödorgan av olika slag. Till ständige sekreterarens hjälp finns ett särskilt *sekretariat*. En *räntmästare* svarar för den ekonomiska förvaltningen. *Svenska Akademiens Nobelbibliotek*, som är Skandinaviens största specialbibliotek för modern skönlitteratur och litteraturvetenskap och omfattar drygt 200 000 volymer, har till huvuduppgift att bistå Akademien i Nobelarbetet.

Akademien bedriver också ett flertal projekt, dels permanenta, dels mera tidsbegränsade. Till de förra hör Svenska Akademiens ordbok (SAOB), en omfattande historisk ordbok vars redaktion är förlagd till Lund och har ett 20-tal anställda. Ett särskilt vetenskapligt råd med företrädare för Akademien och redaktionen övervakar arbetet. En vidareutveckling av ordboken sker inom *OSA-projektet* i Göteborg, som syftar till att göra ordboken tillgänglig som lexikalisk databas. I Göteborg finns också redaktionerna för *Svenska Akademiens ordlista* (SAOL), som är (inofficiell) norm för stavning och böjning av svenska ord, och för *Svenska Akademiens nysvenska ordbok* (SAN). Bland övri-

- 1974** Eyvind Johnson, Sverige / Harry Martinson, Sverige:
Eyvind Johnson, Sverige "för en i länder och tider vittskådande berättarkonst i frihetens tjänst"
Harry Martinson, Sverige "för ett författarskap som fångar daggdroppen och speglar kosmos"
- 1966** Samuel Agnon, Israel / Nelly Sachs, Sverige (född i Tyskland)
Samuel Agnon, Israel "för hans djupt karaktärsfulla berättarkonst med motiv från det judiska folkets liv"
Nelly Sachs, Sverige "för hennes framstående lyriska och dramatiska diktning, som med gripande styrka tolkar Israels öde"
- 1951** Pär Lagerkvist, Sverige "för den konstnärliga kraft och djupa självständighet, varmed han i sin diktning söker svar på människans eviga frågor"
- 1931** Erik Axel Karlfeldt, Sverige "Erik Axel Karlfeldts diktning"
- 1916** Verner von Heidenstam, Sverige "såsom ett erkännande av hans betydelse som målsmannen för ett nytt skede i vår vitterhet"
- 1909** Selma Lagerlöf, Sverige "på grund av den ädla idealitet, den fantasiens rikedom och den framställningens självfullhet, som präglade hennes diktning"

ga projekt under arbete kan nämnas en svensk språkhistoria, en svensk språklära och en handbok i svensk metrik.

Sammankomster

Svenska Akademiens sammankomster är av två slag: offentliga (i Börs-salen, inför publik) och enskilda (då ingen utomstående får närvara). Offentlig sammankomst hålls en gång om året, på Akademiens högtidsdag den 20 december. De enskilda sammankomsterna äger rum en gång i veckan, utom under juluppehållet och under sommarmånaderna då Akademien har ferier.

SVENSKA AKADEMIENS NOBELBIBLIOTEK

Nobelbiblioteket är ett instrument i Svenska Akademiens prisarbete. Det grundades 1901 i anslutning till Akademiens nyinrättade Nobelinstitut. Dess primära uppgift var att tillhandahålla Nobelkommittén och institutets medarbetare all nödig litteratur i arbetet med det litterära Nobelpriset. Bibliotekets uppgift har ytterst sin upprinnelse i Alfred Nobels testamente, där "Akademien i Stockholm" åläggs att belöna "den som inom litteraturen har producerat det utmärktaste i idealisk riktning".

Med Nobelinstitutet skulle således vara förenat ett större bibliotek omfattande de viktigaste utkommande verken inom världslitteraturen. Uppdraget att planera biblioteket gick till litteraturprofessorn Karl Warburg.

I november 1900 informerade Warburg Akademien om att han funnit en för biblioteksändamål lämplig tiorumslägenhet vid Norra Bantorget, belägen i den av Ferdinand Boberg ritade s.k. Vasaborgen. Den hade ett "fritt, gladt läge: rymliga lokaler; rikt naturligt ljus såväl för läsrum som boksalar; fullt solid byggnad, mäktig att bära hvilka tyngder som helst". Lokalerna beräknades rymma ca 65.000 volymer, därtill ett "förträffligt läsrum" vettande mot en terrass med plantering, ett par arbetsrum och en vaktmästarebostad.

Warburg räknade med att behöva förvärva litteratur från ett trettio-tal språkområden. Han hade därför kontaktat flertalet av de stora förlagen och bokhandlarna runt om i Europa. Många böcker inköptes även i Paris, Avignon, Barcelona, London, Rom, Poznan, Zagreb, Belgrad, Prag, Budapest, Köpenhamn....

I väsentlig mån skulle Nobelbiblioteket för sin bevakning också vara ett tidskriftsbibliotek innehållande "en så rikhaltig samling som möjligt av kritiska, litterära och språkliga tidskrifter av betydelse".

Nobelbiblioteket invigdes den 16 november 1901. Förutom att betjäna Akademiens ledamöter och Nobelinstitutets tjänstemän skulle det även, i mån av resurser, "lämna andre vetenskapsidkare och skriftstäl-lare tillfälle att studera utländsk vitterhet". Efterhand gavs även en "bildad allmänhet" tillträde.

Fem år efter bibliotekets tillkomst hade enbart det skönlitterära bokbeståndet vuxit till nära 15 000 volymer, och efter två decennier hade biblioteket vuxit ur lokalerna vid Norra Bantorget. I oktober 1921 kunde Nobelbiblioteket flytta in i sina nuvarande lokaler i Börshuset i Gamla stan.

ALFRED BERNHARD NOBEL

Alfred Bernhard Nobel, född 21 oktober 1833 i Stockholm, Sverige, död 10 december 1896 i San Remo, Italien, svensk kemist, uppfinnare och donator. Nobel var en av sex söner till Immanuel Nobel (1801–1872).

Biografi

Flyttade år 1842 med sin familj till St. Petersburg efter att hans faders mekanikverkstad gått i konkurs i Sverige. Vid den tidpunkten var familjen mycket fattig och hustrun fick arbeta som butiksbiträde i en mjölk- och grönsaksbutik, medan Nobel själv hjälpte till att sälja tändstickor på gatan. Men familjens företag lyckades och byggdes upp till en industriell jätte, ända till dess att den ryska revolutionen gjorde sitt intåg.

1859 återvände fadern och Nobel till Sverige, där han började studera sprängämnen, i synnerhet nitroglycerin. På nitroglycerinets grund uppfann han dynamiten, som han fick patent på 1867, och flera andra explosiva ämnen. Dynamiten innebar stora möjligheter att transportera explosiva ämnen med hög säkerhet.

"Oljekungen i Baku"

Alfred Nobel byggde 1876 tillsammans med sin bror sitt första raffinaderi i Baku i Azerbajdzjan och 1878 grundades oljeföretaget Nobel Brothers Naphtha Company, som redan 1883 kontrollerade 51% av produktionen.

NOBELPRISET

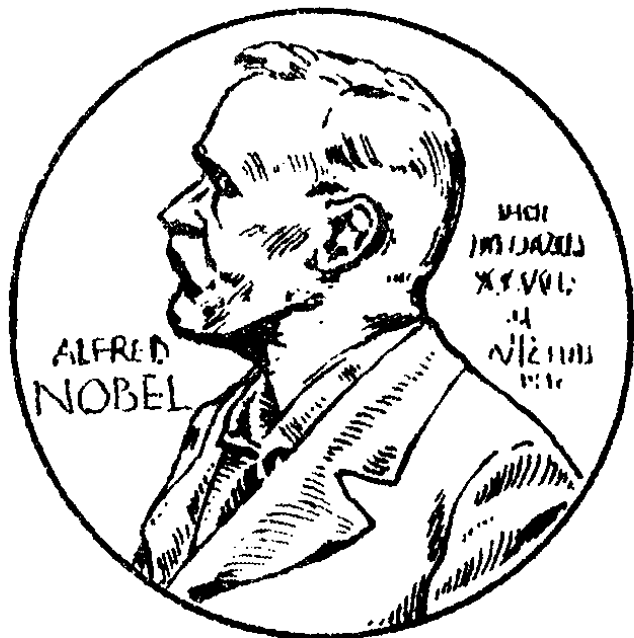
Nobelpriset är en utmärkelse, som grundar sig på testamentet från uppfinnaren av dynamit, Alfred Nobel. I testamentet stadfäste Nobel att en stiftelse skulle grundas av hans förmögenhet, och att räkanta från denna Nobelstiftelse skall utdelas varje år på Nobels dödsdag, 10 december, som pris åt personer, som under föregående år gjort mest nytta för mänskligheten.

Priset skall delas upp i fem lika delar i områdena: Fysik, Kemi, Fysiologi eller Medicin, Litteratur samt det s.k. Fredspriset för fredsarbete. Sedan 1969 utdelas också *Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne*. Samtidigt beslutades att ej tillåta fler ämnen i framtida prisutdelningar.

Första Nobelprisutdelningen ägde rum på Kungliga Musikakademien år 1901, och från och med 1902 har priset utdelats i Stockholm av Sveriges Konung, medan Nobels fredspris utdelas i Oslo av Norges Konung. Priset skall ge möjligheter för pristagaren att fortsätta och vidareutveckla sin forskning utan att vara pressad av ekonomiska villkor, och bl.a. p.g.a. den stora prissumman räknas nobelpriset som den högsta utmärkelsen inom vetenskapen över huvud taget.

Den ursprungliga summan som donerades var 31 miljoner kronor, vilket i nutida penningvärde motsvarar över en miljard kronor. Pengarna har förvaltats väl och uppgår nu till mer än 2 miljarder kronor. Första gången priset utdelades var prissumman 150000 kronor. För närvarande är priset 10 miljoner kronor, ca 1,1 miljon euro. I Nobels testamente stod att tillgångarna skulle placeras i "säkra papper", vilket från början avsåg statliga obligationer. Statsobligationerna gav så småningom sämre utdelning, vilket ledde till att prissumman efter hand sjönk. Så småningom lättade dock den svenska regeringen på bestämmelserna, och från 1953 har stiftelsen i stort sett haft frihet att investera pengarna på det sätt som de ansett mest lönsamt.

Nobels testamente orsakade till en början stor uppståndelse. Det

ifrågasattes av släktingar, och idén med priset kritiserades i vissa tidningar. Även Oscar II var kritisk, eftersom priset inte var begränsat till svenska medborgare. De institutioner som tilldelats uppgiften att utse pristagare var till en början också tveksamma. Föreskriften att fredspriset skulle delas ut i Oslo av det norska stortinget var känsligt eftersom det förekom häftiga diskussioner om Norsk-Svenska unionens framtid. Regeln att endast tre personer inom varje gren tillåts få pris har på senare tid ibland varit ett problem, eftersom vetenskaplig forskning idag oftast utförs i teamarbete.

Tills nu har bara fyra personer fått Nobelpriset två gånger:

- ✧ Marie Curie, 1903 för Fysik och 1911 för Kemi,
- ✧ Linus Pauling, 1954 för Kemi och 1962 för Fredsarbete,
- ✧ John Bardeen, 1956 och 1972 båda för Fysik,
- ✧ Frederick Sanger, 1958 och 1980 båda i Kemi.

SVENSKA MAT OCH DRYCK

Den svenska matkulturen är mycket allsidig. Längst i norr är renköttet — gärna i rökt form — en viktig ingrediens i matlagningen. Längre söderut är det älgen som ger ett gott köttillskott. Norrlänningen gömmer alltid en vecka av sin semester för att kunna delta i älgjakten. Har man inte egna jaktmarker kan man alltid bli medlem i en jaktförening och är jaktlyckan god betyder det en fylld frys med älgkött för hela årets förbrukning.

En annan sekelgammal tradition, som är nära förbunden med bordets glädje, är det svenska kräftkalaset. Dessvärre har kräftpestens gjort att blott ett litet antal svenskar kan fånga sina egna kräftor i åar och sjöar och koka dem tillsammans med mycket dill. Detta får dock inte svensken från att avstå från kräftätandet. Varuhusens frysdiskar är under hela augusti fyllda med kräftor från Turkiet eller Kanada. Kräftkalaset med kulörta papperslyktor, runda färgglada hattar och absolut rent brännvin i glaset går traditionellt av stapeln i början av augusti.

Det äts mycket fisk i Sverige och den tillreds på många olika sätt. En norrländsk specialitet är t ex surströmming. Det är strömming som fångas i Bottenviken och läggs i en lag i en burk. Efter ett tag jäser fisken och burken börjar att bukta ut och så är fisken färdig att ätas.

Den traditionella maten på midsommaraftonen är nyupptagen potatis och sill. Till dessert serveras färska jordgubbar med gräddmjölk.

Svenskarna är dessutom kända för sitt knäckebröd som finns i en mängd olika versioner. En svensk specialitet är också smörgåstortan — tunna skivor av vitt bröd bredda t ex med pepparrotssmör och lagt samman i många lager med pålägg av t ex lax, ädelost och dill.

Vin öl och sprit är ett förhållandevis dyrt nöje i Sverige. Lättöl och vanlig pilsner kan man köpa i livsmedelsbutikerna men starkare dryckesvaror kan endast köpas på Systembolaget, som är en statlig butik för alkoholvaror.

November är rätta tiden för en god måltid. Varför inte prova en svensk matklassiker — Janssons Frestelse. Det har förekommit spekulationer om vem som egentligen döljer sig bakom namnet Jansson. Många anser att han var den berömde operasångaren Per Adolf Janzon född 4 nov 1844 död 20 oktober 1889 i Stockholm. Det finns många olika Janssons recept.

Janssons Frestelse.

4 personer

- ✧ 1 stor tunt skivad gul lök
- ✧ 6 ansjovis fileer.
- ✧ 1 liter eller 6 stora råa skalade och tunt strimlade potatisar
- ✧ 3dl vispgrädde
- ✧ 2 msk smör
- ✧ 2 msk brödsulor
- ✧ 2 msk ansjovis spad

Varva potatis lök och ansjovisfileer. Börja och sluta med potatisen. Häll över grädde och ansjovisspad. Låt grädda i ugn 200°C i ungefär 45 min. Strö över brödsulor och smör och tillaga anrättningen i ugnen under ytterligare 15 -20 min eller tills potatisen är mjuk och brödsulorna fått fin brun färg.

OM POSTEN I SVERIGE

Säkert som ett brev på Posten

Den svenska Posten har varit en blågul samhällsinstitution i 368 år, själva symbolen för trygghet och tradition. Vi är i dag ett av Sveriges största företag med cirka 38 000 medarbetare och en omsättning på över 24 miljarder kr. Vi ger varje dag service till 4,5 miljoner hushåll och 800 000 företag. Uttrycket "Säkert som ett brev på Posten" berättar både om det stora förtroende som finns för Posten och om kvalitetsnivån på postdistributionen i ett land som från norr till söder motsvarar avståndet Köpenhamn — Rom. Ett förstaklassbrev inom riket ska också enligt svensk Postlag delas ut dagen efter att det postats!

Ny konkurrens

Samtidigt har Posten förknippats med den allt snabbare förändringen i samhället. Brevmonopolet i Sverige avskaffades redan 1993 och den tilltagande konkurrensen har manat fram ett nytt kostnadstänkande och kännbara rationaliseringar. I Sverige utmanas vi av lokala post-, åkeri- och budföretag som inriktar sig på de lönsamma segmenten av de olika marknaderna. På marknaderna för paket och gods möter Posten konkurrens från globala post- och logistikföretag. Samtidigt som vi kan se fram emot en ökning av gods- och pakettrafiken, ser vi också tydliga tecken på att elektroniska substitut på sikt kommer att minska volymerna av fysiska brev.

Fokusering!

Postens strategi för att möta denna utmaning är att fokusera på kärnverksamheten: Att vara ett modernt och konkurrenskraftigt meddelande- och logistikföretag. En ny formulering av Postens affärsidé

ger klara besked: Med Posten når man den man vill med försändelser i rätt tid, säkert och kostnadseffektivt. Posten ska skapa högt kund- och förädlingsvärde, genom att kombinera fysiska och elektroniska flöden.

Svensk Kassaservice

Postens samhällsansvar att även erbjuda en rikstäckande kassaservice tillgodoses genom ett separat servicenät: Svensk Kassaservice. Detta kassaservicenät är konkurrensneutralt och även ombud för de stora bankerna i landet, som liksom Posten de senaste åren kraftigt reducerat sina egna kontorsnät. I konsekvens med Postens fokusering på meddelanden och logistik såldes också under 2001 Postgirot till Nordea, en av Skandinavians största banker.”

Posten: ett tjänsteföretag

Förändringen av Posten innebär därmed också en stark och tydlig förflyttning av vårt välkända varumärke. Posten blir inte längre en plats där man uträttar postärenden, eller ett företag som sysslar med fysisk posthantering, utan ett tjänsteföretag med ett omfattande serviceutbud, fysiskt som elektroniskt, inom området meddelanden och logistik. Posten ingår i ett nätverk där våra samarbetspartners är franska La Poste och DPD. Det innebär att vi är en del av Europas näst största paketenätverk som omfattar ca 30 länder.

Vår huvudmarknad framgår av Postens vision: att vara ett effektivt och efterfrågat nav i det hjul som håller Sverige rullande och det logistiska nät som binder samman Norden.

Det enda i sitt slag i Sverige

Med sina omfattande och unika posthistoriska och filatelistiska samlingar anses Postmuseum i Stockholm vara ett av världens förnämsta postmuseer. Det är ett riksmuseum som samlar, vårdar och visar svenska postens historia för att dagens och framtidens generationer ska kunna ta del av detta kulturhistoriska arv.

Museet ligger i ett vackert kulturhus med anor från 1600-talet. Det köptes av Posten år 1720 och inrymde fram till 1869 Stockholms enda postkontor. Museet invigdes 1906. Det omfattade då bara några rum, men tar idag hela huset i anspråk. Totalt rymmer huset 3.300 kvm där 2.300 kvm är för besökarna.

Den posthistoriska basutställningen **Brevet — en resa genom sekler** inleder besöket på museet. Den skildrar hur brev har skickats med

Posten i mer än 360 år. Besökaren får i olika scenerier möta några av de människor som under fyra sekel arbetat inom Posten.

En annan basutställning heter **Märkvärdigt!** och handlar om frimärken, vykort och samlande. Den visar allt från unika och dyrbara rariteter till frimärken med kungahuset och rymden. Här berättas också om tillverkning av frimärken från det första svenska tryckt 1855 till idag.

Post Fäktum är ett kunskapscentrum för alla åldrar med ett omfattande bibliotek, databaser, Internet, arkiv och multimedia. Här finns också svenska och nordiska frimärkssamlingar utställda.

Barnen har en egen basutställning och verkstad: **Lilla Posten**. Här kan de leka postkontor med riktiga stämplor, köra paketbil eller sortera och dela ut post.

Varje år arrangeras större och mindre utställningar på olika teman: brev, vykort, frimärken, konst och mycket annat. Det händer alltid något nytt: musikcaféer, barnteater, föredrag, filmvisningar med mera.

Museet har sedan 1926 en aktiv stödförening, Postmusei vänner, som bl.a. ordnar egna program.

OM POLISEN I SVERIGE

Polisens verksamhet är bred och spanner över många fält.

Polisens uppgifter

Till Polisens uppgifter hör bland annat att förebygga brott, övervaka den allmänna ordningen och säkerheten, bedriva spaning och göra brottsutredningar.

I Polislagen (1984:387) beskrivs Polisens uppdrag på följande sätt:

Som ett led i samhällets verksamhet för att främja rättvisa och trygghet ska Polisens arbete syfta till att upprätthålla allmän ordning och säkerhet samt att i övrigt tillförsäkra allmänheten skydd och annan hjälp.

Polisens uppgifter:

1. förebygga brott och andra störningar av den allmänna ordningen eller säkerheten
2. övervaka den allmänna ordningen och säkerheten, hindra störningar därav samt ingripa när sådana har inträffat
3. bedriva spaning och utredning i fråga om brott som hör under allmänt åtal
4. lämna allmänheten skydd, upplysningar och annan hjälp, när sådant bistånd lämpligen kan ges av Polisen
5. fullgöra den verksamhet som ankommer på Polisen enligt särskilda bestämmelser

Regleringsbrev

Uppdraget kompletteras årligen genom det regleringsbrev som regeringen utfärdar. Där talar regeringen om vilka mål den vill se med polisverksamheten.

Här finns också uppgifter om vilka återrapporteringskrav som regeringen ställer på Polisen. I regleringsbrevet framgår också hur mycket pengar som Riksdagen beviljat för Polisens verksamhet under ett år.

I regleringsbrevet för år 2004 specificeras uppdraget för innevarande år.

Så styrs Polisen

Riksdagen har genom ett antal lagar bestämt vad Polisen i stora drag ska göra och hur. Dessa lagar har sedan regeringen kompletterat med förordningar, föreskrifter och direktiv.

Riksdag

Riksdagen, som utses genom demokratiska val, har genom ett antal lagar bestämt hur Polisen i Sverige ska arbeta och vad som ska göras.

Regering

Riksdagen utser regeringsbildare som i sin tur utser sin regering. Det är regeringen som utifrån riksdagens lagar, skriver förordningar, föreskrifter, och direktiv till Polisen.

Justitiedepartementet

Justitiedepartementet arbetar fram olika planer för Polisens verksamhet och följer också upp hur verksamheten utvecklas.

Rikspolisstyrelsen

Rikspolisstyrelsen är den centrala förvaltnings- och tillsynsmyndigheten för Polisen.

Organisationshistorik

1965 övertog staten ansvaret för Polisen

Den svenska polisens organisation och ledning har sedan mitten av 1800-talet förändrats ett antal gånger. Före år 1965 var Polisen i huvudsak en kommunal angelägenhet. Regelverket för verksamheten fastställdes av Sveriges Riksdag (parlamentet) och regeringen, men kommunerna svarade för resurserna till verksamheten.

Vid förstatligandet inrättades Rikspolisstyrelsen

För att skapa en effektiv och enhetlig organisation övertog staten år 1965 hela ansvaret för Polisen och de över 500 polisdistrikten sammanslogs till 119. Länen indelades i polisdistrikt. Vid förstatligandet inrättades också Rikspolisstyrelsen som en central förvaltningsmyndighet. Länsstyrelsen, som sedan 1600-talet hade varit länets högsta polisorgan behöll denna funktion, men polisdistrikten blev helt egna myndigheter.

Egna polisstyrelser

I början av 1970-talet fick varje polisdistrikt egna polisstyrelser med förtroendevalda ledamöter (representanter för de politiska partierna)

som delvis beslutande organ. Styrelsernas befogenheter har sedan dess ändrats och inriktningen har varit att ge de förtroendevalda större möjligheter att styra Polisen.

Länspolismästarmodellen

Nästa milstolpe i Polisens organisation var 1992. Då infördes den så kallade länspolismästaremodellen som innebar att den regionala polischefen samtidigt var chef för en av polismyndigheterna i länet. Som ett led i att stabilisera svensk ekonomi beslutade statsmakterna på hösten samma år att bland annat 500 miljoner kronor skulle sparas inom Justitiedepartementets områden. Besparingen skulle främst ske genom rationaliseringar.

En polismyndighet i varje län

Rationaliseringsarbetet ledde till att man slog ihop polisdistrikt så att det den 1 juni 1998 skulle finnas en polismyndighet per län. Sverige har idag 21 polismyndigheter, det vill säga en i varje län.

Omvärlden

För att minska brottsligheten och öka tryggheten krävs att Polisen och andra samarbetar. Merparten av de brott som begås sker lokalt och polismyndigheterna arbetar exempelvis ofta tillsammans med kommunen, företag och de som bor och verkar i området.

Regeringens departement

Den politik som regeringen lägger fast påverkar Polisens arbete. Som Polisens kontaktyta mot statsmakterna sker ofta samråd mellan regeringens olika departement och Rikspolisstyrelsen.

NATURSKYDDADE OMRÅDEN

Nationalpark

Världens första nationalpark, Yellowstone, USA bildades redan i slutet av 1800-talet. I Sverige tillkom de första nationalparkerna i början av 1900-talet. För närvarande finns i Sverige 26 nationalparker med en total yta av 642 000 ha. Enligt Naturvårdsverkets nationalparksplan kommer under en tioårsperiod ytterligare nationalparker att tillskapas. Totalt kommer slutligen ca 2 257 000 ha eller ca 5 % av landets yta att omfattas av nationalparksskydd.

Naturreservat

I Sverige finns ca 2000 naturreservat. Ett naturreservat kan avsättas i olika syften. Vetenskapliga reservat kan bildas för att säkerställa exempelvis växtlokaler, skogsområden eller geologiska bildningar. Kulturella reservat kan avsättas för att vidmakthålla delar av ett kulturlandskap som slätterängar och hagmarker. En tredje typ av reservat är de sociala som syftar till att säkerställa mark för friluftslivet. Ofta är anledningen till reservatsbildning en kombination av olika syften. Varje reservat har individuellt utformade skyddsföreskrifter.

Naturminne

Ett naturminne kan exempelvis vara ett gammalt träd eller ett flyttblock som skyddas mot mänsklig åverkan eller förstöring. Det totala antalet naturminnen är ca 1 500.

SVENSKA SKOGAR

Sveriges äldsta kända tall finns troligen i Muddus nationalpark. Den har uppnått den aktningsvärda åldern av minst 711 år. Forskare har

konstaterat att tallen i Muddus har överlevt skogsbränder 1413, 1507, 1596 och 1771. Normalt blir en tall 250–400 år gammal om den får växa fritt. Den äldsta tallen man känner till i Sverige var 654 år då den avver-kades 1913 i Svärdsjö, Dalarna.

I Sverige betydde tall ursprungligen det unga trädet och fura trädet när det var vuxet nog för avverkning men under 1800-talet började man i södra delarna av Sverige att använda fura om alla tallar.

Sveriges grövsta tall växer i Strängsered öster om Ulricehamn. Den har en omkrets på 4,49 meter.

Sveriges högsta tall är 36 meter och växer i Böda kronopark.

Sveriges största al växer i Hjo. Den mäter 5,6 meter i omkrets, är 21,7 meter hög och har en krona på 21 meter i diameter.

I Humlegården i Stockholm finns Sveriges största aln, den mäter 36 meter. Den tjockaste växer i Röhäll och dess diameter i brösthöjd är 2,32 meter.

7,30 meter i omkrets är en ask vid Esplunda slott i Närke. Den högs-ta asken är 34 meter och växer i Kristianstads kommun.

Vid Vika kyrka söder om Falun växer Sveriges grövsta björk. Den mäter 3,01 meter i omkrets. Den högsta, 33,5 meter, växer i Arvika kom-mun. (Tyvärr vet vi dock inte hösten 2001 om den har blåst ner. Vi håller på och undersöker saken) En kunnig besökare har upplyst oss om att det finns en ännu större björk vid Salvarps busshållplats i Asby fsg Östergötland, den är enligt honom hela 3.29 m i omkrets!

Datorteket i Ljusdal har mätt en björk vid Borrgården, utanför Ljus-dal. Den mäter 4.01 m i omkrets, 30 cm ovanför marken!

Den grövsta boken i Sverige har en omkrets på 6,36 meter och vä-xer i Ingasäter utanför Skövde. Högst är en bok på 41 meter i Mal-tesholm i Skåne.

Rumskullaeken vid Norra Kvill i Småland är både Sveriges grövsta och äldsta träd. Den mäter 14,33 meter i omkrets nedtill och är cirka 1 000 år gammal.

Sveriges högsta en är 18,5 meter och finns vid sjön Glypen i Öster-götland. Den tjockste och äldsta finns i Råå i Närke. Det är i Hammars församling och enen finns i Närkes absoluta sydspets öster om Vättern. Den har en omkrets på 2,8 meter i brösthöjd och är ungefär 600 år gammal.

Sveriges högsta träd var till och med mars 2003 en gran i Lekvattnet i nordvästra Värmland. Den var vid fällningen 48 meter hög med en omkrets på 2,52 meter i brösthöjd. Volymen uppmättes till 12,5 kubik-

meter. För dagen har vi ingen uppgift på Sveriges högsta stående gran. Meddela oss gärna om ni känner till höga granar. I Jonsered fanns 1972 en 44 m hög gran. Om den står kvar kan den vara den högsta. Annars finns en del höga granar i Värmland. Vid Uddeholm finns exempelvis två granar som 2001 nådde höjden 43 meter.

Sveriges grövsta gran har en omkrets på 4,86 meter och växer i Bröllopstorp i Västergötland.

SCOUTING I SVERIGE

I Sverige finns det ca 140 000 scouiter fördelade på fem scoutförbund. Dessutom finns Svenska Scoutrådet som är en paraplyorganisation för scouting i Sverige. Genom Svenska Scoutrådet är de svenska scoutförbunden medlemmar i de båda världsscoutförbunden WOSM och WAGGGS.

För vuxna finns även gillescouting.

SVERIGES OLYMPISKA KOMMITTE (SOK)

Sveriges Olympiska Kommitté, SOK, är det högsta organet för handläggandet av olympiska frågor inom idrotten i Sverige.

Kommittén består av 35 ordinarie medlemsförbund och tolv så kallade "recognized förbund" (av Internationella Olympiska Kommittén godkända idrotter, men ej med på det olympiska tävlingsprogrammet).

Kommittén väljer vart fjärde år ny styrelse bestående av ordförande och åtta ledamöter.

Dessutom har de svenska medlemmarna i Internationella Olympiska Kommittén automatiskt plats i styrelsen. Dessa är Gunilla Lindberg, generalsekreterare på SOK och Arne Ljungqvist, Riksidrottstyrelsens ordförande.

SOK:s huvudsakliga arbetsuppgifter består av:

1. Organisera och genomföra Sveriges deltagande i Olympiska Spel
2. Förberedelser för deltagande i Olympiska Spel
3. Uttagning av aktiva
4. Elitidrottsutveckling
5. Internationellt arbete
6. Marknadsföring och sponsoring

SOK fördelar totalt cirka 40 miljoner kronor årligen till svensk olympisk idrott.

SOK har för sin idrottsliga satsning en handlingsplan som sträcker sig fram till år 2004 där målen är tydliga:

20 medaljer i Aten 2004

10 medaljer i Salt Lake City 2002 (utfall sex)

10 medaljer i Sydney 2000 (utfall tolv).

Två olika program finns för att nå dessa mål:*Topp-programmet.*

Cirka 15 miljoner kronor från egna sponsorsmedel, satsas på aktiva som bedöms ha klara medaljchanser.

Talangprogrammet.

20 miljoner kronor, är ett samarbete mellan SOK, staten och näringslivet där staten och näringslivet satsar 10 miljoner kronor årligen vardera i sju år, totalt 140 miljoner kronor, för att ge aktiva en möjlighet till fullvärdig långsiktig elitsatsning med målet att nå den yppersta världseliten.

BORG Björn, född 6 juni 1956, svensk tennisspelare, en världens främsta genom tiderna.

Björn Borg slog igenom som underbarn och spelade redan som 15-åring Davis Cup för Sverige 1972. Han lyckades i sin debutmatch slå den betydligt mer erfarne nyazeeländaren Onny Parun. Historien om hur Borg slagit bollar mot garaget hemma i Södertälje som barn spreds snabbt. Borg fortsatte sin utveckling i rask takt och kunde två år senare ta hem sin första Grand Slam-titel. Borg skulle vinna i Paris ytterligare fem gånger men är kanske mest ihågkommen för sina fem raka titlar i Wimbledon. Björn Borg var också ankare för det svenska lag som tog hem Sveriges första Davis Cup-titel genom seger mot Tjeckoslovakien 1975. Borg avslutade sin tenniskarriär 1983 men gjorde senare en kortvarig comeback. Han kännetecknades genom sitt lugn och förmåga att komma tillbaka och vinna matcher när det i närmaste såg kört ut.

Björn Borg gifte sig med Mariana Simionescu den 24 juli 1980 i Bukarest. De skildes 1984 an har gett namn åt underklädesmärket Björn Borg Underwear.

KLÜFT Carolina, sjukampare, friidrottare född 2 februari 1983 i Borås. Flyttade vid sju års ålder till Växjö. Klüft tävlar för IFK Växjö.

Carolinas maskot är en liten mjukisfigur av lor, vilket nummer är känt i hela världen då maskoten fick stor uppmärksamhet i TV inför tredje längdhoppet under VM i Paris. "Han påminner mig om att jag gör detta för att det är roligt".

Är sambo med stavhopparen Pärrik Kristiansson. Utöver sporten sägs deras favoritsysselsättning vara att spela kortspelet skitgubbe?.

SALO Tommy, Tomas Mikael Salo, född 1 februari 1971 i Surahammar, svensk ishockeyspelare (målvakt).

Salo flyttade över till i NHL 1994. Han var förstemålvakt i Tre Kronor 1994–2003.

De mest spektakulära insatserna är straffräddningen i finalen mot Kanada i de Olympiska vinterspelen 1994 i Lillehammer som ledde till svenskt OS-guld samt fadäsen i kvartsfinalen mot Vitryssland i de Olympiska vinterspelen 2002 i Salt Lake City.

FORSBERG Peter, "*Foppa*", "*Peter den store*", född 20 juli 1973 i Örnsköldsvik, förmodligen Sveriges mest meriterade ishockeyspelare (forward) genom tiderna. Forsberg, som alltid spelar med nummer 21 på ryggen, har under de senaste åren allmänt ansetts som världens bästa hockeyspelare.

Forsberg är uppvuxen i Domsjö som är en förort till Örnsköldsvik. Han äger en nybyggd golfbana strax utanför Ö-vik.

ERIKSSON Sven-Göran, *Svennis*, född 5 februari 1948 i Torsby, fotbollstränare.

Sven-Göran Eriksson har de senaste åren blivit känd som en av Europas topptränare med uppdrag för storklubbar i Europa och sedan 2001 som Englands förbundskapten. Sven-Göran Eriksson är Englands första utländska förbundskapten. Det hela började i Degerfors där "Svennis" först var assisterande tränare innan han fick huvudansvaret. Han uppmärksammades av IFK Göteborgs ledning som engagerade honom som tränare. Efter en tuff inledning där Svennis hade svårt att få fram resultat släppte det och Svennis kunde leda IFK Göteborg till klubbens största framgång — slutsegern i UEFA-cupen 1982. Laget dominerade även på hemmaplan. Seger i UEFA-cupen öppnade upp dörren för en europeisk karriär och Eriksson flyttade till SL Benfica. Svennis har, förutom en ny tid i Benfica, tränat italienska klubbtag fram tills posten som engelsk förbundskapten. På klubbnivå nådde Svennis sin största seger i och med Lazios ligaguld 2000.

Meriter

EM i fotboll 2004 med England

VM i fotboll 2002 med England

Italiensk mästare: 2000

Portugisisk mästare: 1983, 1984 och 1991

Uefacupmästare: 1982

Svensk mästare: 1982

LARSSON Henrik "Henke" Larsson, svensk fotbollsspelare, anfallare, född 20 september 1971 i Helsingborg.

Henrik "Henke" Larsson landslagsdebuterade 1993 och var med i VM i USA 1994 där han gjorde ett mål. Han blev under andra halvan av 90-talet en etablerad landslagsspelare och har de senaste åren haft renommé som Sveriges bästa anfallare. Inför EM-slutspelet 2000 drabbades Larsson av ett svårt benbrott men blev frisk till EM-slutspelet där han bl.a. gjorde Sveriges mål mot Italien.

Under VM-kvalet 2000–2001 bildade Larsson i slutet en framgångsrik anfallsduo med Marcus Allbäck, vilket även var fallet i VM-slutspelet 2002. Efter detta slutade Larsson i landslaget men gjorde 2003 en uppmärksam comeback i EM-kvalmatchen mot Ungern, vilket dock var tänkt som en engångsföreteelse. Inför EM-slutspelet 2004 bedrev bl.a. *Aftonbladet* en kampanj för att Larsson åter skulle ansluta till landslaget. Till slut blev det hans son Jordan som fick honom att åter dra på sig landslagströjan.

I EM-slutspelet var "Henke" mycket bra och i Sveriges imponerande vinst mot Bulgarien gjorde han två mål och bidrog därigenom till segern med hela 5-0.

Efter EM skrev Larsson på ett tvåårskontrakt för storklubben FC Barcelona.

Under sin tid i Celtic gjorde han stor succé med 242 mål på 315 matcher. Under säsongen 2001 vann han *Guldskon* som Europas främsta målskytt under året.

LJUNGBERG Fredrik, född 16 april 1977 i Vittsjö, svensk fotbollsspelare. Han är 1,77 m lång och väger ca 75 kg och är offensiv mittfältare på kanten.

Fredrik föddes i Vittsjö i Skåne men när han var fem år gammal ville hans föräldrar flytta till Halmstad. Fredrik följde med på ett villkor: att han skulle få börja spela fotboll i en bra klubb, Halmstads Bk.

Ljungberg såldes senare till engelska Arsenal FC och debuterade i en match mot Manchester United FC i vilken han gjorde mål efter ett par minuter. Fredrik Ljungberg är en av de viktigaste spelarna i Arsenal såväl som i landslaget. Han spelade i Sveriges fotbollslandslag i EM i fotboll 2004.

Ljungberg är även känd för sitt utseende och har ett modellkontrakt med klädjätten Calvin Klein. Annonser med fotbollsspelaren iklädd bara underkläder fanns över hela Europa förra året och han förväntas även att användas för nästa kollektion. Fredrik Ljungberg har ett stort modeintresse, något som tillsammans med det fatum att han varit singel länge, lett till att han utpekats att vara homosexuell, något han bestämt förnekar, men tar det ändå som en komplimang då han anser att de ofta har bra klädsmak.

VÄRLDKÄNDA BOLAGEN

SAAB

SAAB (Saab®) är personbilar, som började tillverkas av Svenska Aeroplan AB 1947 men som sedan 1990 tillverkas av Saab Automobile AB i Trollhättan. Saab Automobile AB ägs av den amerikanska koncernen General Motors Corporation.

Historia

Saab grundades som flygplanstillverkare 1937 och det skulle dröja ytterligare tio år innan biltillverkare Saab såg dagens ljus. Andra världskrigets slut föranledde nya tankar och idéer inom Saab som drogs med en överproduktion av flygplan. Ingenjörerna sattes att utveckla en personbil som kom att bli Saab 92. Bilen presenterades för första gången 1947 men det skulle dröja ytterligare innan en reguljär produktion kunde ta vid. Bilen var aerodynamiskt byggd, ingenjörerna tog sin kunskaper från flyget och hade dessutom framhjulsdraft, ovanligt vid den här tiden. Bilen var enkel, sakande till exempel baklucka, men företaget kunde fira de första små framgångarna. Under 1950-talet vidareutvecklades Saab 92 till att bli Saab 93 och man kunde även lansera en kombiversion (Saab 95). Tidiga modeller, som till exempel SAAB 96, var framgångsrika i rally med Erik Carlsson, "På taket" som den mest kända föraren med framgångar i bland annat Monte Carlo-rallyt.

1960-talets Saab 96 blev den sista lillsaaben med tvåtaktsmotorer. Efter ett stort försäljningsras tvingades Saab att skaffa fram en modernare fyrtaktsmotor från Ford i Köln. Det stora lyftet skulle dock komma i och med lanseringen av Saab 99 som var den första stora och moderna Saaben. 1969 blev Saab en del av Saab-Scania och Saabs personbilsdivision och Scantias lastbilsdivision blev närstående.

Under 1970-talet stagnerade biltillverkningen på grund av dålig lönsamhet och få satsningar på nya modeller utan endast vidareutveck-

lingar av Saab 99, bland dem den så kallade Saab 99 Combi Coupé. 1978 skulle dock Saab 99 göras om till Saab 900, en större modell som genom lanseringen av turbomotorer lyfte företagets i början av 1980-talet. 1984 lanserade man Saab 9000 och kom på så sätt in i ett större segment av så kallade premiumbilar. Cabrioletversionen av Saab 900 blev ett lyckokast för Saab som kunde fira framgångar på den viktiga USA-marknaden. I slutet av 1980-talet blev dock ekonomin återigen sämre och efter bland annat samtal med japanska Mazda om samarbete beslutade man 1990 inom dåvarande Saab-Scania att personbilsdivisionen skulle säljas till General Motors och heta Saab Automobile.

Saab Automobile ägdes under 1990-talet av både Investor och General Motors men ägs numera enbart av GM. Personbilstillverkningen har pendlar mellan 80 000 och 120 000 bilar per år de senaste åren.

VOLVO

VOLVO bildades 1926 som en avknoppning från SKF av Assar Gabrielsson och Gustaf Larson. De hade redan sedan 1924 tillsammans arbetat med planeringen och konstruktionen av den första Volvo-bilen och lyckades i augusti 1926 övertyga ledningen inom SKF, där Gabrielsson var försäljningschef, att tillverkning av bilar skulle kunna bli en lönsam verksamhet. AB Volvo var då ett vilande bolag som inregistrerats av SKF redan 1915 och som nu dammades av för att användas till den planerade biltillverkningen. Bolaget flyttade i augusti 1926 in i tomma fabrikslokaler på Hisingen som ägdes av SKF och som stått oanvända ett tag, och Gabrielsson anställdes som verkställande direktör 1 januari 1927. Den första serietillverkade bilen rullade ut ur fabriken den 14 april 1927.

De första biltyperna fick beteckningen ÖV 4, 4-cylindrig öppen vagn, och PV 4, 4-cylindrig personvagn. Dessa båda typer tillverkades mellan åren 1927 och 1929. Totalt tillverkades strax under 1 000 exemplar i olika varianter av dessa typer.

Den första riktigt stora framgången fick Volvo i slutet av 1940-talet och under 1950-talet med Volvo PV 444, som totalt såldes i nästan 200 000 exemplar. En annan försäljningssuccé fick man under 1950- och 1960-talen med modellen Volvo Amazon, som i olika varianter såldes i ca 667 000 exemplar.

1966 kom 140-serien som markerade ett stort steg för Volvo som länge litat till 1950-talets Amazon och den ännu äldre PV 444/544 som slutat att tillverkas först 1965. 140:an hade en för tiden modern och för Volvo typisk kantig design som företaget använt under lång tid. 140:ans

design fick en fortsättning i den 1974 lanserade Volvo 240. 240 var en vidareutveckling av 140:an. Volvo 240 var hur som helst mycket framgångsrik under de 19 år som den tillverkades, 3,5 miljoner exemplar. Med 140- och 240-serierna fick Volvo också sina första och för företaget lyckosamma framgångar med kombibilar. Under 1970-talet köpte Volvo den holländska fordonstillverkaren DAF:s personbilsdivision.

1982 lanserade man den lyxiga 760-serien, som 1984 följdes av 740-serien som var en enklare version av 760-serien. 740-serien blev en stor framgång för Volvo, som även fortsatte att tillverka 240-serien. Efter ett problemfyllt 1970-tal (oljekris, få bilmodeller, problem med kvalitén under en period) fick Volvo stora framgångar under 1980-talet.

1991 lanserades 850-serien som var Volvos andra framhjulsdriva bil (480 var först) och som dessutom hade en femcylindrig, tvärställd motor — helt nytt för en Volvo. Under 1990-talet har Volvo genomgått stora förändringar, inte minst 1999 när Volvo Personvagnar köptes upp av Ford Motor Company. Volvo har satsat alltmer på att få en image med både säkerhet men även en sportigare sida av märket.

Volvo Penta är en världsledande leverantör av motorer och kompletta drivsystem för både marina och industriella applikationer.

Vi strävar efter att ge våra kunder rätt produkt till rätt pris med Volvo Pentas tydliga kännetecken --- innovativitet och konkurrenskraft. Med syfte att uppnå detta arbetar vi engagerat med kvalitet, säkerhet/tillförlitlighet och miljöhänsyn --- samma kärnvärden som gäller för hela Volvokoncernen.

Vår ställning som ett specialistföretag inom Volvokoncernens starka organisation ger oss klara fördelar. Vi har den lilla organisationens flexibilitet kombinerad med det tekniska och finansiella stöd som behövs för att ständig utveckling och förnyelse.

Volvo Aero är ett helägt dotterbolag till AB Volvo. I samarbete med världens ledande flygindustrier utvecklar och tillverkar vi komponenter till flygplans- och raketmotorer.

Service och underhåll är en ökande del av vår verksamhet. Vi erbjuder ett brett utbud av produktivitetshöjande åtgärder såsom

- ✧ försäljning av reservdelar till flygmotorer och flygplan,
- ✧ översyn och reparation av flygmotorer,
- ✧ försäljning och leasing av flygmotorer och flygplan.

Volvo Construction Equipment erbjuder ett vidsträckt sortiment av säkra och miljöanpassade kvalitetsprodukter, effektiv service över hela världen och en lång rad lösningar för finansiering, begagnade maski-

ner och leasing för att lösa behovet av anläggningsmaskiner för krävande kunder över hela världen.

Inom affärsområdet tillverkas totalt över 150 olika modeller av grävmaskiner, hjullastare, vägghyvlar och ramstyrda dumprar. Tillverkningsanläggningar finns i Sverige, Tyskland, Frankrike, USA, Kanada, Brasilien och Korea.

SCANIA

SCANIA, (latin för Skåne), tidigare *Scania-Vabis*, stor svensk bil- och motortillverkare med huvudkontor i Södertälje

Scania grundades 1891, bolaget slogs år 1911 samman med personbils- och lastbilstillverkaren Vabis som bland annat tillverkade järnvägsvagnar. Vabis hade sin fabrik i Södertälje. (Vagn Aktiebolaget I Södertälje) där Scantias huvudkontor idag återfinns. Scania-koncernen har med tiden utvecklats till en av världens ledande lastbilstillverkare. Man etablerade sig tidigt i Sydamerika där man sedan 1950-talet haft produktion. 1969 slogs Scania samman med Saab vilket skapade industrikoncernen Saab-Scania. Under 1990-talet köptes Saabs personbilsdivision vilket var början till splittringen av Saab-Scantias olika industrigrenar. Scania blev återigen ett eget företag. År 2000 köpte Volkswagen AG 34 procent av rösterna och 17,7 procent av kapitalet i Scania.

Företagets symbol har alltid varit skånegripen. Under tiden som en del i Saab-Scania blev skånegripen hela koncernens symbol vilket förklarar att biltillverkaren Saab idag har kvar skånegripen i sitt märke, trots att man i grunden saknar en koppling till landskapet Skåne.

SCANDINAVIAN AIRLINES, SAS, urspr. *Scandinavian Airlines System*, är flera sammanslagna flygbolag från Sverige, Norge och Danmark.

Bolagets huvudnav är Kastrup på Amager utanför Köpenhamn men även Arlanda och Gardemoen är viktiga nav för viss trafik utanför den traditionella hemmaplanen Skandinavien.

Historia

SAS bildades 1946 av DDI, SILA och DNI och kom att enbart bedriva långflygningar med namnet Overseas SAS (OSAS). Samma år skedde den första flygningen med Douglas DC-4. Två år senare, 1948, bildades European SAS (ESAS) som skötte flygningar inom Europa. 1951

bildades så SAS då OSAS och ESAS lades samman under ett avtal som de tre grundbolagen skrev under, detta avtal skulle sträcka sig till 2020. Under 1950-talet öppnade SAS många långlinjer och blir dessutom först med att flyga över Nordpolen i och med linjer Köpenhamn-Los Angeles. 1959 kom det första Jetflygplanet, det franska flygplanet Sud-Est Caravelle. Därmed var också SAS först med att använda detta flygplan, vilket var mycket kränkande för Air France som flög det första franska jetplanet senare och därmed tappade den nationella självkänslan.

1960 sätts ett av världens mest använda långdistansflygplan Douglas DC-8 in i SAS trafik och samtidigt startar man en egen hotellverksamhet. På 1960-talet öppnar man även en linje till Chicago, Illinois samt att man köper in Douglas DC9-41 ett kort/medeldistansflygplan som kom att användas flitigt av SAS, sista flygningen med det gjordes år 2002.

På 1970-talet köper man in Nyman & Schultz/Nordisk Reseburå AB samt att man får sin första leverans av Boeing 747-200. Ett mycket omdiskuterat köp då man inte hade trafikunderlag för det men var rädd för att tappa marknadsandelar då så många andra flygbolag köpte det. 1977 köper man som första flygbolag in det fransk/tysk/engelska flygplanet Airbus A300. Flygplanet kom att användas på medeldistansflygningar såsom Köpenhamn-London och Stockholm-London.

1981 blir Jan Carlzon VD för SAS-koncernen och Euro-class introduceras. 1984 bildas SAS Commuter, ett dotterbolag som kommer att flyga kortflygningar till de större flygplatserna från mindre. Fokker F-27 används för detta ändamål. 1988 ger SAS order på nio stycken Boeing 767-300ER samt 61 McDonnell Douglas MD-8X i konfigurationerna 81/82/83 och senare 87.

1991 kraschar en av SAS MD-80 flygplan på en åker utanför Gottröra i Uppland. Se vidare Gottröraolyckan.

1993 köps Linjeflyg upp av SAS som nu får hela inrikesmarknaden för sig själva fram tills Skyways startar sin verksamhet 1994. SAS lägger år 1995 in en order på 41 stycken Boeing 737-600 med valfrihet att omvandla dessa order till annan modell i Boeing 737NG serien (som består av 737-600, -700, -800 och -900).

1997 bildade SAS, United Airlines, Air Canada, Lufthansa Thai Airways sammarbetsprojektet Star Alliance vilket innebar att man tar hand om varandras flygningar till från respektive land man flyger till/i. På senare år har många flygbolag anslutit sig till vilket vad nu är världens största flygbolagsallians.

1998 är ett stort år för SAS. En ny framtoning för bolaget har tagits fram med nya flygplansmålningar, nya uniformer, ny logotyp och nya flygplan. Boeing 737-600 introduceras och Oslos nya flygplats Gardermoen öppnar. År 1999 beslutar SAS för att välja Airbus A340-300 och Airbus A330-300 som ersättning för Boeing 767-300ER, detta istället för Boeing 777-300/200ER.

År 2000 sätts DeHavilland Dash Q400 in i trafik hos SAS Commuter med tanke på att ersätta Fokker 50. SAS beslutar även för att köpa Airbus A321-200 för att använda på huvudstadstriangeln samt till London, Paris och Frankfurt am Main.

År 2001 blir SAS VD den första dansken någonsin att vara koncernchef för SAS, Jörgen Lindegaard ersätter Jan Stenberg. Airbus A340-300 sätts i trafik på linjen Köpenhamn-Dehli. Som en följd av terrordåden den 11 september 2001 tvingas SAS till stor besparingar. Året avslutas på värsta tänkbara sett då en McDonnell Douglas MD-87 på väg till Köpenhamn kolliderar med en Cessna Citaion på en dimmig landningsbana i Milano. 118 människor mister livet varav 16 svenskar inklusive besättning.

SAS går rejält nedåt under 2002/2003 och tvingas till stora besparingar. Mycket personal sägs upp och som ett stort försök att utmana lågprisflyget bildar man SAS Snowflake där man dock varken tjänar eller förlorar pengar på.

Den 31 oktober 2004 görs en del förändringar av SAS koncept. Bland annat delas flygplanen upp på tre priskategorier:

- ✧ Economy (ekonomiklass utan mat, dryck och service)
- ✧ Economy Flex (affärsklass med mer flexibla regler för avbokning etc.)
- ✧ Business (första klass med bredare säten och mat)

Lågprisbolaget Snowflake läggs ner, men blir istället varumärke för de billigaste biljetterna.

SKF (eg. *Svenska Kullagerfabriken*), ett svenskt industriföretag med huvudanläggningen i Gamlestaden, norra Göteborg.

SKF är världens ledande leverantör av produkter, kundanpassade lösningar och tjänster inom området lager och tätningar. Koncernens kompetens omfattar också tekniskt stöd, underhållsservice, tillståndsovervakning och utbildning. SKF har också fått en allt starkare position på områdena linjär rörelse samt högprecisionslager,

spindlar och tjänster för verktygsmaskinindustrin. SKF är också tillverkare av stål av högsta kvalitet för rullningslager.

SKF är organiserat i fem divisioner: Industrial, Automotive, Electrical, Service samt Aero and Steel. Varje division servar en global marknad med fokus på sina specifika kundsegment.

SKF har tillverkning på mer än 80 platser i världen. Företaget har även egna försäljningsbolag i 70 länder, 10 000 distributörer och återförsäljare som servar kunder i hela världen.

LKAB, Luossavaara, Kiirunavaara AktieBolag, gruvdriftsföretag med järnmalmsbrytning i Kiruna och Malmberget. LKAB levererar bland annat till SSAB:s stålverk i Luleå. LKAB raffinerar järnmalen till pellets samt fines innan den levereras.

LKAB har 5 dotterbolag: MTAB, Minelco, Wassara, FAB och KGS.

Det första kända malmprovet från Gällivare dateras så tidigt som på 1660-talet och 1696 nämns namnen Kiirunavaara och Luossavaara för första gången. Många anade nog att stora rikedomar dolde sig i bergen i Lappland men svårigheterna var många, dels att lyckas utvinna malmen och dels att transportera den till närmaste hamn. Flera kände sig manade att försöka, men under århundradena misslyckades de alla. Först på 1870-talet uppfanns en teknik som visade sig fungera, nu kunde man framställa stål ur den fosforrika malmen och man kunde äntligen utvinna den kommersiellt.

Nu återstod endast transportproblemet, vilket löstes 1888 då Malmbanan öppnades för trafik. LKAB bildades 1890.

1969 Genomfördes en strejk vid LKAB:s gruvor i Malmfälten, denna händelse är känd som den stora gruvstrejken.

DOMUS (latin, betyder 'hem') benämning på varuhus tillhörande konsumentkooperationen. 1956 blev Domus det gemensamma namnet på varuhusen inom kooperationen. Därefter ökade antalet domusvaruhus och som mest fanns det över 200 enheter. Gamla hus revs för att ge plats åt de nya stora varuhusen. Karaktäristiskt för en stor del av Domusvaruhusen är att de serietillverkats efter ritningar som designats på förhand och inte anpassats efter platsen de byggts på.

Under 1980-talet började man avveckla Domusvaruhusen. Många varuhus byggdes om till gallerior kombinerat med Konsum- och Coop

Konsum-butiker. Dock fanns år 2004 ett antal Domusvaruhus kvar på flera ställen i landet.

IKEA, svenskt möbelföretag, grundat 1943 av Ingvar Kamprad. Av skattemässiga skäl är företaget numera ägt av en s.k. *from stiftelse* registrerad i Nederländerna, men företaget kontrolleras alltjämt av familjen Kamprad. Verksamhetsåret 2004 (1 september 2003 — 31 augusti 2004) omsatte IKEA-koncernen 12,8 miljarder euro (117 miljarder kronor) och har ungefär 84000 anställda i 44 länder.

IKEA-koncernen hade i oktober 2004 totalt 180 varuhus i 23 länder. Ytterligare 23 varuhus ägs och drivs av franchisetagare utanför IKEA-koncernen i 14 länder/territorier.

Namnet IKEA är en förkortning av Ingvar Kamprad Elmtaryd Agunnaryd. Elmtaryd är gården där Kamprad föddes, som låg i byn Agunnaryd.

Historia

Företaget grundades 1943 av Ingvar Kamprad när han var sjutton år gammal. Från början sålde man pennor, tavelramar, klockor, smycken, nylonstrumpor, plånböcker och annat som Ingvar Kamprad kom över. Möbler började inte säljas förrän 1947 och 1955 började man sälja egen-designade möbler.

Från början sålde Kamprad varorna per postorder, men efter ett tag öppnades en affär i Älmhult. Där öppnades sedermera ett varuhus som

Ingvar Kamprad, svensk företagare och grundare av IKEA.

Gården Elmtaryd där Ingvar Kamprad föddes 1926 var den största i trakten, hela 500 hektar. Farfadern var en förmögen godsägare och släkten på hans mors sida hade den största livsmedelsbutiken i Älmhult. Kamprad inregistrerade IKEA år 1943.

Ingvar Kamprad är invandrare i tredje generationen från Tyskland och var faktiskt släkt med ingen mindre än Paul von Hindenburg, den tyske president som efter sin död 1934 efterträddes av Adolf Hitler.

IKEA

fick stå som modell när man började öppna flera varuhus runt om i Sverige. Det första varuhuset utanför Sverige — och tillika IKEAs andra varuhus — öppnades 1963 i Asker utanför Oslo. Det andra varuhuset i Sverige, efter det i Älmhult, stod klart i Kungens Kurva söder om Stockholm 1965. Varuhuset karaktäriseras av en stor, rund byggnad, som har fått sin inspiration av Guggenheimmuséet i New York.

Kuriosa

I de tyskspråkiga länderna brukar man skämta om att IKEA är en förkortning för "Idioten kaufen einfach alles" eller "Idioten kaufen eben alles" (på svenska "Idioter köper enkelt allt" respektive "idioter köper ändå allt").

På de flesta IKEA-varuhus har man en restaurang där man säljer svensk mat, däribland köttbullar. IKEA har kommit att bli den största exportören av livsmedel från Sverige.

ERICSSON ERICSSON, internationellt företag med inriktning på tillverkning av telefoner, mobiltelefoner och infrastrukturkommunikationssystem. En av Sveriges främsta svagströmstekniska representanter. Grundat 1876 från L. M. Ericssons konstruktionsverkstad, men under årens lopp har flera uppköp och sammanslagningar genomförts.

L.M. Ericsson började sin bana som arbetare på olika verkstäder, dels i sin hemtrakt, dels i Stockholm. Efter en stipendiefinansierad utomlandsvistelse som student uppsatte han i april 1876 en verkstad för att tillverka matematiska och fysikaliska instrument o.d. Detta var samma år som A.G. Bell tog patent på telefonen. Bara något år senare startade E. tillverkningen av telefonapparater, vilket skulle bli den huvudsakliga verksamheten. År 1878 lanserades de första telefonerna, tillverkade av honom själv. Hans påfallande konstruktiva begåvning imponerade den tidens fackmän, och apparaterna blev snabbt kända på världsmarknaden. L.M. Ericsson bär till väsentlig del förtjänsten av det svenska telefonväsendets höga ståndpunkt i världen.

Som ett led i företagets utveckling överlät E. sina fabriker år 1896 till det nybildade A.-B. L. M. Ericsson & Co. Från denna dag och ca. 20 år framåt verkade han själv som VD. Tills dato (2003) har ingen annan person haft lika långvarig ledande position inom koncernen. På 1890-talet hade A.-B. L. M. Ericsson & Co ca. 500 anställda och bolaget hade

kommit igång med dess internationalisering; etableringen ägde först rum i Ryssland och Polen.

Även år 2001 genomfördes drag att stärka utvecklingen av telefoner genom ett samgående med hemelektroniktillverkaren Sony Corporation i samriskbolaget **Sony Ericsson Mobile Communications**. Medan huvudsakliga forsknings- och entreprenörverksamheten finns kvar i företaget Ericsson är telefontillverkningen lagd på Sony-Ericsson. Samriskbolaget hade vid bildandet ca. 3 500 anställda.

E Electrolux ELECTROLUX är Sveriges största tillverkare av s.k. vitvaror. Electrolux tillverkar bland annat tvättmaskiner, diskmaskiner, kylskåp, spisar och dammsugare. Electrolux är också ägare av flera andra tillverkare i samma branch som t ex Electro-Helios, Zanussi, Hugin och Volta.

Företaget grundades 1910 under namnet **Elektromekaniska AB** och erhöll namnet Elektrolux 1919 (1957 ändrades stavningen till Electrolux). 1928 organiserades bolaget som holdingbolag för ett flertal försäljnings- och fabrikationsbolag. Under ledning av Hans Werthén byggdes bolaget från 1970-talet upp till ett världsföretag. En betydande insats i E:s ledning har även gjorts av Axel Wenner-Gren.

Electrolux äger också Husqvarna och är därigenom en ledande tillverkare av utomhusprodukter som motorsågar, röjsågar och åkgräsklippare.

H&M HENNES & MAURITZ, *H&M*, eg. *H & M Hennes & Mauritz AB*, svenskt börsnoterat detaljhandelsföretag i konfektionsbranschen med huvudkontor i Stockholm. Det grundades av Erling Persson, som öppnade den första butiken i Västerås 1947. Redan 1943 hade Erling Persson grundat Pennspecialisten som senare kom att bli Ur & Penn.

Sedan något decennium har H&M en julkampanj på annonspelare och busshållplatser som får ömsom kritik och ömsom beröm av olika feminist-läger.

ABB ASEA BROWN BOVERI, eg. *ABB Asea Brown Boveri Ltd*, var fram till 1999 namnet på ABB-koncernens moderbolag. Därefter ändrades namnet till *ABB Ltd*.

ASEA Brown Boveri bildades 1988 genom en sammanslagning av det svenska företaget ASEA och det schweiziska företaget BBC Brown Boveri Ltd. Huvudkontoret ligger i Zürich.

oriflame ORIFLAME är ett kosmetikföretag som säljer naturliga och högkvalitativa skönhets- och hudvårdsprodukter genom en oberoende försäljningskår, utanför den traditionella detaljhandeln.

Direktförsäljning ger kunder chansen att få rådgivning och inspiration av människor de känner och litar på. Att handla direkt är tryggt och bekvämt.

En Säljkonsulent är del av en global gemenskap och har obegränsade möjligheter till karriär, inkomster och personlig utveckling.

Svenska tidningar

AFTONBLADET

AFTONBLADET är en av mest lästa svenska dagstidningarna, med rötter i arbetarrörelsen.

Historia

Den 6 december 1830 grundades Aftonbladet av Lars Johan Hierta, som trots sin adliga börd var liberal och för tryckfrihet. Under historien har tidningen erkänt sig till olika politiska ideologier, men numera är den oberoende socialdemokratisk på ledarplats.

Hierta-epoken 1830–1851

Under de första tjugo åren blir Aftonbladet ledande i Sveriges liberala tidningsvärld. Konservativa krafter, framför allt kungen, försöker stoppa tidningen, men lyckas inte. 1844 får Sverige en fri press.

Sohlman-epoken 1851–1929

Tidningen blir alltmer konservativ och tyskvänlig. Brokiga blad Sveriges första kolorerade veckotidning utkommer 1907–1930. Halvveckoupplagan, som startar 1890, blir en stor succé. Den har som mest 150 000 prenumeranter och läses av en halv miljon svenskar.

Kreuger-epoken 1929–1956

Under en lång tid på 1900-talet ägdes Aftonbladet av Torsten Kreuger, bror till Ivar Kreuger. P G Peterson var chefredaktör 1933–1956 och arbetade på att återskapa tidningens förtroende. Politiskt hade tidningen nämligen stött Tyskland under Hitlers regim, och framfört åsikten att det var en mer fredlig lösning att låta Hitler ta över Europa.

LO-epoken 1956–1996

Rekordstor upplaga under 60-talet följs av nedgång under 70-talet. Chefredaktörerna Thorbjörn Larsson och Rolf Alsing förnyar tidningens innehåll och form under 80- och 90-talet. Efter hundra år i Klara flyttar Aftonbladet 1989 till Globen City.

Schibsted/LO-epoken 1996–

1996 köper den norska mediekoncernen Schibsted 49,9 procent av Aftonbladet. Samma år går Aftonbladet om Expressen och blir Sveriges största dagstidning. 1997 tillträder Anders Gerdin som chefredaktör och ansvarig utgivare.

Kända journalister verksamma vid Aftonbladet: Robert Aschberg, Jan Guillou, Johan Hakelius, Helle Klein, Herman Lindqvist, Viveca Lärn, Willy Maria Lundberg.

DAGENS NYHETER. DN är oberoende, står fri från partier, organisationer och ekonomiska maktsfärer. DN:s politiska hållning är liberal. Tidningen redigeras i liberal och frisinnad anda. Under en period av omskakande förändringar har DN att med ny skärpa hävda det öppna samhällets grundläggande värden, däribland upplöst förnuft och toleransklimate.

Oberoende liberal är den mest täckande beteckningen för denna position, som är rotad i DN:s tradition alltsedan starten 1864.

Dagens Nyheters papperstidning läses dagligen av omkring en miljon människor. Varje månad besöker omkring 1,8 miljoner människor DN.se. DN är samtidigt landets största annonsmedium på tidningssidan. Vår utgångspunkt är att människor, oavsett social bakgrund, ska ha möjlighet att delta i och förstå gemensamma angelägenheter. Vi verkar i en upplysningstradition som vill bidra till att svenskarna är ett läsande och tänkande folk. Därför är det bland annat viktigt att använda de distributionsformer som, enskilt eller i samverkan, bäst når fram till mottagaren. Vi slår vakt om objektivitet och en oberoende verksamhet på alla plan.

Dagens Nyheter ingår i Bonnierkoncernen, ett av norra Europas ledande medieföretag.

EXPRESSEN.SE Första numret trycktes under brinnande världskrig, den 16 november 1944. De tongivande idéerna och tankarna bakom Expressen kom från Albert Bonnier Jr och Carl-Adam Nycop. Ägare respektive journalist.

Expressen startades som motvikt till de nazistiska strömningarna i samhället.

Ända från början har liberalism, tolerans och solidaritet varit Expressens kännemärken.

Expressen står alltid på den enskilda människans sida mot övergrepp, förtryck och maktmissbruk.

I dag äger Expressen också två andra kvällstidningar: GT i Västsverige och Kvällsposten i Sydsverige.

Expressen ägs av Bonnier AB, som även äger dagstidningarna Dagens Nyheter, Sydsvenska Dagbladet, Ystad Allehanda, Trelleborgs Allehanda och Kristianstadsbladet. Bonnierfamiljen, som har en lång tradition som publicister av både tidningar och böcker, värnar om yttrandefrihet och mångfald.

Genomsnittsupplagan per dag 2001 (TS-statistik): Expressen 244 500 exemplar, GT 56 600 exemplar, Kvällsposten 56 600 exemplar. Alla tre kvällstidningar når varje dag nära 1,2 miljoner läsare. (Orvesto 2001)

Dagens Industri är en näringslivsinriktad dagstidning som grundades 1976.

Dagens Industri AB ägs till 100 % av Bonnier Koncernen. Detta återspeglas i princip bara genom att det är Johan Bonnier som är styrelseordförande, i övrigt är tidningen en helt fristående del av koncernen. VD för Dagens Industri AB är, sedan 1981, Hans Olsson. Att bolaget haft samma VD de senaste 20 åren har satt sina spår på det sättet att den inte har förändrats märkbart. Dagens organisationsstruktur ser i princip ut som den gjorde för 20 år sedan (bilderna är ritade av mig, Lars Jörnöw, då DI själva inte har några).

Som bilden visar är organisationen uppbyggd på ett hierarkiskt sätt. Under VD Hans Olsson finns det fyra områden; ekonomi, marknad, annons och redaktion. Något som bör nämnas är att DI använder utomstående företag i vissa delar av verksamheten. För tillfället gäller detta två bolag; Annonsförsäljning AB, som hjälper till med annonsförsäljningen, samt en icke namngiven PR-byrå som jobbar väldigt nära med marknadsavdelningen med utformandet av kampanjer.

Dagens Industri AB har även nio stycken andra dotterbolag utspridda i Europa.

Dagens Industri kan genom dessa bolag även läsas av letter, estländare, ryssar, österrikare, litauer och polacker. Modertidningen Dagens Industri är ledstjärna för samtliga tidningar som är anpassade till de lokala förhållanden som råder på respektive marknad. I Danmark äger DI tidningen Børsen, som har grundades redan 1896.

Dagens Industris framgång bygger till stor del på den svenska konjunkturen och hur stort det allmänna intresset för affärsvärlden är. Det

troliga är dock att intresset inte lär minska de närmaste åren. Dagens Industri har nämligen kommit in i en god trend; upplagan har ökat — redaktionen har utökats successivt — tidningen har blivit bättre — upplagan har ökat — ekonomin har förbättrats. Denna goda trend har uppkommit p.g.a. dels yttre omständigheter men också inre omständigheter. De inre omständigheterna har varit att företaget har haft en lång mognadsfas, seriösa ägare med långsiktigt förtroende samt kontinuitet på personalsidan.

KÄNDA MÄNNISKOR

WALLENBERG Raoul (eller *Wallenbergarna, Familjen Wallenberg*), släkt från Östergötland. Äldste kände stamfader var rusthållaren i Harseberga i Skärkinds församling Per Hansson, som levde 1670–1741. Hans barn kallade sig Hertzman och Wallberg. Per Hanssons son Jakob Persson Wallberg (1699–1758) var kronolänsman i Vifolka härad och hade två äktenskap. Barnen i första äktenskapet behöll namnet Wallberg, medan barnen i andra äktenskapet med Anna Kristina Tillberg antog namnet Wallenberg.

Slakten Wallenberg har ett stort ägande och inflytande inom näringslivet. Familjens motto sägs vara: "Esse, non videre", *att verka, men inte synas*. Familjen Wallenbergs maktbolag heter Investor.

KARLSSON Bert, född 21 juni 1945 i Skara, Västra Götalands län (f d Skaraborgs län), skivbolagsdirektör, entreprenör och politiker (nydemokrat), riksdagsledamot 1991–1994.

1984 startade han Skara Sommarland, ett nöjesfält som fick många efterföljare. Detta har dock gått i en slags "konkurs" vilket har inneburit att han har tappat besökare. Han har fört fram många av Sveriges mest kända artister under 1980- och 90-talen och 2000-talets första decennium på sitt skivbolag Mariann Grammofon. (Genom bl.a. dokusåpan Fame Factory.)

Bert Karlsson var med och startade partiet Ny Demokrati 1991, tillsammans med Ian Wachtmeister.

GATHENHIELM Lars, före adlandet 1715 Lars Gathe, även kallad **Lasse i Gatan**, född 1689, död 1718, svensk kapare.

Lars Gathenhielm föddes på gården Gatan i Onsala socken i Halland.

För att skydda den svenska sjöfarten från kapare och för att skada fienden, startade Karl XII en kaperiverksamheten med Lars Gathenhielm från Onsala i spetsen.

Med sin galjon *Lilla Jägaren* hade han tidigt stora framgångar. Kaparskeppen blev allt fler och många av Onsalas sjöfarare "omskolades" snabbt till kapare.

Lars Gathenhielm adlades 1715 för sina insatser inom den svenska sjöfarten och utnämndes senare även till kommendör och högste chef för Västkustens Marindistrikt.

Lars Gathenhielm dog 1718, endast 29 år gammal, i lungsot. I Onsala kyrka finns det Gathenhielmska gravkoret, där "Lasse i Gatan" med fru Ingela vilar.

WENNERSTRÖM Stig, född 22 augusti 1906, överste, spion och landsförrädare.

Känd svensk överste inom det svenska flygvapnet som spionerade åt Sovjetunionen. Spionerade tidigare åt Nazityskland vilket ryssarna fick reda på. Då fick Wennerström välja mellan att fortsätta spionera åt Sovjet eller bli avslöjad; han valde det tidigare. Det fanns två högt uppsatta svenska spioner för KGB vid den här tiden, en hade kodnamn Örnen, det var Wennerström, så fanns även Getingen. Det blev aldrig riktigt klarlagt vem som var Getingen.

Wennerström lämnade ut så gott som hela det svenska försvarsupplägget till ryssarna under 1950-talet. Dessutom lämnades hela Drakenprojektet ut till Sovjetunionen. Wennerström arbetade även som militärattaché i Washington där han gjorde stor nytta för KGB. Wennerström greps sommaren 1963 och dömdes till livstids fängelse, han frisläpptes dock 1974.

BERGLING Stig, född 1 mars 1937. Svensk militär och spion som arbetade åt Sovjetunionen. Han var knuten till den svenska säkerhetstjänsten och hade på 70-talet ett FN-uppdrag i Libanon. Han greps i Israel i mars 1979 efter att hans spioneri blivit uppdagat. Den 7 december 1979 dömdes han i Sverige till livstids fängelse för grovt spioneri.

Han genomförde tillsammans med sin dåvarande hustru en uppmärksam flykt (under en permission) den 6 oktober 1987. De tog sig till hans gamla uppdragsgivare Sovjetunionen. Senare levde han

dock i Mellanöstern. I augusti 1991 återvände han frivilligt till Sverige, och tillbringade sex år till i fängelse fram till sin frigivning i juli 1997.

Bytte namn till Eugen Sandberg.

Under senare år (sedan slutet av 90-talet) lider han av Parkinsons sjukdom.

SCHENKENBERG Marcus, född 4 augusti 1968 i Stockholm, svensk fotomodell. Blev världsberömd i början av 1990-talet för sin muskulösa och välbyggda kropp, framför att för de vältrimmade magmuskulerna, den så kallade "tvättbrädan". Marcus Schenkenberg är 191 cm lång och väger 91 kg.

Marcus Schenkenberg är världens högst betalde manlige fotomodell och utsågs 1992 till "Världens vackraste man." Han har även skrivit en bok, *New rules*, om sitt liv som fotomodell.

RIMÉR Bingo (f. *Björn Rimér*), född 23 juni 1975 i Hällaryd. Han har gjort sig känd som flickfotograf och är chefredaktör för herrtidningen Moore Magazine sedan augusti 2003. Rimér var tidigare tidningen Playboys agent i Sverige.

TEST OM SVERIGE

Svensk historia

1. Vilket nummer har Sveriges nuvarande kung?

- a) 23 ☐ b) 74 ☐ c) 90 ☐

2. Vad heter Sveriges äldsta ätt?

- a) Stenkilska ätten ☐ b) Erikska ätten ☐ c) Vasa ätten ☐

3. Vilken ätt tillhör Sveriges nuvarande konung?

- a) Erikska ätten ☐ b) Bernadotteska ätten ☐
c) Oldenburgska ätten ☐

4. Vem tillhör valspråk All makt är av Gud?

- a) Gustav Vasa? ☐ b) Oskar I ☐ c) Sigesmund ☐

5. Vad är Sveriges förnämsta ordensutmärkelse?

- a) Nordstjärne orden ☐ b) Serafimerorden ☐ c) Svärdsorden ☐

6. Vad är det äldsta riksvapnet i Sverige?

- a) Lejonvapnet ☐ b) Tre kronor ☐ c) Hjärtsköld vapnet ☐

7. Vad är den främsta symbolen för den svenska nationen från Gustav Vasas död?

- a) Korsfanan ☐ b) Kungakronan ☐ c) Spiran ☐

8. Var ligger den svenska monarkens officiella residens?

- a) Kungliga Slottet ☐ b) Stockholms Slott ☐ c) Drottningholms Slott ☐

9. Vad betyder 3 kronor?

- a) Tre kungariken b) Tre städer c) Tre berg

10. Vad heter Sveriges nuvarande konung?

- a) Erik XV (b) Gustav IV Adolf (c) Carl XVI Gustav (

11. Hur många systrar har Sveriges nuvarande konung?

- a) 2 b) 3 c) 4

12. Vilket valspråk har Sveriges nuvarande konung?

- a) För Sverige - i tiden. (b) Rätt ock sanning. (c) Plikten ramför allt. (

13. Var mötte Sveriges nuvarande konung Silvia Sommerlath?

- a) I Frankrike (b) I Tyskland (c) I Finland (

14. Hur många barn har kungliga familjen?

- a) 5 (b) 3 (c) 2 (

15. Vad kallar man en kunglig tradition att besöka varje län i Sverige?

- a) Karlsgata (b) Eriksgata (c) Gustavsgata (

16. Vad var kungen intresserad av redan som barn?

- a) football (b) bilar (c) natur ock friluftsliv (

17. Var kommer drottning Silvia ifrån?

- a) Från Brasilien (b) från Tyskland (c) från Danmark. (

18. Var är hon uppväxt?

- a) i Tyskland (b) i Brasilien (c) i Argentina (

19. Vilken utbildning har drottning Silvia?

- a) tolkutbildning (b) läkarutbildning (c) hemmafruutbildning (

20. Vad heter nuvarande kronprinsessan?

- a) Victoria (b) Margaretha (c) Christina (

21. Var studerade nuvarande kronprinsessan från vårtermin 1998 till vårtermin 2000?

- a) i Storbritanien (b) i USA (c) i Tyskland (

22. Vad heter Prins av Sverige?

- a) Carl Philip (b) Fredrik (c) Gustav Adolf (

23. Vad för utbildning började Prinsen vintern 2003?

- a) i grafisk design (b) i datorer (c) i västeuropeisk konsthistoria (

24. Vad heter kungliga familjens yngsta barn?

- a) Victoria ☐ b) Birgitta ☐ c) Madeleine ☐

Konst

1. Vad heter den förste kristne missionären i Sverige?

- a) Ansgar ☐ b) Rimbert ☐ c) Tveskägg ☐

2. Vem regerade i Sverige , när den förste kristne missionären kom dit?

- a) Anund Jakob ☐ b) Björn ☐ c) Valdemar ☐

3. När ägde brytningen med den katolska kulturtraditionen rum?

- a) Under Gustav Vasas regering ☐ b) Under Margaretas regering ☐
c) Under Adolf Frederiks regering ☐

4. Vad heter författare till "Historia om alla götarnas och svearnas konungar"?

- a) Olavus Petri ☐ b) Johannes Magni ☐ c) Mikael Agrikola ☐

5. Vad heter Olaus Magnis författade verk?

- a) "Historia om vikingen" ☐ b) "Historia om Sveriges kung" ☐
c) "Historia om de nordiska folken" ☐

6. Vad heter en av det svenska högreskolväsendets grundläggare?

- a) Johannes Rudbeckius ☐ b) Axen Oxenstierna ☐ c) Gustav Horn ☐

7. När inrättades det första svenska gymnasiet?

- a) På 1600-talet ☐ b) På 1700-talet ☐ c) På 1900-talet ☐

8. Var inrättades det?

- a) I Stockholm ☐ b) I Malmö ☐ c) Västerås ☐

9. Var ligger det äldsta och mest betydande universitetet i det svenska väldet?

- a) I Stockholm ☐ b) I Uppsala ☐ c) I Göteborg ☐

10. Hur många fakulteter fanns det på medeltidens universitet?

- a) 6 ☐ b) 5 ☐ c) 4 ☐

11. Vilken fakultet fanns det inte på de svenska universiteten på 1700-talet?

- a) Teologisk ☐ b) Medicinsk ☐ c) Filologisk ☐

12. Vad för kulturinflytande rönt Sverige under 1700-talet framför allt?

- a) tyskt () b) engelskt () c) franskt ()

13. När grundades Konstakademien i Sverige?

- a) 1649 () b) 1735 () c) 1813 ()

1. Vad heter arkitektoniska stilen som kallas Louis XVI i Frankrike?

- a) Gustaviansk () b) Augustianska () c) Johanska ()

2. Vad heter arkitekten som ritade det Kina slott?

- a) Carl Fredrik Adelcrantz () b) Ragnar Östberg () c) Tessin d.ä. ()

3. När ersatts det gamla operahuset med det nuvarande?

- a) På 1890-talet b) På 1930-talet c) på 1840-talet

4. Vem ritade slott i Haga?

- a) L'Archeveque b) Taraval c) Deprez

5. Vem är skulptör till Gustav 3-s staty på Skeppsbron i Stockholm?

- a) Jean Erik Rehn () b) Gustav Lundberg () c) Johan Tobias Sergel ()

6. Vem var hans lärare?

- a) Taraval () b) Carl Hårleman () c) L'Archeveque ()

7. Vilken uppskattad porträttmålare gjorde ett porträtt av Marie Antoinette och hennes barn i parken i Versailles?

- a) Ulrich Wertmuller () b) Gustaf Lundberg () c) Alexandr Roslin ()

8. Vad heter Sveriges förste store landskapsmålare?

- a) Per Hilleström () b) Elias Martin () c) Carl Fredrik von Breda ()

9. Vilken svensk målare är känd som en framstående miniatymålare på 1700-talet?

- a) Peter Adolf Hall () b) Gustaf Lundberg () c) Taraval ()

10. Vad heter skulptör till statyer av Oden, Tor och Balder i Nationalmuseet?

- a) John Börjeson () b) Carl Milles () c) Bengt Fegelman ()

11. Vad heter skulptör till Carl 12-s staty i Stockholm?

- a) J.P.Molin () b) Per Hasselberg () c) Christian Eriksson ()

12. Vad för målarskola efterträddes vid mitten av 1800-talet?

- a) Dusseldorfskolan () b) Berlinskolan () c) Kölnskolan ()

13. Vem tillhör framstående historiemålningar från och med 1870-talet?

- a) Marcus Larsson () b) Ragnar Östberg () c) Gustaf Cederström ()

14. Vad heter stilen, som Dramatiska teatern i Stockholm är en representant för?

- a) Götiska stilen () b) Nyantika stilen () c) Jugendstilen ()

15. Vad heter arkitekten till Stadshuset i Stockholm?

- a) Carl Fredrik Adelcrantz () b) Ragnar Östberg () c) Tessin d.y. ()

16. Vad heter Sveriges största hamnstad?

- a) Göteborg () b) Stockholm () c) Lund ()

17. Vad heter Sveriges tredje största stad?

- a) Göteborg () b) Malmö () c) Uppsala ()

18. Viken stad kallar man rosornas och ruinernas stad?

- a) Visby () b) Kiruna () c) Karlskrona ()

19. Var föddes Carl Milles?

- a) i Uppland () b) i Småland () c) på Gotland ()

20. För vilken skulptör arbetade Carl Milles i Paris?

- a) Rodin () b) Canova () c) Fragonard ()

Teater och musik

1. Vad heter Sveriges kung, som grundade Svenska akademien, Operan och Dramatiska teatern?

- a) Gustav III () b) Karl XI () c) Gustav IV Adolf ()

2. Hur gammal var Jussi Björling, när han framträdde för första gången?

- a) 5 år () b) 4 år () c) 7 år ()

3. Vem åtog sig att vara Jussi Björlings förmyndare vid Musikaliska Akademiens konservatorium?

- a) Martin Skarp () b) Kurt Atterberg () c) John Forsell ()

4. "Jag är Jussi Björling från ... , jag"

a) Sverige (b) Magasinsgatan (c) Stura Gatan ()

5. Vad heter August Strindbergs första verk?

a) Tjänstekvinnas son (b) Till Damaskus (c) Mäster Olof ()

6. Vad var Strindberg intresserad av 1895?

a) alkemi och ockultism (b) vikingatiden (c) musik ()

7. Vad för yrke hade Harriet Bosse?

a) Skådespelerska (b) Lärare (c) Frisörska ()

8. Vad heter Strindbergs verk, som summerar hans relation med Harriet Bosse?

a) Tjänstekvinnas son (b) Till Damaskus ()
c) Ockulta Dagboken ()

9. När stod det första svenska teaterhuset i Helsingfors färdigt för invigning?

a) 1827 (b) 1884 (c) 1914 ()

10. Hur många permanenta scener har nuvarande svenska teatern i Helsingfors?

a) 2 (b) 3 (c) 4 ()

11. När vann ABBA Eurovision schlagerfestivalen i Brighton?

a) 1968 (b) 1974 (c) 1978 ()

12. Vad för låt framträdde ABBA då för tiden?

a) "Mamma Mia" (b) "Waterloo" (c) "Fernando" ()

13. Vad heter det vanligaste svenska folkmusiksinstrumentet?

a) fiol (b) dragspel (c) näcken ()

14. Med vilken roman fick S.Lagerlöf sitt genombrott?

a) Gösta Berlings saga (b) Kristuslegender (c) Höst ()

15. När fick hon Nobelpriset i litteratur?

a) 1909 (b) 1923 (c) 1947 ()

16. När slog svensk popgrupp Roxette?

a) 1978 (b) 1986 (c) 1992 ()

17. Hur många gånger har Roxette varit på Billboard-listan i USA?

a) 4 (b) 5 (c) 6 ()

18. Vad heter Roxettes första album?

- a) Crash!Boom!Bang! (b) Have a nice day (c) Pearls of Passion (

19. Med vilken roman fick V.Moberg sitt genombrott?

- a) Raskens (b) Rid i Natt (c) Utvandrarserien (

20. Vad för yrke hade V.Mobergs far?

- a) Lärare (b) Timmerman (c) Knekt (

Helgen och traditioner

1. När firas Marie Bebildelsedag?

- a) 25 augusti (b) 25 mars (c) 25 april (

2. Vilken dag hälsar man våren välkommen?

- a) Valborgsmässoafton (b) Allhelgonadagen (c) Trettondagen (

3. Var firades mors dag första gången?

- a) i USA (b) i Tyskland (c) i Norge (

4. Vilken vecka infaller sportlovet i Skåne?

- a) 7 (b) 8 (c) 9 (

5. Vad firar man 12 mars?

- a) Kronprinsessan Viktorias namnsdag (b) Drottningens födelsedag (c) Kungens namnsdag (

6. Vilket månad anordnar man vanlig festivaler i Sverige?

- a) i september (b) i maj (c) i augusti (

7. Vilket månad kallar man kräftskivornas månad?

- a) juni (b) augusti (c) oktober (

8. Vad äter man 10 November?

- a) gås (b) kräfter (c) kalkon (

9. Vad firar man 24 oktober?

- a) Allhelgonadagen (b) FN dagen (c) Fars dagen (

10. Vad firar man 13 Januari?

- a) Tjugondag Olle (b) Tjugondag Sven (

c) Tjugondag Knut ☐

11. När började förstamajblomman säljas till välgörande ändamål?

a) 1907 ☐ b) 1956 ☐ c) 1933 ☐

12. Vad heter helgen som firas 14 februari?

a) Mikældagen ☐ b) Valentindagen ☐ c) Knutdagen ☐

13. Varifrån kommer traditionen att samlas runt Valborgsmässoeldar?

a) från Tyskland ☐ b) från Finland ☐ c) från Italien ☐

14. När firar man Sveriges Nationaldag?

a) 6 Augusti ☐ b) 6 Juni ☐ c) 6 April ☐

15. Vilken veckodag kallar man midsommarafton?

a) fredag ☐ b) lördag ☐ c) söndag ☐

16. Varifrån kommer Lucia som har sin namnsdag 13 december?

a) från Sicilien ☐ b) från Cypern ☐ c) från Kanarieöarna ☐

17. Vad firar man 10 december?

a) Nobeldagen ☐ b) Drottningens namnsdag ☐

c) Mikael's dag ☐

18. När firar man Kungens namnsdag?

a) 28 Juli ☐ b) 28 November ☐ c) 28 Januari ☐

19. Hur många kvinnor har namnsdag i Fruntimmersveckan?

a) 6 ☐ b) 7 ☐ c) 8 ☐

20. När äter man Gustav Adolfsbakelser?

a) 6 September ☐ b) 6 Oktober ☐ c) 6 November ☐

21. Vilken dag är viktigast under julhelgen?

a) 24 december ☐ b) 25 december ☐ c) 26 december ☐

22. När brukar svenska skolors sommarlov börja?

a) första veckan i juni ☐ b) andra veckan i juni ☐ c) första veckan i juli ☐

23. När firar de svenska studenterna sin dag?

a) 30 mars ☐ b) 30 april ☐ c) 30 maj ☐

24. Vad heter utflykt i naturen tidigt en vårmorgon?

a) Gökot ☐ b) allemansrätten ☐ c) orienteringstävling ☐

Utbildningen

1. Hur mycket kostar undervisningen i hela det offentliga skolväsendet?

- a) 5000 kr. (b) 50000 kr. (c) den är avgiftsfri (

2. Vem / vilka fastställer läroplaner, mål och riktlinjer för det offentliga skolväsendet?

- a) kungen (b) riksdagen och regeringen (c) skolverket (

3. Vad räknas inte till den obligatoriska skolan?

- a) grundskolan (b) gymnasieskolan (c) specialskolan (

4. Hur gammal måste man vara för att läsa på KOMVUX?

- a) över 18 (b) över 20 (c) över 21 (

5. Hur många stadier har grundskolan?

- a) 2 (b) 3 (c) 4 (

6. Vilken betygskala använder grundskolan?

- a) tregradig (b) fyrgradig (c) femgradig (

7. Vilka barn går i specialskolan?

- a) speciellt begåvade (b) handikappade (c) döva och gravt hörselskadade (

8. Vilka barn omfattar särskolan?

- a) speciellt begåvade (b) blindade (c) med utvecklingsstörning (

9. Vad är alla kommuner skyldiga att erbjuda alla elever som avslutat grundskolan?

- a) en vuxenutbildning (b) en gymnasieutbildning (c) en högskoleutbildning (

10. Hur många nationella program finns det i gymnasieskolan?

- a) 10 (b) 17 (c) 20 (

11. Hur många gymnasiepoäng omfattar varje program?

- a) 1500 (b) 2000 (c) 2500 (

12. Vilken betygskala används i gymnasieskolan?

- a) tregradig (b) fyrgradig (c) femgradig (

13. Hur många universitet finns det i Sverige?

- a) 10 C b) 13 C c) 15 C

14. Är TISUS

- a) test i svenska för universitets- och högskolestudier C
b) test i svenska för utländska studenter C
c) test i svenska utanför Sverige? C

15. Är högskoleprovet ett prov som mäter

- a) högskoleberedskap C b) kunskaper i slutet av universitetets studier C c) kunskaper i slutet av varje termin? C

16. I hur många delar indelas högskoleprovet?

- a) 3 C b) 4 C c) 5 C

17. Vilket / vilka språk är ett måste inom Sveriges högre utbildning?

- a) svenska C b) engelska C c) svenska och engelska C

18. Hur ofta kan studier vid en läroinrättning inom högre utbildning påbörjas?

- a) en gång om året C b) två gånger om året C
c) en gång om halvår C

Svenska Akademien

1. Hur många ledamöter har Svenska Akademien?

- a) 12 C b) 15 C c) 18 C

2. Hur långt är ledamotskapet i Svenska Akademien?

- a) hela livet C b) 10 år C c) 20 år C

3. För vilken period utses sekreteraren som har titeln "ständig sekreterare"?

- a) för hela livet C b) upp till 70 C c) upp till 65 C

4. Nobelkommitten förbereder valet av nobelpristagare

- a) på alla områden C b) i litteratur C c) i fredssak C

5. Hur ofta sammanträder Akademien under arbetsåret?

- a) en gång om året C b) varje månad C c) varje vecka C

6. Var sammanträder Akademien?

- a) i Börshuset C b) i Riddarhuset C c) i Stadshuset C

7. Vem/ vilka får närvara i sammanträden förutom ledamöterna?

- a) kungen () b) kungen och drottningen () c) ingen ()

8. Hur tilltalar man varandra vid sammankomsterna inom Akademien?

- a) i förnamn () b) Ers Nåd () c) herr/ fru + efternamn ()

9. Hur många punkter brukar dagordningen vid en normal veckosammankomst omfatta?

- a) ett tiotal () b) ett femtontal () c) ett tjugotal ()

10. När diskuteras och fastställs Nobelkommittens listor över nomineringar och kandidater?

- a) på vintern () b) på våren () c) på hösten ()

11. Vilket datum hålls Akademiens högtidssammankomst?

- a) den 10 december () b) den 20 december ()
c) den 23 december ()

12. Hur många ledamöter måste vara närvarande för att ett beslut skall vara giltigt?

- a) 7 () b) 10 () c) alla ()

13. På vilket sätt skrivs Svenska Akademiens protokoll?

- a) för hand () b) på skrivmaskinen () c) på datorn ()

14. Vilket datum skall förslag till årets pristagare ha inkommit till Nobelkommitten?

- a) före den 1 februari () b) efter den första februari ()
c) vilket datum som helst ()

15. Vilken månad träffar Akademien sitt tal om blivande Nobelpristagare?

- a) i september () b) i oktober () c) i november ()

16. Hur många röster krävs att någon kandidat får för att valet skall vara giltigt?

- a) nästan hälften av de avgivna rösterna () b) hälften av de avgivna rösterna ()
c) mer än hälften av de avgifta rösterna ()

17. Vem delar ut Nobelprisen?

- a) kungen () b) drottningen () c) Akademiens direktör ()

18. Vad heter den första svensken som var Nobelpristagare i litteratur?

- a) August Strindberg () b) Selma Lagerlöf () c) Astrid Lindgren ()

Kyrkan

1. På vilket århundrade fick svenskarna en nationalkyrka?

- a) på 1400-talet ☐ b) på 1500-talet ☐ c) på 1600-talet ☐

2. Hur många procent svenskarna tillhör Svenska kyrkan?

- a) 50% ☐ b) 80% ☐ c) 100% ☐

3. På vilket sätt tillhör en person Svenska kyrkan?

- a) genom att döpas i Svenska kyrkans ordning ☐ b) från födseln om barnets föräldrar tillhör den ☐ c) från födseln ☐

4. Är det ett måste att döpas före ens konfirmation om man deltar i konfirmandarbetet?

- a) ja ☐ b) nej ☐ c) som man vill ☐

5. Vad betecknar korstecknet och vad påminner det om?

- a) Kristi kärlekssymbol ☐ b) tre visa män ☐ c) Treenigheten / Jesu död och uppståndelse ☐

6. Vad kostar ett dop?

- a) ingenting ☐ b) 50 kr. ☐ c) 100 kr. ☐

7. Vilka är välkomna att delta i konfirmandarbetet?

- a) de som tror på Gud ☐ b) de som tvivlar ☐ c) både de som tror och de som tvivlar ☐

8. Vid vilken ålder kan man vanligen konfirmeras?

- a) vid 15 års ålder ☐ b) vid 18 års ålder ☐ c) vid 21 års ålder ☐

9. Vems sed är det när pappan leder bruden in i kyrkan och överlämnar henne till brudgummen?

- a) amerikansk ☐ b) engelsk ☐ c) svensk ☐

10. Vad är ringen för tecken?

- a) brudens beroende på sin man ☐ b) brudens och brudgummens beroende på varandra ☐ c) brudparets löften om ömsesidig kärlek och trohet ☐

11. Vem är huvudman för begravningsverksamheten för alla medborgare?

- a) Svenska kyrkan ☐ b) vilken kyrka som helst ☐ c) staten ☐

12. Hur många sakrament har katolska kyrkan?

- a) 3 ☐ b) 7 ☐ c) 12 ☐

13. Vad brukar den katolska nattvarden kallas?

- a) kommunion ☐ b) eukaristi ☐ c) katolsk eukaristi ☐

14. Vad är katolska kyrkans centrala gudstjänst?

- a) mässan på lördagen ☐ b) mässan på söndagen ☐
c) vardagsmässan ☐

15. Hur är katolska präster som regel?

- a) gifta ☐ b) ogifta ☐ c) änklingar ☐

16. Kan kvinnor vigas till präster eller diakoner i katolska kyrkan?

- a) ja ☐ b) nej ☐ c) som de vill ☐

17. Vilken helgondag firar katolska kyrkan den 7 oktober?

- a) Marie upptagning i himmelen ☐ b) Birgittadagen ☐
c) Marie obefläckade avlelse ☐

18. Hur länge varar kyrkans stora fasta?

- a) 33 dagar ☐ b) 40 dagar ☐ c) 47 dagar ☐

19. Är katolska kyrkan emot abort och dödsstraff?

- a) ja ☐ b) nej ☐ c) det beror på ☐

20. Vilken är den största ortodoxa kyrkan i Sverige?

- a) den Serbisk-ortodoxa kyrkan ☐ b) den Grekisk-ortodoxa kyrkan ☐
c) den rysk-ortodoxa kyrkan ☐

Sveriges historia

1. Vem var Storbjörn för Sveakungen Erik Segersäll?

- a) far ☐ b) brorson ☐ c) bror ☐

2. I vilket slaget besegras Anond Jakob och den norske kungen Olav Haraldsson av Danmarsk kung Knut den Store?

- a) i sleget vid Helgeå-i-Skåne ☐ b) i slaget vid Uppsala ☐
c) i slaget vid Älgårås ☐

3. Vem kristnar hedningarna i sydöstra Småland i Kalmartrakten 1123 år?

- a) danmarsk kung Knut ☐ b) den svenska prinsessan Margareta ☐

c) den norske kungen Sigard ()

4. Vem skikar den första kända diplomatiska beskickningen till ett europeiskt hov?

a) Valdemar () b) Magnus Ladulås () c) Jarl Birger ()

5. Vem grundare Viborg?

a) Erik Segersäll () b) Magnus Eriksson () c) Torgils Knutsson ()

6. När erövnar den danske kungen Valdemar Atterdag Skåne, Halland, Blekinge och Gotland?

a) 1360–1361 () b) 1132–1133 () c) 1267–1268 ()

7. När grundas skandinaviska första universitet i Uppsala?

a) 1477 () b) 1355 () c) 1522 ()

8. När var Livländska kriget med Ryssland?

a) 1590–1595 () b) 1690–1695 () c) 1790–1795 ()

9. Vad anfaller Sverige in i Ludvig 14s krig?

a) Skåne () b) Brandenburg () c) Gotland ()

10. Vem är Karl12 efterträdare?

a) Kristina () b) Margareta () c) Ulrika Eleonora ()

11. När avslutas stora nordiska kriget?

a) 1678 () b) 1721 () c) 1756 ()

12. I vilket år hadde Februari 17 dagar i Sverige?

a) 1753 () b) 1653 () c) 1563 ()

13. När utfärdas en religionsfrihetslag i Sverige?

a) 1681 () b) 1781 () c) 1881 ()

14. Hur många barn hadde Karl 12?

a) 8 () b) 4 () c) 0 ()

15. När öppnas Sveriges första järnväg för allmän-traffik?

a) 1836 () b) 1856 () c) 1876 ()

16. När införs Metersystemet i Sverige?

a) 1828 () b) 1878 () c) 1918 ()

ORDBOK

akvedukt,-en акведук

alltför слишком

ande,-n дух

anhängare,-n сторонник

anklaga обвинять

anlända прибывать

anskaffa приобретать

anslag ,-et 1) объявление 2) удар.
туше

anställning, -en служба, работа

anta,l -et число, количество

arvfurste,-n наследный принц

arvsberättigad находящийся в ли-
нии престолонаследия

avhandla обсуждать

avkastning ,-en доход, прибыль

avlelse,-n зачатие

avskeda увольнять

avspegla отражать

avstånd ,-et расстояние

avstängning,-en загромождение,
загородка, изолированное поме-
щение

bakgrund,-en задний план

baner,-et знамя

bana,-n площадка, дорога

befogenhet,-en полномочие

befästa укреплять

begära жаждать; требовать

behålla оставлять,сохранять

bekännà признавать, исповедовать

belastning, -ån нагрузка, груз

bemannning,-en личный состав, коман-
да; комплектование команды

beseгра побеждать

beslag,-et конфискация; оправа,
обивка, обивка

bestraffa наказывать, карать

bestånd,-et существование, состоя-
ние; состав, наличие; прочность,
устойчивость

betesmark,en пастбище

bevara сохранять, беречь

bevilja удовлетворять, разрешать

bilförare,-en водитель автомобиля

biskopsvigning,-en посвящение в
епископы

bistånd,-et помощь

brott,-et преступление, перелом

brottsutredning,-en расследование
преступления

bruk ,-et 1) обычай 2) завод

budskap,-et известие, весть

byggnadskonst,-en зодчество, архи-
тектура

bygel,-n стремя; скоба, обойма

bön,-en просьба, молитва

celibat,et целибат, безбрачие

dopfunt, -en купель

dräng, -en работник

dyrkan обожание, преклонение

därpå затем, после того

döpa (о)крестить

eftertanke, -n размышление, обдумывание

enhet, -en единство, ансамбль; единица, часть

enkel простой, несложный, простоватый

enlighet: i enlighet med согласно с

enskild отдельный, частный, личный

eriksgata, -n (ист.) объезд королем своей страны

erkänd признанный, известный

etablera основывать, учреждать

fasta 1) пост 2) поститься

flyttning, -en перемещение, переезд

fosterfader, -n приемный отец

framförande, -t показ, демонстрация, представление

frikyrka, -n свободная (независимая от государства) церковь

frikänd оправданный, признанный невиновным

frisläppa освободить, сделать свободным

fromma прок, польза, благо

frälsarå, -n спаситель

främja содействовать, способствовать, поощрять

fullborda выполнять, завершать

fullständig полный, исчерпывающий

fungera действовать, функционировать

fädernesland, -et родина, отечество

födelsetal, -et рождаемость

förbön, -en заступничество

fördubblas удваиваться

förebåda предвещать

föremål, -et дело, вопрос, предмет, вещь

föreskrift, -en наставление, правило, устав

företeelse, -n явление

företrädare, -n представитель; представительник

förgrund, -en передний план

förhållande, -t поведение, отношение; обстоятельство, обстановка; замалчивание

förkunnelse, -n провозглашение; проповедь

förlustelse, -n увеселение, развлечение

förlägga издавать; перемещать, размещать; затерять

förläna жаловать, награждать; воздавать

förmedla посредничать

förmyndare, -n опекун

förmyndarregering, -en регентство

förordning, -en постановление; предписание

förräderi, -et измена, предательство

församla собирать, созывать

försedd снабженный, имеющий запас

försmak, -en предвкушение

försoning, -en примирение

försvinnå исчезать, пропадать

försämras ухудшаться, вырождаться, ослабевать

förundersökning, -en предварительное исследование

förändras меняться, изменяться

förändring, -en изменение, перемена

gagnelig полезный, выгодный, плодотворный

galavagn, -en придворная карета

gammalluthersk старолютеранский

gemensamt сообща, вместе

genomgå испытать, пережить; просмотреть, проработать

gissla бичевать, строго осуждать, клеймить

godtemplarå, n член общества трезвости

gudstjänst, -en богослужение

guldålder, -n золотой век

handlägga приложить руку; рассмотреть, знакомиться

hela лечить, исцелять

helgelse, -en освящение

hissa поднимать (на канате)

hjässa, -n макушка, темя; верхушка

hovstall, -et королевская конюшня

hyende, -t подушка, подстилка

hylla чествовать; поклоняться

hågkomst, -en воспоминание

hållbar прочный, крепкий

hållning, -en осанка, выправка; выдержка; поведение

hädelse, -en конунство, богохульство

härvidlag в этом (отношении, случае), что касается этого

hävd, -en летопись, традиция, обычай

höghet, -en высочество (титул)

högkvarter, -et ставка главнокомандующего, штаб, центр

högtidlig торжественный, важный

infatta вставлять в оправу, обрамлять, окаймлять, оторачивать

ingå заключать, вступать, поступать, начинаться

inleda вовлекать; начинать

inlemma включать, присоединять

innebörd, -en содержание, значение

inramà обрамлять, вставлять в рамку

inredning, en обстановка, отделка; жилое помещение

inreda устранивать, отделывать, обставлять

insats, -en взнос, вклад; вставка; ставка

insatt вложенный

insignier знаки различия

inspirerad вдохновенный, вдохновленный

instifta учредить, основать, посвящать в духовный сан

intern внутренний

inträde, -t вступление, вхождение, вход

invandring, -en иммиграция, переселение

inventarium, -et опись инвентаря; предмет

kista, n сундук, ящик; гроб

kollekt, -en денежный сбор (в церкви)

kommendör, -n капитан первого ранга, командор; кавалер ордена

konselj, -en совет министров, заседание совета министров; совещание

kors, -et крест

korståg, -et крестовый поход

kraschan, -en орденская звезда

krets, -en круг, окружность, цикл; среда; сфера, область

kristenhet, -en христианский мир

krubba, -n ясли

kustbevakning, -en береговая охрана

kyrkoherde, -n пастор

kännetecken, -net признак, примета

lagförslag, -et законопроект

lagsökning, -en взыскание судебным порядком

lekman, -männen мирянин

lungshot, -en туберкулез, чахотка

låtå bli перестать, прекратить

lärđ ученый, научный

löneavdrag, -et вычет из заработной платы

malteser, -n мальтенец

mana звать, призывать; побуждать

martyrdöd, -en мученическая смерть

merpart, -en большая часть, большинство

mirakulös чудесный, волшебный

missnöjd недовольный

myndighet, -en власть

nattvard, -en причастие

nuntie, -n папский нунций

nykter трезвый

nykterhetsrörelse, -n движение борьбы за трезвость

näppe: med nöd och näppe едва-едва, с грехом пополам

nödställd нуждающийся, бедствующий

nödvändigt необходимо, обязательно

obefläckad незапятнанный, непорочный

offentlig общественный; публичный, гласный

omnämna упоминать

omsorg, -en забота

orden орден (религиозный)

ordförande, -n председатель

oroligheter волнения, беспорядки

osund нездоровый, вредный

ovanifrån сверху (вниз)

pendelur, -et (стенные) часы с маятником

planmässighet, -en планомерность, плановый характер

predika проповедовать

profet, -en пророк; провидец

pryda украшать

präglä чеканить; наложить отпечаток

påbjuden приглашенный

påkostad дорогой, дорогостоящий

påve, -n папа римский

rekreationsområde, -t зона отдыха

reningseld, -en очистительный огонь

Riksföreståndare, -n регент, правитель

rikstäckande на национальном уровне, охватывающий всю страну

rit, -en обряд, церемония

ritus,-en = rit

rotel,-n отдел, подразделение, отряд

rättssäkerhet,-en правопорядок

sakrament,-et таинство; благодать

samfund,-et общество; община

sammanhang,-et связь

schism,-en раскол, разрыв

sekretess,-en секретность

sigill,-et печать

skapa творить

skattetryck,-et бремя налогов

skattsedel,-n счет налогоплательщику

skattskyldig подлежащий обложению налогом; платящий налоги

skildring,-en описание, рассказ

skogsbestånd,-et лесонасаждение; лесные богатства, леса

skärseld,-en чистилище

sluss,-en плотз

smakfull со вкусом, изящный, прекрасный

snille,-t гениальность; гений

sorg,-en горе, печаль; траур

spaning,-en разведка, разведывание

stadga,n устав, постановление

stadga устанавливать, предписывать

stall,-et конюшня

statsbesök,-et государственный визит

stift,-et епархия

stormästare,-n магистр ордена; гротсмейстер

straffverkställighet,-en исполнение наказаний

strukturell структурный

stånd,et положение, состояние; условие

ståndsmässig приличествующий сословию

stämning,en настроение

stärka укреплять, усиливать

stötande отталкивающий, корбящий

successionsordningen порядок престолонаследия

svek,-et коварство, обман

svika покинуть; обмануть, изменить

syndafall,-et грехонадеяние

synnerhet: i synnerhet в особенности, особенно

talman,-nen председатель палаты; представитель

tillbe поклоняться, преклоняться

tillgodose обеспечивать, удовлетворять

tillgång,-en доступ; запас

tillhöra принадлежать, относиться к

tillsyn,-en надзор

tillsätta назначать; добавлять

tillträdå вступать

timmerman,-mannen плотник

trakassera преследовать, домогаться

trampa топтать; наступить, надавить

trupp,-en отряд; группа

trösta утешать; уговать

turbulent шумный, бурный

tvungen вынужденный; принужденный; обязательный

umgås общаться

umgängesliv, -et общественная жизнь

undantagà исключать, не принимать во внимание

underhåll, -et содержание; содержание в порядке, текущий ремонт; пропитание

underkasta подчинять, покорять; подвергать

underteckna подписывать

uppdrag, -et поручение, задание

uppenbarelse, n явление; видение

uppfattning, -en понимание; мнение

uppfinning, -en изобретение

upprätthålla содержать, сохранять

uppståndelse, n воскресение (воскрешение)

upptagning, -en подъем; съемка

uppvisa показывать, предъявлять; указывать

uppväga уравнивать, компенсировать

utbilda обучать; развивать

utbythbar обменный, подлежащий обмену

utgjuta изливать; проливать

utmärkelse, -n отличие, награда

utredare тот, кто расследует (исследует), лицо, ответственное за расследование

utredning, -en выяснение (вопроса); ликвидация

utveckla развивать

utveckling, -en развитие

utvinna добывать; получать

vallgrav, -en ров вокруг насыпи

valv, -et свод

vetenskap, -en наука, знание

vetenskaplig научный

vigà посвящать; венчать

vittnesbörd, -et показание

vittra выветриваться, разрушаться

vådaskott, -et печальный выстрел

våldsam бурный, буйный; насильственный

väckelse, n возрождение веры

väckelsemöte, t собрание молящихся

vägverket национальное управление дорогами

välfärd, -en благополучие

världslig житейский; светский, мирской

välsigna благословлять

väsende, t существо; сущность, свойство

växelbruk, -et севооборот

vörda уважать, почитать

ytterligt крайне; в высшей степени

åklaga обвинять

åklagare обвинитель

åliggà подлежать, вменяться в обязанность

åminnelse, -n память

årtionde, t десятилетие

åtal, -et обвинение

återupprätta восстановить; реабилитировать

åtgärd, -en мероприятие, мера

ägna посвящать, уделять

ägà владеть, иметь, обладать

ändring, -en перемена, изменение; поправка

ärkebiskoð, -en архиепископ

öka увеличивать**överflöda** изобилловать**övergripande** полный, исчерпывающий, всеохватывающий**överrumpla** застать врасплох**överbägende, -t** обдумывание**överbägende** преобладающий

INNEHÅLLET

Allmänna fakta om Sverige	5
Svensk historia	14
Svenska län	33
Svenska städer	50
Stockholm	50
Göteborg	68
Svenska språket	74
Utbildning i Sverige	76
Svenska politiska systemet	84
Den Kungliga Familjen	95
Svenska kyrkan	132
Svenska Helger och Traditioner	143
Svenska kulturlivet	153
Svenska Akademien	194
Svenska Mat och dryck	201
Om Posten i Sverige	203
Om Polisen i Sverige	206
Naturskyddade områden	209
Sveriges Olympiska Kommitte (SOK)	212
Världkända bolagen	217
Kända mänNiskor	231
Test om Sverige	234
Ordbok	248